Liber de Confutatio-
ne hebrayce secte.

Confutatio iudaice secte magistri Johānis Bapti-
ste gr̄a dei Artiū ꝛ medecine doctoris. Continet
ꝓhemiū ꝛ tractatū: i ꝓhemio sūt due ep̄le. Pria
ad reuerendissimū dn̄m. B. Carauagalē Cardinalē sācte
crucis in hierusalem. folio p̄mo

C Sc̄da ad ip̄os hebreos ꝓ quoꝝ confutatione opus
edidit. folio. ij.

C Tractatus vero in tres diuiditur ptes. quaꝝ p̄ma ē. de p̄imo messie aduentu ꝛ de mysterijs in eodē aduentu consumandis que. xiij. continet prophetias. Pars prima.

C Prophetia prima ē de christi aduētu: ꝛ sceptri a' iuda post aduentū eius ablatione: ac gentiū ad eius fidē congre gatione: necnō de modo ipsius in hierusalē ingrediendi. q3 sup pullū filiū asine. et de diuinitate humanitati coniuncta eiusq3 passione Jacob Genesi. xlix. fo. v.

C Prophetia sc̄da est de aduentu eiusdē ad nouā legē condendā ꝛ in humana forma: q̄uis deus ē: q̄ quidē in monte sinai ab antiqs patrib⁹ cū p̄mā receperūt legē: postu latū fuit. Necnō de signo ip̄m a pseudo messia recognoscē di: ac etiam de iudeorum vocē suā non audientiū puni tione Moysi Deutronemij. xviij. folio. ix.

C Prophetia tertia est de eiusdem aduentu: ꝛ ex beata virgine per spiritūsancti in ea aduentum quo diuinitas hu manitati coniungi debebat. Esaie. cap. vij. fo. xij.

C Prophetia quarta ē: de eodē aduentu: ꝛ de quibusdā pfectiōib⁹ suis: gētiūq3 vocatiōe: ac etiā nōnullis suam mortē ꝛ sepulchrū decernētib⁹: cui⁹ vltimo de sei erga suos deos largitiōe illis ꝓ suū sc̄dm aduētū salutē ꝓmittētis me moria sit. Esaie. xi. fo. xix.

C Prophetia q̄nta ē de aduentū eiusdē. ꝛ qualiter eb eius mortē dei fedus q̄d cū iudeis pepigerat: delendū esset consequenterq3 de eorum ruina ꝛ gentiū vocatione. Esa-

℃ Prophetia tertiadecima ē de simili aduētu: et de determinato aduentus ipsius tempore: eiusq; passione necnō de iudeorum per illud usq; ad constitutū tempus. scilicet ante christi aduentum desolatione. Danielis.ix. fo.lxx.

℃ Pars secunda de secundo aduentu messie tpe gog.i. antechristi. quo tempore iudeorū reliquie saluande sunt habet prologum ad hebreos et tractatum. nouem cōtinet prophetias. — Pars secūda

℃ Prophetia prima est de presenti iudeorū captiuatione propter peccatum contra xpm commissum que usq; ad antichristi bellum duratura est et qualiter ex dei gratia cordis penitudine ducti redempti tunc erunt. Moysi Deuteronomij.xxviij. fo.lxxix

℃ Prophetia secūda est de eadem iudeorum pdicto tpe redemptione que quidem in illorum residuis erit et ex dei gratia nam propter peccatum contra christum commissum tanto munere digni non essent Esaye primo. fo.lxxxij

℃ Prophetia tertia est de simili predicto tēpore redēptione: et de ipsorum tunc confessione christi diuinitate per dei gratiam vocando ipsum deum iustum eorum. hieremie xxiij. fol.lxxxv.

℃ Prophetia quarta est de simili predicto tpe. redemptione et qualiter propter peccatum iam predictum captiuitate hac flagellandi erant et de tribulationibus quas eodē bello antichristi iudei passuri erant ac de eorum christo hic sic confessione ipsum deum humanitatem sumpsisse concedendo necnon de hierusalem et templi reedificatione. hieremie.xxx. et xxxi. fo.lxxxvij.

℃ Prophetia quinta ē de eadē post idem bellum redēptione ab hac.s. captiuitate qua propter peccatuz cōtra christum commissum sunt necnon de aque baptismatis super eos tunc effusione et de bello ipso necnō de q̄ plurimis ad

¶ Correctiones error[um] s[ecundu]m ordinem foliorum.

¶ Folio p[ri]o facie secũda linea. xx. p[ro]nunciabat[ur] p[ro] prenunciabatur. fo. iij. facie prima linea. i. premium loco prebui fol. v. fa. prima lin. xi. xlviij. p[ro] xlviiij. fo. vj. facie prima lin. x. fu giẽdo p[ro] figurando. fo. vij. fa. prima lin. vij. auferẽ pro auferetur [et] transfertur. pro transferretur. fo. vij. fac. ij. lin. xv. expositiõe pro exceptione. fo. x. fa. i. lin. xiij. inter ex [et] verborum caret vi. fo. xi. fa. i. li. xi d[e]a parte superest. fo. xi. fa. ij. lin. xxviij. exierũt pro exierint. fo. xiiij. fa. p[ri]ma. li. x inter Incohare [et] debuit Caret illico fo. eodem fa. ea li. xxij. inter anteq[uam] [et] regnare Caret acaz fo. xviij. fa. ij. li. xxij duritate pro duritie. fo. xxiij fa. ij. li. xxviij inter cecitatem [et] doctorum caret [et] fo. xxvi. fa. ij. li. xx. singulis pro angulis: fo. xxviij fa. prima lin. xxv. inter ipsam [et] tẽpore caret pro: fo. xxx. fa. prima. li. xl. respondentem p[ro] reprehendẽtem: fo. eo fa. ea li. xxvi. dicent pro discent: fo. xxxij. fa. ij. li. ij. in terra pro interea: fo. eo fa. ea li. xxv propria pro proprie fo. xxvi. fa. ij. li. penultima captiuitati pro captiuati: fo. xlviij. fa. i. lin. i. en pro eo: fo. l. facie. ii. li. xviiii. diuidit pro diuidat: fo. lvi. fa. prim i li. viiii. aut pro haud: fo. lix. fa. i. lin. vliia si pro sic: fo. lxi. fa. i. li. viii. qua pro quaz fo. lxiii. fa. i. li. v. celestis pro scelestis: fo. lxvi fa. ij. prophetia duodecima anteposita est vndecime fo. lxvii fa. secũda. li. xxii. disceptionẽ pro disceptationem fo. lxviii. fa. ii. li xxv. efficatia pro efficatie fo. lxxi. fa. ii li. xxvi. seruendi pro secundi: fo. lxxii. fa. ii. li. v. vasa pro vasis: fo. lxxiij. fa. i. li. vii. vestre pro vester: fo. lxxxi. fa. ii. li. xviii. possitis pro potestis: fo. xcl. fa. l. li. xiii. deum pro eum: fo. xcliii. fac. i li. xi. vt pro aut: folio. cli. fa. i. li. vltima sup[er]est noster Jesus xp[istu]s: fo. cv. fac. ii. li. lx. Inter vestrarum [et] pessimar[um] caret q[uam] consuntcium: fo. cvi. fa. prima. li. xvi. dicitis pro dicit fo. eo. fa. ea. li. vltima deficit v[idelicet] p[er] deũ reuocati essetis ab eo nunq[uam] releuare mal cu. fo. eo. fa. ij. linea. iii. p[ro]pheta p[ro] p[ro]phete. fo. cvii. fa. p[ri]ma li. xxii. inter locus [et] ante Caret an. fo. cxv. fa. p[ri]ma li. v. ruinaz

ꝑ ruinatū. fo. cxvi. fa. i. linea. xvii. secuti pro scrutati. fol. cxviii facie secunda. linea sexta. ambulauimus pro ambulabimus fo. eo. fa. ii. li. xv. altiora ꝑ vlteriora. fo. cxix. fa. i. li. xxi. Capimꝰ ꝑ cupimus. fo. cxxi. fa. ii. li. iii. superest et, fo. eo. fa. ea. li. v. q̄ ꝑ p̄. fo. cxxii. fa. p̄ma. li. x. profecisse loco fecisse, fo. eo. fa. ii. li. x. ꝛ ꝑ a. fo. cxxiii. fa. p̄ma li. vii. ꝓphetabūt ꝑ ꝓperabūt fo. eo. fa. ea. li. xviii. ego ꝑ et, fo. cxxiiii. fa. scd̄a. li. xxvii. Circūcidi ꝑ circundari. fo. cxxvi. fa. ii. li. iii. qui pro quando. fo. cxxxi. fa. p̄ma. li. vii. triȝario ꝑ trigenario. fo. cxxxviii. fa. ii. li. xiiii. cōmutatōe ꝑ cōtinuatione. fo. cxxxix. fa. p̄ma. li. vii. inter rabi ꝛ asserit caret dauid. fo. cxliiii. fa. p̄ma. li. vi. ꝛ. vii. vbi dicit q̄ si quis infantē debet dicere intontū q̄ si quis. fol. cxlv. fa. secunda. linea. xiii. factus pro factas. folio. cxlvi. facie p̄ma. linea. xxiiii. quin pro qui a. fo. eo. fa. ii. li. xii. Carerit ꝑ careret. fo. cli. fa. p̄ma. li. xiiii. limo ꝑ limbo. fo. eo. fa. ii. li. xii. debebat ꝑ debebat. fo. clii. fa. scd̄a lin. v. ei ꝑ capitulo p̄mo. fo. cliiii. fa. p̄ia. li. xvi regni ꝑ regno fo. clvi. fa. p̄ia. li. vii. inter christi ꝛ verificatum caret tp̄e. fo. eo. fa. ea. li. xi. de ꝑ he. fo. eo. fa. scd̄a. li. xxvii. ne pro he. fo. clix. fa. prima. li. scd̄a. erant pro errant. fo. clxii. facie prima. li. xxx. inter quis ꝛ similis, superest enim

¶ Reuerendissimo in xpo patri: et dño meo obseruādissimo dño. Bernardino Carauagial sacro scē romāe eccl'ie tituli sancte crucis in hierusalē presbitero Cardinali epo saguntino. Johānes baptista gratia dei. E. V. Reuerē. D. in christo filius: et humilis seruus salutē et felicitatē.

Epla ad cardinalem

p Luribus ac mysticis modis reuerendissime psul. vt scripture sacre testantur: ihesus. xps dñs noster iudeos ad se vocare nos docet. olim per pphetas. nouissime p semetipm. demum apostolis instituit. iudeis primū euāgeliū predicari. qui quāuis ab initio eterne salutis. fere omēs se indignos iudicauerint; et ad presēs iudicēt. Nō propterea a xpianis; diuina precepta zelātibus cessandū ē. qnimo semp initēdū cōtinue psuasioni illoꝝ ad xpi salutarē fidem Et cū me. qui huius nois prius blasphemus fui: et p dñi misericordiā baptismū assecutus sū; oporteat id feruentius obseruare. conspiciēsq3 in numero voluminū tractatorū aliorū q de iudaismo ad baptismū venere; in qbus: et si multa scripserūt. nemo tn̄ analetice et demōstratiue eorū rabi prauitatē illis ostenderit. Idcirco psīs cōpendiu3 hebraica lingua eis; dei fauore confisus; destinaui. Per qd prauitatē ipam detectā videntes. ad lumen veritatis et ipsi properare possint. Nihil. n. a me hēt; qn ex pphetaꝝ auctoritate. seu quorūdā suorū rabi dictis verificet. Cū aūt p eoꝝ litterā et litterali sensu in his procedere instituerim. nam et aristotelis ē posterioꝝ pmo argumentatiōe3 cōcludētē. Ex datis et cōcessis pcedere. Et augustini ad hieronimū distictiōe nona capitulo vt veterū scriptu3 reperit ab hebraicis voluminibus fidē examinādā eē. Iō si dictis meis aliqd a dictis catholicoꝝ expositorū dissonū inueniat. dūmō xpiane veritati; put desidero; cōsonū sit; puto reprobabile nō esse. Quā-

obrē statui tue reuerēdissime. d. quam ad istius apicis cul
men scientiarum maxime diuinarum deus euexit: opus la
tino sermone translatum dirigere. supplicās vt loco quoti-
diane lectōis: quā refectōnis hora audire soles: ipsum legi
iubeas. et quod emendatione eguerit tua vltima lima pro
solita in me pietate: corrigere non dedigneris. Demum si
promulgari dignum indicaueris: quia per iudeos libēti a-
nimo non legetur: a sanctissimo dño nostro obtinere curea
vt ex causa coacti legant. constabit eniz an sua fideliter scri
pserit. Et si obstare voluerint: contradicendi facultatem ha
bebunt. Aliquos preterea ipsorum: cum vera hec viderint
forte saluos faciet. Decet vtiqz sanctitatem suam his peti-
tionibus pluribus de causis se benignuz reddere. precipue
presenti anno sui pontificatus septimo: qui cum septimo an
no septime septene annorum: que ab vno ad alium iubileū
solebat apud antiquos enumerari: diuino mysterio conue-
nit. Sicut enim eodem anno sabatizabat terra ab omnibus
seruitijs sibi constitutis: et proximi duntaxat iubilei sancti
ficationi atqz intimationi buccina clangendo vacabatur.
seruis quoqz liberatio a seruitute pronunciabatur vicina.
sic & sanctitas sua sanctificationi intimationiqz proximi iu-
bilei. ita vt per ipsam iudei etiā a seruitute peccati quo deti
nentur. liberi reddantur: hoc anno plurimum vacare debz
Et quādo: illis gratia priuatis: id non consequatur. opus
tamen in aliquibus christianis conferet. Ex eo enim hiero
nimi ab hebrea littera super prophetijs in ipso contentis:
differentia discernitur omniumqz iudeorum rabi super ip-
sis expositionum notificatio fit. Ex quibus eorum praui-
tas magis manifestatur. Excitabit quoqz aliquos fortasse
hebraicis litteris vacare. quas ad christianam veritatem
perfecte adipiscendam: non pauci iuuamenti esse censeo.
Tu autem reuerendissime ac sapientissime domine si in eo-

aliquid boni inuenies; quãuis florida lingua politum non sit: a facie tua illud non proijcias, sed cõuenienti titulo tua bibliotecae: si placet locum assigna, non auctorẽ; sed materiam: et inuentionis fructum considerans. Ego enim per ipsum gloriam meam non quero. Sed eius qui me ad se vocauit: ihesu christi domini nostri: quo ex tenebris consurrexi. et vt illius in me vocationem impleam, cuius gratia et pax vsqꝫ ad seculorum consumationẽ nobis cum sit. Uale.

Epistola

¶ Johannes baptista gratia dei: a deo patre ⁊ dño nostro iesu christo rege regum: ⁊ dño dñantiū de lacu miserie ⁊ de luto fecis ad eternā salutem vocatus: iudeis omnibꝰ conversionem et sanioris consilij spiritum

Epistola ad iudeos

CUm causas non sperate apud vos cōversionis mee amicorum pleriqꝫ a me perquirerēt. quoniā cariū que sepius: ⁊ his precipue temporibus iudeos ad christi fidē ducunt: nullā in me reperirēt. Non. n. vis: nō bonorum fortune ante conversionē indigentia: non diuitiarum post conversionē cupiditas: non glorie vanitas: nec vestre discipline: seu rerū ignorantia ad christi fidez me traxit. Idcirco per has meas vigilias: lucubratiōesqꝫ eas vobis aperire et demōstrare proposui. Scitis enim cū vetus testamētū hebraicasqꝫ super eo expositōes: ac thalmuthaicā doctrinam apud vos didicissem: inter religiosos postea ordinis predicatorum fratres sancte marie apud mineruam in vrbe me diu versatū fuisse. ipsorūqꝫ predicationes ac expositiones super prophetijs de messia loquentibus sepius audiuisseqꝫ cū ab expositoribus vestris variare perciperē: qꝫ a teneris annis hebraicis imbutus eram: illas a vero prophetiarū sensu alienas putaui: vnde et fidē vanā quoqꝫ cēsebam. sed quīz indies adessez: audirēqꝫ sepius: ambiguus hesitare cepi. sciensqꝫ id in bona seu mala scripturarū interpretatione consistere: principia enim ambobus cōmunia sūt decreui diligenter quo ad possem perquirere et investigare quid hinc inde super prophetijs de messia loquentibus diceretur: exponereturqꝫ et eas: eorūqꝫ fidem: qui verius illas exponerent sectari. In quibus quū versarer: vestrorū rabi prauitatē deteri: christianas expositiōes veriores agnoui: veritatēqꝫ in eorū fide inesse pspexi. Quū christo iesu

duce amplexus preuium me vobis prebui. Et vt eã ꝛ vos pro salute vestrarum animarum amplecti possitis: errores prauitates ac obstantia: que a vestris rabi vobis interponuntur explicabo. Prophetias enim messye aduentuꝫ pre dicentes: cum his que post belluꝫ gog. id est antichristi vestram salutem pollicentur. equiuocantes eodem tempore consumandas esse aiunt. Ex quo messyam nondum venisse. Sed adhuc venturuꝫ esse praue affirmant. Dicunt eni ꝙ quum de nouissimis diebus scriptura loquitur: ad dies messye se refert. ¶ Nec non prophetias particulariter exponendo seipsos sepe numero implicare percepi. ¶ Omnẽ preterea sacram scripturam esse figuris plenam absqꝫ exceptione fatentur. Quamobrem thalmut et chabala composuere: quibus non modo sacre scripture discursus. immo dictiones: syllabas: atqꝫ litteras figurant. Eas vero que falso eorum supposito contradicunt: repellere non erubescit. Hieronimi quoqꝫ translationem plerisqꝫ in locis falso condemnant. dicunt enim ipsum plures sacre scripture partes dolo corrupisse. Uerba insuper psalterij tanquã prophetica non approbant. Deniqꝫ quicquid ab errore vestro vos remouere posset. et ad christi fidem ducere: a facie vestra omni industria amouerunt. ¶ Quorum falsitas ex veritate oppositi fundamenti eorum: et inconuenientia prophetiaꝝ adinuicem mihi aperta fuit. Animaduerti enim prophetias de messye aduentu loquentes. nullam de nouissimis dieb⁹ mẽtionem facere. Et deinde reperi eas: ꝛ si omnes ad vos dirigantur dissipationem vestram que consumatis mysterijs: quorum vos futuri ministri esse debebatis: sequenda erat. predicere. Ostendunt nanqꝫ incarnationis mysterium per ipsas predicatum debere a maioribus vestris perueniri messiequ diuinitatem negari. Esaia capitulo. xlv. dicẽte. Ue qui dicit patri. quid generas. Et mulieri. Quid parturis.

Et hieremie capi. v. Negauerunt dominũ ⁊ dixerũt. Nõ est ipse. Nec non et eius passionem per vos perpetrandã predicunt. Et tandẽ gentium vocationem. Que omnia in christo iesu nazareno adimpleta sunt. Preterea quibusdã harum prophetiarum cunctis predictis mysterijs explicatis redemptionis vestre nouissimis diebus fiende mentio fit. Ex quo id cum alijs misterijs consumandum non esse clarius ostendunt. ¶ In prophetijs autem mysterium gog predicentibus: de nouissimis diebus prophetas memoriaꝫ facere fere omnes reperi, nec non et redemptionem vestrã a captiuatione presenti, collectionemqꝫ a quattor plagis terre in eis predictam inueni, ibiqꝫ de reuersione decem tribuum memoria habetur ⁊ non in alijs. Nec non in residuis vestris dumtaxat: que post bellum illud remanebunt ex dei gratia propter promissionem antiquis patribus factam: erit saluatio, neqꝫ de messia in eis aliquid dicitur: nisi inquantum ostendunt presentem captiuationem in penã peccati eius in triginta argenteos venditionis: aliorumqꝫ peccatorum vobis datã fuisse. Vosqꝫ tunc verum messiam christum ihesum cognoscere: ⁊ in suam diuinitatem perfecte credere. Quibus mysterijs consumatis: habetur per ꝓphetas ꝙ erit vnus pastor: et vnum ouile: quoniam repleta erit tota terra scientia domini. Doctores autem vestri tãtam mysteriorum diuersitatem prospicientes, infinita mendacia super messie mysteria in thalmut scripsere: concedunt ne quandoqꝫ messiam gentes ad salutem vocare, aliquando vero negant. Pari quoqꝫ modo iudeos infinita naufragia in messie aduentu passuros esse nunc affirmant, nũc vero saluationem et felicitatẽ, duos quoqꝫ messias scꝫ messiam filium ioseph: ⁊ messiam filium dauid venturos esse aiunt. Ipsorum autem super particularibus prophetijs expositionum implicationem ex earum serie reperi, censuiqꝫ

si litterali sensu: et vt hebraica sonant littera prophetie de-clarentur: ipsas vestrorum prauitatem melius ostendere: christumque iesum clarius demonstrare. Contra id vero quod de verbis psalterii dicunt: quamuis probationibus multis contrarium concludentibus obstare daretur. Sunt enim prophetica verba: ac xpi mysterii tuba. Cum tamen princi-piorum error hoc esse videatur: ne pre multitudine rerum confundamini: nullam de psalmis in presentiarum mentio-nem facere decreui. Jesum cristum igitur: qui veritas est. et in quo sperans compendium hoc aggressus vobis direxi. inuocans oro lumen suum debili meo ingenio infundat. quo dubia que super prophetiis de messie aduentu: ex di-ctis vrorum rabi oriuntur: vobis facile aperiam: ipsarumque proprium ac verum intellectum recte explicem. eas quoque in christo iesu nazareno verificatas esse perfecte ostendam Propheciarum deinde antichristi misterium prophetanti-um quibus vestrarum reliquiarum post hanc constitutam vestram desolationem salus continetur: sufficientem noti-ciam tradere possim. que non per hieronimi quam redar-guitis translationem; nec per christianas auctoritates; seu catholicas declarationes. sed vt hebraica sonant littera: per mosaicasque auctoritates: ac etiam vestrorum doctorum ex-positiones: quos in multis tanque a veritate coacti. christi mysterium concludere videbitis. nec non litterali dumta-xat sensu aperientur. Hisque expletis quedam sacre scripture partes explicabunt; que licet xpi mysterium in figura pre-dicere videantur: adeo tamen aperte locuntur quod inter pro-phetias id clare exprimentes: quodammodo enumerari pos-sunt. ibique cause vos a receptione baptismi detinentes cum suis medicaminibus memorabuntur. Has autem breues permissiones mundeque vos ab omni inquinamento spiritus: et cupientes pro salute vestra veritatem attigere eas omni passione semota accipite. Non. n. ma

litia cordis. hec loquor: seu querens ab hominibus gloriã sed desiderans animas vestras cum christo iesu ab eterna damnatione eripere: non ambulans in astutia: neq3 adulterans verba dei. que si ea fide qua vobis proferuntur: accipietis: non dubito cum xp̄i gratia multis vestrum viam salutis: etiam meo exemplo ostensurum.

Prophetia prima

Ublimis deus ⁊ omnipotēs īmmē
sa dilectōe: qua patrib⁹ nr̄is abraaz
ysaac ⁊ iacob affectus ē: infinita bo
na que in eoꝝ filios opaturus erat
vt gaudio afficerent: eis predicere
voluit. Pater aūt iacob qui patri-
archarū vltimū multitudinis vero
caput ⁊ principiū se vidit: salutē fi-
lioꝝ cupiens: messye mysteriū suo testamēto vt ea que tūc
orienda erant animaduerterēt. per illudqꝫ magis cauti red
derentur eis explicare decreuit. Genesis. xlviiij dicente.
¶ To iasur sceuet mihuda vmhochet miben raglau bad Hebrea littera.
chi iauo scilo velo icahat ammim. oseri lagefen biro velaso
recha beni adono chibes baiain ieuscio vbdam banauim
sudo: bacliti enaim miaim vlben scimnaim mehalab. ¶ La Latina littera.
tine nō auferet sceptrū de iuda. et scriba ꝺ femore eius: do
nec veniat scilo: ⁊ sibi cōgregabunt populi. ligās ad vitem
pullū suū: et ad palmitē filium asine sue. lauit in vinū vestez
suā: ⁊ in sanguinem vuarū coopertoriū suum. rubeus oculis
magis vino albusqꝫ dentibus magis lacte. ¶ Que quidez Expositio iude
ꝓphetia ab expositoribus vestris. sensū eius verū extorqri orum.
cupientibus: nō paucis modis peruertitur. Cū aūt patriar
cha aperto sermone mysteriū explicauerit. eorū expositōes
aut nulle sunt. aut ꝓphetiā sup xp̄o ihesu locutā eē aperte
ondūt. ¶ Exponit nāqꝫ ab onchelos inter doctores vr̄os Onchelos cal-
famosissimo super messia. recte autē loquēdo sup iesu xp̄o deus
nazareno. precipue eius pars prima vsqꝫ. Et sibi cōgrega-
bunt populi. dicit enim caldea lingua. ¶ La iabade aued Caldea
scultā mideuet iehuda vesaphra mibene benohi hadhalma
had deiede mescicha dedile hi malchuda vele istammeum

Latina

bamemala. ¶ Latine. Non cessabit constitui dñator d' domo iuda: et scriba de filijs filiorū eius vnquā donec veniat messias cuius imperium est: cuiq3 populi obedientiā prestabunt. ¶ Ex quibus verbis alium mihi sensum colligere nescio: nisi iude dominium esse tantū vsq3 ad messye aduentū mansurū: messyamq3 ab alijs gentibus recipiendum esse quēadmodum iesu nazareni aduentu verificatum videmus

Approbatio expositionis

Non nulli tamē vestrorū modernorū disputātiū: hac cū onchelos expositiōe veritati magis obstare cupientib' ppriā scripturā corrūpere nō erubescunt. Nā dictiões illas monosillabas: bad chi. Latine donec significātes: alterā cum precedente dictiōe raglau. s. legunt: virgula seu cōma inter bad et chi posita: eoq3 modo bad ineternū significat. chi vero: quia. Dicunt ergo sensum prophetie huiuc esse. Non auferet sceptrum de iuda: et scriba de femore eius in eternum. qr veniet scilo. i. messyas. cuius imperium est. Ex quo affirmare volunt: q' si per aliqd tēpus sceptrum d' manu iude auferatur. seu ablatum sit. sicut post hierusalem destructionem. non tamē erit hoc in eternū: quoniā messyas quem venturum dicunt: veniet: per quem sceptrum ei restituetur. Quā recte autē hi sentiāt vosipsi iudicate. qui non ignoratis duo ex hoc sequi inconuenientia remotio scz dictionis vnius ab expositōne. videlicet bad existentis iuxta dictionem illam: deiede: vestreq3 grammaticalis regule destructio. Scitis enim hebraicam linguā qdam habere thahabim. quibus sic dictiones clausule periodus distinguūt. quēadmodum r latina: exempli grā. comis virgulis. punctis et hmōi operatur. Cū autē in oibus vrīs libris id tabam quod vocat adnab: vim clausulas terminandi atq3 distinguendi habēs. sub raglau inueniatur. Ex quo bad subsequens ab raglau precedente necessario segregat. vnde bad chi omnino coniunguntur. et donec significant. Idcir

Praua modernorum opinio

Confutatio illorum

co eorum falsa inuentio; seu malitia deridenda atq̃ reiiciē-
da est. precipue cum a nullo vestrorum expositorum id di-
ctum reperiatur. ¶ Super residuo vero prophetie onche-
los suum dilatat sermonē; quāplurima pro suo ꝓposito ad
ducens, que messye aduentu in bonum iudeorum oritura
esse dicitis. de reductione scȝ israel in hierusalem: et reedi-
ficatione templi, et huiusmodi. Quibus quamuis quorun
dam terminorum expositione ab opinione catholicorum
expositorum; mystico sensu; non multum discrepet; vitē isra
hel fugiendo; asinamue hierusalem. Cum tamen litterali sē-
su nullam cum prophetie verbis conuenientiam habeant.
ea ideo hic recitare nō curo. ¶ Sed ad rabi salomonis ex-
positionem accedam. qui primā tantūmodo prophetie par
tem messye attribuit dicens. Non auferetur sceptrum de
iuda a dauid inde. Quod quidem desistentibus regibus
super capitibus transmigrationis babylonie verificatum fu
it. qui ab imperio constituti. virga et sceptro populo domi-
nabantur. Et scriba de femore eius. Hoc super sapientibus
qui principes fuerunt in israel verificatum fuit. Donec ve-
niat scilo. hoc est messyas. cuius imperium est. cuiq̃ gen-
tes congregabuntur. ¶ Ex qua expositione nulla mihi in-
surgit dubitatio; quin pars hec prophetie de christo iesu
loquatur. ostendit enim qualiter non fuerit a iuda. et in pri
mo et secundo templo dominium ablatum quousq̃ chri-
stus venit. quo tempore illud amisit. Quod autem ad chri
sti fidem gentes congregate sint: cuȝ sēsu pateat demōstra
tione non indiget. ¶ Residuum vero prophetiē pro abun
dantia vini que erat in terra iude. rabi salomon exponit.
Dicit enim ꝙ viri iuda pullum vnum ad vitem vnam li-
gabunt. Ex qua pondus illi pullo sufficiens extrahent.
nec nō ⁊ de palmite vno id idem habebunt. ita ꝙ tanta erit
sua in regione vini copia. vt vestimenta sua cum eo laua-

Consutdatio onchelos super residuo ꝑphetie

Rabi salomon

Approbatio

Confutatio super residuo ꝑphetie.

re poterunt. Quare dixit. Lauit in vino vestem suam Sed in hoc sua reuerentia nō bene sentit. non enim rationi consonū videt: cum messye mysterio regiōis fertilitatē patriarchā enarrasse. Si hec quoq; patris iacob intētio fuisset. ex omnibus quib⁹ terra iude habundabat: nō tantū vini fecisset memoriā: cum illā pluribus abūdare manifestū sit. Preterea ꝑ sola vini copia recitanda: tanta diuersis sermonib⁹ replicatio necessaria non erat. Habem⁹. n. in sacra scriptura pro cuiusdā rei corroboratiōe replicatiōꝫ. nō autē quadruplicatiōes. Ideo ex his verbis. sicut infra vera expositōne patebit: pater iacob aliud significare intendit. precipue cuꝫ duplicato sermone: ex omnib⁹ visualib⁹ bestijs. ad pulluꝫ filium asine. cuꝫ zacharia. ix. dicente. Exulta satis filia syon. iubila filia hierusalē. Ecce rex tuus veniet tibi ipse pauper. et ascendens super asinū: ꝛ super pullū filiū asine se dearticulauerit. ¶ Exponitur insuper ꝓphetia a rabi moyse hierūdensi. qui cū moderniorꝫ eēt. videns aliorū expositiōes: aut ad xp̄m vos vi ducere: aut dubia in ꝓposito vr̄o fortia causare. putans se id fugere: cū veritas dn̄i maneat in eternuꝫ: in oībus a quib⁹ cauebat: alios excedit. Nā per verba patriarche dicit nō eē intelligendū sceptrum a iuda nunquā esse auferēdū. legimus. n. Deuteronomij. xxviij. Ducet te dn̄s: et regē tuū quē cōstitues super te in gentē. quā ignoras tu et patres tui. ipse quoq; rexq; suus in captiuatione sunt. messyas tñ nōdū venit. Sed patris iacob intentio fuit non eē sceptrū de iuda a dauid inde in aliā tribū transferendū. ꝙ si ex alijs tribubus regnauerit: nō tñ perseuerare: neq; sicut reges iuda iungebant. Exponit deinde clausulā illā. Et scriba de femore eius: dicēs ꝙ oīs scriba in cuius man⁹ sigillum regis quo precipitur: existet de tribu iuda erit. ita ꝙ quocūq; mō semp ipse in israel dn̄abitur. atq; precipiet donec veniat scilo. i. filius eius. scꝫ filius dauid ꝙ

Rabi moyses hierundensis

est messyas cui humilibant populi: quibusq; sua volunta-te aget. ¶ Que qdē expositio viri iudei meo iuditio aliaꝝ expositōnū expositō existit. ꝓbat.n. ꝛ Deutero. auctoritate experiētiaq; ꝓphetiā sup messya ꝭm vos vēturo verificari ñ posse. Unde seu patriarchā mēdacē eē: seu de xp̄o Iesu nazareno oīno loqui necessario sequit. Posito eni ꝙ di-ctio illa auferet ꝓ transfertur intelligatur. ꝓphetia de xp̄o adhuc loqui necessario sequitur. Cum p ipm iude dñium desup israhel in alias gentes translatum fuerit. Cum autē dicit sceptrū a iuda in aliam tribū transferendum non esse donec veniat messyas: ꝙ ab eo tunc totaliter auferendum sit. ꝛ alteri tribui destinatū concludit. ex quo sequeret ex a-lia tribu: quam iuda messyam esse egrediendum. qđ absur-dum est dicere ipsum quoq; in hoc se implicantē video: cū ꝯcludat iudā ñ debere totaliter sceptrū seu dñiū amittere. donec veniat messyas. opposito per eum iam probato. Id insup quod sup ea clausula. Et scriba de femore eius. dicit de sigillo. s. quo facultas dominādi dat: quod semꝑ de tri-bu iuda existentibus a regibus consignabit. Si de regibus iuda loqtur: cum iam longo tpe regno priuatus sit. eloqui um suum in vano fundat. Si vero de regibus: sub quibus post hierusalē destructionē: iudei captiui fuerunt intelligat cum id recte discerni: nec probari possit. dictum suum locū non habet. Quis.n. scire potest si ab aliquo rege alicui iu-deo sup alijs potestas det. an ille d tribu iuda sit: seu d alia cum ob longā captiuationem: nullam de proprijs ꝛ certis tribubus noticiam habeatis: ꝛ cum hoc experiētia ipsa cō trarium doceat. Uidemus eni plures a principibus super alios iudeos maiores constitui: qui i sacerdotes habentur de tribu leui ꝛ non de iuda. Nil igitur aliud ex dictis hui⁹ rabi mihi colligere video: nisi ꝓphetiam in iesu xp̄o naza-reno adimpletam eē ꝑ ipsum alijs clarius manifestari. ita Confutatio

q se ꝯfusũ vidẽs dubitãs ad deteriora ꝓcedere. Sup reſi duo ꝓphetie preter conſuetudinẽ ſuã nihil dixit: niſi q ꝑtẽ illã. Rubeus oculis magis vino. ⁊ reliqua. ſicut rabi ſalomon exponit: cui opinioni iam inſtetimus. ¶ Exponitur ad huc ꝓphetia hec a rabi leui qui dicit q nunquã dñium aliquod precipiendi ſaltẽ in moralibus: ⁊ preceptis a iuda ſuper iſrael auferet: donec veniat meſſyes. putãs ex hoc q ſuum dicti a dubijs ex dictis aliorũ inſurgentibus omnino abſoluatur. ¶ Conceptus aũt ſuus recte fallit. nã ſicut ⁊ alijs: ſic ⁊ ipſe cõcludit in meſſye aduentu debere iudã dñiũ: prorſus amittere. nec non de improbabilib⁹. ſicut rabi moyſes loquitur. quẽadmodũ. n. ibi dixi: inter vos diſtinctio tribuum fieri minime põt. Quãobrem ⁊ nec ipſe pro intẽto veſtro ꝓphetiã ſaluare poteſt. ¶ Erit itaq vera ac catholica ꝓphetie expoſitio nullã patiẽs expoſitiõe. q ad p̄ma ei⁹ ꝑtẽ q ſp ſeu vno ſeu alio modo iuda ſup iſrael dominabit: quouſq veniat meſſyas quo veniente auferetur dñium ab eo ⁊ meſſye alij populi cõgregabunt. Nam rabi ſalomon clare oſtendit: quõ ⁊ in p̄mo ⁊ ſecundo tẽplo iude dominiũ ſuper iſrael ꝑſeuerauerit. in fine aũt ſecundi tẽpli meſſyas venit. i. xp̄s ieſus: ⁊ ex tũc dñium a iuda ablatum ẽ: nec non ⁊ xp̄o populi cõgregati ſũt. q ſi veſtrorum diſputantium more dicetis fuiſſe per ꝓphetas vobis ꝓphetizatũ meſſiam pro bono: et gloria veſtra eẽ venturum. prophetiã vero iſtam oppoſitũ oſtendere videaẽ. huic petitioni reſponſum in ꝓhemio datur. Hec eſt enim veſtra equiuocatio in ꝓphetijs non diſtinguentes inter eas que de meſſye aduẽtu loquunẽ ⁊ que veſtrã reductionẽ poſt antichriſti bellũ predicant. Propter quod in tali errore viuitis. nam in ꝓphetijs aduentus de his que in chriſto ieſu euacuata fuere: quibus veſtra deſtructio cõnumeraẽ: memoria fit. Pater autem iacob qui finẽ rei preuidit. voluit diffinitiuam ſẽ-

Rabi leui

Confutatio

Catholica expoſitio

tentiā sermone explicare, reuelatū. n. erat sibi iudeos ꝑ maiori pte xp̄i euangeliuȝ recepturos nō esse. quā obrem iuda dominiū amittere debebat. vū auidus salutis suorū: decreuit ipsos oī conatu cautos reddere; vt in eius aduentu nō deciperentur. ita ꝙ ꝑ maiori eorū noticia sui testamēti principio dicere cepit. Cōgregamini ⁊ annūciabo vobis id qḋ accidet vobis in nouissimis diebus vbi patriarcha: quēad modū vestri aiunt: finē eorū filijs manifestare volebat. nisi ꝙ pphetic⁹ spiritus ab eo ꝑ tūc recessit. vos tamē ex hoc de errore fundamēti doctorū vroꝝ certitudinē habere potestis: qꝛ p nouissimos dies nō intelligūt pphete dies messye aduent⁹. ſ; dies finis mysterioꝝ; q̄ sunt dies gog. s. antichristi; qb⁹ in reliquijs vrīs redēptio fiet. videmus. n. ꝙ de pertinētibus ad istos dies patriarcha nihil tetigit. De his aūt q̄ messye aduentū cernunt: ad plenū locut⁹ ē. osīdit eni vltra predicta predictum messyam ingressurū hierosolimā super pullū filiū asine equitaturū eē. quū dicit. Ligās ad vitem pullū suum: nec non talem pullū esse ad vitem ligatum Cum autem subdit. Lauit in vinum vestem suam: ⁊ in sanguinem vuarum coopertorium suum diuersis sermonibus sententiam replicando. voluit mysterium grande passionis eius enarrare. Nam dictio illa hanauim: latine vuarum: q̄ clausula continetur secūda per regulam illam vestraȝ grāmaticalem: qua littere humaſ vna pro alia ponuntur: mutata het in vau humilium significat. et sic littere sensus erit ⁊ in sanguinem humilium coopertorium suū. vt ostenderet patriacha messyā sua humilitate vestes suas; suo sanguine lauaturū esse. Pro quo capitulo. lxiiij. Esaias dicit. Quare rubrum est indumentū tuū. Ex particula vero illa. Rubeus oculis magis vino; albusqꝫ dentib⁹ magis lacte. messye essentiam patriarcha enarrare voluit. Quia scilicet

deus ꝛ homo esse debebat. humanitas enim oculis apparens sua equalitate ꝛ eucrasia rubea eē debebat. que vero intus assistit diuinitas: lacte candidioꝛ: nec cum prauis doctoꝛibus vestris dicatis hoc ab alijs prophetis vobis predictum non fuisse. quia quemadmodū in sequentibus: deo volente: aperte videbitis a multis predictum intelligetis quod quidem vestros prauos sapientes non ignoꝛare me non latet. Sed vt phisicoꝛum primo philosophus ait vno inconuenienti dato plura contingere non graue ē. ¶ Nō autē in xp̄i iesu nazareni aduentu prophetia adimpleta sit. nulli veritati assentiri volenti dubium est. Ultra. n. id quod ad sensum patet de amissione dominij iude: ob non recepti onem eius de gentiūq; ad xp̄m congregatione. euangelia: quibus vtinam vos fidem prestaretis: de omnibus indubitatum perhibent testimonium. ¶ Inqt. n. iohānes capitulo primo. In propria venit: ꝛ sui eum nō receperunt. Et matheus capitulo. viij. recitans de quodam gentili centurione: qui accesserat ad ihesum rogans illū vt puerum suum paraliticum sanaret: cui ihesus ait. Ego veniam et curabo eum: et respōdens cēturio se non esse dignum vt ihesus intraret sub tectum suum. sed q̄ tantum diceret verbo: et sanaretur puer suus testatur. q̄ audiēs iesus verba illius miratus est. et sequentibus se dixit. Amen dico vobis. Non inueni tantam fidem in israel. dico autem vobis q̄ multi ab oꝛiente ꝛ occidente venient. ꝛ recumbent cum abraam: ysaac ꝛ iacob in regno celoꝛum: filij autē regni ejicientur in tenebras exterioꝛes. ¶ Super particula vero illa. ligans ad vitem pullum suum. Marcus capi. xi. testat̄. qui ait. q̄ cū appropinquaret hierosolimam iesus et betthaniā ad mōtē oliuarum. misit duos ex discipulis suis: et ait illis. Ite in castellū quod cōtra vos est: ꝛ statim introcuntes illuc: inuenietis pullum ligatum sup quē nemo adhuc hominū sedit.

Cōcoꝛdia cum euangelio

Johannes

Matheus

Marcus

tientiam videns rabi moyses: clausulam adhuc ipsum melius declaraturũ: tandem pollicet. Obstat et insuper ipsorũ dictis pars illa: vt petisti a dño deo tuo in horeb. et reliq. Cum ex verbis illis: quemadmodum rabi moyses ait: non prophetas ei futura predicentes israel petere videatur. sz igne et tonitruis timorem maximũ incutientibus: ob dei in monte sinai apparitionem moysem. vt ipse a deo legem acciperet: eisq; deinde ferret. rogaret. Quamobrem ibidez dicit. Loquere tu ad nos: et intelligemus. et nõ loquatur ad nos deus ne moriamur. Id preterea quod super secunda prophetie parte departe de propheta scz qui arrogãtia depravatus: et reliqua aiunt: minime locum habet. fuerat enĩ iam capitulo. xiij. ex verbis illis. Si surrexerit in medio tui propheta: aut qui somnũ vidisse se dicat. non audies verba prophete illius: adeo sufficienter explicatum. q pro eodem intellectu hanc replicare sententiam opus non erat. et sic cuilibet veritatem concedere volenti prophetie verba aliud in se continere mysteriũ facillime patere potest. ¶Dico itaq; cum dei aduentus in terram vltra primam in monte sinai apparitionem: pro mundi saluatione necessarius eẽt Esaia. xxxv. dicente: deus ipse veniet: et saluabit vos: et lij. Quia oculo ad oculum videbunt dum reuertetur dominus in syon. Nec non cum noue legis latione ipso. xlij. clamante. Non erit tristis neq; turbulentus: donec ponat in terra iudicium: et legem eius insule expectabunt. prout etiam a multis alijs sermone explicatur. volens moyses hac in prophetia id idẽ significare cum deus gloriosus sup monte sinai apparens. vt legem daret: igne et tonitruis fulguribusq; terribilibus venerit. Ex qua visione populus in circuitu montis existens perterritus ac pauore concussus steterat. prophetĩcumq; spiritũ videntes deum in terrã: vt nouaz daret legem iteruz venturum: id quod eis accidit consideran-

Catholica expositio

tibus:successorūq3 insufficientiam timentes.illico moysi di
xere. Ultra non audiam vocem domini dei mei: et ignem
hunc maximum amplius non videbo ne moriar. Idcirco
volens ipsos moyses pro suis successoribus a simile visio
ne tutos facere deum in hominis forma: et sicut propheta
secundo aduentu appariturū esse prophetizauit. Quamob
rem prophetam de medio tui inquit. sicut me forma sc3 hu
mana suscitabit tibi dñs deus tuus cū nouā secundo dabit
legem:id ipsū audies. Cū etiā hoc p te a deo in horeb po-
stulatum sit:quando dixisti. Ultra non audiam vocem dñi
mei. ꝛ reliqua. Quapropter dixit dñs ad moysen. bene lo-
cuti sunt.tunc enim in alia forma non sic incōpatibili. nam
in hois forma ꝛ ꝓpheta eis apparebo. vt ad nouā legē re-
cipiendā habiliores reddanť. Dixit autē notanter bñ locu
ti sūt:quasi ipsi mysteriū illud ꝓphetati eēnt. nec dicatis po
pulū illū talem spiritum ñ habere. scitis eñi doctores thal-
mut dicere ancillam sup mari id vidisse qd ab ezechiele fi
lio buzi visū non fuit. Si igitur femia ancilla tēpore illo plꝰ
ezechiele in ꝓphetia valuit a fortiori:et populus ois ꝛ ho-
ra illa pcipue qua ad diuinum verbū recipiendū cūcti di
spositi erant. Notanter quoq3 dixit. De gēte tua et de me-
dio tui:vt in ea gente diuinitatē humanitati cōiungi debe-
re denotaret. Quare subsequenter ait. Qui asit verba mea
que loquetur in nomine meo audire noluerit. ego vltor ex
istam. Postq3 enim ne amplius in simili forma qua in mō-
te synai apparui eis;me ostenderē ipsimet petierunt. idō ve-
niens in hominis forma:humanitatēq3 in gēte sua assumēs
ille qui non credet:et verba mea que exierūt ex ore tal' ve-
nientis non audiuerit:ego vltor existam. Qd qdem ab esa
ia sup allegato capitulo etiā habeť. quū ait. Ecce deus ve
ster vltione veniet. Cū autem ipos ꝓphetā hūc interfice-
re debere:in mente diuina preuisū fuisset. ne a culpa se ab-

soluere possent. causas ꝓpter quas ꝑpheta interficiendus eēt: eis predicere voluit. que sunt q̄ arrogātia depraua⁹: ea q̄ deus non preceperat: eius nomine locutus fuerit. seu ꝙ verba sua alienoꝝ deoꝝ noīe dixerit. ⁊ cū prima causa alio indigeret signo. subsequenter ait. Cūq; dices in corde tuo. Quomō sciemus verbū q̄d nō locutus ē dn̄s. hoc ha bebis signū. q̄d in noīe dn̄i ꝑpheta dixerit. ⁊ nō euenerit. hec dn̄s nō ē locut⁹. Ex quo intelligit̄ ꝙ si ea que dei noīe ꝑpheta dixerit euenerint: interficiēdus n̄ eēt. ⁊ si talē inter ficerent ꝑphetā: ab vltōe tutari nō possent. Q̄d si verba ꝓ phetie precedētia de augurib⁹ diuinatoribusq; ꝓpter q̄d a moyse dicta fuerint petetis. dico nēpe: vt ⁊ ꝑ precedentia queadmodū ⁊ per subsequentia ꝑphetie intellect⁹ clarius ostēderet. Nā cū ne augures. ⁊ diuinatores: seu precātato res israel audirēt: ꝑ moysē plerisq; ī locis leuitico maxime monit⁹ fuisset: verba hec in loco isto ꝓtulit: vt aduerterent ne ꝑphetā ꝑ ipsū hic descriptū in augurē ⁊ diuinatorē. sed pro vero haberēt. aliter. n. reiteratio hec moysi necessaria n̄ erat. Quapropter ꝑphetiā de xp̄o iesu nazareno logi quē cūcta mysteria ī ipā ꝓcēta: absq; dubio euacuata sūt. oino fa teri cogimur. Q̄d q̄dē documētū ab aplis: q̄ ꝑ sācitū spiritū locuti sūt. clare habem⁹. dicitū. u. actuū. iii. Xp̄m verū mes syā fuisse ondere volētes. moyses q̄dē dixit. Qm̄ ꝑphetam suscitabit vobis dn̄s de⁹ vester d̄ frīb⁹ vr̄is tanq̄ meipsū audietis iuxta oia: quecūq; locut⁹ fuerit vobis. Erit autē oīs aīa q̄ nō audierit ꝑphetā illū de plebe extermiabitur Capi. quoq; vii. aiunt. moyses q̄ dixit filijs isrl̄: prophetam suscitabit vobis dn̄s de frīb⁹ vr̄is: tanq̄ me ipm̄ audietis. Q̄d aūt ipē ⁊ sī hūana: sīc ꝑphetatū fuit: apparuerit forma in se diuinitatē haberet: q̄uis ꝑ cuncta testificet euāgelia volo tū vt saltē vna ꝓuati n̄ sitis. ¶ Que a vero euāgelista iohāne. cap. xiiij. bf. asserit. n. ꝙ cū vn⁹ d̄ discipul' philipp⁹

Concordia cū euangelio

Apostolorum actus

Johannes

nomine, vt ostenderet eis patrē: iesum interrogaret. respondit ei. Tanto tpe vobiscum sū: ꝛ non cognouistis me philippe. qui videt me: videt ꝛ patrē. quomō tu dicis, ostende nobis patrē. nō credis quia ego in patre: ꝛ pater in me est. verba que ego loquor vobis a meipō nō loquor. pater autem in me manens ipē facit opera. Ipsum preterea dei nomine cuncta dixisse dictaq; euenisse dubitare fatuū est: per quod interficiendum nō fuisse. sed tanq̄ verū ꝓphetaꝫ hic ꝓmissum recipiendum: queadmodum signa in ꝓphetia assignata nos docent: indubitate concludendum est. Pres aūt vestri ꝓphetiaꝫ non intelligentes. quā pluriniq; precipue principaliores ipām intelligere nolentes. christū ihesū in falsū prophetam: ipsum interficiendo: iudicauere: quo quidem peccato ex dei vltione depopulatione vastati estis: in captiq; transmigrantium migrastis. Nolite igitur ꝛ vos illa perfidia adhuc ꝓ malo vestro perseuerare. sed veritati ꝓ bono assentiri: quod deus sua pietate vobis concedere non dedignetur.

Prophetia tertia

Hebrica littera.

e

Saias qui plus ceteris prophetis d messya predicauit capitulo. vij. ingt. ¶ Hinne habalma bara veioledet ben vecarat scemo bimanuel. hēma vdnasc iochel ledabato maos barah vbahor batton chi beterē iedah hānabar maos barah vbahor batou tebazeu haadama ascier atta caz mippene scene melachcha.

Latina littera.

¶ Latine. Ecce halma concipit: ꝛ parit filium. ꝛ vocabit nomen eius hemmanuelem: butirū ꝛ mel cōmedet. sciens reprobare malū: ꝛ eligere bonum. quia antequā sciat puer reprobare malū ꝛ eligere bonum: derelinquetur terra quā tu detestaris a facie duorum suorum regum.

Judeoꝝ expositio

¶ Hec ꝓphetia cū sup re acaz duobus cum regibus rasi. s. et phacee ꝓlata sit a doctoribus vestris: vt a vero

detrahat intellectu: summopere laborat. & quis in aliquo co acti veritati adhereat: quantum eorum intentu consequi possint per presente processu deo volente vobis aperietur. ¶ Exponitur namque a rabi salomone pro esaie filio ex quadam iuuencula: quam in vxorem acceperat nasciturо. de quo scripturam infra testificari dicit per verba illa. & accessi ad prophetissam & concepit: & peperit filium. Aptat enim ipse prophetiam quasi sic sonaret. Ecce puella vxor mea concipiet presenti anno qui est quartus regni acaz et pariet filium: et spiritussanctus qui supueniet in ea: vocabit nomen eius hemanuelem: vt denotet quoniam fortis noster nobiscum erit. Hoc quoque signum a propheta datum esse dicit. Erat enim puella que in vita sua nunquam prophetauit: et hac de causa: spiritussanctus supueniet in ea. Quamobrem infra: et accessi ad prophetissam: propheta inquit. Nusquam enim prophete vxorem: nisi prophetauerit: prophetissam nuncupari inuenimus. Per clausulam vero illam: butirum et mel comedet prophetam innuere voluisse ait. puerum hunc eo tempore quo terra sua erit omni bono plena nascendum esse quod quidem bonum erit quando reprobare malum et eligere bonum sciet. vnde autem bonum hoc euenerit: terra duorum regum obsessione deserta existente: causam assignans subdit: quia antequam sciat puer reprobare malum: et eligere bonum terram acaz: & terra face a suis habitatoribus derelinquetur: eritque a facie duorum suorum regum rasi. s. & face desolata. eodem enim anno assiriorum rex ab acaz vocatus: vt libero regum habetur: contra rasim damascum ascendit: quem interfecit: populumque suum cyrum captiuum duxit: quo etiam anno oseas filius ela contra phaceam romelie filium coniurauit: & insidias tetendit: ipsumque percussit: interfecitque anno regni iotha. xx. qui regni acaz quartus erat. pro cuius expositionis confirmatione verba subsequentis capituli. videlicet. et accessi ad prophetissam & concepit: et peperit filium. & reliqua Rabi salomon.

Rabi salomon sic exponit. concepit et peperit filiũ illum. scz quem ꝓphetissa emanuelem vocauerat: vt deus in ezechie auxilium eẽt. Pater autẽ esaias accelera spolia detrahe: festina predare nomen eius nuncupauit: quod fecit: vt punitionem que sup rasi et romelie filio; regnum domus dauid euellere cupientibus: de ꝓximo ventura erat: denotaret q̃rum vna scz rasis: vt dictum est p manus assiriorum regis eodem anno venit. alteram vero sic fuisse ait. Nã postq̃ ab osea phaceas interfectus fuit: contra oseam ipsum salmanasar assyriorum rex ascendit. cuius seruus ac tributarius oseas effectus ẽ: spoliaq̃ q̃ plurima a samaria secum traxit: q̃re scripturaz subdidisse ait. quia antequã sciat puer vocare patrẽ suum: et matrẽ suam auferet fortitudo damasci: et spolia sammarie coram rege assirior que omnia anno regni acaz quarto fuisse asserit.

Cõfutatõ ipor ¶ Quantum autem: preterq̃ terminorum accomodatione: verba huius rabi veritati consona sint. sibiq̃ inuicem correspondeant: recte consideranti facillime patere potest nam id quod de Esaie vxore filioq̃ ex ea nascituro dicit: quemadmodũ rabi dauid ait: consonum rationi non est. si enim de ꝓphete vxore scriptura locuta eẽt. ¶ Ecce prophetissa sicut et infra capitulo. viij. et accessi ad prophetissã: nõ autem halma dixisset. cumq̃ etiam eodez capitulo de hemanuele iterum mentio fit: cum dicitur. et erit extentio alarum eius plenitudo latitudinis terre tue hemanuel: de filio prophete intelligi minime potest. Non enim terra inde ab esaie filio dominabatur. Quodq̃ signum acaz p prophetaz datum: aduentus spiritussancti in esaie vxorem fuerit: prout ipse asserit: a veritate nempe longinquum est. Nam dicente propheta ad acaz: pete tibi signum in profundum inferni. siue in excelsum supra: dando postmodum ipse illi sig

num non dubitatur ꝙ simile huic minimum non dedisset. Deniqꝫ cum seder olam auctoritate probare nititur: regni acaz anno quarto omnia predicta consumata fuisse: inuanū laborat. Non enim potest id per historias sacre scripture ꝓbare. cum ex eo nulla in eis mentio fiat. et quāuis de rasyn per assyriorum regem destructione: que vt historie narrant immediate post secuta est dictum suum locum haberet. nullum tamen de phacee fundamentum habet veritatis. Nā phacea ab osea interfecto: ipsius osee regnum rationabiliter incohare debuit. Quarto autem regꝫ. decimoseptimo inuenitur ipsuꝫ duodecimo. regni acaz regnare cepisse. vnde id quarto anno acaz: prout ipse affirmat esse non potuit ꝛ quum ex sammarie spolijs hoc confirmare vult: asserens illam quarto regni acaz expoliatam esse: absqꝫ dubio nihil dicit. Dictum enim suuꝫ ab historijs non parum discrepat que sammariā nono regni osee expoliatam fuisse narrant. qui quidem annus. vt Reguꝫ quarto habetur capitulo decimo octauo. quartus ezechie regni fuit. illo autem interim oseas tributarius salmanasar tantummodo fuit. ¶ Recitat insuper rabi Salomon aliquorum opinionem dicentiuꝫ prophetiam pro ezachia filio acaz dictam fuisse. quam quidem reprobat: asserens ezechiam antequam regnare cepisset fuisse etatis annorum nouem: quod ex regum quarto hoc modo colligit. Nam acaz annis regnauit sedecim. Ezechias vero cum regnare cepit etatis annorum vigintiquinqꝫ erat. Hec autem ratio. et si horum opinio vera non sit: ad ipsam confutandum sufficiens non est. Sequitur enim ex ea hoc impossibile ꝙ acaz etatis annorum vndecim ezechiam generasset. Nā vt regū q̄rto habeẽ etatis annoꝝ viginti acaz regnare cepit. annisqꝫ sedecim in regno pmāsit ex quibus suā vitā trigesimūsextum annū non pertransisse Aliquoꝝ expositio.

colligit. ꝛ ezechia: vt ibidem habet annorum viginti quinq; regnare cepit. vnde vt scripture verificentur ezechiam post mortem patris antequã regnare cepisset: aliquibus stetisse annis dicere cõuenientius est. Et pro opinionis illorum cõfutatione sufficere dico ezechiam tpe quo prophetia dicta fuit natum eẽ illorumq; regum destructiõis tempore etate pfecta existere: qua reprobare malũ ꝛ eligere bonum: absq; dubio sciebat. qđ ex eo quia vigesimoquinto anno regnare cepit: satis patet. quapropter ꝓphetia de ipso loqui minime potest. ¶ Habetis insuper super hac prophetia rabi

Rabi dauid

dauid expositionẽ qui verum eius sensum sepelire cupiẽs dicit dictionẽ illã balmã virginem; sicut xpiani volunt minime significare. sed puellam seu virgo seu corrupta sit pro quo salomonis verba prouerbiorum. xxx. exẽplo ducit. dicentia dereb geuer bebalma. que viam viri in adolescentia latina traductione sonant. vbi balma pro corrupta intelligi dicit. puer quoq; paucoꝝ annoꝝ helem nuncupatur. habemus enĩ ben mi ze habelẽ. latine cuius filius sit iste adolescens. Samuelis. xvij. cũ ergo puella paucoꝝ annorũ hec esset. ideo ipsam balma nomine propheta vocauit. quam quidem adolescẽtulã vxorẽ fuisse acaz rabi dauid affirmat. nõ autẽ esaye p rationes supra cõtra rabi salomonem allegatas vnde hanc sequẽs opinionẽ: dictionẽ illã: hara: latine concepit: pro presenti tpe accipit: ac si diceret: ecce puella hec nunc pregnans pariet filium: ꝛ vocabit nomen eius ipsamet hemanuelem. erat enim ipsorum mos vt matres nomina filijs imponerent. dicitq;: ꝛ vocabit imperatiue. nam propheta imperabat ei. vt nomen eius sic vocaret: quoniam a die natalis eius pax dñi vobiscũ erit. signum autẽ acaz datum hoc erit: quia butirũ: et mel comedet: quasi dicat ꝙ immediate natus sua scientia butirum ꝛ mel comedet: omneq; dulce in eius os approximatũ libenti animo aperto ore ac-

cipiet. si vero cibus malus erit: ipsum abhorrebit: osq; suuz claudet et repellet eum quo mõ dictionem illam ledabato: latine sciens τ superiori particule: τ subsequẽti seruire dicit butirũ. n. τ mel comedet: quia sciet: reprobabitq; malum: et eliget bonum: similiter quia sciet. ¶ Hunc autem puerum ezechiam fore inquit: dicere minime possumus. cuz ipse pa tre regnare incoante: etatis annorum nouem esset: propbe tiaq; illo regnante prolata fuerit. nec puella mater fuit eze- chie: cum ipsa tempore quo prophetia dicta fuit: puella nõ esset. Sed adulta. Christianis autem qui pro maria: et sbe sũ ꝓphetiã dictã fuisse volũt. cũ ipsi⁹ ꝓphetie ꝓposito seu materia respondendum est. timebat enim acaz bierusalẽ ab illis duobus regibus contra ipsum venientibus captionez. prophetaq; id non euenire sibi pronunciauit. d quo: vt ver bis suis fidem prestaret: ei signum dedit. Si igitur rem quã ipsi dicunt: illud signum denotaret. cum post se quadrigen tis annis: τ vltra appariturum eẽt. quid ad propositũ me- roris acaz valuisset. quo modoq; ex eo confortari poterat. ¶ Particulam tamen illam: quia antequam sciat puer repro bare malum: et eligere bonum: patris auctoritate ¶ Sic ex ponit. scilicet ꝙ antequã datum signuz appareat: reges isti a te recedent: derelinquetur enim terra israhel a facie ipso rum. quia ab ea recessuri erunt: τ ne ipsorum reuersionẽ ci uitatisq; captionem post illud timeret: propheta illi signum dedit. vt in instanti: quo signum in puero verificatum vide ret: tutus esset: ac certus ꝙ quemadmodum signum hoc: de ipsorum: ante pueri natiuitatem recessu verificatum vi- dit: sic etiam ꝙ nunquã ipsi bierusalem caperet: verificaret dixit autem notanter a facie duorum suorum regum: cum illi bierusalem reges non essent: Sed damasci: et sammarie quoniã ipsius reges se esse proposuerunt. qua quidem ex-

Pater rabi da uid.

Approbatio patris
Confutatio rabi dauid.

positione pater rabi dauid catholice locutus est. ¶ Ipse autem expositione sua praue & dolose pcedit. Nam cōtra primā eius partem cuncta loca: quibus in sacra scriptura: hic terminus balma reperitur: insurgunt. quem nunquam: nisi virginibus impositum fuisse inuenimus. dicitur enī Genesi. xxiiij. pro ribecha: Seruo abrahe apud fontes orante: vehaieda habalma haiozet lisou. Latine. et erit puella: q egredietur ad auriendā aquam. quam quidem virginē eē p ipsammet scripturam habemus: de ea paulo ante dicētē puella decora nimis virgoqz pulcherrima: et incognita viro: & p cōpotum a doctoribus vestris factum: ipsam etatis annorū quattuor: tunc fuisse scitis. Exodi quoqz secundo super moysi sorore: dictum inuenitur: vatheleth habalma vatticra et em haialed. Latine. & perrexit puella: & vocauit matrem pueri. quā etiā virginem paucorū annorum eē vos nō latere scio. Non enim a matre sua sic sola loco illo aliter derelicta fuisset. inuenimus insuper terminū hūc: quē admodū ipse rabi dauid exemplo ducit: adolescētulo virgini imponi: regum primo capitulo. xvij. ben mi ze habelem. Latine. Filius cuius est iste adolescens: saulo de dauid abner interrogantem: qui talis erat etatis: vt pater iniuncti onis hora famuli vilis alijs fratribus: an alios haberet filios interrogāti: adhuc reliquus est paruulus: de eo respōderet. Ad puerbiorum añt exemplū p ipsū allegatū: q̄uis verba salomonis ibi aliud q̄ littera ostēdit significare intēdant. ne tamē a sensu littere: vt pollicitus sum recedere videar dico: put vos non latet: dictionē illā duplicē significatū loco illo habere posse. Nam & p mundo & pro adolescētula indifferenter stat. Cum ergo salomon pro aliquo secreto intento: vnicuiqz illorū triū suū naturalē locū: ibi assignare videat aquile. s. celū: colubri vero petram: & naui mediū

maris. sic et homini tanq̃ suũ naturale locũ assignauit mundũ qđ de terra intelligitur. Quãobrem beat⁹ hieronimus in adolescentia transtulit. sed dato q̃ ꝑ puella seu adolescẽtula id dixerit. cui dubiũ q̃ magis de virgine q̃ de corrupta intelligi debeat: cũ semp vt visum ẽ talis terminus in sacra scriptura: tantũ virginibus attribuat. Ex modo quoq̃ sacre scripture loquendi sup ribecha balmam virginẽ ꝓprie significare colligit. Ter enim de ipsa loco illo mẽtionez fieri videmus. Nam seruo abrahe iuxta puteũ orante ingt Igitur puella cui dixero: inclina hidriã tuam: vt bibam: vbi nabara noĩe ipsam appellauit. eã deinde ad puteũ veniẽte. et nabara. i. puella ⁊ betula. i. virgo a sacra scriptura nũcupatur: dicente: vehanab ara touat matre meod betula vesic lo iedaha. Latine. puella decora nimis virgo ⁊ incognita viro. Deniq̃ seruo ipso parẽtibus ribeche historiã recitante: ipsam balmam nomine vocauit: cum dixit. vehaia babalma baiozet liscou. Latine: et erit virgo que egredit̃ ad auriendam aquam. Cum igitur hoc nomine balme ipsã vltimo appellet q̃ in cozet nabara: et betula includantur: necessario sequi videtur: precipue cum nomina hec quodã modo synonima apud hebraicã linguaz dici possint. Sicut enim nomen betule illico violata amittit. sic ⁊ duo alia nabara scz et balma: nomina amittere videt̃. ⁊ cõfirmat̃ ratio hec: q: nõ videt̃ q̃ nomẽ hoc betula: magis ꝓprie q̃ duo alia nomina: nabara. s. et balma: virginẽ significet. Postq̃ chi noĩe betule sacra scriptura ribechã vocauit: ⁊ incognito viro imediate seq̃t. si ergo betula v̄ginẽ significaret ꝓpe clausula illa: et incognita viro: supflua fuisset: et sacrã scripturã nugatozẽ facere videret̃ qđ ẽ absurdũ dicere: et hinc est q̃ aliq rabi vñ dicũt signũ i ꝓphetia datũ balme ꝯceptõz: qđ q̃dem nature repugnat fuisse. Hãc insuper balmam ab

aliis priuilegiatam esse scriptura innuit. ipsam enim in antiquis vestris codicibus: aliter aliis: tabamin signatam reperi. duo enim et prima. s. littera vnum et vltima aliud tabamin habet. ex quibus sic clauditur: vt ipsaȝ semper clausaȝ ⁊ virginem esse demonstrarent. alterum quoqȝ istorum tabamin reuiah nuncupatum contra regulam hic positum inuenitur Scitis enim tabam id ex sui proprietate puncti virtutem habere: ita ꝙ ea dictione qua ponitur legentē firmari cogit cum autem de virtute sermonis sic esse non deberet ꝙ apud balmam punctis poneretur: non dubitatur quoniā vt firmam semperqȝ immaculatam virginem per ipsam ostenderet. illud sacra scriptura fecerit. Quamobrem a septuaginta doctissimis interpretibus merito virgo translatum fuit. ¶ Ad secundam vero partem cum rabi dauid ait. Puellam hanc vxoreȝ fuisse acaȝ. dico ꝙ pro hoc. ecce vxor tua seu ecce regina: ⁊ non ecce habalma ꝓpheta dixisset. Pro verificatione insuper sui dicti super ea dictione cōcipit: quā pro presenti accipit tempore: ecce balma ista pregnans: ꝓpheta dicere debuisset. de filio quoqȝ illo tunc nascituro post suam natiuitatem mentionē fecisset. ꝙ si infra capitulo. viii prout ipse ait: de eo memoriam fieri dicetis: ex ea parte: et erit extensio alarum eius: implens latitudineȝ terre tue hemanuel: ⁊ ex illa paulopost clausula dicente: quia nobiscuȝ deus: hebraice chi hemanuel. dico ꝙ quāuis de eodeȝ hemanuele: de quo hic loquitur: ibi scriptura intelligat: cuius causa domus dauid euellenda: nec hierusalem destruenda erat: non tamen de filio illo tunc nato. sicut ipse ait: verificari potest: non enim hierusalem: ⁊ ezechiam de manu assyriorum regis per aliud quā propter dei zelum: et propter dauid ab esaya tutos fieri videmus. scriptura ibi dicente. protegam vrbem hanc: ⁊ saluabo eam propter me: ⁊ propter

dauid seruum meum. ex quo sequitur q non propter filiũ illum tunc natum: id esse debebat. Cumqz etiam dicit q a die natalis eius erit pax domini cum eis. dictum istud pro tempore illo verificari minime potest. nunquã enim ab eo tempore vsqz ad iude captiuationem: que vt quarto regũ colligitur. parum post secuta est absqz tribulatione perman serunt. Demum peruersioni prophetie a vero sensu rabi dauid sic vacauit: vt signum per prophetam in ipsa datum quia butirum: et mel comedet: fore dicere deduceretur: qd signum considerato prophete loquendi modo dicentis. pete tibi signum a domino deo tuo in profundum inferni: siue in excelsum supra: absqz dubio nullum esset. Non enim verisimile videtur: pro tali minimo signo: prophetam tanta dixisse: sue autem contra christianos rationi: per veram infra dicendam expositionem: vt recte intelligenti patebit: sufficienter respondetur. ipsum quoqz in residuo prophetie cũ christo ihesu et veritate: quãuis non voluntarie loqui manifestabitur. Est et insuper vestrorum quorundam opinio: quemadmodum rabi salomon testatur proprium signum ĩ prophetia datum esse balme conceptionem quam quidem ipse approbat dicens hac cum opinione veritatem existere

Catholica expositio.

¶ Ego quidem vt ad veram prophetie expositionem pergam: quedam vobis preponere habeo. quibus vna cum processus prophetie consideratione: bona que promisi: dei auxilio exoluam. Certum est enim q signum datam acaz: promissioni sibi facte de illorum duorum regũ a se recessu rationabiliter correspondere debuisset. hoc est q apparente signo: reges ab eo recedere deberent: quo fundamento nititur rabi dauid contra christianos venire. Id autẽ nec ipse nec alij vestri recte aptare possunt. cum: quemadmodũ ex verbis patris rabi dauid habetur: signum tunc apparitũ

rum nõ esset: immo p illorũ duorum regũ recessũ: debebat acaz de mysterio in pphetia contento certitudinez habere. Sicut.n. dictũ illud de recessu regum verificatũ videbat. Sic q mysterium in pphetia contentum: omnino verificaret. certus esset: et si mysterium illud: regum recessus: causa esse debebat. Terminum quoq3 hunc halmã mulieri corrupte: sicut visum est: nunq3 in sacra scriptura imponi cõcedi debet. Et per rationes supra dictas halmã virginẽ proprie significare: necnon et istam halmã predicto priuilegio ab alijs priuilegiatam eẽ. Et q miraculosum signum p prophetiam datuz. sit magnum mysterium cõceptionis halme: put vestri dicũt: τ de spiritusancto: pro q̃ vocabit nomẽ ei9 emanuelem. i. nobiscum deus: sicut rabi salomõ ait. ipsa beata cognoscente in se diuinitatem humanitati coniunctã cõtinere. demũ cum historia hec de horum duorum regũ cõtra acaz aduentu regũ quarto capitulo. xvij. prius recitata sit. vbi nulla de tali mysterio memoria habetur: reiteratõnẽ hanc hac cũ addictione: hic nõ nisi huius mysterij causa ab esaia fieri credendũ est. Quibus stantibus dico: quemadmodum ex prophetie verbis apparet; illorum duoꝝ reguz intentionẽ fuisse domũ dauid ꝓrsus euellere; propheta dicente eo q cõsiliũ inierit cõtra te siria in malũ: τ effraim: et filius rmmelie dicẽtes. ascendamus ad iudã: et suscitem9 eũ et euellemus eum ad nos: et ponamus regem in medio ei9 filium tabal. quod cum dei voluntas non esset: eo quia de semine illo christus ihesus oriturus erat. licet acaz sua incredulitate ad deum recursum habere noluisset. voluit deus ipse q ab illis regibus nõ destrueretur ipsum certificare quare inquit: noli timere: τ cor tuum non formidet: a duabus caudis thitionũ τ reliqua. Nam contra te mea ex voluntate vim non habebunt. τ vos quidẽ non ignorare scio

dictiones illas:ben tabal. put etiam rabi salomon ait scdm earum propriam ethimologiam:filiū nō bonum significare. hebraice enim ben. latine filius. tab vero bonus. al equidē non. vnde ben tab al hebraice. idem latine significant ꝙ filium non bonum. quia ergo deus gloriosus filium suuz ihesuz qui est omne bonum eternum regem in hierusalem ponere intendebat. de quo ad eundem propositum infra capitulo. viij. ꝓpheta iterum mentionem faciens inqt. paruulus enim natus est nobis:⁊ filius datus est nobis:⁊ factus est principatus sup humerum eius:⁊ vocabitur nomen eiꝰ admirabilis consiliarius:deus fortis:pater eternus:princeps pacis. Ideo quem ipsi elegerant: non bonum nominauit. vbi īmediate ꝓpheta subdit. lemarbe hāmisra vlscalom en chez. Latine. multitudinis imperij:⁊ pacis nō est finis: et litteram dictioni prime. lemarbe. que mem rotunda apud vos nuncupatur:contra regulam grammaticalē vestram ibi ipo nitur. quod quidem mysterium eternitati imperij vestri recte attribuunt. per verba prophete immediate sequētia: vt confirmet illud :⁊ corroboret in iudicio ⁊ iusticia a modo vsqꝫ in sempiternū. q̄uis ipsi ꝓphetaz de ezechia loqui dicāt. q̄ꝝ falsitas ex eo patet:qꝛ hec ꝑpetuitas in ezechie imperio visa nō est. Bene autē in xp̄o iesu. vt scripture oēs testant:⁊ experientia docet:verificatū videmus. quod quidē vt propheta inqt:zelus dñi exercituum fecit:vt mundū saluaret. ne autē suā liberationē alteri q̄ꝫ deo acaz attribueret monuit ipsum ꝑ prophetā. vt supet hoc signuz aliqđ ab eo peteret:dicentem. pete tibi signum a dño deo tuo vbi consequēter ait. in ꝓfundum inferni: siue in excelsum supra:vt per ipsum signi sibi dandi magnitudinē animaduerterēt: cognoscereteqꝫ signum illud tunc apparitur ū nō esse. Ad que verba iniquus acaz illorum duoꝝ regum timore tanquam

bonus:non petam: et non tentabo dominū.respōdit. Propheta autem qui: vt rabi dauid ait:cor suū non ignorabat cepit dicere:audite ergo domus dauid.nunquid parum vobis molestos esse hominibus:quia molesti estis et deo meo quasi dicat:eadem cum deo:que cum hominibus facitis: ostenditis enim vos bonos nolentes signum petere:putātes ipsum animum vestrum ignorare:quia ne ei gloriā detis id facitis:propter hoc dabit dominus ipse vobis signū vobis inuitis. Notanter autē dixit:domus dauid:vt acaz nequitiam denotaret.ita q proprio nomine vocari nō mereretur:ac etiam vt signi gloria non sibi:sed dauid attribui manifestaret.quod quidem signum illorum regū recessus quemadmodum per primum suppositum patet: causa erat et si tunc appariturum merito non esset. Certum est enim q cum acaz signum petere noluerit: aliquod paruū signū tunc appariturum sibi dare:prophetam non decebat.Sed tale quod celi altitudinem inferniq profunditatem excederet. Sicut per superiora de mente patris rabi dauid sufficienter elicitur. et ex hijs rabi dauid contra christianos obiectioni perfecte respondetur. Mysterij autem ac signi magnitudinem explicans.propheta inquit. Ecce halma . id est virgo:et non corrupta:vt per secundum patet suppositum Concipit.id est concipiet in futurum:quemadmodum rabi salomon ait. Similiter et parit pro pariet filium: quem ipsa virgo per spiritussancti aduentum vocabit emanuelem. immediate enim cognoscet deum in vtero habere.que omnia magni signi:et miraculosi fundamentū sunt.vt per tertium patet suppositum. Butirum et mel comedet:quia sciet reprobare malū et eligere bonum.hoc ad suam vltimam perfectionem magis diuinam quā humanā denotandā:propheta dixit. Nā a sua natiuitate gratia et virtute repletus

erit. ¶ Quia antequam sciat puer reprobare malum et eligere bonum: derelinquetur terra a facie duorum suorum regum. hoc totum. sicut rabi david de mente patris exponit: intelligendum est: videlicet quod ante signi adventum: reges isti: qui regnum hierusalem suum esse putabant: recedent ab ea. ex quo signum tunc appariturum non esse apte videtur. Historiam igitur hanc hic ab esaia recitatam esse. ex hijs sequitur. ut mysterium hoc magnum messie quemadmodum et quartum denotat suppositum: revelaretur: quod per subsequentia verba dicentia. Adducet dominus super te et super populum tuum: et super domum patris tui: dies qui non fuerunt a diebus separationis efraim a iuda non parum confirmatur. Ex hijs enim mirabilia que in prophetie consumatione apparitura erant: que tempore acaz visa minime fuere: denotantur. ¶ Prophetiam autem in ihesu christo nazareno: qui de domo david ortus fuit verificatam fuisse: per euangelia nobis apte manifestatur. ¶ Testatur enim lucas capi. primo dicens. Missus est angelus gabriel a deo in civitatem galilee: cui nomen nazareth ad virginem desponsatam viro: cui nomen erat ioseph de domo david et nomen virginis maria. et ingressus angelus ad eam dixit. Aue maria gratia plena dominus tecum: benedicta tu in mulieribus: que cum audisset turbata est in sermone eius et cogitabat qualis esset ista salutatio. et ait angelus ei. ne timeas maria: invenisti enim gratiam apud deum. Ecce concipies in utero: et paries filium: et vocabis nomen eius ihesum: et hic erit magnus et filius altissimi vocabitur: et dabit illi dominus deus sedem patris eius. ¶ Et matheus virginis conceptionem iesu christique nativitatem capi. primo recitans inquit Cum esset desponsata mater ihesu maria ioseph antequam convenirent: inventa est in utero habens de spiritusancto. Joseph autem vir suus cum esset iustus: et nollet eam traducere. voluit occulte eam dimittere. hec autem eo cogitante. ecce ange-

Concordia cum euangelio.

Lucas.

Matheus.

lus domini apparuit in somnis ioseph dicēs: ioseph fili da
uid noli timere accipere mariā coniugem tuam. qđ enim in
ea natum est: de spiritusancto est. pariet autem filium. ꝛ vo
cabis nomē ei⁹ iheſū. ipſe eni saluū faciet populū suū a pec
catis eoꝝ. hoc autem totū factū ē. vt ipleref qđ dictū est a
deo per prophetam dicentem. Ecce virgo in vtero habe-
bit: et pariet filium: ꝛ vocabitur nomen eius hemanuel. q
si dicetis ipsum iheſum et nō hemanuelem vocatum esse.
dico hoc nomen iheſu angeli precepto sibi ipositum fuisse:
vt cause finalis aduentus eius ꝑ ipsum notificaretur. quia
scilicet ꝑ mūdi salute: iheſua. n. hebraice: latine salus: a ma-
tre autem sua maria: ꝑ spiritussancti aduentum suo nomine
essentiali vocatus fuit hemanuel: queadmodum per pro-
phetam predictum fuit. Quāobrem ipsa beata gratias egit
altissimo: ꝛ inqt: magnificat anima mea dominum: ꝛ exulta
uit spiritus meus in deo salutari meo. ꝛ reliqua. hijs ver-
bis concludendo: suscepit israhel puerum suum memorari
misericordie sue. Postquā igitur in christo iheſu nazare-
no: mariaqꝫ eius matre ꝓphetiam verificatam videtis. cur
in perfidia vestrorum parrum adhuc permanetis: nolentes
veritati assentiri. quippe aliunde procedere minime potest:
nisi a duritate cordis vestri: quā deus sua clemētia a vobis
remouere dignef: iplēs ꝓphetiā ezechielis. xi. dicētē: ꝛ au
ferā cor lapideū ꝺ carne eoꝝ. ꝛ dabo eis cor carneum.

Prophetia quarta.

Hebraica littera

Dem Esaias capitu. xi. inquit. Veiaza ho-
ter migezaph iscai ventzer misce rascau ifre:
venaha balau ruah adonai ruah hochma
vbina ruah heza ugbura ruah dahad vei-
rad adonai. vehariho beirad adonai lo lemarre benau is-
cpot velo lemescman ozenau iohihac. vescafat bezedech
dallij vehohihac bemiscor labanve arez vehica erez hesce

uet piu vbrubac sesadau iamit rascab. vebaia zedech ezor modnau vehaemuna ezor balazau. vegar zeeu bim cheues venamer bim gedi irbaz vebegel vesir vmbri iachdau venabar caton mobeg bam. vsara vadou tirbena iabdau irbezu ialdebem vearie cabacar iobal teuen. vescibascab ionec bal bur paten vebal meorat zishoni gamul iado bada lo iarebu velo iaschidu bebol bar codsci chi malea baarez veba ꝛ adonai camalz laiā mebassym. vebaia baion babu scoresc iscai ascer bomed lencs bāmim elau goim idroscu vebaia menubado cauod Vebaia baiom babu iosiph ado nai scenit iado licnot ꝛ scear bāmo ascer iscaer meascurvmi mizraim vmipadros vmicuse vmebelam vmiscinbar vmebamat vmeiie balaz. venasa nes lagoim veasaph nidbe isrl' vmsuzot iebuda iecabez mearbab cansot baarez. vesara chi nat effrai vezorere iebuda iccaretu effrai lo iazor ꝛ iebuda veiebebuda lo lasor ꝛeffrai. ¶ Latie. ꝛ egrediet virga de stirpe iesse ꝛ flos ꝺ radicib⁹ ei⁹ crescet ꝛ regescet sup cū spūs dñi: spūs sapie: ꝛ itellect⁹. spūs ꝯsilij ꝛfortitudīs: spūs sapie ꝛ tiorris dñi ꝛ odorat⁹ ei⁹ i timorē dñi: ñ scðz visionē oculorū suoꝝ iudicabit: neq3 scðm auditū auriū suaꝝ arguet: ꝛ iudicabit i iustitia paupes: ꝛ arguet i eqtate ꝑ māsuetis terre: ꝛ percutiet terram sceptro oris iui: ꝛ spiritu labioꝝ suorū interficiet impium: ꝛ erit iusticia cingulū lumborū eius: ꝛ fides cintoriū renū ei⁹: ꝛ babitabit lupus cū aguo: ꝛ pardus cū edo accūbabit. et vitulus ꝛ catul⁹: ꝛ bos simul morabūt: ꝛ puer paruul⁹ mīabit eos: ꝛ vacca ꝛ vrsus pascent sil' accūbabūt filij eoꝝ: ꝛ leo q̄si bos ꝯmedet paleā: ꝛ dlectabit ifās ab vbere sup foramīs aspidis: ꝛ i cauerna reguli q ablactat⁹ fuerit manuz suā mittet. ñ nocebūt: ꝛ nō occidēt i vniuerso mōte sancto meo: q2 repleta est terra scientia dñi sicut aque mari coperiētes. ꝛ erit in die illa radix iesse: qui stat in signū ppl'oꝝ ipm gētes q̄rēt: ꝛ erit sepulcꝝ ei⁹ glīosū

Latina littera.

Et erit in die illa qua adijciet dñs secundo manū suam ad possidendū residuum populi sui: quod relinquet ab assirijs ꝛ ab egypto ꝛ a phedros ꝛ ab ethiopia: ꝛ ab elam: ꝛ a sennabar: ꝛ ab emat: ꝛ ab insulis maris: ꝛ leuabit signum i nationes: et congregabit pfugos israhel: ꝛ dispersos iuda colliget a quattuor plagis terre: ꝛ auferet zelus efraim: et hostes iuda peribūt: efraim non emulabit iudam ꝛ iudas non pugnabit contra efraim. ¶ Hec prophetia a doctorib᷒ vestris pro eo quod de collectione vestra: decē tribubus in ipsa mētio fit, pro messia per vos expectato exponitur. vos aūt si eorum dicta pfecte considerabitis: iudicabitis ex illis proprium prophetie intellectum: ꝛ si non ex propria volūtate: necessario concludi.

Hebreorum expositio

Rabi salomon.

¶ Exponitur enim primo a rabi salomone qui cū superiori proposito sancthedrin contra hierusalem ezechie tpe cōtigua sit, dicit ipsam sic intelligi debere: ꝗ si quis diceret: esto ꝙ ob ezechie merita iuda ꝟ regis assyriorꝫ manu saluus effectus sit: quid de decem tribubus quas in bailach: ꝛ abor: ꝛ iuxta fluuium gozan transtulit: quarum memoria fortassis amplius non erit, respondetur quippe per hanc prophetiam memoriā eorū haberi. veniet enim messyas ꝛ ip̄as cū alijs redimet. hūc autem messyam dicit non scḋm visionē oculorum suorꝫ, sed diuina scientia in eo existente bonos a malis discernere iudicareqꝫ debere qui qdem etiam peccatores terre sceptro oris sui pcutiet. sed iusti sicut cingulū lumbis circūdabūt ipsum: sibiqꝫ adherentes erunt. Particulā vero illā: radix yesse qui stat in signum populorum: ip̄m gentes querent. sic exponit ꝙ populi vt ad ip̄m coaduneñt signū leuabunt. Cum aūt ingt propheta: et erit in die illa: adijciet dñs secundo manum suam dicit respectu prime egypti liberatōis: in qua miracula multa faciendo deus manum suam imposuit. hanc scḋam nuncupari. Non.n. in babylonis liberatione deum id fecisse in-

uenitur. clausulā quoqꝫ illam: et ab insulis maris: romanis quos filios esau appellat: attribuit; et leuabit signū in nationes: s. crucē qua profugos israbel congregabit. et auferet zelus effraim. per hanc particulā dicit: prophetam significare velle inter messiam filiū ioseph: et messiam filium dauid inuidiam regni tunc non esse. ¶ Exponitur adhuc prophetia a rabi dauid. cum re sanchedrib ipsam colligando sic. nolite admirari super miraculo magno hoc tēpore ezechie facto de assirioꝝ exercit⁹ ruina sic momentanee facta. fiet enim diebus messie captiuationum israel collectione. mai⁹ hoc longe magis. qui quidem messias rex huius progeniei erit. dixit autem propheta: & radice iesse: eo quia ex ipso primus rex dauid. s. egressus est. Et odoratus eius in timore3 domini: dixit vt denotaret messiam odoratu: qui leuis sensus est: bonos a malis discernere debere; quasi diceret leui aspectu sup ꝑticula vo illā: et percutiet terrā virga oris ei⁹ dicit q̄ messias: peccatores terre: terramqꝫ blasphemabit. et suum dictum affirmabitur. illā vero: et erit iustitia cingulum lumborum eius: ꝑ iustitia fideqꝫ quibus messias indutus erit: exponit. super ea quidem parte ⁊ habitabit lupus cum agno: et reliqua. qua rabi salomon nihil ait. ipse quorūdam opinionē redarguens ꝑ hanc ꝓphetiam volentiū animalia; messie tpe esse a sui natura mutanda: nec non et aliq̄rum prophetiam exemplariter loqui dicentiū. inquit ipsam de proprijs in ea recitatis animalibus intelligere; que i terris israhel dūtaxat: nocere non poterunt. propheta dicente non nocebunt: ⁊ non occident in vniuerso mōte sācto meo ⁊ huius ratio erit: quia repleta erit tota terra scientia dñi. ipsis eni dei mandata custodientibus animalia bruta: ⁊ praua eis nec eorum bestijs nocere poterunt. Partē quoqꝫ illam dicentem: in die illa radix iesse. qui stat in signū populorum ipsum gentes querēt: et erit sepulchrū eius gloriosū

Rabi dauid

sic exponit. ille. n. qui de radice iesse egredietur: pro quo et flos de radice eius ascendet dixit. qui quidem, sicut rabi ionathan ait filius filii iesse. i. filius david nuncupabitur qui etiam die congregationis captivitatum israel in signum populorum stabit: ipsum gentes querent. sicut enim in hoste vexillum in signum geritur: ut illud exercitus omnis sequatur. sic et gentes omnes: ut eius mandata observent; messiam querent: sequenturque. Quamobrem pacifice sibi cunctis servientibus regnabit. vult itaque rabi david clausulam illam. et erit sepulchrum eius gloriosum pro pace honore: tranquillitateque messie tempore vigentibus dictam fuisse. Partem autem illam: adiiciet dominus secundo manum suam. et reliqua: ad primam egypti. sicut rabi salomon refert. non tamen eadem similitudine. Sed adiiciet dicit secundo totum israhel: ut in egipto fecit: redimendo: quod quidem babilonis collectione minime fuit. in ea enim decem tribus collecte non fuerunt super clausula vero illa: Et levabit signum in nationes dicit quod quasi deus levaret in nationibus signum: quo mediante omnes ipsum videre venirent. sic cuncte gentes de suis terris: ut hierusalem honorifice revertantur: israhel mittent quo tempore: omnium ipsorum congregatione facta: invidia. regnique zelus inter iudam et effraim de toto auferetur. ¶ Contra quas expositiones: cum maior earum pars: ut dixi: ad veritatem tendat: solito more non procedam. Sed quicquid in eis falsi continetur per veram dei auxilio detegetur expositionem quam quidem cum rabi david agrediens. dico quod cum sanchedrib mysterio prophetia contigua sit. ubi miraculum grande totius exercitus sui occisionis nocte una visum fuit. christi mysterium: quod maius illo sine comparatione erat apud illud per prophetam deus prenunciare voluit. quasi diceret nolite super miraculo hoc in exercitu sanchedrib: ob ezechie merita facto admirari. quamvis enim ineffabile videatur. fiet tamen eo maius cum de stirpe et radice ista: virga et flos

Confutatio ipsorum cum vera expositione.

scilicet christus ihesus: non de humano semine. sed de spiritusancto egredietur. qua de causa termino hoc: egredietur propheta vsus est: necnon et requiescet super eum spiritus domini immediate subdit. vnde dicti rabi dauid nullitatem ex eo hic discernere possumus: quia dicere malus esse miraculum messiam vos a captione: dispersioneque colligere totius sanchedrib exercitus nocte vna absque gladio interfectione fatuum est. illud enim super naturale fuit. istud vero non dixit autem notanter: de radice iesse: eo quia genalogie principium fuit: ex eoque primus iude rex dauid. scilicet illeque egressus est. vt et vltimus sue domus rex messyas: etiam illi attribueretur et odoratus eius in timorem domini: sicut rabi dauid ait: messias iste bonos: a malis solo odoratu: minimoque aspectu discernet: et hoc quia non secundum visionem oculorum suorum, hoc est non vt naturalis compositus: et pro eo quod visu hominibus apparebit. sed sua diuinitate omnia iudicabit. Et erit iusticia cingulum lumborum eius; et fides cintorium renum eius. Pars hec. sicut rabi ionathan: et rabi salomon aiunt intelligenda est: videlicet quod iusti et boni sui erunt: ipsumque sicut cingulum circundabunt. per quam partem gentium vocationem propheta innuit: que cum bonis iudeis ipsum xpm sequentibus equales erunt: vnanimiterque illi seruient Quamobrem et habitabit lupus cum agno. et reliqua. propheta immediate subdit: vt quemadmodum aliqui vestri volunt gentiles quas rapaces: magnasque feras appellauit: et iudeorum qui mansueti et domestici nuncupati sunt: ad xpi fidem consortium denotaret. pro quo et notanter dixit. et puer paruus minabit eos. a die enim natiuitatis eius tale consortium incoandum erat: prout xpi nazareni natiuitate verificatum fuit. et huius causam assignando propheta inquit: quia repleta erit tota terra scientia domini. Nam non modo iudei de deo; eiusque fide

noticiā habebūt. Sed etiā gentiles. Quapropter nō nocebunt ꝛ non occident in vniuerso monte scō dñi: hoc est in vniuerso monte cōgregationis xpifidelium: qui ꝺ iudea gēte erunt. Ex quibꝰ dicti rabi dauid falsitas facile colligi potest. Nam si animalia: sicut ipse vult propter scientiam dñi: que tēpore illo in vniuerso mundo erit terris israhel nō nocebunt: a sui natura ipsa mutanda esse: dicere necessario cogimur. cumqꝫ messie dominiū: ꝑut ipse fatef: dominiqꝫ scientia in vniuerso orbe esse debeant: nulla est ratio maioꝛ propter quā illud in terris israel magis ꝙ̄ alijs mundi locis animalia obseruare debeant. si autē nostre expositiōis veritatem cognoscere vultis. subsequentia verba prophetie suo sensu accipite: dicentia in die illa radix iesse: qui stat in signum populorum: ipsum gentes querent: p que verba vocationis gentiū: mysterium clare habef. Clausula vero illa: et erit sepulchrum eius gloriosuꝫ. de xpi sepulchro quod per eius resurrectionē fideliumqꝫ venerationē gloriosum eē debebat: indubitate loquitur. Non enim dictum Rabi dauid super ea quidquā valere potest. Nam pro suo proposito ꝛ erit sedes eius pacifica: propheta dixisset. vosqꝫ non latere scio. ꝑ terminos illos: sepulchrum proprie denotari. Cum enim cuiuspiam defuncti apud nos memoria fit menubado cauod: super eo dicitis: quod sit sepulchrum eius gloriosuꝫ Latine significat. Cuꝫ autem ꝛ erit in die illa qua adijciet dominus secūdo manū suam ad possidendū residuum populi sui propheta ingt. vestrā collectionem redemptionēqꝫ: ꝑ dei gratiā in residuis vestris secundo aduentu fiendam: predicare voluit: in que verba vsqꝫ ad prophetie finem. sicut rabi salomon prophetia principio facit: procedendum ē ꝙ̄uis enim propter xp̄m qui ab ipso egrediendus erat: per quē etiā ab aliqua parte ipsius erat salus expectanda: iuda super miraculo mortis totius sanchedrib exercitus letādꝰ

esset: quid de decē tribub⁹: quas in bailac et abor: et iuxta
fluuiū gozan transtulit: de qbus fortassis memoria amplius
non erit. huic tacite petitioni propheta: xp̄i mysterio aduen
tus primi recitato: hijs verbis respondit. Nam in die illa:
qua adijciet dominus scḋo manū suā: hoc est suo secundo
aduentu: qui dicitur secundus respectu primi: ad possiden-
dum residuum populi sui: per sui misericordiā: volens ip̄m
omnino saluū fieri. s. anime salutis: nō tātū corporis: signuꝫ
in nationes leuabit. crucē. s. passionis sue: sicut rabi salomō
dicit: cum qua ⁊ profugos israhel. s. decē tribuum cōgrega
bit: dispersosqꝫ iuda colliget a quattuor plagis terre: vosqꝫ
tunc gratiam vobis datā cognoscentes: xp̄i diuinitatem cō
fessi eritis; et de tanto beneficio sibi gratias agētes cū pro-
pheta paulo post dicetis: cōfitebor tibi dn̄e: quoniā iratus
es mihi conuersus est furor tuus: ⁊ consolatus es me: ecce
deus saluator meus. ⁊ reliqua vsqꝫ ad subsequentis capitu
li finē: vbi cum alijs prophetis mysteriū hoc attingentibus
sicut secunda pte deo duce videbitis: esaias conuenit. Id
autē qḋ predicti rabi vestri sup clausula hec dicunt ip̄am. s.
ad p̄mā egipti referēdo: locū non habere ex se patet. Nam
cū corporales vr̄e redemptōes tunc due p̄cesserint: egipti
s. ⁊ babylonis: adijciet dn̄s tertio: ⁊ nō secūdo propheta di
cere debuisset. Quapropter ab ea clausula: vsqꝫ ad subseqn
tis capituli finē: modo q̄ dixi: ꝓphete verba necessario intel Concordia cuꝫ
ligēda sūt. supiora vero primi aduent⁹ mysteria: quēadmo- euangelio.
dū et euāgelia de eis testimoniū p̄hibēt. idubitate p̄dicunt:
Christū enī de radice fuisse iesse. Mattheus suā narrans Mathcus.
genealogiā cap. p̄mo apte ostēdit. sup eo q̄z sp̄s dn̄i reqesce
re a iohāne capi. p̄mo habet̄ dicēte. quia vidi sp̄ūm descen-
dentē quasi colūbā de celo: ⁊ mansit sup eum. ip̄m preterea
bonos a malis minimo aspectu discernere q̄zuis plerisqꝫ in
locis ab euangelistis certitudinē habeamus. volo tn̄ vnam

Matheus Mathei nono vobis auctoritatē recitare. inquit enim. et ecce offerebant ei paraliticum iacentem in lecto. videns autē ihesus fidem illoꝝ dixit paralitico: confide fili remittuntur tibi peccata tua: et ecce quidam de scribis dixerunt inter se hic blasphemat. et cum vidisset ihesus cogitationes eorum dixit: vt quid cogitatis mala in cordibus vestris. Ipsum in super non secundum visionem oculorum suorum iudicasse euangelia cuncta ostendunt: que testificantur ipsum omnia opera sua deo patri attribuere. inquit enim capitulo primo

Johannes Johannes. non possum ego a meipso facere quicquam. sicut audio iudico: et iudicium meum iustum est. quia non q̄ro voluntatem meam. sed voluntatem eius qui misit me: et capitulo decimo: opera que ego facio in nomie patris mei hec testimonium perhibent de me. Cum particula vero illa: et iudicabit in iustitia pauperes: et arguet in equitate p̄

Matheus mansuetis terre. Matheus. xij. et quintodecimo conuenit: et cum illa: et percutiet terram virga oris sui capitulo. xij. idem sic assentitur. iudeis enim a ihesu signum petentibus respondit: generatio mala et adultera signum querit: et signum non dabitur ei: nisi signum Jone prophete: vbi subsequenter ait. Uiri niniuite surgent in iudicio cum generatione ista. et condemnabunt eam: quia penitentiam egerunt in predicatione ione. Quod autē ipso mediante ihesu: alie gentes: cum iudeis christum sequentibus: fide recepta habitauerint: cum notum omnibus sit: pro sui probatione auctoritate non indiget. nec non ipsum gentes deprecari: suumq; sepulchrum gloriosum esse: vos non latere scio: quorum cecitatem doctorum suorum super prophetijs de messia loquentibus prauitatem non considerantes sermone explicare nescio. deum tamen pro vobis orare non desistam: vt ab oculis vestris velamen perfidie. ita q̄ veritatis viā agnoscere possitis remouere sua pietate dignetur.

Prophetia quinta.

Hebrea littera.

Dem esaias capitlo. xxviij. inquit. Labē scimbu deuar adonai ansce lazon moscele babā baze ascer biruscialaiz, chi amartē caradnu berit et mauet vebim sceol basinu boze sciot scitotef chi iabauor lo seuonen chi sānu cazau mabsenu vbascecher nistarnu, laben co amar adonai binneni issad besion auen euen bobā pinnad icrat musad bamaamin lo iabisc. vesāti miscpat iaccau vzdaca lemiscalet veiaba barad mabse cazau veseder maim istofu, vebuppar beridebē et mauet vebazodebē et scieol lo tacū sciot sciotef chi iabauor vebeidē lo lemirmas. mide bobro icab ethē babocher babocher iaba uor baiō vuallaila vebaia rac zeuaba bauim scemoba. chi cazar bamazab mehistareab vebāmasseba zara chebidcānes. chi cabar perazim iacum adonai chebemec begiubon irgaz labasot mabaseb uzar mabasebu: velabauod bauoda do nochria bauodado. vebatta al titlozazu pen iebezecu mosarebē chi cala veneberaza sciamabti meet adonai zeua uot bal col baarez baazinu vesciгu coli bascīu vescimbu imbrati, bacol baiom iabarosc baboeesc lizroab iefattab visaded admato, balo im sciua paneba vebefiz chezab vecamō izroc, vesā bitta sora vshora nisinā vecussemet geulato veissero lāmiscpat elobau iorēnu chilo bebaruz iudasc chezab veosan bagala bal camon iussau chi bematte iebauet chezab vecamon basciauet. lebē iudac chilo lanezab adosc iedoscenuu vebamā galgal beglato vfarasciau lo reduchēnu. gam zot mebim adonai zeuabot iazaa bifli beza bigdil tuscia. et reliq̄ vsq3 ad ca. xxix. finē. ¶ Latie. Propter hoc audite vbm dn̄i viri illusores q dominamini sup pplm hūc: q ē in hierusalē. qm̄ dixistis: pcussim⁹ fed⁹ cū morte: et cum sepulchro fecimus pacem: flagellum inundās cum pertrāsierit: non veniet super nos: Quia posuimus mendacium spem

Latina littera.

nostram: et in falso absconsi sumus. Propterea hec dicit dominus deus: ecce ego fundabo in syon lapidem: lapidē fortem angularem preciosum fundamentū fundamentorum q crediderit non festinet. et ponā iudicium in mensura et iustitiam in pondere: et subuertet grando spem mendacij: et protectionem aque ruent. et delebitur fedus vestrum: cum morte: et pax vestra: cum sepulchro non stabit. Flagellum inundans cum pertransierit: eritis ei in conculcationem: quandocunqꝫ pertransierit tollet vos: quoniā mane diluculo pertransibit die noctuqꝫ: et erit tantūmō cōmotio et tremor intelligere auditum coangustatum. est enim stratum: vt extendi possit: et coopertimentum abbreuiatuz est. vt dorso adhereat. Nam sicut in monte diuisionum: surget dominus sicut in valle: que est in gabaon: irascetur: vt faciat opus suum: alienum est opus eius: vt operetur opus suum peregrinum est opus eius. Nunc autez nolite illudere ne forte flagella vestra fortiora efficiantur. destructionez enim vltimā audiui a domino deo exercituum. et reliqua. vsqꝫ ad capituli. xxix. finem: que in prophetie declaratione explicabuntur

Judeorum expositio

¶ Super hac prophetia viri iudei cum nisi super ihesu nazareno actari possit: doctores vestri: dempto rabi salomone nihil boni aiunt. continetur enim in ea pars illa. Propterea hec dicit dominus. ecce ego fundabo in syon lapidem: lapidem fortem: angularem preciosum fundamentum fundamentorum: qui crediderit non festinet. que si recte intelligatur: prophetia tota ex seipsa facile exponitur. et quamuis rabi dauid tanqꝫ ille qui dummodo christi mysteriū fugere credat prophetias a vero sensu peruertere non curat partem hanc ezechie attribuat.

Rabi salomon.

¶ Attamen rabi salomon qui non adeo praue procedit: ipsam super messia sic exponit. dicit enim. Ecce ego sum qui in syon. id est in mente mea fundaui. s. decretū est. messiā re-

gem constituere. qui lapis fortis: fundamentumqꝫ fundamentorum erit: ita ꝙ qui crediderit prophetiã hanc venturã esse non festinabit: hoc ẽ aduentũ eius ñ desiderabit.

¶ Qua quidem expositione stante ex messia aduentu vltimam vestrã destructionem sequendam esse: per hanc prophetiam predicari: indubitate videmꝰ. Quapropter super venturo per vos messia: a quo ĩfinita bona expectatis: verificari minime potest. Vos autem si rabi dauid prauitatem cognoscere vultis: dicta sua super parte hac meditando cõsiderate. Dicit enim. Ecce ego fundabo in syon lapidez. id ẽ regẽ bonũ ezechiam scꝫ quem lapidi forti: qui in fundamẽti angulo ponitur assimilauit: per cuius manus ab hoste et inimico liberabit. Propterea quia populũ ad bonũ reducet ⁊ ipsos malosqꝫ ꝑdet: necnõ et clausulã illam. Qui crediderit nõ festiet. sic aptat. cũ. n. maior eoꝝ pars diebꝰ acaz verbis prophete fidẽ non ꝑstarẽt. Iccirco hijs verbis vsus ẽ: quasi diceret. siquis ẽ in vobis: qui hãc ꝓphetiã verificatã videre cupiat: nõ festinet: hoc est: nõ putet ipsam sic de ꝑrimo venturam: ⁊ si eam adimpletã oĩno videbit. Cuiꝰ expositiõis falsitas: ex totius ꝓphetie ꝓcessu manifeste ptꝫ. ex ea enĩ iudeos naufragia multa: per hũc regẽ passuros esse: vt paulo ante dixi: colligit̃ ꝑ ezechiã autẽ: quẽadmoduz et ipse asserit: iudei ab hoste sanchedrib liberati fuerũt. Quãobrem ꝓphetia de ipso loq dicere minime possumꝰ. Cũqꝫ etiã ex clausula illa: q crediderit nõ festinet: ꝓphetiã ð primo verificãdã nõ eẽ dicit. Si diebꝰ acaz: vt asserit: dicta fuit cũ ezechias post acaz immediate successerit: nõne satis de ꝑrimo ꝓphetia cõsumenda erat ¶ Cũ aũt in vera que nunc sequitur expositione vestrorũ opiniones suꝑ ꝓphetia tota recitare intẽdã: ex quibus ipsoꝝ suꝑ hac parte malitia clarius ostendetur. Ideo in confutatione dicti huius rabi: hic vltra procedere ñ curo. Sed veraz ꝓphetie expositõez

Approbatio rabi salomonis.

Rabi dauid

Confutatio rabi dauid

Catholica expositio.

agrediens: dico ipam xpi iesu totale mysteriū sūmarie enar rare. Nā cū opera iudeoꝝ dicb⁹ acaz existētiū propheta re. prehēderet: hoc voiēs mysteriū p̄dicare: vt ad q̄d eoꝝ suc⸗ cessores: vitā eoꝝ sequētes: tandē reduci debebāt: eis ostē deret inqt. Audite verbum dñi viri illusores: qui domina⸗ mini sup populū hūc: qui ē in hierusalē: qm̄ dixistis: percus⸗ simus fedus cū morte: ⁊ cū sepulcro fecimus pacē. hoc ē ꝓpterea ꝙ vos principales alioꝝ mali causa estis: nolētes dei mandata obseruare: nec pphetaꝝ suoꝝ dictis obedire: dicentes: percussimus fedus cum morte ⁊ cum sepulchro fecimus pacem: ita ꝙ de nullo curamus. Iccirco hec dicit dominus deus: ecce ego fundabo in syon lapidē. s. messiam regem. sicut rabi Salomon ait: qui q̄dē est lapis fortis an⸗ gularis ⁊ pretiosus sup oēs reges: estq; omnium fundamē torum fundamentum: ita ꝙ qui de iudeis crediderit hunc venturum intelligēs mala que eius aduentu sup maiori eo ruꝫ pte oritura sunt: nō festinet dicēt. Rogabit enim deum vt aduentus eius nō festinet: que quidē mala enarrādo ꝓ pheta icquitur, et ponā iudicium in mēsura: ⁊ iusticiā in pō dere et reliqua. vt denotet terminum salutis vestre seu dā⸗ nationis: tunc in pondere poni debere: modo tali ꝙ spes mendacij fallet. vnicuiq;. n. meriti gratia retribuet: et cum vos pro maiori parte ad latus mali declinare ꝓpheta vide ret: prius q̄ ad malorum expressionem ⁊ ipsorum destructi oneꝫ veniret causam que christi mors erat assignare voluit ipso dicente. Et delebitur fedus vestrum cum morte: ⁊ pax vestra cum sepulchro non stabit. quasi diceret: fedus quod cum patribus vestris abraham: isaac ⁊ iacob eorumq; semi ne percussi: cum morte scilicet christi que per vos perpetrā da erit: delebitur soluetur q; . vos enim per id irritum illud facietis. pari quoq; modo: et pax vestra a me vobis promis sa. Cum sepulchro. s. ipsius non stabit. Ex eo cuiꝫ infinitas

passuri eritis calamitates vobiscumq continue in bello ero Cuius expositionis veritas ex eo cõfirmatur. quia vt visũ est. alio modo prophetia aptari non potest: quin inconueni entia plura pluresq cõtradictiones sequantur. q si partem hanc superiori correspondere dicatis videlicet: q nomaz di xistis: percussimus fedus cum morte et cum sepulchro feci mus pacẽ. Cũ sic nullũ subiectuz pphetiã habere videtur ad qd pars illa dingeret. s. Ecce ego fundabo in syon lapi dẽ. et reliqua. Uñ frustra per prophetam dictã fuisse vide retur. Idcirco q pro predicto a me proposito ipam dixerit oĩno cõcludendũ ẽ. dicoq ipm hoc mõ locutũ fuisse: vt ostenderet ipsos mysterium hoc quodãmodo suis ver bis vaticinari. quasi diceret. dixistis enim qm percussimus fedus cum morte: et reliqua. et vos recte locutos ee dico. quia hec dicit dominus deus. Ecce ego fundabo in syon lapidem: per quem eloquia vestra verificabunt. cuiusq cau sa mala cuncta: et flagella: que sup vos venire nõ posse di xistis: passuri eritis. nec non et infinita alia. Quare immedia te seqr: flagellũ inundãs cũ trãsierit eritis ei in cõculcatiõe: et reliqua. Cuius expositionis veritas: ex ea parte dicente Nam sicut in monte diuisionum surget dominus. Sicut in valle: que est in gabaon irascetur. vt faciat opus suum alie num est opus eius. vt operetur opus suum: peregrinum est opus eius mirum in modum colligitur. Habetur enim ex ea. vt rabi dauid de mente patris testatur opus illud cõtra israhel: peregrinum ac alienum a deo esse: cum non ex sua voluntate ad illud venire debebat. Propterea q a intentio sua erat lapidẽ illum pro bono ipsorum: et non pro malo fũ dare. si autẽ cõtrarius effectus secutus sit: vosipsi in causa fuistis. et ne tãq illusores: quo noie ipsos nuncupat fuerat verba hec nulla esse putarẽt: subsequẽter p pheta ait. Nũc autẽ nolite illudere: ne forte flagella vr̃a fortiora efficiant.

destructionē.n.vltimā audiui a dño deo exercituū sup vni uersa terra.quasi diceret.nolite verba mea p maiori vestra pena illudere. Nā polliceor vobis vltimā vestrā destructionē a deo hac de causa audiuisse.et non tātū in hierusalem sed sup vniuersa terra. Nō.n.vobis extra hierusalē existentibus flagella vos quiescere sinēt:et naufragia. quo dicto cū moyse Deuterono.xxviij. pphēta cōuenit dicēte:in gētib9 quoq illis nō quiesces neq erit requies vestigio pedis tui. et reliq.
¶ Huiusq expletiō incipit pphēta eis in parabolis loq. et vt id qđ p parabolā innuit hi animaduerterent dicere cepit. Audite et intelligite vocē meā:attendite et itelligite eloquiū meū.deinde pabolā enarrās subsequenter inqt. Nunqd tota die arabit arās:vt serat pscīdet et sarciet humū suam.nōne cū adequauerit faciē ei9.seret gith et ciminū sparget: et ponet triticū p ordinē:et hordeū p ordinē et speltā in finibus suis:et erudiet illū in iudicio:deus suus docebit eū. Nō.n. i serris triturabit gith nec rota plaustri sup ciminū circuibit sed in virga excutiet.gith et ciminū in baculo.panis aūt trituratur:verū nō ippetuū triturās:triturabit illū neq vexabit eū rota plaustri nec ingul'is cōminuet ipm. et hoc quoq a dño deo exercituū exiuit.vt mirabile faceret cōsiliū:et magnificaret legē. Que qdē parabola a rabi dauid:sibi ppriū significatu ad qđ exēplū refert.assignās recte exponit.
Rabi dauid Nisi q de eo p quo pabola dicta fuit mētionē nō facit. Inqt.n.et hic arātē a pphēta noiatū deū significare.humū vō israhel. et quēadmodū arans humū ad semē recipiēdū aptant:atq dispōit.sic et deus israel disposuit vt ipsos ad vba sua recipiēda habiles redderet:memorās dictis suis cūcta q i ees ab initio i egypto:vbi tanq deserta hum9 atq desolata stabāt.et vsq i diē platiōis legis de9 opatus ē. Nam ipsis in egypto existentibus:p moysē et aron illos pluribus signis disposuit. vt redēptorē suū deū cognoscerēt q facto

infinitis miraculis cōtra faraboné actis ipsos de egiptiaca seruitute eduxit: pcedens eos cū columna nubis in die et columna ignis in nocte: ꝛ multa alia: que tanꝗ dispositio terre ad semen recipiendū: fecit deus: vt eos ad legē suam recipiendā disponeret. dicit autē differentiam seminum: secundum differentiā humi a propheta factam: differentiam hominū ad intelligibilia: speculabiliaqꝫ scđm magis ꝛ minꝰ recipiendum denotare. Sicut enim humus vna ad triticuꝫ magis ꝗ̄ alia valet. sic ꝛ homo vnus ad vnā speculationē: magis ꝗ̄ alter dispositus est: ꝛ adhuc: quemadmodum de grano vno serens plura sibi terram reddere sperat: sic ꝛ deus israhel facere cupiebat: vt in illud quod ipōs docuit: adderent de vno. s. plura intelligentes: ita ꝙ suo intellectu ad vltimū pfectūqꝫ rerum sensum deuenirent. ꝛ hoc: quia quē admodū arans vt humum suam disponat: nō tota die arat sic ꝛ̄ deus. vt magis disponerentur nō continue miracula ostendebat. Postꝗ̄ autē illos in iudicio erudiuit crebroqꝫ per prophetas docuit: ipsos eoꝝ gubernatiōi dimisit. Partem vero parabole scđam dicentem. Non enim in serris triturabitur gith: ꝛ reliqua Rabi dauid sic aptat. Nam sicut constituto tēpore vsqꝫ ad sui perfectionem: in humo semen permanet: post quod homo: vt ex eo cibum extrahat. in eo ꝗ delectetur ipsum metit: et triturat. sic et israhel postquaꝫ semen legis in eum pfectum fuit. serens vtilitatem aliquaꝫ ex eo merito habere debebat. ita ꝙ eius fructus bonitateꝫ vnicuiqꝫ ostenderet. de eoqꝫ moysi dictum Deuteronomij quarto. videlicet. En populus sapiens: et intelligens gens magna hec verificaretur. Differentiam autem triturandi modoꝝ hic assignatam: dicit differentiam facilitatis hominum difficultatisqꝫ: vt ex eis fructus habeatur denotare. Sicut enim gith ꝛ ciminum leui bacnli percussione triturantur. sic et a plerisqꝫ hominuꝫ leui eruditione speratus

Rabi dauid

fructus consequitur. pari quoqꝫ modo: quemadmodum triticum forti indiget trituratione. sic et aliqui homines eruditione forti indigent. Hec tamen fortis eruditio non imperpetuum erit: quemadmodum et triticum; eo modo: non imperpetuum trituratur. Nam sicut forti trituratione frangitur semen ꝛ perditur; sic et prophetarum verba; cum nō vt dicta sunt: recipiuntur: longa eruditione perduntur. remanent enim in humo: nullus ex eis fructus apparens. ita vt populi dicti moysi allegati oppositū dicere possent: eum scilicet insipientem atqꝫ ignorantem populum vocantes.

Approbatio rabi dauid

¶ Qua quidem expositione: si vero proposito: pro quo dicta fuit; Rabi dauid parabolam accomodasset se profecto optime gessit. id autem facere nequiuit: quoniam contra suum falsum suppositum: de directo venit. ¶ Nam vt ab opere illo alieno et peregrino: quod contra israhel operaturus erat: deꝰ excusaret. Parabola hec a ppheta plata fuit. et quamuis duo in parabola exempla explicentur. vnus tamen ex eis. sicut Rabi dauid ait. effectꝰ significatur. et hoc quidem ad maiorem intenti declarationem per prophetaꝫ actum fuit. Hijs igitur que pro christi morte illis euenire debebant: enarratis: eaqꝫ conclusione facta: ꝙ opus illud a deo extraneum atqꝫ peregrinum esset: ipsis quoqꝫ ne verba illa illuderent: monitis. Sequitur propheta eis cum parabola hac. horum rationem assignare: vt per ipsam animaduerterent: eos ipsis inuitis: deum saluare non posse. quē admodum enim que in parabola continentur: ordine suo procedunt: necnon diligentia in eis facta; arans vlterius non obligatur. sic et deus postquam debito ordine cum israhel vt ad sua recipienda ipsum disponeret: omni studio ꝛ diligentia continuo processit: vlterius non obligatur. quod si circa id frustra laborauerit: huius culpam eis: et non deo

Catholica expositio

attribuendam esse:per parabolam hanc propheta demon/
strare voluit. Quam quidem a deo egressam esse:et nõ ab
ipso testificatus est dicens:et hoc a domino deo exercitu/
um etiam exiuit. esto q Audite et intelligite vocem meam:
In principio dixerit. Propter quid autem deus id fecerit:
causam propheta assignans inquit. vt mirabile faceret con
silium:et magnificaret legem:hoc est:vt mirabile consiliu3
quemadmodum rabi dauid ait:et magnam legem que in
parabola continentur. prout theologis manifestum est:in/
telligere faceret. quo facto ea de causa ad hierusalem: la/
mentatione sermonem propheta dirigens clamat et dicit.
Ve ariel ariel ciuitas qua habitauit dauid. Addite annum
ad annum solempnitates euolute sũt. Et circundabo ariel
et erit tristis et merens: et erit mihi quasi ariel. et circum/
dabo quasi spheram in circuitu tuo:et iaceam contra te ag
gerem et munimenta ponam in obsidionẽ tuam. Humilia/
beris de terra loquaris et de humo audietur eloquium tu
um. Et erit quasi phitonis de terra vox tua:et de humo e/
loquium tuum mussitabit. Et erit sicut puluis tenuis: multi
tudo ventilantium te: & sicut fauilla ptrãsiens. & reliq vsq3
ad particulam illam. Sic erit multitudo omnium gentium
que dimicauerunt super montem syon. que quidem lamen
tatio pro ezechie tẽpore. sicut rabi dauid vult: intelligi mi
nime potest: cum hierusalem ab assiriorum rege tunc lesa
non fuerit. sed ex verborum prophetie vi ipsa3 tempore ro
manorum belli:quod post christi mortem secutum est log
necessario dicere debemus. Dicit enim:et erit sicut somni
um visionis nocturne multitudo omnium gentium: que di
micauerunt super montem syon. quod quidem in eodem
bello verificatũ fuit. quemadmodũ de iudaico bello. Iosc/
phus testatur. Continue enim ex omni natione cõtra hie/

rusalem:gentes libenti animo fluxere. quod in assiriorũ ex ercitu nullo modo scriptum reperitur. Dixerit autem ser monem propheta ad ariel:quod est templi altare:vt ciuita tem ipsam. Sicut rabi dauid ait.pro eo intelligeret. Et hac lamentatione cum hierusalē facta:aduersus inde viros se propheta vertens.subsequenter ait. Os stupescite ⁊ admi ramini. Fluctuate ⁊ vacillate ; inebriamini ⁊ non ex vino: moueamini ⁊ non in ebrietate:quasi ipsos excitare vellet: vt ex ipsismet admirarentur : cognoscerentq̃ eorum ebrie tatem a vino.i.naturalē nõ esse.sed a deo qui eis propter malam ipsorum vitam spiritū soporis miscuit: oculosq̃ eo rum clausit:ne viam salutis cognoscerent:ipso dicēte. quo niam miscuit vobis dñs spiritum soporis. Huius deinde a deo causate cecitatis causam assignans. propheta subdit. Est enī vobis visio omnibus.sicut verba libri signati:quē cum dederint scienti litteras:⁊ dicent.lege istum.responde bit:non possum.quia signatum est.⁊ si dabitur liber nesciē ti litteras:diceturq̃ ei:lege hunc:⁊ respondebit nescio litte ras:quasi diceret:q̄ illud cuius causa in id inciderunt fuit quia nemo ipsorum doctus esset.seu ignarus prophetarū dicta recte intelligere cupiebat.erat enim illis visio.et pro phetia ipsorum.sicut est de libro signato: quem si scienti lit teras dabunt:ne id quod in eo continetur: alij intelligant: dicet non possum eum legere . quia signatum est. Si vero ro non scienti litteras liber ostendaf. diceturq̃ ei. lege hūc respondebit non possum. Non enim litteras scio. vnde quē admodum liber ille eo modo nunq̃ legetur. sic ⁊ propheta rum dicta vt rabi dauid ait. Simili modo ab eis:neq̃ a do ctis neq̃ ab ignaris vnquam intelligebatur. docti enim no lebant:vt prophetie proprio sensu ab ignaris intelligerent: ignari vero ipsas intelligere nesciebant. Quãobrem subdit propheta.et dixit dñs eo q̄ appropinquat populus iste:

ore suo et labijs suis glorificat me. cor autẽ eius lõge est a me: ⁊ timuerunt me: mãdato homĩ edocto. i. postq̃ popul⁹ iste ore et labijs ad me se appropinquat. nõ autem corde: vt deceret: quod quidẽ pro doctis dixit. me quoq̃ manda to hominũ edocto timuerunt. Non enim alio mõ me obser uant: nisi quo a doctis ipsorum instruuntur. quod pro igna ris consilia praua maiorum sequentibus dixit. Ideo ecce ego addam: vt admirationẽ faciam populo huic miraculo grandi ⁊ stupendo ⁊ peribit sapientia a sapientibus eius: ⁊ intellectus prudentiũ eius abscondetur. volentibus enim arte industriaq̃ mecum viuere. Ideo ecce ego in eis mira culum adeo grande ⁊ magnum faciã: cuius causa eorũm sa pientia ⁊ industria sic peribit: q̃ eis amplius nõ valebit: et hoc de miraculo magno: et grande xp̃i ihesu intellexit. in q̃ phariseorum sapientia perijt. Quãobrem ve q̃ profundi estis corde: vt a dño abscõdatis consilium: quorũ sũt in tenebris opera immediate sequitur: quasi dicat. si opus illud a me fie ri impossibile putatis: cum in vestra doctrina fundati sitis: credistisq̃ sicut a vobis possit a me abscondi. amen dico vo bis q̃ fundamentũ vestrum nullũ est. Nã apud me similes vos estis: luto in manu figuli: dicẽte propheta: peruersa est hec vestra cogitatio: quasi lutum cõtra figulum cogitet: et dicat opus factori suo: non intelligis: et vlterius dico q̃ iã adhuc in modico et in breui cõuertetur libanus in charmel et charmel in saltum reputabit. per que verba fidei mutatio a maiori parte vestruz in alias gentes denotare voluit. Est enim carmel vt rabi dauid ait: ager herbas ⁊ paruas arbo res tantũmodo producens: quare dixit q̃ libanus quo mag ne arbores sunt: cui iudeos qui fideles erant assimilauit in charmel erit. ⁊ ẽ contra charmel. s. gentes: que absq̃ fide vi uebant: erit in saltum. qd̃ quidem per subsequentem particu laz clarius ostendit: dicentem ⁊ audiẽt in die illa surdi ver

ba libri:et de tenebre et caligie oculi cecoꝝ videbūt. Post
q̄ eni3 ipa vestri sapientes intelligere nolunt: neq3 ab igna
ris vestris intelligi permittunt:ideo ꝛ ego faciā vt a surdis
qui nunq̄ legem audiuerunt:ꝛ a cecis verba libri mei audi
antur:intelliganturq3.eoꝝ enim oculi de caligine videbunt
Cum autem mutatio hec in vobis vniuersalis esse non de
bebat.sed aliqui boni a deo illuminati in veritate permansu
ri erant subsequenter ait. Et addent mites in domino leticī
am:et pauperes homines in sancto israhel exultabunt:qd̄ ꝑ
apostolis alijsq3 christum sequentibus: qui eius aduētu nō
parum letati sunt:necessario dixit:necnon post eius morte3
cum illi qui in populo preualebant.sc3 scribe et pharisei per
titi manus defecerunt gauisi sunt.quare subdit quonia3 de-
fecit.qui preualebat:consumatus est illusor : ꝛ succisi.sunt
omnes qui vigilabant super iniquitatem culpantes homin̄e
in verbo:et arguentem in porta reum facientes:ꝛ declinare
fecerunt inane iustum:que verba:si recte iudicabitis : qua-
cunq3 expositione vestrorum super eis accepta omnes fere
iudeorum aduersus christum errores explicare dicetis. In
quit enim quoniam defecit qui preualebat. id est scribe et
farisei:qui populo ne ipsum sequerentur minis preualebāt.
et consumatus est illusor.scilicet illi qui ipsi illudebant. pa-
ri quoq3 modo:et omnes qui super iniquitatem vigilabant
succisi sunt:qoud pro illis qui vt ipsum manibus suis habe
rent omni studio et diligentia vigilabant:ꝛ laborabant:di-
xit:qui ipsum de alio accusare non potentes: in verbo cul-
pauerunt:dicentes ipsum mortis reum esse se dei filium fa-
cientem ex verbo generatum. Quare dixit culpantes ho-
minem in verbo. Preterea cum eos in porta. id est palam
arguere volebat ipsum suis verbis condemnare querebāt
ea:et plura alia presidi referentes. pro quo dixit. et arguen
tem in porta reum facientes.ita q̄ suum intentum obtinen

tes ipsum inane: cum iustus esset: crucifixerunt. Quamobrem et declinare fecerunt inane iustum. propheta inquit. Quod autem per vestrosmet expositores clausule iste sic intelligende sint: dubitare non debetis. Nam super ea clausula: et addent mites in domino leticiam: dicunt illud esse debere: quoniam maios in angustia: prout propheta predicit videbunt: ipsique in honore et tranquillitate erunt. clausulam vero illam: quoniam defecit qui preualebat sic aptant. quia defecerunt illi qui taliter preualebant: vt loquendi reprehendendique coram ipsis facultatem non haberent. dicuntue super illa culpantes hominem in verbo: quod respondentem ipsos culpam committere dicebant: et per arguentem in porta: reum facientes dicunt: q ille qui in porta eos arguebat: faciebant ipsum reum per verba sua: quibus etiam a seipsis inuenta plura falsa addebant: de quibus ipsum regi accusabant: donec quis iustus esset: declinare faciebat. Demum ex hijs propheta expeditus: cum per ea: patres patriarche confundendi erubescendique essent. ob peccata enim filiorum: eorum fedus delebatur. subsequenter ait. propterea hec dicit dominus ad domum iacob: qui redemit abraham: non modo confundetur Jacob: nec modo vultus eius erubescet: quia cum viderit filios suos: opera manuum mearum in medio sui sanctificantes nomen meum et sanctificabunt sanctum Jacob: et deum israhel fortem predicabunt. et scient errantes spiritu intellectum: et musitatores dicent legem. Per que verba cum illis qui christum sequi debebant: eiusque electis: patriarchas propheta confortabat. quibus mediantibus illi qui errantes spiritu: sine fide viuebant: debebant per predicationes eorum intellectum scire: legemque libenter discere: quod dictum ad gentes etiam refertur. ¶ Vos autem si in christi ihesu aduentu prophetiam per oes suas partes verificatam indubitate Concordia cum euangelio

videre vultis euangelistarum testimonia: que vobis hic re
Mattheus citabo. Audite, inquit, n. ihesus Mathei. xxi. ad sacerdotes
⁊ phariseos loquens. homo erat paterfamilias: q plātauit
vineam: ⁊ sepe circumdedit ei: ⁊ fodit in ea torcular: et edi-
ficauit turrim: et locauit eam agricolis: ⁊ peregre factus est
cum autē tēpus fructū appropinquasset: misit seruos suos
ad agricolas; vt acciperēt fructus eius: ⁊ agricole apphen
sis seruis eius; alium ceciderunt: alium occiderunt: aliū ve
ro lapidauerunt. iterū misit alios seruos plures prioribus
⁊ fecerunt illis similiter. nouissime autē misit ad eos filium
suum; dicens verebuntur forte filiū meū. agricole autē vidē
tes filium; dixerūt intra se; hic est heres: venite occidamus
eum: et habebimus hereditatē eius ⁊ apprehensum eū eie-
cerunt extra vineam; ⁊ occiderūt. Cum ergo venerit domi
nus vinee; quid faciet agricolis illis: aiunt illi: malos male
perdet; et vineam suam locabit alijs agricolis; qui reddant
ei fructus tēporibus suis. dicit illis ihesus: nunquā legistis
in scripturis lapidem quem reprobauerunt edificantes: hic
factus est in capite anguli: a domino factum est illud: et est
mirabile in oculis nostris. Ideo dico vobis: quia auferet a
vobis regnum dei; ⁊ dabitur genti facienti fructus eius; et
qui ceciderit super lapidem istum confringetur. super quem
vero ceciderit conteret eum; ⁊ cum audiuissent sacerdotes
et pharisei cognouerunt q de ipsis diceret; ⁊ querebāt eū
tenere ¶ Nec non pars illa. Ecce ego fundabo in syon lapi
Apostolus dem. ⁊ reliqua. Ab apostolo Paulo ad Corinth. x. etiam
approbatur dicente. Bibebant autē de spiritali cōsequente
eos petra. petra autē erat xp̄s. ¶ Super parte vero illa. Et
Johannes ponam iudicium in mensura; ⁊ iusticiam in pondere. testat
Johannes capi. xvij. qui dicit. ⁊ cū venerit ille. arguet mū-
dum de peccato; ⁊ de iusticia ⁊ de iudicio. q autē pro eius
morte dei fedus vobiscum deletum sit. Quapropter ruinis

& flagellis in conculcationem dati estis. super hoc experientia ipsa testimonium perhibet. Semper enim post christi mortem: de malo in peius processistis: quodq3 tale opus peregrinum sibi: alienumq3 fuerit: ipsius ihesu protestationes: eiusq3 pro vobis in cruce rogatio: testes sunt. ¶ De mutatione vero fidei a vobis in alias gentes: vltra auctoritates vobis iam sensui patet. ¶ Cum particula vero illa. Et addent humiles in domino leticiam. & reliqua. Matheus capitulo. v. conuenit dicens. Beati pauperes spiritu: quoniam illorum est regnum celorum. quod autem ex eo: quia se esse filium dei ihesus dicebat: iudei ipsum culpauerint: eumq3 interficere quesierint: per Johannem habes. x. dicentes. Ego et pater vnum sumus. sustulerunt ergo lapides iudei: vt lapidarent eum. Respondit eis iesus: multa bona opera ostendi vobis ex patre meo: propter quod eorum opus me apidatis. et responderunt iudei. de bono opere non lapidamus te. sed quia tu homo cum sis: facis te deum. & de hac particula: & de alijs plerisq3 locis: euangelia testimonium perhibent: que breuitatis causa dimitto. ¶ Vos autem postquam a patribus vestris eorum pertinacia huc ducti estis: ipsos imitando in ruina vestra adhuc perseuerare nolite. Sed de tenebris & caligine: pro vestra salute: oculi vestri aperiantur: quod vobis deus sua pietate concedat. Matheus Johannes

Prophetia sexta.

Dem Esaias capi. xxxv. inquit. Jesusim midbar vezia vetagel barana vetifrah cabanazalet paroab tifrah vetagel afgilat veramnen canod balleuanon nittan la badar baccarmel vehasci aron hema irru chenod adonai badar elohenu. hazzecu ladaiz raphot vbircaim coscelot amniezu imru lenimbare leu Hebrea littera.

bizcu al tirau binue elobechem nacā iauo gemul eloim bu iauo ueioscibachem. az tippacabna bene biiurim ueozne herescim tippachabna: az idaleg chealal pisseab uetarō le scion illē chi nibechebu bammidbar maim umbalim baba- raua uebaia basciarau laagam uezimmaō lemabube maim binue tannim ribza hazir lecane uagone. uebaia sciam maz lul uadereb uedereb hacodesc iccare la lo iabaurennu ta- me uebu lamo: bolec dereb ueeuilim lo idbu. lo ibiie sciam arie ufriz baiot bal iabalenna lo timmaze sciam uebalebu geulim. ufduie adonai iesciuun ubau sion berinna uesimb ad bolā bal rosciam sason uesimba iassigu nasu iagon uea- naba.

Latina littera. ¶ Latine: letabitur deserta: ⁊ inuia: ⁊ exultabit so litudo: ⁊ florebit quasi rosa: florendo florebit. ⁊ exultabit etiam letabunda laudans gloria libani data est ei decor car meli ⁊ sciaron ipsi videbunt gloriā dñi decorem dei nostri. Confortate manus dissolutas: ⁊ genua debilia roborate. dicite pusillanimes: confortamini ⁊ nolite timere: ecce de- us vester ultione veniet: retributione dominus: ipse veniet ⁊ saluabit uos. tunc aperientur oculi cecorum: ⁊ aures sur- dorum patebunt: tunc salliet: sicut ceruus claudus. ⁊ cane- bit lingua mutorum. quia scisse sunt in deserto aque: ⁊ tor- rentes in solitudine. ⁊ que erat arida in stagnum: ⁊ sitiens in fontes aquarum. in habitaculo quo dracones accumba- bant. orientur senum: calami: ⁊ iunci. ⁊ erit ibi semita ⁊ via. ⁊ via sancta vocabitur ei. nō transibit per eam pollutus: sed erit eis: ita q̄ iter agens. nec stulti errabunt in ea. non erit ibi Leo: ⁊ praua bestiarum non ascendet per eam: nec repe rietur ibi. ⁊ ibunt qui liberati erunt ⁊ redempti a domino: conuertentur ⁊ venient Sion cum cantu ⁊ leticia sempiter na super caput eorum. gaudium ⁊ leticiam obtinebunt. ⁊ fu gient dolorem ⁊ gemitum.

Judeorum expositio

¶ Hanc prophetiam: cuȝ prophetie ruinā Edom explicātis contigua sit. doctores vestri Romam que christiane religionis caput existit: per Edom intelligentes: omnes vnanimes sic exponunt. dicunt enim ex romanorum ruina inde os letandos esse. eoquia inde eorum salus argumentatur. Ad destructionem enim vnius: alterius releuatio sequi aiunt. ⁊ hoc fundamento habito prophetie discursum sic aptant. Nam letabitur dicunt Hierusalem: que deserta nunc ⁊ inuia est: per Rome destructionem: necnon florendo florebit ⁊ letabunda. Reuertētur enim ad eam filij sui qui gloriam domini ⁊ decorem dei nostri videbunt. Cuius causa prophetis mādatum fuisse volunt. ut per partem illam. Cōfortate manus dissolutas. ⁊ reliqua. ipsos confortarent. ob longam enim captiuationem ad talem dispositionem deuenere. Fundamentum autem confortationis: ex particula illa capi dicunt: videlicet. Ecce enim deus vester vltione veniet: quam Edom attribuunt. veniet: enim contra ipsum: et vos a captiuitate saluabit. cuius aduentu oculi cecorum aperientur: ⁊ aures surdorum patebunt: ⁊ reliqua. que pro iudeis: qui tanq̄ ceci: surdi: claudiq̄ȝ in captiuitate existunātur: methaphorice dicta fuisse aiunt. Causam autem huius restitutionis sensuum esse dicunt: miracula que eis in itinere fient. de scissione scilicet aquarum in deserto: ⁊ reliqua. que ut comode pertransire possint: tunc miraculose fient. ⁊ sic redempti a domino conuertentur: hoc est reuertentur in sion cum gaudio. ⁊ reliqua.

Confutatio ipsorum.

¶ Quorum opinionem si recte perscrutati eritis ipsos in voluntate plusq̄ȝ ratione fundari dicetis. Scitis enim per idumeos: Romanos: prout ipsi volunt: intelligi minime posse. Nam ut Genesis habetur Tricesimoseptimo. Esau qui Edom cognominatus est in monte Seir habitationem fecit

quem montem in exitu israhelis de egypto: transeundo in-
uenerunt. Numeri. xx. scriptura dicente: misit in terra nun-
cios moyses de cadesc ad regem edom: qui dicerent: hec
mandat frater tuus israhel & reliqua. inter egyptum ergo &
promissionis terram; romam sitam non esse nulli dubium
est. Nec ex eo quod in hijs prophetijs contiguitas sit: ea-
rum colligantia necessario sequitur. Sepenumero enim p-
phetias messie mysterium predicantes: inter alias alterius
propositi a prophetis misceri videmus. & esaia pcipue qui
nusquam ad alia taliter se vertit: quin de messia aliquid lo
quatur. Attamen si huic continuationi aliquam causam as-
signare vellemus. nullam magis conuenientem q̃ inmen-
sam maliuolentiam que ob raptã benedictionẽ inter edom
et israhel ab initio fuit. Sicuti genesis. xxvij. scriptura testa
tur: dare possumus. Dico itaq; q̃ quemadmodũ ex ipsius
prophetia discursu aperte colligitur: pro iudeis in syon exi
stentibus: partim bonis; partimq; malis hic propheta lo-
quitur. necnon et preteritarum que de paucitate iudeoꝝ
qui christi euangelium recepturi erant: mentionem faciunt
consecutiua est. ex ea enim illa modica portio que ipsum ex
pectabat: per partem illam. Confortate manus dissolutas
et reliqua. cum proprij dei aduentu confortantur. prophe-
ta dicente. Ecce deus vester vltione veniet retributione
dominus ipse veniet et saluabit vos. Sciti s enim dictionez
illam hu: latine ipse propria deum significare. Prout etiam
ab esaia ipso capitulo. xlij. ex particula illa. ani adonai hu sci
mi: latine. ego dominus ipse est nomen meum clare habet.
Ex parte quoq; illa: tunc aperientur oculi cecorum. id q̃
vobis in prohemio dixi verificatur. Nam de erroribus ve
strorum rabi vnus est. quia figuras pro eorum proposito tã
tum admittere volunt. vt enim christi miracula negent pro
phetiam hic methaphorice loqui aiunt. Ego autez dico vo

Catholica ex-
positio.

bis qꝫ si volumus littere sensum capere per eam partem: mi
racula quedam que per christum fienda erant propheta ex
plicare intendit. Si vero methaphorice prout ipsi volunt:
dico gentes que ante christi aduentum tanquam ceci: sur-
di: claudiqꝫ: fide priuate viuebant: per ipsam vocare: vn-
de prophetie discursus sic exponendus est. Letabitur enim
hierusalem que ob malam iudeorum vitam quasi discreta
et in via manebat. per christi aduentum quo mediante illo
rum maiorum ruina sequetur. Bonorum autem exaltatio
quare confortate manus dissolutas: ꝛ reliqua. propheta ait
Spiritus enim propheticus prophetis clamat: vt eos qui
ob brachium maiorum manus habebant dissolutas: cum
dei vitione qua contra illos venire debebat confortarent:
qua quidem particula cum prophetia secunda Deutero-
nomiꝫ vbi contra verba sua recipere nolentes deum vltiõe
venturum esse habetur. propheta conuenit. et quemadmo
dum per illam ex ea parte dicente: qꝫ si tacita cogitatione
responderis: quomodo possum intelligere verbum quod
dominus non est locutus: hoc habebis signum quod in no
mine domini propheta ille predixerit: et non euenerit: hoc
dominus non est locutus: veri christi aduentus perscribit.
sic ꝛ per istam: per miracula que ab ipso dei patris nomine
de illuminatione. scilicet cecorum restitutioneqꝫ aliorum de
perditorum sensuum fienda erant: id idem habetur. cuꝫ enim
cuncta que dei patris nomine dicet. euenient. omnes qui i
eum non credent: merito puniendi erunt. vtrisqꝫ autem bo-
nis scilicet et malis propheta simul sermonem dirigens. in-
quit. Et erit ibi semita et via: et via sancta vocabit' ei: hoc ẽ
ibi in signis illis per ipsum fiendis: semita et via sancta: ip-
sos ad salutem ducens erit: per quam viam mali non tran-
sibunt. Non enim per ea miracula veritatem cognoscent.
quare dixit. non transibit per eam pollutus. sed erit tantum

eis bonis scilicet sibi credentibus: modo tali q̃ iter agens: hoc est simpliciter ambulans: ꝛ stulti scilicet vitiis priuati per eam non errabunt. Quapropter ꝛ redempti a domino conuertentur: ꝛ reliqua. Propheta subsequenter ait. innu es per ea verba q̃ boni illi qui de malorum manu a domino redimendi erant. debebant ad felicem statum conuerti: et in syon vbi ob brachium malorum prius cum timore sta bant. gemitu et dolore tunc amisso cũ cantu postmodum venire debebant.

Concordia cũ euangelio ¶ Prophetiam autem per omnes suas partes in christo ihesu verificatam esse per euangelia testimonium habetur. Ipsum enim pro bono et saluatione bonorum in syon venisse: a Johanne habemus capitulo primo dicente. Quot

Johannes quot autem receperunt eum: dedit eis potestatẽ filios dei fieri. ꝛ parte illa. Ecce deus vester vltione veniet retributi

Johannes one dñi: ipse veniet ꝛ saluabit vos. Idẽ Johãnes. c. xij. inqt Qui credit in me n̄ credit i me: s3 in eũ q̃ misit me: ꝛ qvidet me: videt eum qui misit me: ego lux in mundo veni: vt om nis qui credit in me in tenebris non maneat: et si quis audierit verba mea et non custodierit. ego non iudico eũ. nõ enim veni: vt iudicem mundum: sed vt saluificem mundũ: qui spernit me: et non accipit verba mea: habet qui iudicet eum: sermo quem locutus sum ille iudicabit eum ¶ De miraculis autem ab eo factis si partem illam: tunc aperientur oculi eorum. et reliqua. litteraliter intelligere volumus euangeliste omnes miracula ipsa recitantes testimonium ꝑhibent. De hiis tamen que in prophetia continentur.

Lucas. Lucas capitulo septĩo ad litteram loquitur. Inquit enim quia ceci vident: claudi ambulant: surdi audiunt. vbi paulo post sequitur. et beatus est quicunq3 non fuerit scandalizatus in me quam beatitudinem vobis deus sua misericor

dia concedere non dedignetur.

Prophetia septima

Isaias capitu. xl. inquit. Nahamu nahamu hammi iomar elohehem. daberu hal leu ierusalaim vechirru eleaha chi malea zeuaa chinirza hauona chi lacheha miad adonai chiflaim behol hattoteha col core bamitbar pannu dereh adonai iasceru baharaua mesilla leboheun. col ge innase vecol har uegiuha iscpalu vehaia hehacou lemiscior veharehasim lebicha venigla chebuod adonai verau col busar iahdau chi pi adonai diber. col omer chera veamar ma ecracol habbasar hazir vecol hasdo chezis hassade. iauesc hazir nauel zis chi ruah adonai nascena bo achen hazir haham iauesc hazir nauel zis vduar eloheuu iacu lebolam hal har gauoha hali lah meuasseret zion harimi baccoah coleh meuasseret ierusalaim harimi al tirai imri lehare iehuda hinne elohehem. hinne adonai elohim behazac iauo vsrobo moscela lo hinne sebaro itto vsbullato lefanu. cherohe hedro irhe bizrobo iecabez telaim vbheco issa halot ienahel. mi madat besciabolo mai vesciamain bezeret tichem vehal baccialisc hafar haarez vesciacal bappeles harim vghabot bemoznaim. mi ticehen et ruah adonai veisc hazato iodihennu. et mi nohaz vainehu vailamedehu beorah miscpat vailammedehu da hat vedereh teunnot iodihennu. hen goim chemmar middeli vhsciahac moznaim nehsciau hen igim cadac ittol vluanon en de haher uehaito en de hola. col hagoim caain negdo meefes vetohu nehscieu lo. happesel nasah harasc vezoref hazahau ieracchehennu vrtucot

Hebrea littera.

bennu vrtucot chesef zoref. hammesiccam teruma bez lo incau iubar; barasc babam ieuacchesc lo lebabin pesel lo immot. balo tedebu balo tiscmebu balo bugat merose labem balo bauinotem mosedot baarez. baiosceo bal bug baarez veiosceueba cabagauim bānote cadoc sciu maim vaimtabem caobel lasciauet bānoten rozenim leain sciotete erez chetobu basa. af bal notabu af bal sciorasc baarez gizbam vegam nasciaf bebez veiuasciu vsbura checasc tissaez. veel mi tedammeiuni veescue iomar cadosc. seu marom benebem vrrumi bara elle hammozi bemispar zeuaam lenbullam besciem icra merou ouim veammiz coab isc lo negdar. lamma tomar iabacou vddaber israbel nistera dar chi meadonai vmeelobai miscpati iabanor balo iadag tasim lo isciamagta elohe golam adonai bore chezot baarez lo igaf velo igab en begber litbunato. notē laiabef coab vlenoniz gozma iarbe. veigafu naparim veigabu vbaburiz casciol iccascielu. vecoue adonai iabalisu coab iagalu euer can nesciarim iarnzu velo igagu ielebu velo igafu.

Latina littera. ℭ Latine; consolate consolate populum meum dicit deus vester. loquimini ad cor hierusalem: et dicite ad eaz. quoniam completum est tempus eius: completa est culpa eius suscepit enim de manu domini duplicia: pro omnibus iniquitatibus suis. Vox clamantis in deserto: parate viam domini; rectā facite in solitudine semitam deo nostro. omnis vallis exaltabitur: et omnis mons et collis humiliabitur: et erit obliquum in directum et aspera in collem: et reuelabitur gloria domini et videbit omnis caro pariter: quoniam os domini locutum est. vox dicit; clama et dixit: quid clamabo; omnis caro fenum; et omnis misericordia eius quasi flos agri. esiccatur fenum cadit flos qñ spūs dñi insufflat in eum: profecto; fenuz est popul⁹. esiccatur fenū cadit flos verbum autem domini stabit in eternum. sup mōtē excelsū

ascende tibi euangelizans syon exalta in fortitudine vocem tuam: euangelizans hierusalem exalta noli timere. dic ciui tatibus iude. ecce deus vester. ecce dominus deus in forti. tudine veniet: et brachium suum dominatur ei: ecce merces eius cum eo: et opus illius coram illo. sicut pastor gregem suum pascet in brachio suo congregabit agnos: Et in synu suo leuabit fetas passim ducet. quis mensus est pugillo aquas et celos palmo aptauit: et mensus et mensura puluerem terre: et liberauit in statera montes et colles in bilancijs: quis adiuuit spiritũ domini: aut quis cõsiliarius eius fuit. cum quo iniit consilium et instruxit eum et docuit eum semitam iusticie: et erudiuit eum scientia et viam prudentie ostendit illi. Ecce gentes quasi stilla situle. et quasi puluis bilãcie reputate sunt. ecce insule quasi leue quod piciet. et libanus nõ sufficiet ad succendendum: et animalia eius non sufficient ad holocausta. omnes gentes quasi in nihilum coram eo et minus nihilo et inane reputate sunt apud eum. Cui ergo simi lem facitis deum. aut quam imaginem ponetis ei. Nunquid sculptile quod blandiet faber aut artifex figurabit illud: et laminis argẽteis argẽtarius. pauper aũt miscbinus lignũ imputribile eliget: artificem quoque sapientem queret sibi: vt statuat similitudinem ne moueatur. Nunquid scitis. nunquid auditis: nonne ab initio annunciatum fuit vobis. Nunquid non intellexistis fundamenta terre. qui sedet super girũ terre et habitatores eius quasi locuste qui extendit velut cortina celos: et extendit eos. sicut tabernaculum ad inhabitãdum. qui dat principes quasi nõ essent iudices terre velut inanes fecit. ac equidem si neque plantati neque sati essent: neque radicatus esset in terra truncus eorum: etiam flauit in eos et aruerunt et turbo quasi stipulam auferet eos. et cui assimi latis me: et ero sibi equalis dicit sanctus. Leuate in excelsũ oculos vestros: et videte quis creauit hec qui educit in nu-

mero malitiam eorum: et omnes ex nomine vocat: pre multitudine fortitudinis et roboris virtute vsqz vnum non deficit. Quare dicis iacob & loqueris israhel abscondita est via mea a domino: et a deo meo iudicium meum transibit: nunquid non sciuisti: aut non audisti: deus sempiternus dominus qui creauit terminos terre non deficiet neqz laborabit: nec est inuestigatio sapientie eius: dat lapso virtutem: et hijs qui fortitudinem non habent; robur multiplicabit: et deficient pueri et laborabunt et iuuenes ruendo ruent. Sperantes autem in domino mutabunt fortitudinem: assument pennas sicut aquile: current et non fatigabunt ambulabunt & nō deficient. ¶ Hanc quoqz prophetiam doctores vestri pro messia dictam fuisse aiunt in qua vt eorum errores vobis clarius pateant meiusqz corrigi possint: ipsorum dicta ad litteram recitando procedam. ¶ Exponitur enim a rabi salomone dicente; psolate psolate populū meū vos pphete dicit dominus. quoniam tempus captiuitatis eius completum est: completa est culpa eius: quoniā ab ea placatus sum. suscepit enim de manu domini punitionem in duplum pro peccatis suis. vox clamat in deserto. scilicet spiritus sancti versus hierusalem: que dicit parate viam domini. suam enim captiuitatem in eam conuertere faciet. omnis vallis exaltabitur: montes vero humiliabuntur: ita q̄ via plana: recta et equalis erit. vox scilicet dei dicit mihi clama. spiritus autem meus dicit ei: quid clamabo. at ille clama inqt. omnis caro fenum. hic enim finis eius est. Idcirco esto q̄ aliquam faciat misericordiam; quasi flos agri facillime cadens repntatur. Nullam enim de sui pmanentia homo certitudinem habet. verbum autem domini in eternum stabit eternus nanqz ipse est et omnipotens; ideo omnia potest. Propterea super montem excelsum ascende tibi euangelizans syon. ex ore enim in eternum viuentis euangelij pmis

Iudeorum expositio

Rabi salomon.

sio erit. in fortitudine veniet super gentes. scilicet vt ipsas puniat. ecce merces eius cum eo est pro iustis preparata. & opus illius videlicet operis precium quod eis daturus est sicut pastor qui gregem suum pascit: et in brachio suo congregat agnos: & in synu suo portat eos. Quis mensus e͂ pugillo aquas et reliqua vsq3 ad clausulam illam: et colles in bilancijs que omnia facere potestatem habuit. quanto magis promissiones has obseruare poterit. Quis adiuuit spiritum domini: et quis est ille qui consiliarius suus esse posset. Ecce enim gentes quasi stilla situle coram eo reputate sunt: quo modo ergo ipse ipsum docere possent. et libanus non sufficiet ad succendendum: vt peccatis gentium deus parceret. pari quoq3 modo. et nec animalia ei⁹ ad holocausta sufficerent. omnia enim hec coram eo in nihilum reputata sunt. Nunquid sculptile quod blandiet faber: hoc est faber idolum faciens: ipsum ferreum aut ereum facit. Artifex deinde auro seu argento blandiet ipsu3 atq3 figurat. qui autem ipsum ligneum facere vult: vt imputribile lignu3 eligat aduertet. nunquid ergo intellexistis fundamenta terre. id e͂ illum qui fundauit terram: vt sibi seruiatis: qui sedet super girum terre: et habitatores eius quasi locuste coram eo reputati sunt: leuate in excelsum oculos vestros: et videte qs creauit hec. scilicet militiam hanc: qua3 in celo videtis. qua͂ quide͂ etia͂ pre multitudine fortitudinis et roboris virtutis creauit. ita vt vnum non deficit: quin nomine vocet. Quare dicis iacob videlicet popule iacob in captiuatione permanens abscondita est via mea a domino: hoc est quasi oculos suos cessauit ne videret q͂ ei seruiuimus: et gentes que ipsum non nouerunt: super nos dominari facit. Et a deo meo iudicium meum transibit. Judicium enim meriti boni quod patribus nostris nobisq3 retribuere debebat a facie sua transire fecit. qui autem terminos terre creauit

cuius sapientie inuestigatio non est: cogitationes non ignorat: quoniam vt mediantibus flagellis consumet preuaricatio et finem accipiat peccatum: bono tuo indutiã dat. Sed tã de lapso. i. lapsui tuo virtutem dabit: roborando te. Jccirco noli timere: deficient tamen pueri: et laborabunt. scz inimici vestri qui nunc fortes sicut iuuenes sunt. vos autez in dño sperantes fortitudinem mutabitis.

Confutatio rabi salomon.

¶ Hanc expositionem iudei viri si bene consideratis ipsam necessarijs non parum deficere inuenietis. Nam lz prophetiam messie recte attribuat. deficit tamẽ principale eius fundamentum. Ipsius messie diuinitatẽ p pphetã pluries recitatam. tanquã nullã derelinquendo. inqt enim vox clamat in deserto: parate viam dñi rectã facite in solitudine semitam deo nostro. paulo quoqz post: et reuelabit gloria domini: et videbit omnis caro pariter: quoniã os domini locutum est. ait et subsequenter: dic ciuitatibus iude. ecce deus vester: ecce dominus deus in fortitudine veniet: et reliqua de quo quidem mysterio cum nulla ab ipso rabi mentio fiat veritatem ab eo abscõditaz non fuisse merito colligi potest sed id ipsum caute fecisse arbitror: vt doctos aduertentes redderet: ignaris vero ne ipse iudeus cuz esset christianizare videret. Quãobrem et partem etiã illaz pphetie ois vallis exaltabitur. et reliqua. sicut sonat: vtiqz exponit. que prout rabi dauid ait. exemplariter intelligenda est. Partem quoqz illam. sicut pastor gregem suum pascet. et reliqua. superioris scz. ecce merces eius cum eo: et opus illius corã ipso colligat. quod aliquo mõ consonũ nõ videtur. nec rabi dauid expositio in hoc secum conuenit. similiter et neqz in particula illa. suscepit enĩz de manu dñi duplicia pro omnibus peccatis suis. Prophetiam insuper partim ad israel captiuum existentem: partimqz ad gentes. apud quas captiuitati sunt rabi salomon dirigi dicit qz recte autem in hoc sentiat

per veram deo volente: expositionē vobis liquide patebit. vbi etiam de q̄pluribus sua expositione contentis memoria fiet. Ex quibus recta ostendetur vobis semita: per quā ad verum deum nostrum venire poteritis.

¶ Exponitur rursus prophetia a rabi dauid similiter super messia dicente. Consolate consolate populum meum vos prophete. vbi ad maiorem corroborationem sermo replicatus est. loquimini ad cor hierusalem: et dicite ei: quoniam completum est tempus captiuationis eius: et completa est culpa eius. suscepit enim de manu domini duplicia hoc est duas captiuationes: quas pro omnibus peccatis suis sibi desmanuerant. vox clamat. i. quasi vox clamaret in deserto que diceret: parate viam dñi: dicit autem semitam deo nostro cum ipse sit qui populum hunc de captiuatione educit. omnis vallis exaltabit. & reliqua. que oīa exemplariter intelligenda sunt. Ascensus enim a montibus: & descēsus: maximus labor est. ipsi aūt quasi via plana existeret nullū sentient laborē. & reuelabit gloria dñi ipsis. s. a captiuitate exeuntibus. inueniēt enim in deserto aquas. ita q̄ videbit omnis caro pariter: qm̄ os dñi locutū est oīa que in prophetia cōtinēt. videbit tū scientia & intellectu: non aūt oculorū visu vox dicit. clama. i. quasi vox diceret clama: seu vox prophetie dicit prophete: clama. propheta aūt quid clamabo respōdit. & vox ei. clama oīs caro: cum gogmagog venientium femum. maior enim eorū pars tandem peribit: & oīs misericordia eius quasi flos agri. esto q̄ plures fecissent misericordias. Nam ob mala iudeis facta punienī. Sup montem excelsum ascende tibi: quicunq̄ enim vult: ut sua intelligatur vox eminentem loci ascendit. cum ergo Syon & Hierusalem: quod idē est: inter iudee ciuitates principalis esset: ad eam sermonem dirigit. ut per ipsam alijs prenuntiaret ciuitatibus: quasi diceret propheta. super montem excelsum as- Rabi dauid

cende tu syon seu hierusalem euãgelizans: et noli timere. ut ciuitatibus iuda dicas: ecce deus uester. gloria enim sua ad hierusalem omnino reuertetur. ecce dñs deus in fortitudine ueniet. i. manu forti. non enim ad has gentes humiliandas alterius manu indigebit. ecce merces eius cum eo pro hijs scilicet qui durante captiuatione: in ipm sperarunt. Sicut pastor gregem suum pascet. hoc est sicut pastor bonus qui cum grege suo omnia hic recitata facit: sic deus cũ israel: ipsum ad hierusalem ducẽdo: faciet. et notanter dixit gregem suum. ut maiorem affectõem denotaret. certũ est enim pastorem: maiorem ad suum gregem: q̃3 ad non suũ. sed pretio custodientem: affectionem habere. Super residuo vero ꝓphetie: iste rabi: rabi salemonem sequit̃. nisi q̃ aliquibus animam prophetie non tãgentibus se magis ostendit: que breuitatis causa recitare nolo.

Confutatio rabi dauid

¶ Quantum autem in parte recitata ab ipso dissentiant: bene considerãtibus facile patere potest. Totis enim viribus christi misterium obtenebrar̃ plus alijs nititur. et hoc in partibus prophetie dei aduentum tangentibus permaxime ostendit. quibus a littera dissentire processumq3 prophetie peruertere non curat. inquit enim propheta: vox clamat in deserto: ipse autem quasi vox clamaret: dicit. necnon ꝓ proprio deo: sicut littera sonat: Semitam rectam fieri vult. sed pro israel qui per ipsum ducetur. Qua fatuitate seu prauitate fundatus: clausulam illam: et reuelabitur gloria domini: pro aqua quam in deserto iudei inuenient: prolatam fuisse: dicere non erubescit. et propter hoc dicit q̃ omnis caro pariter videbit. quoniam os domini locutum est: omnia que in prophetia continentur: vbi et videbit: de intellectuali: et non sensitiuo nisu intelligi ait. Partem insuper illam: super montem excelsum ascende tibi euangelizans syon: ne ꝓprio.

euangeliste Johanni baptiste attribuat: ad syon ꝛ hierusalem dirigit. quod quidem dicere absurduꝫ est. illis enim dei aduentus: per vocem clamantem principaliter euangelizabatur. similiter etiam ecce deus vester pro gloria dei accipit. Mira quippe res est: ꝙ tot peruersitates ad prauitateꝫ vestrorum rabi cognoscendam nos non ducant. videtis. n. prophetias christi misterium aperte explicantes: ipsos litterali sensu interpretari minime uolentes: eas autem que in figura id predicant: litterali sensu declarari volūt. Ego quidem dico hieremiam de eis: capitulo. viij. omnino locutum esse: cum inquit: quo modo dicitis sapientes nos sumus: et lex domini nobiscum est: vere mendacium operatus est stilus mendax scribarum: confusi sunt sapientes: perterriti et capti sunt. verbum enim domini proiecerūt: ꝛ sapientia nulla est in eis.

¶ Cum autem vera expositione: verum prophetie sensum explicando ipsorum errores clarius: deo duce patebunt. ipsas confutare seriatim amplius nō curo. Sed Esaie qui de christi misterio plus ceteris locutus est. processum animaduertens dico capitulū hec tria narratū. scilicet cum duobus subsequentibus christi misterium aperte explicare: ꝛ quemadmodum precedentes prophetie ad inuicem correspondent. sic et ista cum illis eisdem consentit. Nam cum superiori prophetia. Letabitur deserta. et reliqua. Propheta dixerit eo quia deus ipse pro salute bonorum venturus erat: atqꝫ vltione peccatorum. Sequitur eundem aduentuꝫ qui per vocem in deserto clamantem euangelizandus erat hic iterum notificare: per quem etiam bonoruꝫ merces ducenda erat: propheta dicente. Ecce dominus deus in fortitudine veniet. ipe scꝫ ꝑprie q merces eiꝰ cū eo ducet. ꝛ opꝰ illiꝰ corā iīo. ꝛ suā ꝑfectā dilectoꝫ demōstrādo subseqͥt ait

Catholica expositio.

Sicut pastor gregem suum pascet; ⁊ reliqua. que; sicut rabi
dauid inquit: ostẽdunt deum cum bonis ipsum sequẽtibus
sic agere debere; quemadmodũ bonus pastor cum suo pro
prio grege operatᷓ. Cum aũt deum in terram venire impos-
sibile videatᷓ; presertim forma tali qua sepe dictum est; remo
uens dubium hoc; dei potentiã enarrãdo propheta inquit
Quis mensus est pugillo aquas; ⁊ reliqua oĩa que fecerat
⁊ que ab ipso; absq3 alicuius consilio fieri possunt; recitãdo
Quibus enarratis pro non credentibus subdit; ⁊ libanus
non sufficiet ad succendendũ: ⁊ animalia eius non sufficiẽt
ad holocausta; quasi dicat; eo quia potentiam meam infini-
tam non putant; peccatum eoꝝ irremissibile erit. ⁊ subsequẽ
ter errorem in quem hij tales ceciderunt; remouendo; inqt:
Cui ergo similem facitis deum. aut quam imaginem pone
tis ei. ⁊ reliqua. qui quidem error ob prophetiaꝝ: mysteriũ
hoc predicentium; in consideratõem ortus est. Ne autẽ de
huius erroris punitõe: deum; sed semetipsos culparent. sub
dit propheta; Quare dicis iacob; ⁊ loqueris israel; abscon
dita est via mea a dño; ⁊ a deo meo iudicium meũ transibit
quasi faciem suã a te inmerito abscõderit: praua quippe est
locutio tua hec. nunquid enim nescisti: aut non audiuisti; qa
dominus seculi deus; cuius sapientie non est inuestigatio:
utiq3 sciuisti. nam ex omnibus gentibus; ut suam manifesta-
ret potẽtiam; in te elegit. Quamobrem in talem errorem in
cidere minime debebas. ⁊ propterea per xp̃i aduentũ dabit
ipse lapso virtutem: hijs. s. qui pro vita maloꝝ lapsi ⁊ fatiga
ti erunt; eisq3 robur multiplicabit. pueri aũt: hoc est ip̃m nõ
cognoscentes; qui pueri nuncupari possunt. laborabunt tũc
ut ipsum apprehendant; ⁊ deficient. Sed iuuenes qui con-
tra xp̃m ⁊ suos erunt fortes pro eoꝝ peccato; ruendo ruẽt.
Sperantes autem in domino mutabunt fortitudinem. ⁊ re
liqua. que pro maiori bonorum certitudine reiterauit. ⁊ ad

propositi corroborationem: verba subsequentis capituli ꝓpheta subdit: per que pluribꝰ dei operibus circa christi mysterium explicatis: narrat: ꝙ ob eapsa christi opera plures nationes: suis derelictis idolis: ad eius fidem venture erant vnde et iudei minus excusandi. sed magis culpandi sunt. inquit enim post operum narrationē: quis hec operatus ē: ⁊ fecit vocans generationes ab exordio: ego dominus primus ⁊ cum nouissimis ego sum. que quidem verba: cum eo quod super dicto moysi Deuteronomij .xxxiij.c.a doctoribus vestris explicatur consentanea sunt: videlicet dominus de synai venit: ⁊ de seir ortus est eis: apparuit de monte pharan. dicunt enim omnes has nationes: vt suam reciperent legem vocasse: quam illis recipere nolentibus: ad israhel dedit. pro quo propheta hic dixit: vocans generationes ab exordio. ⁊ reliqua. modo autem cum de israhel pauci: sed de nationibus alijs multe: christi legem recepture erant. inquit. ⁊ cum nouissimis ego sum. scilicet nationibus que conuerse ad christum venient. cuius conuersionis modum narrans propheta: subsequenter ait: viderunt insule ⁊ timuerunt: extrema terre obstupuerunt: appropinquauerunt accesserunt vnusquisqꝫ proximo suo auxiliabitur: ⁊ fratri suo dicet: confortare: confortauit erarius faber percutiens malleo eum qui cudebat tunc temporis dicens glutino bonum est: ⁊ firmauit eum clauis ne commoueretur. Quorum verborum sensus est: ꝙ gentes iste dei opera videntes ⁊ ad suam venientes fidem seipsos in ea ad inuicem sic confortabuntur: quemadmodum ante illud: idola fabricando faciebant. qua de causa iudeos permaxime reprehendendo: ꝓpheta subdit. ⁊ tu israhel serue meus iacob quem elegi: semen abrahe amici mei: ꝙ apprehendi te ab extremis terre: et a longinquis eius vocaui te. ⁊ reliqua. vsqꝫ ad particulā

illam: in sanctum israhel letaberis. volens significare q habere in christo fidem magis ad iudeos q̄ ad alias nationes pertinebat. Pro bonis autem ipsum expectantibus: predicta parte explicata: inquit. Egeni et pauperes querunt aquas et non sunt. lingua eorum siti aruit: ego dominus exaudiam eos: deus israhel non derelinquā eos. p quā aquā eam intelligit, que bibentem ad vitam eternam ducit. que quidem per messiam tribuenda erat. quare sequitur: aperiam in supinis collibus flumina. et in medio camporum fontes. ponam desertum in stagnum aquarum. et terram inviam in rivos aquarum. deinde quasi cum malis. ipsum non recipientibus. deus in scrutinium venire vellet. subsequenter ait. prope facite iudicium vestrum dicit dominus. afferte si qua fortia habetis dicit rex iacob. accedant et annuciēt nobis quecunq ventura sunt. priora que fuerunt nunciate et ponemus cor nostrum et sciemus nouissima eorum: aut q̄ ventura sunt indicate nobis: annunciate que ventura sunt de longe. et sciemus quia dii estis vos. benequoq aut male si potestis facere. et recitabimus et timebimur insimul. Ex quibus verbis propheta indicare voluit q ab homine: inquantum homo. ea que a christo ihesu exigenda erant minime fieri possent.

¶ Quapropter adversus tales incredulos loquendo: vt ipsi experirēt an eadem agere possēt: dicebat: et si facerēt ipsos deos appellaret: pariterq insimul timendi essent: Quod autem eis et cuilibet homini: dempto christo id impossibile esset. propheta ipse declarat dicens. Ecce vos estis ex nihilo ex quo nihil fit: et opus vestrum ex eo quod non est: q̄si diceret q ex omni parte a non ente quodammodo generati estis: ideo abominatio est: qui eligit vos putans vos ge q̄ facere posse. loquens aūt de christo propheta ait. Suscī

tauit ab aquilone ꝛ venit ab ortu solis vocabit nomie meo ꝛ veniet super magnates: quasi lutum essent; et velut plastes conculcans humum. per que verba demonstrare vult christum sua diuinitate: non magis scribas: sacerdotesq̃ eẽ existimaturum q̃ si lutum essent; ꝛ adhuc contra illos loquẽdo: propheta subdit. Quis annunciauit ab exordio: vt sciamus: ꝛ a principio: ꝛ dicamus iustus es: non est annunciãs neq̃ predicens neq̃ audiens sermones vestros. volens ex hijs ostendere talem auctoritatem ipsos non habere. sed deum tantũmodo: qui filij sui ihesu christi mysteriũ ab exordio primis patribus: ꝛ ꝓphetis reuelauit, ꝛ demũ Iohãni baptiste qui ad syon primo dixit: adest adsunt. adest. sc3 vnus qui tres sunt. pro quo ꝛ ad hierusalem euangelistam dabo. subsequenter ait. Quo quidem scrutinio facto: propheta talia fatur. et vidi et nõ erat ex istis quisq̃ qui iniret consilium ꝛ interrogatus responderet verbũ. ecce oẽs iniusti: ꝛ vana opera eorum: ventus ꝛ inane simulacra eorũ intendens ex hijs concludere non esse nostrum: dei opera cui omnia possibilia sunt: inuestigare. Deinde per subseq̃ns capitulum. inquit propheta. Ecce seruus meus in quo me firmabo: electus meus cõplacuit sibi in illo anima mea: dedi spiritũ meum sup eum: iudiciũ gentibus ꝓferet. cõcludẽs ex premissis hominũ obligationẽ: qui xpi fidẽ sectari: habẽt. Sed postq̃ de hijs bene edocti estis nec rationẽ incõtrariũ habetis: ꝛ ipm recipere nõ vultis: iccirco ꝛ ipe tãdẽ vos n̄ curabit. s3 iudiciũ ꝛ legẽ gẽtibꝰ ꝓferet. Christi deide vite ꝓcessũ: vt eos n̄ ꝑderet: enarrãdo seq̃t: n̄ clamabit: neq̃ deuabit: nec audire faciet vocẽ eiꝰ foris. Nõ. n. volebat nisi i iudea versari: ꝛ q̃uis ab eis lacerãdꝰ: ꝛ tãdẽ crucifigẽdꝰ eẽt. nõ tñ debebat ab illis recedere: nec ex illis flagellis turbari quin opus suum impleret. Quare concludit: non

erit tristis neqꝫ lentus: donec ponat in terra iudicium: ⁊ legem eius insule expectabunt. ⁊ ex tāta ingratitudine vestra indignatus deus per prophetam subsequenter inquit. Ego dominus vocaui te in iusticia: ⁊ apprehendi manum tuam ⁊ seruaui te ⁊ dedi te in fedus populi in lucem gentium. ut aperires oculos cecorum: ⁊ educeres de conclusione victum: de domo carceris sedentes in tenebris. quasi diceret. esto ꝙ ꝓ iudeis: ut fedus illis seruarem: te principaliter custodiuerim. si ipsi pro maiori parte te non recipient: non cures. Nam ego dn̄s qui te in iusticia vocaui: ⁊ in fedus huius populi custodiui: apprehēdi etiā te pro maioribus hijs. Dedi enim te in lucem gētium: ut per te illuminate: legem recipiant. ⁊ ultra hoc: ut victos de conclusione educeres: ⁊ de domo carceris sedentes in tenebris: per limbi expoliationem. quibꝰ verbis relatis subdit: ego dominus hu est nomen meum: ⁊ gloriam meam alteri non dabo: ⁊ laudem meam sculptilibus. ac si diceret: attēto ꝙ sui causa in manu seruientium idolis: iudeos tradere oportebit. ne gloria mea ⁊ laus alteri scilicet sculptilibus ab illis gentibus detur: ideo volo. ut tu eis lucem des: ⁊ te recipiant: cognoscantqꝫ omnia hec a me procedere. ⁊ ut super hijs misterijs ipsos magis aduertentes redderet concludens ait. Que prima fuerunt: ecce venerunt: noua quoqꝫ ego annūtio anteqꝫ orian-tur audita vobis faciam. ⁊ hoc: ut cum venerint: in eis non decipiamini. Cum autem hec parum prodesse eis debebāt inquit propheta: Cantate domino canticum nouum laudē eius in extremis terre: descendentes in mare: ⁊ plenitudinem eius insule ⁊ habitatores earum. ⁊ reliqua. Per que verba iterum gentes ad christum vocat. deinde dei contra iudeos: pro eorum perfidia: indignationem narrando. sequitur. Dominus sicut fortis egredietur: sicut vir preliator su

scitabit zelum: vociferabitur et clamabit. super inimicos suos fortificabitur. Cum autem deus ne contra illos ad hec veniret longo tempore ipsos tollerauerit: cunctaque oportuna: et necessaria fecerit excusans se ait. tacui semper silui: patiens fui: et reliqua. ad idem propositum pertinentia. et sic omnia resumendo suum sermonem propheta restringens: clamat. O surdi audite et ceci intuemini ad videndum: quis cecus nisi seruus meus: et surdus sicut missus meus quem mittam: quis cecus sicut ille qui perfectus est. et cecus sicut seruus domini. volens ex hijs verbis ostēdere quod quando per prophetas deus eis christi misterium narrans dicebat. ne surdi essent ad eā que pro eorum salute erant. audiendum: illi predicta verba explicabant. Quare ut quod eorum nunc ipsimet: deum contra ipsos irasci obligando: causa essent. manifestaret. Sequitur propheta dicere et dominus voluit iusticia sua. ut manifestaret legem et extolleret quod ipse esset populus direptus et vastatus. laqueus iuuenum omnes. et in domibus carcerum abscōditi sunt. facti sunt in rapinam nec est qui eruat. in direptiōem nec est qui dicat redde. quis dedit in direptionem iacob et israel vastantibus: nisi dominus ipse cui peccauimus. et noluerunt in vijs eius ambulare. et non audierunt in legem eius et effudit super eum iram furoris sui et forte bellum. et combussit eum. in circuitu et non cognouit. et succendit eum et non intellexit. et tandem. Quemadmodum plerisque locis moris est prophetarum. ut post christi misterium et ob non receptionem ipsius. ruinam vestram enarratam cum vestra post antichristi bellū reuersione vos consolari. propheta eundem ritum sequens per aliud capitulum talia verba mouet. Et nunc hec dicit dominus creans te iacob et formans te israel noli timere quia redemi te. et reliqua. Hec igitur duo recitata capitula. primum sequi:

eaqꝫ ſicut expoſui intelligenda eſſe ex totius prophetie diſ-
curſu manifeſte patet. Nihil enim in ea cōtineri uideo ꝙ cū
expoſitione non conueniat. ſecus autem de veſtroꝝ decla-
rationibus eſt. Nam ipſi in ea ab inuicem nō paꝝ diſcrepāt
aliqui enī ʒ ipſam meſſie attribuūt. aliq vero ezechie: ⁊ alij ꝑ
tim meſſie: ⁊ partim ezechie. ita ꝙ ipſoꝝ nemo: ut vos non
l[.]ter: totalem prophetie diſcurſum vni actare poteſt. cuius
ratio eſt: quia attribuentes eam meſſie: verum meſſiam in

Concordia cum euangelio

quo: quemadmodū euangelia aperte oſtendūt: ad litteram
conſumata ſunt. nō cognoſcunt. Nam pro ea pte: vox cla-

Matheus

mantis in deſerto. ⁊ reliqua. matheus cap. iij. inquit. in die-
bus aūt illis venit Johannes baptiſta predicans in deſerto
iudee: ⁊ dicens. penitentiam agite: appropinquabit enim re-
gnum celorum. hic eſt de quo dictum eſt per Eſaiam ꝓphe-
tam dicentem. vox clamantis in deſerto: parate viam domi-
ni: rectas facite ſemitas eius.

¶ Pro ea vero parte dicente ſicut paſtor gregem ſu-

Johannes

um paſcet. ⁊ reliqua. Johannes decimo capitulo ſic ait.
Ego ſum paſtor bonus: ⁊ cognoſco oues meas. ¶ Cum
illa autem: ecce ſeruus meus: ſuſcipiam eum: electus meus

Mattheus

cōplacuit ſibi in illo anima mea. Matheus. xvij. conuenit
dicens. hic eſt filius meus dilectus in quo mihi bene com-
placui ipſum audite. ¶ Dedi ſpiritum meum ſuꝑ eum.

Johannes

cum hac parte Johannes cap. primo cōſentit: cum ait. ⁊ vi-
dimus gloriam eius quaſi vnigeniti a petre plenum gratia
⁊ veritatis. ⁊ ibidem. ſuper quem videris ſpiritum deſcen-
dentem ⁊ manētem ſuper eum. ⁊ reliqua. Cum illis autem
verbis non clamabit: neqꝫ eleuabit: neqꝫ audire faciet foris
vocem ſuam. ⁊ reliqua. Euangeliſte omnes: ſue vite proceſ-
ſus recitantes: conueniunt. ⁊ ſic in omnibus alijs myſterijs
in prophetia contentis. facta eſt conſumatio ꝙ nulli verita

ti assentiri volenti latere potest.

Prophetia octaua.

I Dem Esaias capitulo. xxxxviiij. inquit. Scim- Hebrea littera.
gu elai igim nebacsciuu leumin meraboc ado-
nai mibeten cheraani mimmege immi bizgir sce
mi; uaiasem pi chebereu badda bezel iado be-
chbiani uaisimeni lebez barur beascpato bisturani; uaio-
mer li gaudi atta israel ascer beba etpaar. ueani amarti la-
ric iagagti letobu uabeuel cobi chillidi aben miscpati et a-
donai usgullati et elobai. uegatta amar adonai iozeri mibe
ten legeued lo lesciouen iagacou elau ueisracl lo ieaseph
ueeccaued begene adonai ueelobai baia guzi. uaiomer na-
cal mebeiodeba li geued lebachim et sciute iagacou unzu
re isrsiebasciu untactiba leor goim li biot iesciugati gad
cheze baarez. co amar adonai goel israel chedoscio luzo
nefesc limtageu goi legeued moscelim melabim irru ueca
mu sarim ueisctabau lemagam adonai ascer neeman che
dosc israel ueiubareccha. co amar adonai beget razon ga-
nidiba ubiom iesciuba gazartiba veezorbaveetenba librit
gam lebachim erez lebanbil nebalet sciomemot. lemor la-
surim zeu vlascer babosceb bigalu bal derabim irgu vb-
bol scefaim margitam. lo irgau velo izmau velo iacchē scia
rau vasciamesc chi merabamem inbagem vegal mabuge
maim ienabalem uesamti col barai ladareb vmsillati iero-
muz. binne elle meraboc iauou vebinne elle mizzafon vmi-
iam velle meerez zinnim runnu sciamain vegili erez vfizbu
barim rinna chi nibam adonai gammo vega. uiauo ierabē.

¶ Latine. Audite insule me: et attendite populi Latina littera.
de longe: dominus ab vtero vocauit me de viscenbus

matris mee recordatus est nominis mei. ⁊ posuit os meum
quasi gladium acutũ ĩ umbra manus sue abscondit me. ⁊
posuit me sicut sagittam electã ĩ pharetra sua inclusit me
⁊ dixit mihi: seruus meus es tu israhel quo per te glorifica
bor. et ego dixi: inuanũ laboraui inane ⁊ vane fortitudinẽ
meã cõsũpsi. Propterea iudiciũ meũ cũ dño ⁊ op⁹ meũ cũ
deo meo. Et nunc dicit dominus creans me ex utero ser-
uum sibi; ut reducerem Jacob ad eum; ⁊ israhel non con-
gregabitur; et glorificatus sum in oculis domini; et deus
meus factus est fortitudo mea. ⁊ dixit. Leue est. ut sis mi-
hi seruus ad suscitandas tribus Jacob. ⁊ feces israhel con
uertendas; ⁊ dedi te in lucem gentium. ut sis salus mea us-
qʒ ad extremum terre. Hec dicit dominus redemptor isra-
hel sanctus eius ad contemptibilem animã ad abominatã
gentem ad seruum dominorum; reges videbunt et consur-
gent principes ⁊ adorabunt propter dominum qui fidelis
est sanctum israhel qui elegit te. Hec dicit dominus in tem
pore placito respondi tibi; ⁊ in die salutis auxiliatus sũ tui
⁊ seruaui te; ⁊ dedi te in fedus populi ut suscitares terrã ⁊
possideres hereditates dissipatas; ut diceres hijs q ĩ carce
rib⁹ sũt exite. ⁊ hijs q ĩ tenebris reuelami. sup vias pascẽt;
⁊ ĩ oib⁹ eminẽtib⁹ locis pascua eoꝝ; nõ esurient neqʒ sitiẽt;
⁊ non percutiet eos estus ⁊ sol. quia miserator eorum du-
cet eos ⁊ super fontes aquarum adducet eos. Et ponam
omnes montes meos in viam; ⁊ semite mee exaltabuntur.
Ecce isti de longe venient; ⁊ ecce isti ab aquilone et mari.
⁊ ecce isti de terra australi Laudate celi et exulta terra et
Iudeorum expositio — iubilate montes laudem; quia consolatus est dominus po
pulum suum; ⁊ pauperum suorum miserebitur.
Rabi salomon. — ¶ Doctores vñi ĩ hac ꝓphetia esaiã ꝺ seipso locutũ eẽ aiũt
Rabi salomõe dicẽte; dñs ab utero vocauit me. nam me in

vtero existēte venit in mente sua vt Esaias vocarer: eo qz salutem exultationemqz prophetare debebā. Esaias enim hebraice: latine salutē significat. ⁊ posuit os meuz quasi gladium acutū ad malos reprehēdēdū: eorumqz punitionē prophetandū: in vmbra manus sue abscōdit me: ne mihi nocere possent. et ego dixi inuanum laboraui vidēs scz meas reprehensiones ipos nō recipe. Propterea iudiciū meū cuz dño. Ipse enim scit id nō a me. Sed ab eis pcedere. et israhel non cōgregabit. ita vt habita penitentia ad ipsū cōuertatur. Paruū ē vt sis mihi seruus: pro paruo munere reputat apud me vt sis mihi seruus ad suscitandas tantūmodo tribus iacob ⁊ feces israhel cōuertēdas. Ego autē dedi te etiā in lucē gētiū. Nam babylōis ruinā prophetizādo in leticiam ⁊ gaudiū cunctis gentibus eris. hec dicit dñs ad cōtēptibilē animā ad israel. scz qui contēptibilis ⁊ abominabilis vnicuiqz seruusqz multorū domio est. Reges videbūt ⁊ cōsurgēt. fidelis enim est. vt promissionē abrahe factā obseruet. sanctus israhel ipe ⁊ eleget te in tpe placito. hoc est tpe orationis quum me deprecaris ⁊ ante me humiliaris. et in die salutis auxiliatus sum tui. i. quando salute indigebis et seruaui te ⁊ dedi te in fedus populi federis. scz vt suscitares terram israhel que pre omnes alias electa ē. vt diceres hijs qui in carceribus sūt exite: hoc est tpe quo in captiuatione carceratis: dicam exite. Sup vias pascentur ⁊ reliqua. que omnia dicit ꝙ in reditu vestro ad hierusalem in itinere reperietis. ¶ Quam qdem expositiōem si bene considerabitis: in multis deficere inuenietis. ipsa enim prophetiam ipsimet esaie falso attribuit. Nam ꝙ esaias fuerit. Sicut hieremias ab vtero vocatus p sacram scripturam testimoniuz non habetur. nec etiam ꝙ gentibus aperto sermone: et de directo nisi ruinaz pphetauerit: quemadmodū per sui libri discursum manifeste patet: ⁊ rabi dauid sua expositōe clare

Confutatio rabi salomonis.

ostendit. Cunq; partem illam. dedi te in lucē gentiū. vt sis salus mea vsq; ad extremum terre; de esaia verificari dicit. Propterea quia babylonis ruinaz: ex qua deus in vniuersa terra laudandus erat; predicare debebat. dictum suū nullum est. Certum est enim ꝙ nomē talis ꝓphetie in vniuersam terrā. sic citato tempore exire non poterat. Obstat preterea huic expositioni id quod de vno in alium trasgressionem facere ostendit. ipse enim prophetiam Esaie primo attribuit: et deinde ipsius partē ad israhel flectit; illam scilicet hec dicit dominus in tempore placito respondi tibi; et reliq̄. Quis etiā nec sup ipso vt leui intuitu pz: verificari possit

Rabi dauid

Exponitur adhuc prophetia hec; a rabi dauid etiā super esaia qui sic procedit. Audite insule. hoc ē habitatores insularum. hec quidē verba sūt ꝓphete de se ipso loquētis Dixit autē Audite populis a se distantibus; ac si apud eū essent. Propterea quia futurā eorum punitionē eis pluries prophetauit: quēadmodū de assirijs babylonia ꝛ moab ꝛ alijs per suū librum aperte videtur. Dn̄s ab vtero vocauit me; quasi diceret; si ego sup vos mala ꝓphetizo: nolite admirari; ab vtero enī ad ꝓphetiā dispositus fui . Nec possum ego a prophetia excusari. nam deus ipse posuit os meum quasi gladium acutū; vt ea que ventura sunt: absq; me tu dicerem. ꝛ in vmbra manus sue abscondit me: ne israhel esto ꝙ etiam illis mala predicam; mihi nocere possit. ꝛ posuit me sicut sagittam electam: vt gentibus a me distantibus Lingua mea offendere possem. Dixit ergo quasi gladium pro israhel. prope se existente. sicut sagittam vero pro alijs nationibus longe morantibus explicauit. ꝛ dixit mihi; seruus meus es tu. nam tanq̄ seruus ad mandata mea faciendum preparatus es. Dictio autem illa. israhel ꝛ pro israel vniuersaliter stat; ꝛ pro esaia quem noīe israel appellat ; q̄si diceret; seruus meus es tu israel. i. esaias; de quo sic glorifi-

cabor:sicut dñs qui in seruo suo fideli glorificari pôt. ⁊ ego
videns:quoniã ob reprehensiões meas ad deũ minime re-
uersi sunt:dixi inuanum laboraui. Propterea iudiciũ meũ
⁊ opus meũ cum dño:qui ad eos me misit cum quo super
hoc litigabo. Et nunc dicit dñs creans me ex vtero seruuȝ
sibi:vt reducerem Iacob ad eum:postq̃ ꝓpter hoc creauit-
me:⁊ voluit q̃ essẽ sibi seruus:vt meis reprehensiõibus ad
eum iacob reducerẽ:ad suaq̃ seruitia israhel cõgregarem.
si huic nõ ꝓficiet generatiõi. Sufficit mihi in oculis dñi glo
rificari q̃ d q̃ ipse fortitudo mea sit. ⁊ dixit: leue ẽ admirati-
ue carente littera admirationis que est he. ac si diceret nun
quid leue est in oculis tuis:eo quia te inuanuȝ laborasse di
xisti:vt sis mihi seruus ad tale exercenduȝ officiũ. nõne suf
ficit tibi mandatũ meum obseruasse. etiã q̃ ipsi te non audi
ant:⁊ adhuc ad suscitandum tribus iacob ab eiectione ca-
ptiuitatis in qua sunt:⁊ q̃ bona que ego sup eis ducturus
sum:prophetasti. necnon ⁊ feces israhel ad suam antiquita
tem cõuertendas. nõ obstante q̃ te in lucẽ gẽtiũ dedi. vide
bunt enim tuas ꝓphetias in futurũ verificatas:⁊ ad viam
rectã cõuertent:ita q̃ p̃ te illuminate erunt ⁊ sic salus mea
eris vsq̃ ad extremũ terre. cum enim israhel post gog ma-
gog bellum saluabitur:saluabunt etiam ⁊ gentes:venietq̃
omnis caro me salutare. christianis autem prophetiam
christo ihesu attribuentibus: cum dicunt ipsum in lucem
fuisse gentium oculosq̃ populorum vsq̃ ad extremum ter-
re illuminasse. dicas ipse si deus cur seruus nuncupatur:
cumq̃ et deus meus factus est fortitudo mea:inquit. Sig-
num est enim quod ex seipso fortitudinem non habebat. et
consequenter deus non erat. Non enim verisimile vi-
det posse gentiũ oculos illuminare:q̃ se adiuuare ptãtẽ nõ
habuit. suã quoq̃ fidẽ maior pars gẽtiũ nõ tenet. quia nec

ismaelitici; nec iudei eam tenēt. Ipsūz insup dicere videm⁹ deum fortitudinē suā esse ad eum de manu inimicoꝝ eripiendū. cuius oppositum visum fuit. traditus. n. est in manib⁹ querentiū eum: ꝛ ab illis interfectus. Hec cōtra christianos

¶ Deinde sequitur. Hec dicit dn̄s redēptor israbel a gētium scilicz captiuatione. nam prophetie immediate sequentes messie tempore adimplēde sūt. Sanctus eius: sanctificabitur. n. in eum per miracula que in ipso faciet: duz ipsos a captiuatione educet: ad cōtētibilem animā: ꝛ reliqua: que hic dicuntur ad israbel qui cōtemtibilis ꝛ abomiabilis cuiqꝫ genti seruus quoqꝫ multoꝝ dominoꝝ quasi semper fuit Reges videbūt mirabilē scꝫ redemptionem suam et cōsurgent: ꝛ salutabunt: propter dn̄m: quia fidelis est ad suam ꝑmissionem obseruandā. Hec dicit dn̄s in tempore placito: hoc est tēpore quo tu israbel meā voluntatē fecisti: ego respondi tibi. et in die salutis. i. die quo mea salute indiguisti auxiliatus sū tui. ita qꝫ hucusqꝫ seruaui te: ꝛ sic seruabo donec te in fedus populi dabo. i. in cōfirmationem populi: ad suscitandum terrā. s. hierusalem: ipsamqꝫ que longo tpe deserta fuit hereditandum. vt diceres hijs qui in carceribus sūt exite. ipsi enim acsi carcerati essent ꝛ in tenebris reputātur sup vijs pascent: et reliqua. q̄ in reditu vestro ad hierusalez vobis contingent: asserit.

Confutatio rabi dauid

¶ Qua quidē expositōne rabi Dauid suā prauitatē apte ostendit. dūmodo eā prophetiā a xp̄o ihesu pro quo dicta fuit: peruertere credat: dubia que suis dictis oriunē cōsiderare non videt. Nā, put et alijs sibi cōtigit prophetijs hāc in partes diuidere cogitur alteram scilicet israbeli attribuēdo: facto presupposito qꝫ tota de esaia loquat. itaqꝫ suis dictis nulla reperitur colligantia: quasi vt dici possit qꝫ ipse se ipsū nō intellexerit. deducit̄ quoqꝫ vt clausulā illā: seru⁹ meus es tu israbel quo ꝑ te glorificabor totā sup Esaia expo-

nat: ita ut dictioꝫ illā israbel ipsummet Esaiā denotare dicat. ¶Partem preterea illā: ꝛ dixit leue est ut sis mihi seruus. ꝛ reliqua. A proprio sensu eū vnius lr̄e adictōne puertit. vult enim ut he vna ibi apponat̃. cogens lr̄am admiratiue loqui ex quo totius discursus sensus destruit. Demū qui verborum huius rabi fundamentū intelligere vult: verba sua supptem illam: ꝛ dedi te in fedus populi. ꝛ reliqua consideret que israbeli absqꝫ aliqua veritatis cōsideratione attribuere non erubescit. certū est enim ꝙ cū illo de quo cepit dicere dn̄s ab vtero vocauit me: in presenti loquit̃: qui effeta que hic continent facturus erat. suis aūt nullis contra christianos obstantijs: per veram subsequentē expositiōem: que totalem ꝓphetie ꝓcessum ut videbitis amplectet̃. dei auxilio respondet̃. ¶Dico itaqꝫ ꝙ eum quemadmodū per alias constat prophetias xp̄us in terram descensurus esset. ut iudeos principaliter saluaret. ꝛ eoꝝ magna pars eum receptura n̄ esset. sꝫ gentes efficatius: ideo tale mysteriū explicare intendens xp̄i nomine propheta inquit. Audite insule ꝛ attendite populi de longe: dn̄s ab vtero vocauit me: ꝛ dixit mihi seruus meus es tu israbel: quo per te glorificabor. volens ex hijs verbis ostendere ipsum primo ꝛ principaliter pro israbel vocatum atqꝫ seruatum fuisse mysterium quoqꝫ passionis sue illis proprie proficuū esse debere. etsi inter eos consumandum esset. debet enim particula illa. ꝛ dixit mihi. seruus meus es tu israbel. quo per te glorificabor. ex ui tabanum: sic intelligi videlicet seruus meus es tu in israbel. quo te mediante glorificabor. scitis enim super dictōem illā israbel tabam id quod gabaia vocat̃ reperiri: ipsā cogens. ut sola absqꝫ precedentis dictionis aut subsequentis adherentia proferat. vim quoqꝫ sibi dans quasi hec ꝓpositio in cū ea cōiuncta esset. Cū aūt ip̄i pro maiori pte ip̄m recepturi non essent. sequit̃: ꝛ ego dixi inuanū laboraui inane et

Catholica expositio.

vane fortitudinē meā ɔsumpsi. propterea iudiciū meū cum dño: ⁊ opꝰ meū cū deo meo: eo q₂ frustra q̇dāmō ꝓ eis ser uatꝰ sū. ad q̄ verba ipsiꝰ xp̄i noīe rn̄dēte ꝓpheta subdit. ⁊ nūc dicit dn̄s creans me ex vtero seruū sibi. vt reducerē iacob ad eū: et israbel nō ɔgregabitur. et glorificatus sum in oculis dn̄i: ⁊ deus meus factꝰ est fortitudo mea. ⁊ dixit. leue est vt sis mibi seruus ad suscitandas tribꝰ iacob et feces israbel cōuertēdas: ⁊ dedi te in lucē gētiū: vt sis salus mea vsq₃ ad extremū terre. q̄si diceret. postq̄₃ israbel oīs: vt cognoscat in mulieris vterꝫ me pro eis venisse: nō ɔgregabit. ideo pater dn̄s dixit mibi: parꝫ ē vt sis mibi seruus ad suscitandas tm̄ tribus israbel. s₃ dedi te in lucē gētium: vt sis salus mea vsq₃ ad extremum terre. per que verba ꝓprie gentes ad xp̄m vocant. p eius. s. incarnationis mysteriū₃ sueq₃ passionis glorificationē: ac etiā aploꝝ p̄dicatiōes: q̄re dixit ⁊ glorificatus sum in oculis dn̄i: et deus meus factꝰ ē fortitudo mea. Cuiꝰ causa israbel increpando ꝑgit ꝓpheta et dicit. Hec dicit dn̄s redēptor israbel sanctꝰ eius ad contēptibilē animā ad abominatā gentē: ad seruū dn̄oꝝ: reges videbunt ⁊ consurgēt p̄ncipes et adorabūt ꝓpter dn̄m. q̄bus terminis notāt vsꝰ ē: vt vestrā naturā indicaret q̄ est semp̄ inuite ⁊ coacte seruire: et pro vestra laudabili vita vnicuiq₃ abominabiles atq₃ odio eē. Quamobrē ⁊ bono tibi refutato alie gentes frui debebāt. Cui sīe ab ipsomet Esaia cap. lx. similis babet: cum inq̄t. Surge illuminare syon et reliq̄. vbi ait. ⁊ ambulabunt gentes in lumine tuo: necnō de tribus regibus magis cum thure et auro ad christum venturis mentionē facit. Demum ea que p xp̄m fiēda erant. breuiter bic enarrando ꝓpheta cōcludit. hec dicit dn̄s in tēpe placito rn̄di tibi: ⁊ in die salutis auxiliatus sum tui: ⁊ seruaui te ⁊ dedi te in fedus populi. ⁊ reliqua. Per que verba sum narte ostendit qualiter pro fedu populi israelitici xp̄us principaliter seruatus fuit. ⁊ vt alias gentes ad fidē suscita

ret illasq per ipsam possideret. cū inqt: vt suscitares terraȝ: ꝛ possideres hereditates dissipatas. necnon et vt limbum expoliaret. cum dixit. vt diceres hijs qui in carceribus sunt exite. ꝛ hijs qui in tenebris reuelamini. ꝛ deniq leticiam q̄ in celo et in terra sup ꝯuersione apostoloꝝ: aliorumq inde ortum pauperꝝ spū eē debebat. propheta significare intēdēs hijs verbis sermonē astringit. Laudate celi et exulta terra ꝛ iubilate montes laudē: quia ꝯsolatus est dn̄s populuȝ suum. et pauperū suoꝝ miserebitur. Vt autē velū caliginis p doctores vr̄os ati oclos vr̄os positū remoueā: vos ſi igno rare volo ꝙ verba q̄ hic continentur super quibus rabi da uid argumenta sua fortificat. ad christum quo ad eam partem humanā: que passura erat referuntur. per quam parteȝ vt prophetie adimplerēt in manibus ꝗrentium cum tradēdus erat. Quapropter ipsius rabi dauid rationes contra christianos nulle sunt. ꝛ si de vestroꝝ erroꝛe meli⁹ certificari vultis ꝓphete stilū animaduertite: q qneādmodū ꝛ ipse ꝛ alij faciūt cūctis messie mysterijs explicat. vos cū vr̄a p⁹ antixp̄i bellū ad xp̄m ꝯuersionē ꝯsolat. cū inqt. ꝛ dixit syon dereliqt me dn̄s: ꝛ dn̄s oblit⁹ ē mei. ꝛ reliq. vbi etiā ꝙ ruina vr̄a avobis ip̄is causata fuerit manifestū facit. Per vba illa festinati sūt filij tui destruētes te ꝛ dissipātes a te exibūt

¶ Qd āt ꝓphetia tota i xp̄o iesu nazareno vcrificata sue rit: p se oīb⁹ notū ē. Attn̄ qd̄ p euāgelia testimoniū hr̄. volo in pte noticiā hēatis. ¶ Nā ip̄s ꝓ iudeis pncipal'r venisse. testat̄ Marc⁹. c. vij. inp re chanance dicēs. sine p⁹ saturari filios Et Lucas. c. vlti. cū ait. hec sūt verba q̄ locut⁹ sū ad vos cū adhuc essē vobiscū. qm̄ necesse ē ipleri oīa q̄ scpta sūt i lege moysi ꝓphet. ꝛ psalmis d me. vbi subseqnt̄ ait. ꝛ p̄dicate i noie ei⁹ p̄niā ꝛ remissiōȝ pctōꝝ i oēs gētes incipientibus a hierosolima. Et cōfirmatur hoc p apostoloꝝ actus capitulo p̄mo ex parte illa. sed accipientes virtutem Concordia cuȝ euangelio Mattheus Lucas. Apostoloꝝ actus

supervenientis spiritus sancti in vos: eritis mihi testes in hierusalem: et in omni iudea et samaria. et usque ad ultimum terre. Et capitulo. xiij. paulo et barnaba in iudeorum synagoga predicantibus a iudeis increpatis quod talia verba moverunt. Vobis oportebat primum loqui verbum dei. sed quoniam repellitis illud: et indignos vos facitis: eterne vite: ecce convertimur ad gentes. sic enim precepit nobis dominus: posui te in lucem gentium: ut sis salus mea usque ad extremum terre.

Quod autem plures gentes ad christi fidem venerint: et cum gaudio ex verbis ibidem sequentibus patet: dicentibus. Audientes autem gentes gavise sunt: et glorificabant verbum domini: et crediderunt quotquot erant preordinati ad vitam eternam. et reliqua. Considerate igitur o miseri ubi antiqui vestri vos eorum pravitate collocaverunt. id enim quod pro vobis principaliter servatum fuit bonum: alij possident: et vos eo privati estis. Quamobrem vos inde recedite: et deum querite: que semper invenietis: multus enim misericordie est.

Prophetia nona.

Hebrea littera. Item esaias capitulo. lij. Inquit. Ma nau gal hebarim ragle mevasser masmiag scialom mevasser ton masmiag iesciuga omer lesion malahc elohai. col zofaich naseu col iahdau ierannu chi gain begain irru besciu adonai syon. pizhu ranenu iahdau horenot bieruscialaim chi nibam adonai gamo gaal bieruscialim hasaf adonai et zeroag codscio legene col hagoim verau col asse arcz et iescingat elohenu. suru suru zeu misciam tame al tigagu zeu mitte ba hibaru nosee chele adonai. chi lo behipazon tezeu vbimnu sa lo telehum chi holeh lisnehem adonai vmaasisehem elohe israhel. hinne iasehil gaudi iarum venissa vegaua meod caaseer sciamemu

galeba rabim chen mischat meisc marrebu uetoaro mibene adã. chen iaze gomi rabim galau iepezu melabim pibem chi ascer lo suppar labem rau ueascer lo sciamen bitbonanu. mi beemin liscmugatenu uzroag adonai gal mi niglata naiagal caionec tefanau uecasciores c meerez zia lo toar lo uelo badar uenirrebu uelo marre uenabmedebu. niuze uabadal iscim isc macouot uiduag boli uem aster pauim mimennu niuze uelo basciaunubu. aben bolaiénu bu nasa u'uabouenu sen alam ueanabnu basciaunubu naguag muc che elohim sigunne. uebu mebolal mippesciagenu meduc ca uegauonotenu musar scielomenu galau ubabauorato nirpa lanu. cullanu cazzon taginu isc ledarco paninu uadonai bifgiag bo et gauon cullanu. nigas uebu nagane uelo iftab piu casse latteuab iubal ucrabel lifne cozzezeba neclama uelo iftab piu. megozer umimmiscpat luccab ueet doro mi iesobeab chi nigzar meerez baim mippesciab gammi negab lamo. u aitten et resciaim chiuro ueet gascir bemotau gal lo bamas gasa uelo mirma befiu. uadonai bafez daccbeo bebelli im tasim asciam nafscio irre zerag iaarib iaumim uebefez adonai beiado izlab. megamal nafscio irre isbab bedagto iasdic zadic gaudi larabim uegauonotam bu isbol. laben aballec lo barabim ueet gazumim ieballec scialal tabat ascer begera lammauet nafscio ueet poscegim nimna uebu bet rabim nasa uelapposcegim iafgiab.

¶ Latine q̃z pulchri sup montes pedes euangelizantis: et predicantis pacem annũctiantis bonũ predicantis salutem dicẽtis syon regnauit deus tuus. vox speculatoꝝ tuoꝝ leuauerũt vocẽ simul laudabũt. quia oculo ad oculũ videbunt dũ reuertet̃ dñs in syon. gaudete ⁊ laudate simul deserta hierusalẽ: q͞a cõsolatus est dñs populũ suũ redemit hierusalez manifestauit dñs brachiũ sanctũ suum in oculis omniũ gentium: ⁊ videbũt oĩs fines terre salutar̃ dñi nostri. Recedite Latina littera.

recedite exite inde pollutum nolite tangere. exite de medio
eius: mundamini qui fertis vasa domini. quia non festinan-
ter exibitis: nec in fuga properabitis iter. precedet eniꝫ vos
dominus ⁊ congregans vos deus israhel. Ecce intelliget
seruus meus exaltabitur. ⁊ eleuabitur et sublimis erit val-
de. Sicut obstupuerunt sup̱ te multi. sic inglorius inter vi-
ros aspectus eius: et forma eius a filijs hominum. sic asper
get gentes multas. sup̱ ipsum aperient reges os suum. qꝛ
quod non fuit narratum eis viderunt. ⁊ q̄ non audierūt
Capitulū. liij. contemplati sunt. ¶ Quis credidit auditui nostro
et brachium domini cui reuelatum ē: ⁊ ascēdit sicut virgul-
tū corā eo: ⁊ sicut radix ď terra sitiēti ñ ē spēs ei: neqꝫ decor
⁊ vidim⁹ euꝫ. ⁊ ñ erat aspect⁹ vt desideraremus⁹ eū. despect⁹
⁊ nouissim⁹ viroꝝ vir dolorū ⁊ sciēt⁹ infirmitatē: ⁊ q̄si ab
scōdit⁹ vult⁹ a nobis vilis ⁊ ñ reputauim⁹ euꝫ. vere lāguo
res nr̄os ip̄e tulit: ⁊ dolores nr̄os ip̄e portauit: ⁊ nos repu-
tauim⁹ eū vulneratū ꝑcussū a deo ⁊ afflictū. ip̄e aūt vulnerat⁹ ē
ꝓpt̄ iniqtates nr̄as: attrit⁹ ē ꝓpt̄ culpas nr̄as: disciplina pa-
cis nr̄e sup̱ eū ⁊ liuore ei⁹ sanati sum⁹. oēs nos q̄si oues er-
rauimus: vnusqsqꝫ in viaꝫ suā declinauimus: ⁊ dn̄s placa-
tus ē cū eo de iniqtate oīm nr̄m. ꝑcussus ē ip̄e ac lesus ⁊ ñ
aperiet os suū. sicut agn⁹ ad occisionē ducet̄: ⁊ q̄si ouis co
rā tondēte se obmutescit: ⁊ nō aperiet os suū. De angustia
⁊ de iudicio sublat⁹ ē: ⁊ generationē ei⁹ qs enarrabit̄: absci
sus ē. n. de terra viuētiuꝫ ꝓpter scelus ppl̄i mei: ⁊ vlcus q̄
erat eis. ⁊ dedit sicut impij sepulturā suā. ⁊ q̄si diues mortē
suā nulla iniqtate facta: neqꝫ dolo repto i ore ei⁹: ⁊ dn̄s vo
luit cōterere eū: ⁊ infirmare: si posuerit se ꝓ pctō aīa sua vi-
debit semen elongabit dies: ⁊ voluntas dn̄i in manu ei⁹ ꝓ
sperabitur. ꝓ labore anime eius videbit saturabit̄ in sapien-
tia sua iustificare faciet. seru⁹ meus iust⁹ multos ⁊ peccata
eorum ip̄e portabit. iō ꝑticipare faciā eum cū plurib⁹ ⁊ cuꝫ

fortibus diuidet spolia pro eo q tradidit ad mortē animam suā: et cū iniqs reputatus ē: & ipse pctā multoꝝ tulit: & pro transgressoribus rogabit. & reliqͣ vsqȝ ad esaie libri finē.

Quāq̄ sup pphetia hac: viri iudei vt ipsam a vero sensu puertant: doctores vestri multa dicāt. credo tñ q̄tuȝ de ea ipsi pturbati sint me bene noscere nō negabitis. q si eoꝝ a pphetie veritate distātia: sicut mihi vobis aperta eēt: nō dubito doctrinā eoꝝ. sicut & ego feci: vos fugere. & vos nō ignorare volo: inter de xp̄o loquētes prophetias. hāc pmaȝ fuisse que ad alias cōtēplandas me traxit. Quāobrem vt saltē ipsaȝ diligēter sine passione pscrutaremini a vobis obtinere nō parum cuperē. me. n. certum redderē q per eam paradisi ianue vobis aperirentur. Iudeorum expositio

Et cum doctores vestri oēs: dempto rabi ionata: qui ipsam messie attribuit. de vobis ipsis loqui dicant. ideo rabi Dauid expositioneȝ: qui contra christianos callidius alijs procedit dumtaxat recitabo: quāuis quibusdam necessarijs locis quarundam notabilium partium. ex aliorum rabi opinionibus mentio fiet. Rabi ionata.

Inquit itaqȝ rabi dauid pphetiā in ptes plures diuidendo q̄ pulchri sup mōtes erunt pedes euāgelizātis: & p dicantis vocē meā. prenunciantisqȝ pacē: bonū & salutē: dicēdo syon regnauit deus tuus. Attribuit enim partem hāc vsqȝ. Ecce intelliget seruus meus vestre a captiuitate liberationi. Usqȝ enim tempus illud dicit deum non regnare quodammodo visum esse. tunc autem: quoniam ipse regnauit omnes vnanimiter dicent: & vult prophetam hic methaphorice loqui. inquit enim rem illam: per orbem totum sic manifestam esse debere quasi homines salvatōis voceȝ super montes intelligere facerent. Uox speculatoꝝ tuoꝝ. i. prophetarum tuorum leuauerunt vocem hoc est leuabunt vocem cum leticia simul et laudabunt. q2 oculo ad oculum Rabi dauid

videbunt. id est prophetico spiritu videbunt dñ reuertetur dñs in syon. s. gloria domini. ꝛ hic quidem est ꝓpheticus spiritus qui post mortē agei zacharie ꝛ malachie ablatus ē qui tunc israhelī restituet ꝛ habundantius. gaudete et laudate simul. i. leuate simul vocē. manifestauit dñs brachium sanctum suum: methaphorice loquendo. eorum enim salutare omnibus manifestum erit. Recedite recedite ad maiorē rei corroborationem. exite inde. scʒ a captiuatiōe. pollutum nolite tangere. edom videlicet ꝛ ismaelē: inter quos captiui fuistis. exite de medio eius. i. de medio cuiuslibet ciuitatis ipsoꝝ mundamini ab omni turpitudine ꝛ scelere vos q dñi vasa fertis. vestra enim bellica vasa: vasa dñi erunt. nā alijs non indigebitis. cuius ratio erit: quoniā non festinanter: sed eleuata manu absqꝫ metu exibitis. precedet. n. vos dominus qui ab omni impedimento vos tutos reddet.

¶ Ecce intelliget seruus meus pagina hec super israhel: ea primo existente a deo dicta fuit quē quēadmoduʒ supra vbi ꝛ tu israhel serue meus inqt. seruum appellat. dicit itaqꝫ q iam tempus veniet quo seruus meus israhel exaltabiī: ꝛ eleuabitur ac sublimis valde erit. vbi rabi dauid dictionē illam intelliget: pro prosperabitur accipit. sicut obstupuerunt sup te multi. hoc est sicut de tuo infimo statu multi admirati sūt: ꝛ merito cū tuū aspectū plus ceteris inglorīū viderint sic asperget. i. aspergere faciet ad gentes multas eloquium ꝛ sermonem deus extra: vt sicut de tuo abiecto statu admirati sunt. sic ꝛ de tua maxima releuatione admirate loquāī loquitur aūt hic qñqꝫ ad ꝑmā: qñqꝫ ad scdam ꝑsonam propheta prophetico more. super ipm aperient reges os suum magnā ipsoꝝ gloriā cōtemplādo: qꝛ ū qd nō fuit narratuʒ eis viderunt tm̄modo. sed longe plura. Quis credidit auditui nostro verba hec a gentibus tunc dicentur hoc mō videlicet qs auditui quē de eo a ꝓphetis: ꝛ ab ipsis met au-

dicebamus credidisset. nunq̃z.n. quod oculis nostris nunc videmus: de illis credidissemus. et brachiũ dñi cui reuelatum ẽ. sicut huic genti. aut dixit: cui admiratiue: quasi dicat vide cui in imo et abiecto populo dñi brachiũ reuelatum ẽ: et ascendit sicut virgultum coram eo.i. quasi virgultũ sterili loco existens: cui nulla ẽ pulchritudo. sic ipse a dñ o ascendit: ita q ipsum dñ captiuatione existebat vidimus et ñ erat eius aspectus nisi turpis: et ab alijs difformis. et desiderauimus eum: hoc est et non desiderauimus eum. predictũ.n. non pro duobus seruit: ac si diceret: et vidimus eum: et non erat aspectus: nec desiderauimus eum. ¶ Despectus et nouissimus virorum non solũ nõ desiderauimus eũ: sꝫ etiã despectus in oculis nr̃is erat: et virorum nouissimus: vir dolorũ et assuetus infirmitate.i. laboribus et captiuitatis angustijs. dixit autẽ assuetus: eo quia patienter omnia tolerat. et quasi absconditus vultus a nobis. vultum.n. nostrũ absondebamus ne ipm aspiceremus. sic ipsum indespectũ habebam⁹ Vere languores nostros ipse tulit. scriptum est ab ezechiele: filius non portabit iniquitatem patris et pater non portabit inigtatem filij. Quanto magis q nec vnus homo pro alio. aut gens vna pro alia. Quid igitur dictũ hoc sibi vult vere languores nostros ipse tulit. et illud vulneratus ẽ propter iniquitates nostras: et liuore eius sanati sumus. nec simile est hoc dicto hieremie trenorum libro: patres nostri peccauerunt: et non sunt: et nos iniquitates eorum subtinuimus: illud enim cum dicto moysi. exodi. xxxiiij. conuenit dicentis qui reddis iniquitatem patrũ filijs: et reliqua. quod eum viam patrum filij secuntur intelligitur. id autem quod hieremias dixit. Dolentium more qui i verba sua non considerant dixit. et sic etiam hoc quod de israhel populi dicet ex nimia admiratione inconsiderate dicent: non q propter eorum iniquitates israhel passus sit. sed ipsius gloriant tũc

videntes quod ipse veram obseruauerit fidem:ipsi vero fal
sam:cõfessi erant. Quãobrem id quod ipsi pati debebãt:de
iure mali:in israhel redundatũ fuisse dicent. ⁊ sic pro eis ip
sum attritũ fuisse putabunt. Quapropter dicent:⁊ nos repu
tauimus eũ pro peccato suo a deo percussum ⁊ vulneratum:
cuius oppositũ nunc videmus:quia non pro suo:sed pro no
stro passus est.ita quod nos eius liuore sanati sumus. Omnes
nos quasi oues errauimus pastorẽ.s.nõ habentes. ⁊ vnus
quisqȝ in viam suam post deum suum declinauimus.nũc au
tem videmus:quia omnes preter israhel:cum quo veritas
erat errauimus. ⁊ dñs reposuit in eo iniquitatẽ omniũ no
strum.i.punitiõnem iniquitatũ.percussus est ipse ac lesus:hoc
est percussus in bonis ⁊ lesus in persona; ⁊ tamẽ ut ex hĳs
cõquereretur:os suum nunqȝ aperuit.sed tanqȝ agnus qui
ad occisionem ducit̃:seu ouis que coram tõdente se obmu
tescit:stabat.de angustia captiuitatis.s.a qua detentus erat
⁊ de iudicio depredationis a qua verebatur:sublatus iam
est ⁊ redemptus. Et generatiõem eius quis enarrabit.i.quis
suam generationem adeo excelsam putasset. abscisus est.n.
de terra viuẽtium:cum de terra sua que hoc nomine appel
labatur:captiuus egressus est. Propter scelus populi mei
⁊ vlcus eorum:quisqȝ populus dicet quod propter ipsius scelus
ipse vulneratus est:si aũt quod ipse ob sua mala opera id meru
erit. ⁊ dedit sicut impĳ sepulturã suam:quia sic ipsos in cap
tiuatione occidebamus:quemadmodum ⁊ impĳ sua iniqui
tate interficiuntur:ac si merito ⁊ iuridice id fecissemus. Di
xit autem ⁊ dedit.s. ipse sua voluntate. dicebant enim eis
aut mori te oportet; aut legi tue renunctiare ; ipse vero ex
hĳs mortem eligebat. Dixit quoqȝ ⁊ quasi diues.nam eti
am diues:ut sua arripiantur bona:interficitur. Et dominus
voluit conterere eum: ⁊ infirmare. non enim in hĳs que in

captiuatione a nobis passus est; causam aliam videmus: nisi quod pro sceleribus nostris; seu ex dei; quam ignoramus voluntate; id fuerit. Si posuerit se pro peccato anima sua; vere nunc cognoscimus quod pro malo quod ipse passus est; bonum meritum ei retribuitur. Nam si posuit se anima sua loco peccati; grande semen videbit. Ezechiele dicente; multiplicabo eos; sicut oues homines. Elongabit dies; etas sua longa erit. prout infra propheta inquit. Sicut dies arborum erunt dies populi mei. Et voluntas domini que erat ipsum in captiuatione conterere; nunc sibi prospera erit; multiplicabit enim ipsum; sibique immense beniuolus reddetur. Pro labore anime eius: ab ista parte deus de israhel loquendo; talia fatur. Pro labore quem in captiuitate sustinuit; retributio erit. quoniam rem bonam qua bene saturabitur; videbit. Et in scientia sua iustificari faciet. Seruus meus israhel iustus; populos multos: quia quemadmodum supra propheta dixit; scientia domini tota terra repleta erit. et peccata eorum ipse portabit. nam iusticia sua et bonitate aliarum gentium peccata portabit; suis enim meritis; orbe toto pax et bonum a me dabitur. Ideo participari faciam eum cum pluribus; et cum fortibus diuidet spolia. verba hec de gog magog; aliarumque gentium cum ipso venientium; spolijs intelliguntur. que quidem spolia israhel: pro eo quod in captiuatione animam suam ad mortem tradidit; concedentur. Et cum iniquis reputatus est. ut supra dixit; et dedit sicut impij sepulturam suam. Et ipse peccata multorum tulit. ea enim que indebite gentes sibi faciebant; cum patientia tolerabat et cum hoc pro transgressoribus rogabit; non obstantibus enim malis illis; pro eis deum orabat. ut fructus terre eis habundanter pacificeque daret. ¶ Christianis autem christo ihesu nazareno prophetiam attribuentibus dicas dictiones illas

intelliget exaltabit: elevabit: τ sublimis erit valde. ad quid ꝓpheta explicauit. Nā si pro sua humanitate: talia in eo visa nō fuerūt: nisi q̄ztum in ligno quo suspenderūt cuz: exaltatus fuit: si vero ꝑ diuinitate iam ante aduentū eius exaltatus erat. Dicit quoqꝫ ꝓpter scelus populi mei. ulcus eis q᷑ secundū eos ulcus ei dicere debebat. Clausulā preterea illā: videbit semē si ꝑ humanitate dixit: ipse filios nō habuit si ꝑ diuinitate vero: τ ꝑ filijs discipulos intelligere voluit: hoc nō reperit. Discipuli. n. q̄uqꝫ filij nuncupant: nō aūt semen: τ vltra hec deo semē nō est. dixit insup: elōgabit dies: qđ q̄dem q̄ztum ad humanitatē minime visum fuit. quo aūt ad diuinitatē dies dei eterni sunt. Et demū cū dixit: τ ꝑ trāsgressoribus rogabit. si ipse deus erat: quē pro trāsgressoribus rogare volebat:

Confutatio rabi dauid

¶ Hec igit sunt iudei viri: quibus sup ꝓphetia hac. τ vobis τ sibi rabi dauid satisfacere credidit. que si a vobis debito modo cōsiderarent: nō dubito q᷑ ꝑ ipsa suā τ alioꝝ rabi malitiā detegeretis: eorūqꝫ doctrinā xp̄i fidem amplectēdo: aufugeretis. ipse. n. τ si in ꝑtes quas vidistis ꝓphetia bene diuidit. hijs tñ ꝑtibus eas quibus deberet non attribuēdo: necnō τ totius ꝓphetie ꝓcessu: plerisqꝫ locis cōfundit. Nā de prima eius ꝑte qua xp̄i explicat aduentus: cū cōditionibus a propheta assignatis ipsam methaphorice loqui ait. qđ nō est nisi praue dictū. cū lr̄a id qđ significare intendit aperte ꝓferat τ cū alijs eiusdez mysterij ꝓphetijs conueniat. suā quoqꝫ prauitatē ex eo cognoscere potestis: q̄a partē illā ꝓphetie dicentē. q̄s credidit auditui nostro. τ reliqua. usqꝫ ad ꝑtem illā: pro labore aīe eius videbit: saturabit a gētibus vr̄e redēptionis t̄p̄e: de vobis dicendā esse ait. In quo expositione rabi Jonate qui ipsam messie attribuit non ꝯuenit. τ vos non ignorare scio: huic rabi τ doctrine auctoritate: τ fidelitate: magis q̄z rabi dauid fidē prestādā esse. nō obstāte q᷑ in ea ꝑte plura ꝯtinent que sup

israhel nullo modo verificari possint. Nã cum sup ea par
ticula: q2 qđ nõ fuit narratum eis: videbunt: ꝛ qđ nõ audi-
uerunt contẽplati sunt dicãt gẽtes de israhel redemptione
eo quia id nũq̃ audiuerint admirandas eẽ: dictũ suũ recte
fallit. Melius.n. de eoꝝ in hierusalem reductione xpianis
constat, quã sibimet ipsis qui ipsam prestolanť. Cũq̃ ex par
ticulis illis dicẽtibus, pcussus est ipse ac lesus: ꝛ non aperi
et os suũ. ꝛ dabit sicut impij sepulturã suam: ꝛ quasi dites
mortem suã: vos pcussiones ꝛ calamitates libẽti animo pa
ti; ad mortẽq̃ ꝛ sepulturã a vobis ipsis exponi: affirmare
pretẽdit, ubi fundet nescio. Scitis.n. id veritati de facto con
tradicere. Nunqd nõ etiã sup ea particula dicente. nulla iniq
tate facta neq̃ dolo reperto in ore eius; hic rabi suã prauí-
tatẽ ostẽdit: cũ captiuatõem ꝛ alia que in ipsa patimini ma-
la, nõ propter iniqtatem vestram. sed ex dei volũtate absq̃
causa vos pati dicat, quasi sacre scripture auctoritates oẽs
oppositũ predicãtes: nõ audiremus. Dicite obsecro qd sibi
cap. xxx. hieremias voluit: cũ inqt. plaga. n. inimici percussi
te castigatione crudelis propter multitudinez iniqtatis tue
fortia facta sunt peccata tua. ꝛ reliqua. Et ezechiel cũ. xxx-
viij ait ꝛ sciẽt gẽtes qm̃ iniqtate sua capta sit domus israel
Nõ obstãte ꝙ deuteronomij. xxviij. moyses eminus hebreum te
stimonium libro scripsit. inquit. n. ꝙ si audire nolueris vocẽ
dñi dei tui: ut custodias ꝛ facias oĩa mandata eius. venient
sup te oẽs maledictiões iste: in fine quaꝝ dicit: dispget te
dñs in oẽs populos a summitate terre usq̃ ad terminos eius
ꝛ postea sequitur: in gentibus quoq̃ illis nõ quiesces: neq̃
erit requies vestigij pedis tui. ꝛ reliqua. que: ut secũda par
te deo duce de rabi moysi auctoritate videbiť: pro hac pre-
senti vestra captiuatione dicta fuerunt. Sequitur insup ex
dictis suis incõueniens quoddã quod ipse se euitare putat
ꝛ est ꝙ particulas illas: scilicet vere languores nostros ipse

tulit: ⁊ dolores nostros ipse portauit. Similiter: ipse autem uulneratus est propter iniquitates nostras; attritus est propter peccata nostra. Disciplina pacis nostre super eo ⁊ liuore eius sanati sumus; p gentes de vobis dicendas esse uult quasi deus gentem pro gente puniret; ⁊ ex consequenti iniustitiam faceret. ⁊ q̄uis gentes id ex seipsis dicere; non autem q̄ ita sit ipse affirmet. ut a predicto inconuenienti excusetur. Quid de verbis illis; ⁊ peccata eorum ipse portabit. ⁊ ipse peccata multorum tulit; in vltima prophetie parte cōtentis que a deo sup israhel dicenda esse ait. Posito enim pro non concesso q̄ gentes; vlterius non cōsiderantes: de vobis talia dicerent. Nunquid de deo id idem explicabit: mira quippe res est q̄ homo hic suam cōfusionem non viderit. Adest preterea suis dictis fatuitas non parua qua suam maliguitatem aperte ostēdit. cum ex clausula illa ⁊ pro transgressoribus rogabit: dicit vos cum oibus persecutionibus a christianis vobis factis; p eis deum orare. cuius oppositum; etsi ego sicut ⁊ vos non ignorem; scitis tamen per prophetiam sextam iam declaratam; super re romanoꝝ; manifeste patere; ad quorum destructionem; vestram releuationem sequendam esse dicitis. q̄ si super terre fertilitate; abundantiaq; ut ipse in exempli ducit; deum rogatis; pro interesse vestro tanq̄ inuiti; sicut me non latet; id facitis: non autem caritate moti. cum erga christianos in vobis nulla sit. Qua igitur ratione ea que iste rabi hac prophetia dixit. fundata sint ignoro. cuius malitiam. ut melius detegatis; aliarum particularium partium confutatione derelicta ad ueram prophetie expositionem accedam. per quam etiam; suis contra Christianos friuolis rationibus responsum patebit.

Catholica expositio

¶ Dico itaq; primo prophetiam hanc; ipsius dei in terram aduentum. ut precedentes predicere. ⁊ hoc per particulam

illam. Quia oculo ad oculum videbunt: dum reuertetur dominus in Syon. quod quidem etiam per precedentem particulam dicentem: propter hoc sciet populus meus nomen meum in die illa: Quoniam ego ipse sum qui loquar Ecce adsum: explicatum fuit. qui etiam aduentus, ut per alias habetur prophetias: per predicantem dicentem Syon regnauit deus tuus: euangelizandus erat. Ex quo esto q iudei pro maiori parte: ut pluries visum est: ipsum recepturi non erant. pro illis tamen qui sibi credituri erant: ac etiam pro aliis gentibus ad suam fidem venturis. vt Hierusalem exultaret. propheta inquit. Gaudete et laudate simul deserta Hierusalem. quia cosolatus est dominus populum suum: scilicet iudeos bonos ipsum expectantes. et deinde pro gentibus sequitur. Manifestauit dominus brachium sanctum suum in oculis omnium gentium: et videbunt omnes fines terre salutare domini nostri. et quemadmodum per alias habemus prophetias ipsum in humana forma esse venturum. sic et ex ista necessario colligimus. Certum est enim q ad hoc: ut deus cum eis loqueretur: et ipsum visibiliter viderent. necesse erat ut humana forma illis appareret. ex quo sicut in superiori prophetia ipsum seruum suum deus pater vocauit: sic et hic facit: cum inquit: Ecce intelliget seruus meus: exaltabitur et eleuabitur et sublimis erit valde. Que verba de eius in cruce exaltatione: esto q rabi dauid id deludendo dixerit: ut videbitis: loquuntur.

Prima igitur prophetie pars exponenda sic est. Quam pulchri super montes pedes euangelizantis: predicantis pacem annunciantis bonum: predicantis salutem dicentis. syon regnauit deus tuus humanitate scilicet assumpta et non sicut rabi Dauid ait. Certum est enim q deus etiam quod israhel in hierusalem nunquam stetisset: semper regnauit: propter quod regnauit deus tuus dicere non oportebat.

nisi de carnis assumptione propheta intelligeret. Uox speculatorum tuorum leuauerunt vocē. i. leuabunt vocem in eodem aduentu et simul laudabunt: cuius ratio erit: quia oculo ad oculum: hoc ē visibiliter deum in humana forma venientem videbunt. Quod quidem dictum apostolis: aliisque a quibus cognoscendus erat dirigit. Quapropter gaudete et laudate simul deserta hierusalem. quia cōsolatus est dñs populum suum: subsequenter ait. dixit autem. redemit hierusalem vt ostenderet ipsam ab hiis qui nomine iacob non cum veritate vocabantur amplius opprimendā non eē. sed alias vocādo gentes. inquit. Magnificauit dominus brachium sctm̄ suum in oculis oīm gentium: et videbūt omnes fines terre salutare domini nostri. Deinde cum apostolis suis loquendo dicit. Recedite recedite: exite inde. scz ex hierusalē. pollutum. hoc est alios malos iudeos nolite tāgere. et mundamini ab omni. s. pharisaica vita vos qui fertis vasa dñi: vobis scz ab ipso consignata: vt per ea gentes ad illum ducatis. Et cum hec nō in instanti: seu iudeorum metu: nō cum festinatione fienda essent: immediate subdit. qm̄ non festinanter exibitis. nec in fuga properabitis iter. precedet enim vos dñs: et congregans vos deus israhel. s. post suā resurrectionē. Quibus vbique et in omnibus semper esse debebat. Processum deinde christi vite: vsque ad passionē suam. propheta enarrando sequitur. Ecce intelliget seruus meus: exaltabitur et eleuabitur et sublimis erit valde. Quibus verbis cuncta mysteria que hic audietis continentur. Nam intelliget. sicut rabi Dauid ait. idē ē quod prosperabitur: pro quo infra. Et voluntas domini in manu eius prosperabitur. dicit. Ex quibus christum opus suum prospere perficere debere innuit seruus meus: hoc pro christo homine dixit. de quo etiā in precedenti prophetia propheta locutus est cum dominus ab vtero vocauit me seruum sibi. inquit. Dia enim huius

partis verba dei patris: de xp̄o homine sunt: Nec de israhel prout rabi dauid ait: intelligi potest cum de eo ut visum est prophetia minime verificetur. et ultra hoc a rabi Jonata: eius dicto magis standum est messie attribuatur. Exaltabitur et eleuabitur et sublimis erit valde. om̄ia hec de eius in cruce exaltatione: per quam eleuabitur: et valde sublimis erit. explicata sunt per suam enim passionem: et crucifixionem. xp̄s ad se omnia trahere debebat. pro quo subdit propheta. sicut obstupuerunt sup te multi: et sicut inglorius inter viros aspectus eius. et reliqua. sic asperget gentes multas: aqua. s. baptismatis: cum qua: legem suam recipiendo: ad eternam salutem ipsas ducet. et de tanto mysterio gentes admirate. sup ip̄m aperient os suum. eo quia quod non fuit narratum eis: viderunt. et quod non audierunt cōtemplate sunt. Certum est enim q messie mysteria non nisi israhel narrata fuerunt: et predicata. Ea autem que ab illis dicenda de xp̄o erant: explicando inquit. quis credidit auditui nostro: hoc est: quis unq̄ nostrum credidit. ut nos quibus tale mysterium nunq̄ reuelatum fuit: credere deberemus: eiq̄ talem fidem prestare. Et brachium domini cui reuelatum est. quasi dicerent qua ratiōe deus hoc grāde mysterium cōsumari voluit. Et ascendit sicut virgultum coram eo. et reliqua. usq̄ ad particulā illam: et non aperiet os suum de xp̄o ab ipsis gentibus dicenda erant. Que omnia quemadmodum a rabi dauid sup israhel falso exponuntur. sic in xp̄o verificantur. et q̄uis dictionem illam hisgiah: quam ego de mente rabi Salomonis. placatus est: transtuli: ipse p immisit seu posuit. prout beatus Hieronymus fecit. accipiat: ex hoc tamen sententia non variatur. De angustia et de iudicio sublatus est. et reliqua. hic deus pater de xp̄o homine loquitur dicens. q postq̄ de hiis que xp̄o quo ad ptem suam humanam fieri poterant. sublatus erit. i. quum ea parte sublata consideratus erit: generatiōem eius: hoc est modum et causam

incarnationis sue quis enarraret: Nulli. n. facultas daẜ. sed ipse id declarans subdit. Abscisus est. n. de terra viuentium ꝓpter scelus populi mei: ⁊ vlcus quod erat eis quod ꝑ vl-cere originalis peccati dixit. Est. n. vlcus ꝑut a medica arte recipiẜ antiquum vulnus. Et dedit sicut impij sepulturam suã. ⁊ reliqua. in hac pte xp̃i mortis modus explicaẜ. quia s. sua humilitate ⁊ ꝑ maiori exemplo tanꝙ̃ impius ⁊ reus. etsi iniquitatẽ nõ fecerit. animã suam ad mortem tradere debebat. Que verba cum verbis illis dicẽtibus. ꝑ eo ꝙ tradidit ad mortẽ animã suam ⁊ cũ iniquis reputatus est. cõue-nientiam habẽt. Et cũ ex tali passione ⁊ morte. vltra quod gentibus fidei lucem dare debebat. corpus suum etiam ab eis mirꝫ in modũ glorificanduꝫ esset. Idcirco subsequenter ait. si posuerit se pro peccato anima sua videbit semen: elongabit dies. quod de suis fidelibus suaqꝫ fide que in eternũ stabit: intelligitur. ⁊ volũtas dñi in manu eius prosperabiẜ. ita ꝙ pro labore anime eius: quod de anima vitali intelligitur: quem ipse videbit saturabitur. nam in sapientia sua multos iustificare. i. saluare faciet. Cum. n. suam passionem contemplabunẜ: dei iudicium suis aduersitatibus iustificabunt quo mediante saluabunẜ. ⁊ cum peccata eoꝝ ipse portabit. ideo participare faciam eum cum pluribus. ⁊ cum fortibus diuidet spolia: inquit. dabunt. n. ei plures de suis bonis partem elemosinas. s. ⁊ hereditates. ⁊ alia similia. ita ut etiam fortes principes atqꝫ reges eoꝝ spolia in bellis acq̃sita cuꝫ eo diuidant. Unde omniũ predictoꝝ fructuum per ip̃m passionis mysterio fiendoꝝ principaliores causas propheta assignando: tandem suum sermonem hĩs verbis concludit ꝑ eo ꝙ tradidit ad mortem animam suam: ⁊ cum iniquis reputatus est: ⁊ ip̃e peccata multorum tulit: ⁊ pro transgressoribus rogabit. Et sunt omnes cause quattuor quarum

¶ Prima est animam suam pro aliorum saluatõne ad mor

tem tradere: per quod suam inmensam: erga mundum caritatem ostendit. nulla enim maior caritas est: quam animam pro amico exponere. ¶ Secunda autem causa est: quia cum iniquis reputari voluit. in quo suam inmensam humilitatem demonstrauit. non obstante enim quod animam suam ad mortem tradere voluerit. voluit etiam cum iniquis reputari. et inter duos latrones suspendi. ¶ Tertia vero causa est quia ipse peccata multorum tulit. non enim tantum pro presentibus et futuris mors sua necessaria erat: sed etiam preteritis qui in originali peccato mortui fuerunt. ¶ Quarta quidem et vltima in proposito causa est. quia pro trangressoribus rogabit. cum quo mysterio terribilis precepti inimicorum dilectionis. per quod magnam gentium multitudinem ad fidem traxit: exemplum dedit. Inter omnia enim mysteria hec hoc maius esse videtur: cum omnia alia preter illud contra voluntatem suam posse in eum fieri: videantur quibus cuncta euitare potuisset. Et ego amen dico vobis quod si sicut granum sinapis fidem haberetis: omnia hec sicut et mihi vobis planam erunt et rabi dauid sophismata: que per se ipsa ruunt: liquide pateret necnon euangelistarum dictis: que de omnibus hijs indubitatum perhibent testimonium fidem prestaret. Nam de prima eius parte videlicet: quam pulchri super montes pedes euangelizantis. et reliqua. Quemadmodum supra prophetia. vij. habuistis. Matheus cap. iij. testatur dicens. In diebus autem illis venit iohannes baptista predicans in deserto iudee. et reliqua. ¶ Cum preterit illa. Vox speculatorum tuorum leuauerit vocem simul laudabunt: quia oculo ad oculum videbunt. dum reuertetur dominus in Syon immo cum tota quasi prophetia. Lucas capitulo secundo conuenit. qui ait. Et ecce homo erat in Hierusalem: cui nomen Symeon et homo iste iustus et timoratus expectans consolationem Israhel: et Spiritus sanctus erat in eo et responsum acceperat a spiritu sancto. non visurum se mortem

Concordia cum euangelio

Matheus

Lucas.

nisi prius videret xp̄m dn̄i: ⁊ venit in spiritu in tēpluꝫ: ⁊ cū
inducerent puerum ihesum parentes eius vt facerēt scd̄m
consuetudinem legis. pro eo ⁊ ipse accepit euꝫ in vlnas su
as; ⁊ benedixit deum et dixit. Nunc dimittis seruum tuum
domine; s'm verbuꝫ tuū in pace. quia viderunt oculi mei sa
lutare tuum. quod parasti an̄ faciē omniū populoꝝ. lumen
⁊ reuelationem gentiuꝫ ⁊ gloriā plebis tui israhel. Et erat
pater eius ⁊ mater eius mirantes super hijs que dicebant
de illo; ⁊ benedixit illis symeon: ⁊ dixit ad mariā matrē ei⁹
Ecce positus est hic in ruinam ⁊ in resurrectiōe multorum
in israhel. ⁊ in signum cui cōtradicetur; et tuā ipsius animā
ꝑtransibit gladius; vt reuelentur ex multis cordibus cogi-
tationes. Deinde sequitur. ⁊ erat anna ꝓphetissa filia pha
nuel de tribu aser; hec precesserat in diebus multis. ⁊ vi-
xerat cuꝫ viro annis septē a virginitate sua. ⁊ hec vidua vſ
qꝫ ad annos octuagintaq̄tuor; que non discedebat de tem
plo ieiunijs ⁊ obseruationibus seruiēs nocte ac die; ⁊ hec
ipsa hora superueniens confitebatur dn̄o; ⁊ loquebat' de illo
omnibus qui expectabant redemptionē israhel. ¶ Recessū
quidem apostoloꝝ aliorūqꝫ iesum sequentium post ei⁹ mor
tem a hierosolima; pro quibus recedite recedite. exite inde
dictum fuit. Euangelia oīa ⁊ apostoloꝝ actus plerisqꝫ lo-
cis predicant. ¶ Quod autē ip̄os non festinanter exire o-
Lucas. porteret. a luca cap. vltimo colligitur dicēte. vos autem se-
dete in ciuitate quousqꝫ induamini virtute ex alto. Et apo
Actus aploꝛuꝫ stolorum actib⁹ a quibus ipsos post xp̄i mortem aliquo tē
pore in iudea predicare habemus. ¶ Et quod deus eos v-
Johannes biqꝫ precederet. Johannis vltimo certificamur; dicentis.
Euntes ergo docete oēs gentes baptizātes eos in nomie
patris et filij et spiritussancti. ⁊ ecce ego vobiscum sum om-
nibus diebus vſqꝫ ad consumationem seculi. ¶ Quod aūt
pars illa; ecce intelliget seruus meus exaltabitur; et eleua-

bitur ꝛ sublimis erit valde. pro eius crucifixione: per quā a gentibus cognoscendus magis erat dicta fuerit: ab ipso etiam Johnne capitu. viij. habetur dicente. Cum exaltaueritis filium hominis. tunc cognoscetis quia ego sum. Et capi. xij. Et ego si exaltatus fuero a terra oīa traham ad meipsum. hoc autem dicebat. significans qua morte erat moriturus. Johannes

¶ De parte vero illa. Sicut obstupuerunt super te multi ꝛ de gentium super hoc admiratione: earumq; ad eius fidem: quibus dicta non fuit conuersione. euangelia cūcta apostolorumq; act⁹: et parabol' ꝛ aperto sermōe mētionē faciunt. Ipsum insuper pro multis animam suā ad mortem: qua mediante eorum tulit pctā: tradidisse cum quo ab errore ad veritatē congregauit. etsi ꝑ plura noui testamenti loca manifeste pateat. volo tamen duas vobis super hijs auctoritates dumtaxat recitare. Quarū vna Mathei est. xx. dicentis: sicut filius hominis non venit ministrari: et dare animam suam redemptionem pro multis: ꝛ reliqua. Matheus.

¶ Alia vero Johannis. xi. est dicentis. Unus autem ex ipsis cayphas nomine: cum esset pontifex anni illius: dixit eis: vos nescitis quicq; nec cogitatis. quia expedit vobis vt vnus moriatur homo pro populo: ꝛ non tota gens pereat. hoc autem a semetipso non dixit. sed cum esset pontifex anni illius prophetauit. quia ihesus moriturus erat pro gente. et non tantum pro gente. sed vt filios dei: qui erant dispersi congregaret in vnum: quam mortem si mansuete ꝛ tanq; agnus ad occisionem ductus acceperit. per euangelistas omnes suam recitantes passionem aperte videtur. Ipsum quoq; cum iniquis reputatū fuisse. verificat Mathe⁹ capitulo. xxvij. dicens. Tunc crucifixi sunt cum eo duo latrones: vnus a dextris: et vnus a sinistris. Ipsum autem pro trāsgressoribus rogasse. testatur Lucas capitulo. xxiij. vbi ait. ihesus autem dicebat. Pater dimitte illis. non eni Johannes. Matheus Lucas.

sciunt quid faciunt. Propterea quidem ipsum bonas res vidisse atq continue videre cum multis quoq ꝛ magnis participem esse: non oportet auctoritate probare. est enim hoc per se notū. quamuis hec omnia apud vos tanq̄ libri signati verba sint. ¶ Ego autē non propter hoc ab incepꝰ desistam: vt omni conatu vobis veritatē predicē: ꝛ vestrorum prauitatē ostendā qui vltra ea mendatia que super declarata prophetia dixerūt in subsequenti qua illam fortificare conantur ad deteriora ꝓcedūt. Nam cum lauda sterilis non peperit: decanta laudez: ꝛ letari non parturijt: quoniā multi filij deserte plures q̄ filij nupte dicit dn̄s subseq̄nti. c. liiij. Propheta inq̄t: ipsuz de hierusalem: que tanq̄ mulier sterilis: que nūq̄ parturijt hucusq fuit locutū eē aiunt: illā cum hoc cōfortādo: q̄n multi plures filij deserte erunt. q̄ eius que nupta fuit: quod de alijs gentibus intelligunt.

Judeorum expositio

Confutatio ipsorum.

¶ Eorū autē falsitas ex eo patet. quia vsq xp̄i aduentum cū q̄ hierusalē hic confortatur: alie gentes que fidē non habebāt poterant filij deserte nuncupari: et iudei qui fideles erāt filij nupte. Nō. n. poterat hierusalē deserta vocari: que deū in virū habebat. s3 hū gētiuz terre q̄ ip̄m ignorabant.

Judei.

Confutatio ipsorum.

¶ Dicūt quoq deserte filios. s. iudeos q ad hierusalē reuertēr̄: plures q̄ alie mōi natiōes esse debere. Quod fatuū ē dicere p̄sertī3 cū ꝑ plures habeatis ꝓphetias q̄ illi q ex vobis ad hierusalē redēpti reuertēr̄ pauci erunt. Semꝑ. n. vt vos n̄ latet: de residuis v̄ris ꝓphetie loquūr̄. ¶ Habet̄ p̄terea in ꝓphetia q̄si puncto modico dereliq̄ te: ꝛ in miseratiōibꝰ magnis ꝯgregabo te in furore indignatōis abscondi faciē meā parūꝑ a te: q̄d dictū ab eis sic exponir̄. nā esto q̄ captiuitas v̄ra se multū elōgauerit: q̄si punctꝰ modicus. tn̄ erit respectu magnaꝝ miserationū qbꝰ ꝯgregādi eritis.

Judei.

¶ Huiꝰ autē expositōis veritatē vosmetip̄i iudicate: q ꝺ captiuatōis diuturnitate ad deū q̄tidie clamat̄. ꝛ ꝓpheta in

in furore idignatõis abscõdi faciẽ meã parump a te dicẽtes auditis. ¶ Cõtinet̃ insup i pphetia ptacta hec. ecce coadunãdo coadunabit̃ q ñ ẽ de meis. q aũt coadunat̃ tecũ sup te cadet; quã ipi sic actãt. Ecce coadunabũt̃ sup te populi. nõ tñ de mãdato meo. q aũt cõtra te ad preliãdũ coadunabit̃ cadet. ¶ Qua qdẽ expositiõe particule sensus terminoꝝ q̄ significatũ euidenter corrũpũt. Certũ ẽ. n. q̄ q cum aliq̃ coadunat̃: nõ contra se. s; p se coadunatur. ¶ Vñ prophetie sensus cui tota aut dubium subiacet; quo etiã cũs precedente manifeste colligit̃ hic ẽ. Nã cũ gẽtium multitudinẽ per messiam vocandã eẽ per precedentes pphetias visum sit; et pro vobis: messiam pro maiori parte nõ recipientibus hierusalẽ cõtristanda esset; ipsam eũ gentibus illis consolari ppheta volens; inquit. Lauda sterilis non peperit. Hoc est. Tu hierusalem que respectu eorum quos non peperisti; sterilis nuncupari potes. laudem decanta. Multo enim plures filij deserte. s. aliarum nationum que mediãte messia ad te venient erunt. q̄ tui proprij filij. scilicet israhel dum per ipsum mihi nupta vocaris. illi quoq̄ filij tui tunc vocabuntur quos antea; deum non cognoscentes; filij deserte nuncupabãt̃. Quorum multitudinem assignando propheta ad hierusalem dicere sequitur. Dilata locus tentorij tui et pelles tabernaculorum tuorum extendantur: non cures Nam gentes iste tabernaculorum tuorum pelles sua multitudine extendere facient. Pari quoq̄ modo longos fac funiculos tuos; et clauos tuos consolida. ad dextram enim et leuam penetrabis. et huius extensionis deinde causã p̄pheta declarans. subsequenter ait. et semen tuũ gentes hereditabit. hoc est christus iesus qui d' semine tuo; et ex te egredief̃: gẽtes hereditabit. Postq̄ aũt cum filijs ad eam de foris vẽturis: ipsã cõsolauit. solat̃ eã cũ marito dicẽs. noli timere; quia non confunderis. et reliqua. vbi ait. quia marit⁹

Confutatio ipsorum

Catholica expositio

tuus qui fecit te erit dñs exercituum nomen eius qui deus omnis terre vocabitur Quibus verbis xpi diuinitatem denotauit. Et cum parum post ipsius destructionem mediate xpo ab aliis gētibus venerāda esset. Subdit ꝓpheta quasi puncto modicus dereliqui te: et ī miserationibus magnis congregabo te cū hiis. s. gentibus. Et sic etiā in furore indignationis mee aduersus iudeos pro peccato eoꝝ abscōdi faciem meā parūper a te. Sed in misericordia sempiterna: qua alias gentes ad te conuocabo: misertus sum tui dixit redemptor tuus dñs. Iccirco de illa modica indignatione nullam debes displicētiam habere: Et ad maiorē ꝓdictoꝝ certitudinē subsequēter: propheta ait sicut aque noe istud mihi est de quibus iuraui ne amplius inducerem sup terra ꝛ reliqua. vsq ad particulam illam. Ecce coadunando coadunabit qui non est de meis qui aūt coadunatur tecū sup te cadet. Quam vt cum eo quo ipsam cōsolari cepit cōcluderet propheta explicauit. Coadunādo. n. ad te: vt filij tui vocent: gētes coadunabunt que de meis sicut israel nōdū fuerunt. Qui aūt tecū nūc coadunatur israel scilicet sup te cadet. Veniet. n. contra eum mea ex volūtate inimicus qui ipsum supra te cadere faciet. Et q casus hic sibi ledendus non esset ipsam certificat deus eo quia in manu sua omnia sunt posita in ea sua volūtate agere ꝛ dicit Ecce ego creaui fabrum sufflantem in ignem prunas ꝛ proferentem vas in opus suum ꝛ ego creaui interfectorem ad disperdendū omne vas quod fictum est cōtra te non prosperabitur. Et omnem linguam insurgētem tecum in iudicio condēnabis: vbi certificationis causa prius q ipsam certificationem propheta assignat. Et deinde q bonū hoc gentibus pro eaꝝ iustitia ꝛ fidelitate ab ipso merito datum esset notificare volens concludit: hec est hereditas seruorum domini ꝛ iustitia eoꝝ a me dicit dominus quasi diceret hec est hereditas

seruoꝝ domini a me propter eoꝝ iusticiam dicit dominus.
¶ Cuius prophetie sup hierusalem post xpi aduentū verificationem cum de per se nota sit: per noui testamēti auctoritates approbare amplius non curo. ¶ Sed ad subsequētia capitula que eiusdē misterij contentiua sunt ⁊ precedentium magis declaratiua pergam. Et sunt hec oēs sitientes venite ad aquas. Hec dicit dñs custodite iudiciū ⁊ facite iustitiam. Et illud iustus perijt ⁊ nō est qui recogitet in corde suo. A principio itaqꝫ pmi capituli qd. lv est vsqꝫ ad eam partem. Ecce gētem quā nescies vocabis vñ omnes messie attribuūt dicentes ipsius aduentu gentes ad dei fidem vocādas esse. ¶ Qua expositione si sup ea particula Inclinate aurem vestram ⁊ venite ad me: Audite ⁊ viuet anima vestra aliqd diceret ipsi bene sentirēt. ¶ Causa autē quare id faciant aliam putare nescio nisi quia p ipsam spiritualia pollicentur: ⁊ vos per messiam tēporalia expectatis ¶ Particulā quoqꝫ illam: ecce testē gētibus dedi eum: eaꝫ dictōnem testē scilicet diuersis modis exponendo: a ꝑprio significatu peruertunt. Quidam. n. ecce pceptorem dicunt. Aliqui vero ecce maiorē. Et alij ꝓtestatorem aiūt: Quaꝝ significationum tali termino nullam propriam esse vos nō ignorare scio. Partem insuper illam. Ecce gentem quam nescies vocabis ⁊ gentes. que non cognouerunt te ad te current. israel attribuunt. Dicunt. n. qꝫ messie aduentu gentes quas non cōgnoscet ad suam vocationem venient. ¶ Cum autem ꝓphetia verba sua ad messiaꝫ de quo supra Ecce testeꝫ gentibꝰ dedi ipsuꝫ dixit manifeste dirigat: eoꝝ processu aliud considerare non possum nisi qꝫ a ihesu xpi misterio ipsi pro posse elongari studeant. ¶ Quod qdem etiā in subseqūtibus prophetie partibus faciūt qꝫ litteram corrumpendo sic exponunt dicunt enim super ea particula Querite dominum dum inuenitur vocate eum dum prope

Iudeoꝝ opinio

Iudei.

Confutatio eorum

Iudei.

est: querite dominum modo tali quo vobis inueniat: ⁊ vocate eũ donec vobis propitius sit: ⁊ hec vocatio fit viaȝ suã vnusquisqȝ derelinquendo. ¶ Dicunt deinde super illa ñ.n. cogitationes mee cogitationes vr̃e. Non.n. ea que obseruantur a vobis: a me obseruãtur: nam vos ab offendẽtibus iudicium queritis nec eis puro corde parcitis. Ego autem deliquẽtibus in veritate parco: pro cuius decleratione subsequẽtem ꝑtem dictaȝ fuisse aiunt: videlicet quia sicut exaltantur celi a terra sic exaltãte sunt vie mee a viis vr̃is ⁊ cogitationes mee a cogitationibus vr̃is. Partem aũt illaȝ quia sicut cuȝ descẽdit imber ⁊ nix de celo ⁊ illuc nõ reuertetetur nisi prius inebriet terram ⁊ humectet: ita vt germinet ⁊ det semẽ serenti ⁊ panem comedenti Sic erit verbuȝ meũ qḋ egredieť de ore meo non reuertetur ad me vacuũ nisi faciat quecunqȝ volui ⁊ prosperabitur in hiis que misi illud doctores vr̃i sic exponunt. Dicunt.n. comparationeȝ hanc hic factam fuisse ad vr̃am certam liberationem denotandam. Nam sicut ea que dicta sunt eo modo necessario ꝓceduut sic ⁊ vr̃a liberatio necessario veniet. Quapꝑ prophetam immediate sequi aiunt: quia in letitia egrediemini ⁊ in pace deducemini ⁊ reliqua. Nec non loco saliuncule ascendet abies ⁊ loco vrtice crescet mirtus exponũt dicentes esto ꝙ in deserto saliuncula ⁊ similia nascantur in vr̃orũ reditu ad hierusaleȝ loco istoꝝ abies ⁊ mirtus dabit. Et hoc quidem dicũt ꝙ in fama ⁊ in signum eternum qḋ non aufereť dño erit. Ipsos aũt a vero sensu ꝓpheciã ꝑuertere cuilibet recte iudicanti notuȝ est. Nam super particula illa Querite dominuȝ dum prope est: ipsos litteram cõrumpe omnibus ostendunt. cumqȝ per verba illa Non.n. cogitationes mee cogitationes vr̃e parcendi ⁊ non parcendi inter deum ⁊ homines differentiam denotari volunt a veritate non parum elongantur. non.n. subsequẽtia verba dicentia

qa sicut exaltant̄ celi a terra sic exaltate sunt vie mee a viis vestris ⁊ cogitationes mee a cogitationibus vr̄is tale illis dant significatū sed altius. in id quoq̄ deum homo imitari inq̄tum pōt conatur. Demuz id qd̄ super vltima parte volunt q̄. s. ex saliuncule ⁊ vrtice in abietem ⁊ mirtum ꝑmutatione deus nomen eternū acq̄rat; coꝝ dictum derideduz est hoc. n. de maximis miraculis a deo factis fuisse seu fiendis videretur. Non obstante q̄ rabi ionatan ꝑtem hāc methaphorice loq̄ dicit ⁊ bene dicit. n. q̄ loco impioꝝ iusti insurgent. Vos aūt si prophetiam recto sensu considerabitis neq̄ dubia hec neq̄ alia sup̄ ea vobis insurgent. Nam prophetias ad inuicem colligādo ꝓpheta modo tali procedit cum. n. iudeos pro maiori parte xp̄um recepturos nō esse sed potius gētes per supiores explicauerit. Id idem hic se quēs talia verba monet. Omnes sitiētes venite ad aquas ⁊ cui non est argentum venite emite ⁊ comedite absq̄ argento. Per que verba quēadmoduz vr̄i aiunt messias gētes ad se vocat vt cuz aqua saluationis ⁊ fide ipsas saluas faciat; ⁊ hoc per sui gratiam esto q̄ nullum haberent meritum ⁊ fide priuate essent. pro quo dixit Et cui non est argentum venite emite ⁊ comedite absq̄ argento. q̄ aūt pro anime salutis ad aquam hanc illas vocet per subsequentia propheta se declarat dicentia Audite audiēdo me ⁊ comedite bonum ⁊ delectabitur in crassitudine anima vestra; ⁊ per ea etiam Inclinate aurem vr̄am ⁊ venite ad me audite ⁊ viuet anima vestra. Et q̄ verba hec ad messiam referant̄ ostēdit cum subdit; ⁊ feriā vobiscū pactum sempiternuz misericordias dauid fideles. pro quo etiam subsequenter ait; Ecce testem gentibus dedi eum ducem ⁊ preceptorem gētium; Que uerba ad maiorem predictorum declarationem propheta explicauit. Et deinde sequitur Ecce gētem quaz

Catholica expositio

nesciebas vocabis; et gentes que non cognouerunt te: ad
te current: propter dominũ deum tuũ; ⁊ sanctum israbel: q
glorificauit te. Que verba sic intelligenda sunt. Ecce gen-
tem quã sicut israbel pro populo tuo nesciebas vocabis: q
non obstante ꝙ ad tuam veniant vocationem: ad te ex se-
ipsis current. et hoc propter dominum deuz tuũ: qui te glo
rificauit. scilicet cũ mysterio carnis assumptiõis: quẽadmo-
dum etiã propbetia. vij. habetur: ⁊ glorificatus sum in ocu
lis domini. Sed cum israbel deinde propbeta loquens: vt
eos aduertẽtes faceret. pergit dicere. Querite dñm dũ iue
nitur. vocate eum dũ ꝓpe est. hoc est. q̃rite euz dum apud
vos personaliter inuenit: ⁊ dum ad vos recipiendum ꝓpe
ẽ. ⁊ vt ea que in ipso de assumptiõe carnis a mortuisq; re-
surrectione ⁊ alijs mysterijs impossibilia apud ipsum ñ pu-
tatis subdit. Nõ eñi cogitatiões mee cogitatiões vestre sũt
nec vie mee; sicut vie vestre dicit dñs. nã sicut exaltati sunt
celi a terra; sic exaltate sũt vie mee a vijs vestris: ⁊ cogitati
ones mee a cogitatiõib9 vestris. Apd me. n. impossibile ni-
hil ẽ. Et vt hoꝝ mysterioꝝ necessitatẽ intelligatis. dico vo
bis. quia sicut cum descendit ymber ⁊ nix de celo: ⁊ illuc ñ
reuertetur: nisi prius inebriet terram; atq; humectet: ita vt
germinet. ⁊ det semen serenti ⁊ panem comedenti. sic erit
verbum meum quod egredietur de ore meo. non reuer-
tetur ad me vacuum: nisi faciat quecunq; volui: et prospe-
rabitur in hijs que misi illud. Quibus verbis christi totale
mysterium comparauit; cuius comparationis valorem. vti
nam patres vestri intellexissent. Sicut enim aque de celo
descendunt. sic ⁊ christus; vt humanitatez assumeret: de ce
lo descensurus erat. ⁊ quemadmodum ex caloris solis acti
one. ad celum aque reuertuntur. sic ⁊ ipse ex actione spiri-
tussancti caloris; in celum reuersurus erat. et vt hic aque
reditus; nisi facta sua totali opera in terra pro qua scz

descendit: vnq̃ sit. sic τ ipse: donec omnia pro quibus in terrã venturus erat: cõsumaret. ad celũ reuersurus nõ erat. Et debes animaduertere iudee. quia sic erit verbũ meum: qđ egredieť ex ore meo: dixit ut magnũ incarnatiõis mysteriũ denotaret. Uerbum. n. suum caro fieri debebat. O diuina clementia q̃tam voluisti cum mundo misericordiã ostendere. tu aq3 erga iudeos affectio ab initio q̃ta fuit de qua cum ipsi ingrati semper fuerunt te. ut eos a facie tua expelleres: obligarsit. Tu aũt dñe qui oĩa nosti: testis es. ꝙ ꝑ illuminatione τ salute ipsoꝝ nec labori nec periculis pcerẽ. Cognoscite igiť obsecro errorem vestrum: miseri a peccati caligine obtenebrati: τ cum ꝓpheta hic. deum dum inueniť querite. Semp. n. querentibus eum inueniť τ ꝓpitius est. Uerba quoq3 a ꝓpheta subsequenter dicta: cõsiderate cum inquit quia in letitia egrediemini: τ in pace ducemini. τ reliqua. usq3 ad capituli finem. que ut patres vestros attentos faceret de letitia τ gaudio: quo ꝑ xp̃i munere tibi cõcesso in hierusolime egressu a gentibus recipiendi erant. dixit quia sicut in saliunculam τ vrticã eos prius reputabãt. in abiem τ mirtum debebant illos habere. Cuius dicti veritatẽ: id qđ de apostolis aliisq3 xp̃m ihesum sequẽtibus visum est: manifestat. ¶ Totius aũt ꝓphetie in xp̃o ihesu verificatio per euangelia indubitate habemus. Nã pro ea pticula dicẽte. Omnes sitientes venite ad aquas. Johannes capit. iiij. testatur dicens. Qui aũt biberit ex aqua: quã ego dabo ei: nõ sitiet ineternũ. sed aqua quã ego dabo ei: fiet in eo fons aque salientis in vitam eternam. Ipsum quoq3 ꝑ animarũ salute venisse: euangelia cuncta testanť. Cum pte aũt illa: non. n. cogitationes mee: cogitiones vestre. quia sicut exaltati sunt celi a terra. τ reliqua. Idem Johannes capit. viij. concordat: vbi inquit. Et dicebat eis ihesus. vos deorsum estis. ego de supernis sum. Cum ea vero particula: si erit

Concordia cũ euangelio.
Johannes.
Johannes

verbum meum quod egredicẽ ex ore meo . idem etiã Jo-
hannes capi. p̃mo consentit: dicens. ⁊ verbum caro factuz
ẽ. De christi equidem in celum ascensione euangeliste oẽs
perhibent testimonium. precipue marcus qui capitulo vlti
mo ait. Dñs q̃dem ihesus postq̃ȝ locutus est eis: assumptꝰ
est in celum. Demum omnia pro quibus ipsum pater mi
sit consummasse. Johannes capitulo. vi. verificat vbi ait.
Quia descendi de celo: non vt faciam voluntatem meam:
sed voluntatẽ eius qui misit me. Et capi. xviij. dicens. Cũ
apitulū. lvi. ergo accepisset ihesus acetum. dixit. Consumatum ẽ.

¶ Ad subsequentẽ autẽ capitulum propheta pergens ta
lia fatur. Hec dicit dñs. Custodite iudicium: ⁊ facite iusti-
ciam. quia iuxta ẽ salus mea vt veniat: ⁊ iustitia mea vt re
uelet. Beatus vir q̃ faciet hec: ⁊ filius hoĩs apprehẽdet in
ea: custodiens sabatum ne polluat illud ⁊ custodiẽs manũ
suam ne faciat omne malum. ⁊ non dicat filius aduene qui
adherebit dño; dicens seperatione diuidet me dñs a popu
lo suo: ⁊ non dicat eunuchus. Ecce ego lignum ariduz. qꝛ
hec dicit dñs eunuchis. qui custodierit sabata mea: ⁊ elege
rint queȝ ego volui . ⁊ tenuerint fedus meum: dabo eis in
domo mea: ⁊ in muris meis locum ⁊ nomen melius a filijs
⁊ filiabus nomen sempiternum dabo eis: quod non peribit
et filij aduene qui adherebunt dño vt colant euȝ: ⁊ diligãt
nomen eius: vt sint ei in seruos; omnis custodiens sabatuȝ
ne polluat illud: et tenentes fedus meum. adducam eos in
montem sanctum meum: ⁊ letificabo eos in domo oratõis
mee: holocausta eorum ⁊ victime placebunt sup̱ altari meo
quia domus mea: domus oratiõis vocabitur cunctis po-
pulis ait dñs deꝰ: qui cõgregat dispersos israbel: adhuc cõ
gregabo sup̱ eo congregatos alios. omnia animalia agri ve
nite ad comedenduȝ vniuersa animalia saltus: speculatores
eius ceci oẽs nihil scientes. vniuersi canes muti non valẽ-

tes latrare dormientes iacentes; amātes dormire: ⁊ canes
impudentissimi nescieruīt saturitatē. Et ipsi pastores igno-
rauerūt intelligentiā. omnes in viam suā declinauerūt vnus
quisq; ad preciuz suū ex latere suo. Uenite sumā vinum: et
impleamur ceruusa: ⁊ erit sicut hodie dies crastin⁹: ⁊ mlto
magis. ¶ Sup hac prophetia doctores vestri si a propo
non discederent significatu in eius discursu ꝯpetenti modo
se haberent. Nam pticulā eius pmam: videlicet. hec dicit
dñs. Custodite iudicium: ⁊ facite iusticiā. quia iuxta ē salus
meavt veniat: ⁊ iusticia mea vt reueletur. Pro israbel nūc
captiuo existente ei per messiam quē venturum dicitis salu
tē promittēdo dictā fuisse aiunt. Ex qua etiā particula pro
hibitōis messie aduētus causā colligunt dicentes iudeoruz
nō integrā pnīam eē. ¶ Eoꝝ autē dictuz hic ex eo veritatē
in se nō hz: q: captiuationis diuturnitas: cum clausula illa.
Quia iuxta ē salus mea. vt veniat simul stare nō pōt.
¶ Dicūt quoq; ꝙ a subsequēti parte vsq; ad illā: speculato
res eius ceci oēs: pro israbel liberationis tempore. aliisq;
nationibus: tunc ad messie fidem venientibus: propheta lo
quitur. ¶ In quo licet in aliquibus contra ipsoꝝ proposi-
tum venientibus litteram peruertant. si precedentem parti
culā recte exponerēt bene sentirēt nō obstāte etiā ꝙ a pre-
dicta particula. videlicz speculatores eius ceci oēs vsq; ad
capituli finē: dicunt prophetam ad eos qui suo tēpore erāt
reprehendendū se vertere. ¶ Quod qdē vltra ꝙ ꝓphetie
colligantiā destruit: qꝫtum sensui ipsius cōsentaneum sit: ex
vera que imediate seqtur expositione: vobis dei auxilio: liq
de patebit. Nam assumptum propositum: ꝓpheta hic con
tinuare intendens israbel: ne ipsemet tanti boni sibi reserua
ti perditionis causa esset: monēdo: gentesq; ad xpi euange-
lium receptionem conuocando: illis cum eo eternum bonū
ꝓmittens hui⁹ capituli verba ꝯseqnter exꝑssit. ⁊ pmo inqt.

Judeorum ex-
positio

Confutatio ip-
sorum.

Judei.

Confutatio ip-

Catholica ex-
positio

Pars prima

Hec dicit dn̄s. Custodite iudicium ⁊ facite iusticiã quia iu
xta est salus mea vt veniat: ⁊ iusticia mea vt reueletur. Qd̄
eloquium ad eos qui diebus suis erant dirigebat: vt ꝓ bo
na eoꝝ vita succe ssores: exemplum ab illis capientes: futu
ram salutē de proximo reuelandam: abiliores ad recipien
dum redderent. ⁊ hec quidem salus nomen ihesu xp̄i naza
reni significat. Jesus eñi hebraice. iatie sains interpretatur
Et cum salutē hanc de proximo esse venturã propheta pol
liceatur. Certū ē ꝙ de xp̄o qui non multū post venit: ⁊ nō
de messia: quez adhuc expectatis locutus ē. precipue quia
cum iudeis sui tpis loquebatur. ſ3 simul cū illis ad gentes
immediate se voluens: ubsequenter ait. Beatus vir qui fa
ciet hec: ⁊ filius hominis apprehēdat in ea: custodiēs saba
tum ne pollnat illud: ⁊ custodiēs manum suam ne faciat oē
malum. Per que verba etsi doctores vestri thalmut infi
nita vaniloquia dicant. quia sc3 ob sabati inobseruantiam
hierusalem destructa fuit. ⁊ ꝙ si a iudeis duo sabata succes
siue vniuersaliter custodirentur: illico redempti essent. ⁊ alia
similia. id tñ qd̄ audiuistis propheta intendit. Nam ⁊ ad iu
deos: ⁊ ad gentes ipsam dirigit. ad iudeos eñ cum ea clau
sula. Custodiens sabatum ne polluat illud. ad alias vero
nationes cum illa. Et custodiēs manū suam ne faciat omne
malū. ⁊ vos vestroꝝ rabi fidelitatē: ex hoc cognoscere po
testis. quia tarditatē messie per vos expectati aduentus ve
strã non integrã pn̄iam causare. supra dixerunt. Hic vero
duobus sabatis successiue non bene obseruatis illam attri
buunt sed prophetie intentionē vobis declarãdo dico qd̄
quia gentiles ad iudaismum venientes: ad ea que honoris
⁊ dignitatis erant per longum spaciuꝫ tēporis antiqua lex
non admittebat. Aliquos enim vsq3 ad tertiã generationē3
aliquos vero vsq3 ad decimã. ⁊ aliq̄s vnq3 veluti Deute
ronomij. xxiij. scriptura testat̄. Qua qdē sententia ⁊ eunuchi

indicabant Ideo q in messie aduetu eodem statu psistere non deberet vt gaudio afficerent eis predicere voluit:illis ostendendo q cum gratie lex per xpm dada esset:in lege illa omnes equales esse debebant. Non.n. spiritualium bonoz alius heres q ipsa sola anima inuenit. Et hoc est qd vult cuz inquit z no dicet filius aduene qui adherebit dno in die illa z reliqua vsq ad eam clausulam: Adhuc congregabo sup eo congregatos alios qua p gentium ad xpi fide congregatione dixit. Et ne dictum illud videlicet. Et filij aduene qui adherebunt dno vt colat euz z diligant nome eius vt sint ei in seruos ois custodiens sabatum ne polluat illud vos cōturbet dicentes q pp clausulam illam dicetes Omnis custodiens sabati ne polluat illud ipsos vt mosayca lege persisterent propheta confirmabat. Dico vobis q postq per supiorem partem in qua dixit z non dicat filius aduene z reliqua illos qui xpi aduentu z post ad suaz fide venturi erat de pdicti precepti derogatiōe z legis eqlitate propheta certificauerat: Sequitur hic eos qui diebus suis z vsq christi aduenti moysi legez sectati vel sectandi erat de eisdem certificare. Non enim post christi aduentum legi cui prius subiacebant amplius stare debebat: Et q̄uis de omnibus mandatis legis sabati duxtaxat nominauerit Non pp hoc q non nisi de mosayce legis obseruatione intellexerit dicere debemus: Nam sicut rabi dauid ait z bene tantum de sabato hic mentio facta fuit: quia per eius obseruationem fidem habere demostramus: Qui.n. die vna in edomata quiescit deum sex diebus mundum creasse z septimo requiescere se credere ostedit. ¶ Uos igitur in hec non confundemini Sed pphete parabolaz qua inmediate subdit pro vestra salute considerate cuz inquit Omnia animalia agri venite ad comededum vniuersa aialia salt⁹ z reliq: vbi alias nationes quas aialibus agri q̄ debiliora sunt

⁊ iudeos animalibus saltus que sunt fortiora comparãdo; Ostendere vult in messye aduentu debiliores in fide in eo fortiores comedere debere; nam pro vno iudeo gẽtiles decem milia ⁊ vltra ad messiam venturi erant. Et huius causam assignãs subsequẽter ait speculatores eius ceci omnes ⁊ reliqua. vsq3 ad capituli finem vbi ostendit q2 a v̄ris maioribus puta scribis ⁊ pharliseis: vitijs hic ꝯtentis dotatis:
apitulũ.lvij. omnia hec ꝑcedere debebãt. prout xp̄i aduentu testãtibus
atina littera. euangelijs: manifeste visum fuit Capitulũ ađi Deinde subsequens propheta ingrediens inquit Justus perijt ⁊ non est q recogitet in corde suo ⁊ viri misericordie colligũtur nemine intelligente q̄m ꝑꝑ malum collectus est iustus Veniet pax requiescẽt i cubilibus suis: q ibit obuiã ei. vos autẽ accedite huc filij auguratricis: semẽ adulteri. ⁊ fornicarie sup quem letabimini: sup quẽ dilatabitis os: elõgabitis linguam. Nonne vos filij scelesti: semen mẽdax: qui cõsolamini in dijs subter oẽ lignũ frondosum: immolẽtes ꝑuulos in torrentibus subter eminẽtes petras: in partib⁹ torrentis ps tua. ipse sũt sors tua: ⁊ ipsis effudisti libamen: obtulisti sacrificium. nunqd super hijs solabor. sup montẽ excelsum et sublimem posuisti cubile tuũ: ⁊ illuc ascendisti. vt sacrificares sacrificium. Et post hostium; ⁊ retro postez posuisti memoriale tuũ. q2 iuxta me discooperuisti; ⁊ suscepisti adulterꝫ dilatasti cubile tuũ; ⁊ pepigisti cuz eis fed⁹: dilexisti stratum eoꝝ manu apta: ⁊ ornasti te regio vnguẽto: ⁊ multiplicasti pigmenta tua: misisti legatos tuos procul. ⁊ humiliata es vsq3 ad inferos in multitudine vie tue laborasti; nec dixisti; qescã vitã manus tue inuenisti. propterea nõ rogasti. Pro quo ergo voluisti videbas. n. q̄m mentita es: ⁊ mei non es recordata. neq3 cogitasti in corde tuo. quia ego tacẽs. ⁊ ab eterno. nec me times. Ego annunciabo iusticiam tuã. ⁊ opera tua non proderunt tibi. cum clamaueris liberent te con

gregati tui. ⁊ oēs eos auferet vent⁹ tollet aura. Qui autē fiduciā hꝫ mei hereditabit terrā: ⁊ possidebit mōtē sctm̄ meum. ⁊ dicet. viā facite. pbete iter mundate semitā. auferte offēdicula de via populi mei. qꝛ hec dicit excelsus ⁊ sublimis habitās eternitatē ⁊ sctm̄ nomē ei⁹ in excelso ⁊ sctō habito: ⁊ cū cōtrito: et humili spiritu: vt viuificē spm̄ humilium. et viuificē coꝛ contritoꝝ. Nō. n. in sempiternū litigabo: neqꝫ vsqꝫ ad finē irascar. qꝛ spūs a facie mea egredieť. et flat⁹ ego feci. propter iniquitatem auaricie ei⁹ iratus suꝫ. ⁊ pcussi eum abscōditus ⁊ indignatus sum. ⁊ abijt vag⁹ in via coꝛdis sui. vias suas vidi. ⁊ sanaui eū ⁊ reduxi eū ⁊ reddidi cōsolatiōes ipsi ⁊ lugētib⁹ eius. creans fructuꝫ laboꝝ pacem. pacē ei ⁊ cui longe ē: ⁊ cui prope dixit dn̄s. ⁊ sanaui eum. Impij autē quasi mare feruens quod quiescere non potest ⁊ redundant fluctus ei⁹ in cōculcationē ⁊ lutum. nō ē pax impijs dixit dn̄s deus. ¶ Huius capituli sensus doctores vestri more ipsoꝝ varijs modis puertunt. nam rabi salomon vult partem illam dicentem. Iustus perijt. ⁊ reliq̄. pro determinato iusto iosia. scilicet a propheta dictam fuisse. ¶ Rabi dauid vero pro pluribus iam defunctis iustis Aliqui autem iudeis esaie tempore existentibus prophetie partem attribuunt. Alteramue iudeis a captiuitate redimendis. Et quidam ipsius partem pro die iudicij intelligunt. de numero quoꝝ rabi ionatan fuit. et hoc de particula illa. Non enim in sempiternum litigabo. ⁊ reliqua. Super ea quoqꝫ parte dicente. super queꝫ letabimini. super quem dilatabitis os ⁊ elongabitis linguam. dicunt qꝫ cum superiori capitulo. scilicet. Uenite sumam vinum: et impleamur ceruisa. ⁊ reliqua. pro speculatoribus ibi nominatis propheta dixerit. qui quidem populum ad crapulas ꝯtinue vocādo bonosqꝫ pphetas deludēdo a via vitaꝫ

Judeorum expositio

Rabi salomon.

Rabi dauid

Rabi ionata.

diuertebant. Ideo talibus hic propheta vt ipsos reprehē-
deret visus ē verbis. Volebat.n. ꝑ ipsa innuere ꝙ sup ipsos
met. quia iniqui erāt os suum dilatare debebāt. Quantū

Confutatio eorum

aūt in hijs ipsi bene sentiant verbamet sua ostendunt. Naȝ
sup ea particula Justus perijt ⁊ reliqua vt ipsam a ꝓprio
sensu diuertant modo quo audiuistis extra vagando ꝓce-
dunt. Id quoqȝ qđ super alia pte dicūt nullius valoris est
cum ad illos sermoneȝ ꝓpheta dirigēs. Vos aūt accedite
huc filij auguratricis semen adulteri dicat. Per qđ nō ad
illos quibus tunc loquebatur verba dirigere ostēdit. Sed
ad eoꝝ filios ⁊ successores quoꝝ tempora ea mysteria que
in prophetia continentur verificanda erant. ¶Que vt

Catholica expositio.

intelligatis ad veram prophetie expositionem accedam ⁊
dico verba capituli huius ad capitulū. liij. verba se referre.
Nam cū messie passionem cuȝ qua mundi peccata tollēda
erant eodēȝ capitulo ꝓpheta explicauerit cū quo mysterio
iudeoꝝ pauci saluandi erāt. Sequitur hic; coꝝ cecitatē eis
ostendēdo; dicere iustus pijt ⁊ non est qui recogitet in cor
de suo ⁊ viri misericordie colliguntur nemine intelligente
quoniam propter malum collectus est iustus. Per que
verba ostendere vult ꝙ non obstāte ꝙ nō ante factum nec
in facto pro maiori parte tale mysterium ipsi intelligere de-
berent; debebant etiam illud post factum ignorare. Et hoc
est quod dicit iustus perijt. i. messias de quo eodem capit.
seruus meus iustus dixit perijt hoc est passus ⁊ mortuus
est sicut de ipso ibi predicatum fuit. ⁊ tamen non est qui re
cogitet in corde suo aut intelligat quoniam propter malū
i. primorum parentuȝ peccatum collectus est iustus. Et ꝓ
maiori mysterij certitudīe viri misericordie. i. apostoli ⁊ alij
martires iustuȝ hunc sequētes ex hoc mundo ēt colligunt
Et tamen eis nihil aut parum prodest. Sed dico vobis ꝙ
ipsi in eterna pace que eis obuia ibit suis cubilibus requie-

fecit. vos autez filij auguratricis. semē adulteri ⁊ fornicarie accedite huc ⁊ dicite sup quem letabimini: sup quē dilatabitis os. elongabitis linguā ipsum deludendo ostēdētes vos id facere ad legē obseruandā. quasi idolatriaz ansugeretis. Nonne vestrā originē ego nosco. q2 filij celestis estis. ⁊ semen mēdax filij. s. ⁊ semē eoꝝ q cōsolabāt̄ in dijs subter oē lignū frondosū. ita ꝙ me decipere non potestis. putatis ne ꝙ sup hijs solabor. Amen dico vobis ꝙ q̄uis ab eterno tacuerim. ⁊ te vt te recognosceres expectauerim. vidēs q̄m non times. tuā annunciabo iusticiā. ⁊ ē ꝙ opera tua siqua bona haberes ꝓpter pctm̄ illud. tibi nō ꝓderunt. oīa cū ea ventus auferet. Qui autē fiduciā hꝫ mei hereditabit terraz ⁊ possidebit mōtē sanctū meū. ⁊ ꝑ illis messias suis discipulis dicet. viā facite. prebete iter. mundate semitā. auferte offendicula de via populi mei. Nā hec dicit dn̄s excelsus q̄uis ī excelso ⁊ scō habitē cū cōtrito tū ⁊ humili spiritu ego sum. vt viuificē spm̄ humiliū. ⁊ viuificē cor cōtritoꝝ q me sequendi erunt. Causā deinde hui⁹ dei ad id reductiōis. s. vt partē eoꝝ saluare faciat. propheta assignans. subdit. Quia nō in eternū litigabo. ⁊ reliqua. ꝑ que innuere vult ꝙ post q̄ ipsi videntes me. ⁊ si q̄nq3 indignatus sꝑ eis parcere. et in hoc cōsisi ad vomitū imediate reuertunt̄. Ideirco ad bonos in me sperātes. semel saluanduꝫ me reducā. ⁊ impij q̄si mare feruens qđ quescere non pōt erunt. ita vt nulla eis pax sit. dicit dn̄s de⁹. ¶ Vos aūt si prophetiā in xp̄o ibe in adimpletā videre vultis. euāgelia legite. que de ea. sicut ⁊ de alijs indubitatū ꝓhibent testimonium. ⁊ precipue de hijs que aduersū ip̄m passiōis hora iudei fecerūt. Aliq cuiz in faciē suā exspuebāt. Alij vero ip̄m colaphis percutiebāt. et quidam ip̄m verbis deludendo. Aue rex iudeoꝝ illi dicebāt. ⁊ alios saluos fecit. seip̄m saluare nō pōt. ⁊ alia plura q̄in euāgelijs cōtinēt̄ a vobis intellectu q̄dāmnō impossi

Concordia cuz euangelio.

bilia q̃ si veteris testamẽti: quibꝰ fidẽ prestatis: dicta suo sẽsu nõ intelligitis: a fortiori euãgelistarum dicta tanq̃ falsa reprobabitis. Bene itaq̃ de vobis hieremias locutꝰ ẽ cũ capitulo. v. inq̃t. Audi popule stulte q nõ habes cor: q hũtes oculos nõ videtis: et aures ñ auditis. nec miruʒ ẽ si doctis xp̃ianis auditu impossibile videat̃ q̃ ꝓphetias xp̃i mysteriũ adeo apte p̃dicãtes tãta prauitate doctores vestri peruertãt: q̃d q̃dẽ etiã vos mecum diceretis. si ea via qua ego ambulaui: iter properaretis. Testor. n. celi et terre creatorem cui nihil occultũ ẽ: me p sacre scripture auctoritates: dẽm de ihesu xp̃o nazareno: q̃ verꝰ fuerit messias certitudinẽ habere. et maxime p esaiã. q vt beatꝰ hieronimꝰ ait: nõ ꝓpheta xp̃i mysteriij. sed euangelista fuit. Nõ obstante eñ q̃ oĩa eodẽ tp̃e cõsumãda mysteria predixerit: ad maiorẽ certitudinẽ et attentionẽ ea pluries replicare nõ cessat. Nã vltra supiora vsq̃ ad libri finẽ sẽp circa talia versat̃ mysteria. Inquit. n. capi. lxi. Sp̃us dñi sup me: eo q̃ innuxit me: ad annunciandũ mansuetis misit me. et reliq̃. Et ca. lxiij. Quis est iste q venit de edom tinctis vestibꝰ de bosra. iste formosus in stola sua. et reliq̃. Et ca. lxv. Feci me tanq̃ q̃sitũ hijs q nõ interrogauerũt me. inuẽtꝰ sũ hijs q nõ q̃siuerũt me. dixi. Ecce ego. Ecce ego genti q̃ ẽ. ac si nõ eẽt vocata nomine meo. et reliqua. Hijs capi. cõtẽta q̃ p̃dictorum misteriorum oĩm magis certificatiua sũt. Et vt huiꝰ prophete pfectionẽ a xp̃ianis cognitã eẽ intelligatis. volo diui augustini auctoritatẽ quãdã de eo vobis recitare. quã ꝯfessionũ libro inueni. et ẽ talis. Insinuauit ergo p lr̃as sctõ viro ambrosio p̃suo tum suum vt moneret qd sibi de libris sctis legẽdũ esset. q̃ percipiende christiane gratie aptior fieret atq̃ paratior. At ille iussit esaiam prophetam. qui preceteris euangelij vocationisq̃ gentium est pronunciator apertior. Requiescat igitur propheta hic in eterna pace. et ego ad alios: dei innoca-

to auxilio: accedam.

Prophetia decima

m Jebeas capitulo.v. inquit. Veacta betlehem Hebraica littera.
efrata zagir libiot bealfe iehuda mimeba li icze
libiiot mosciel beisrael vmozeodau micchedez
mime golam. laben icteuem gad ged ioleda ia-
lada veleter ebau iesciun gal bene israel. vegamad veraga
begoz adonai bigon scem adonai elobau veiasciau chi gat
ta igdal gad asse arez. Latine. Et tu betlehem efra- Latina littera.
ta. et si minima es in millib⁹ inde ex te mihi egredietur: qui
sit dominator in israhel. et egressus eius ab initio a diebus
seculi. propter hoc dabit eos vsq3 ad tempus quo parturi-
ens pariet. et q3 plurimi fratrum eius cõuertẽt. sup filios is-
rahel. et stabit et pascet in fortitudine dñi in sublimitate nois
dñi dei sui. et sedebunt. qr nũc magnificabit vsq3 ad termi-
nos terre. Hec prophetia a doctoribus vestris omni Iudeorum ex-
bus vnanimiter pro messia exponit. Attñ qr in ipsius pcess positio
su aliquãtis p differũt. rabi dauid expositionẽ recitãdo: de Rabi dauid
eoꝝ differẽtijs suo loco deo duce mentionem faciam. In-
quit itaq3 Rabi dauid. Et tu bethleem effrata etsi minima
sis in millibus iude. ex te tamẽ egredietur mihi qui sit do-
minator in israhel. et hic est rex messias qui de semine da-
uid in bethleem natus egrediend⁹ ẽ. pro quo dixit. et egres
sus eius ab initio a dieb⁹ eternitatis. Egressus. n. messie a
tpe dauid fuerũt. dixit autẽ ab initio pro tpis lõgitudie qd
inter dauid et messiã interesse debebat. Christianis autẽ se
su christo nazareno ptẽ hãc prophetie attribuentib⁹ ipsum
in bethleẽ natũ eẽ; ac etiã deũ ab initio et dieb⁹ seculi fuisse
affirmãtib⁹. ex eo rñsũ daĩ. qr ipse i israel dñator ñ fuit. s3 po
ti⁹ illi in eo dñati sũt. et cũ dicẽtes arguũt qd añ deũ fuit. d

quo ipsum a diebus seculi fuisse dici possit: respondetur illos
in hoc falso arguere; cũ ante mundi initiũ deus fuerit: ⁊ per
eos ipsum tunc creatum fuisse sequeret. quod est absurdum
dicere. ꝙ si ex ea auctoritate dicẽt. Quia a seculo usq; ad
seculum tu deus. ⁊ illa a seculo unxi regem meum arguere
velint. dicas illas nõ a seculo: sed ante seculum intelligi de
bere. Deinde sup ea parte: propter hoc dabit eos usq; ad
tempus quo parturiens pariet. dicit rabi david ꝙ vestre re
demptionis tpe deus vos in angustia ⁊ tribulatione dabit
⁊ usq; ad tempus quo parturiẽs parit: ducet. Nam quem-
admodũ cũ doloribus parturiens parit: sic ⁊ vos pre angu
stiaꝝ multitudine ad hierusalem cũ dolore reuersuri eritis.
⁊ huic sentẽtie a daniele. xij. similem habemus dicente. Et
erit tempus angustie quale nõ fuit ab eo ex quo gẽtes esse
ceperunt. Et reliquie fratrũ eius. s. messie conuertentur super
filijs israhel. i. cũ filijs israhel. ⁊ per reliquias fratrum eius:
tribum iuda ⁊ beniamin intelligit. q̃ cũ decẽ tribus captiua
te sunt remanserũt. ⁊ per filios israhel decem tribus intelli-
git: ut ostenderet utrunq; simul redimi debere: ⁊ ad hieru-

Doctores thalmut.

salem reuerti. ¶ Doctores vero thalmut ex particula
illa Propter hoc dabit eos usq; ad tempus quo parturiẽs
pariet. dicunt messiam venturũ non esse donec malignantiũ
regnũ. s. christianoꝝ: in orbem totum mensibus nouem do-

Rabi david

minet. Quoꝝ fine parturiens parit ¶ Super parte au
tem illa. Et stabit ⁊ pascet in fortitudine dñi: ⁊ reliqua. Ra
bi david dicit ꝙ post tribulationes has messias rex stabit.
⁊ israel in fortitudine dñi ⁊ nominis dñi dei sui sublimitate
pascet. Et hoc pro iudicio: quod sua fortitudine ⁊ sublimita
te ingentes faciet. ita ꝙ oẽs cum quiete trãquillitate ⁊ per

Confutatio ipsoꝝ eius vera expositione.

petua pace sedebunt. Nam post illaꝝ gentiũ iudiciũ messie
nomen usq; ad terminos terre magnificabitur. ¶ Hec
igitur est viri iudei. vestroꝝ sup hac prophetia sufficiẽtia: que

vt vobis pfectius notescat: prophetie veram expositionem prius recitabo. et deinde ea in quibus prophetiam peruertunt ostendam. Multa enim: ipsorum prophetia declarata: ut videbitis ex se patebunt. ¶ Dico itaque quod quemadmodum ex huius michee libris principio habet micheas et esayas coetanei fuerunt. vterque enim ipsorum diebus acaz ezechieque iude regum prophetauit. quo tpe a phace et rasi primo et deinde ut historie narrant ab Assiriorum rege iuda non parum vexatus fuit. Unde quemadmodum cum prophetia illa Ecce puella cõcipit et parit filium. ipsum ab illis duobus regibus esayas tutum fecit. sic et de Assiriorum rege cũ hac prophetia micheas. pro quo: et erit iste pax Assirij cum venerit in terra nostra; subsequenter ait. etsi non tm̃ de virginis cõceptione. sed de alijs mysterijs micheas mentionem fecerit inquit enim Et tu Betlem effrata. esto quod in millibus iuda minima sis: cum tamen primus inde rex. s. Dauid ex te ortus sit; Messias etiam qui vltimus erit. similiter ex te egredietur. huius tamen egressus ab initio et diebus seculi fuerunt. Nam cum venit in mente mea seculum creare: incarnationis necessitatem propter primorum parentũ peccatum: eodem instanti vidi. Et cum ad determinatã mulierem mysterium hoc reseruandum esset. ideo subdit. Propter hoc dabit eos usque ad tempus quo parturiens pariet. quasi diceret. Propter hoc quod tale mysterium ad tempus reseruatum sit. Idcirco dabit eos deus. s. iudeos: ut eorum iniquitatibus absque vera punitiõe perseuerẽt: usque ad tempus illud quo parturiens illa ab Esaia prophetata; pariet. quo tempore et plurimi fratrum eius. s. aliarum gentium ad filios israhel illos videlicet: qui christum sequuti fuerint cõuertentur. Qui omnes fratres in christo erunt. Et hijs mysterijs consumatis stabit messias et pascet omnes suos fideles in fortitudine dñi et in sublimitate nominis dñi dei sui. illi quo

onsutatio ipsum.

q qui vere ad suam venerint fidem sedebunt. i. firmiter stabunt in caritate q eius nomen usq ad terminos terre magnificabitur. ¶ Ex hijs igit facile si volueritis: vestrorum rabi puersitatem poteritis cognoscere. Nã messie egressus quos ab initio et diebus seculi fuisse pphcta asserit q a diebus dauid: prout rabi dauid uult: fuerint dicere prauũ et iniquũ est. non enim tempus illud ab initio et diebus seculi fuit. Quã quidem prauitatem auctoritates per ipsum christianorum nomine adducte clarius ostendũt. Affirmãt enim messie egressus simul cum mundi creatione fuisse quemadmodum paulo ante vera pphetie expositione audiuistis: ultra quod a rabi salomone: ptem hanc messie attribuẽdo: verba hec sicut lra sonat de initio mundi intelligunt. ubi etiã psalmi. lxxi. verba in pbationem ducit dicẽtia. Ante solẽ pmanet nomen eius. et vos qdem modũ loquendi pphete notare debetis. qa egredit et egressus eius dixit ut ostenderet: ipm ex humano semine generari nõ debere. Suã quoq: super ea pticula. Propter hoc dabit eos usq ad tps quo pturiens parit: iniqtatem vestri nõ parum ostẽdunt. Nã misterium p ipm pphetatum ad tẽpus illud reseruatũ esse pphcta ostẽdere intẽdit. ipsi aũt ad pturientis dolores praue cõparãt: necnõ doctorum thalmut fabulã super eo aducũt. Opinio preterea ipsorum sup ea pticula. Et q plurimi fratrũ eius conuertent ad filios israbel: qnti valoris sit ex se patet. Nã cũ iuda et nõ cũ decẽ tribubus pphetiã loq videmus: ipi tñ reliqas inde ad decẽ tribus cõuerti dicũt. Et qmuis argumẽtis rabi dauid cõtra xpianos p dicta hec respõsum satis pateat: volo tñ p maiori veritatis certitudine et vra meliori declaratõe intelligatis. q cũ sup israbel xpm dñm nõ habuisse sed potius ipos in xpo dãnatus ẽe: rabi dauid affirmat multa veritate mirũ in modũ elongat. Nã sicut scripture p dicũt sup israbel. s. bonis ipm recipiẽtib[9] iesus xps dñatus

est: ⁊ adhuc vr̃e redemptiõis tpe in religis vr̃is dominium habebit. Propter quod passionis hora p̱ Pilatũ romano rũ presidẽ in cruce nõ sine misterio ad ppetuã rei memoriã scribi datũ est. Jesus nazarenus rex iudeoꝝ. Pro eo autez quod dicũt de dominio crucifigendi eũ a iudeis habito: ad suplorem pphetiã vos remitto qua habuistis. Quo modo et in qua p̱te eius ⁊ qua de causa iudeis sup̱ xp̃o facultas data fuit. Et cũ i̱np̱ p̱ticula illa. Et egressus eius a diebus seculi fundaẽ dicens. Quia ante seculũ deus fuit ⁊ per christianos qui xp̃m in se diuinitatem habuisse affirmãt: illum simul cum mundo creatũ fuisse sequereẽ dico ip̃m in hoc sua solita prauitate oĩo p̱cedere. Nõ. n. veram xp̃ianoꝝ in hoc sententiã ⁊ fidẽ ip̃m ignorasse putetis. nam bene notũ erat apud eũ ꝙ qñ xp̃i egressus a diebus seculi fuisse p̱ xp̃ianos simul cũ pphета diciẽ. Nõ intelligũt de sua p̱te diuina: cum illã ante id fuisse nõ ignorẽt: Sed de carnis assumptõe que ut audiuistis ad tp̃s quo p̱turiens Maria virgo p̱turire debebat reseruata erat. ipse tñ ut xp̃ianos in falso fundatos eẽ vobis p̃dicaret: quã audiuistis falsitatẽ calamo scribere nõ curauit: quasi nõ putaret dicta sua ab aliquo recte intelligẽ te aliqñ legenda esse q suã malitiã detegeret. Et ut de hys magis certificemini vnũ cõsideretis quomõ. s. messias: quẽ venturꝝ dicitis de domo dauid ⁊ in betlem ad p̃ns egrediẽ cũ ab aliis q̃z a iudeis terra illa occupeẽ. oporteret. n. vos ad terras vestras prius reuerti: ⁊ deinde messiam nasci. q̃ quidem cum uestra prestolatione stare non potest.

¶ Prophetiam autem per omnes suas partes super Jesu christo nazareno verificatam esse per euangelia indubitatum testimonium habemus. Nam de prima eius parte. matheus capitulo secundo ait. Cum natus esset ihesus in betlem iuda. ⁊ reliqua. Quod q̃dem misteriũ si a deo causatuz nõ fuisset. magnũ accidẽs videreẽ ꝙ magis in betlem q̃z in

alia terra iude natꝰ eēt. ¶ De alijs vero ī prophetia cō tentis mysterijs. euangelia cuncta claꝝ ꝓhibēt testimoniuꝫ quibus si fidē prestaretis sup omnes gētes: cū oīa hec vobis promissa fuerint. salui atqꝫ magni essetis.

Prophetia duodecima

Hebrea littera. Acharias capitu. ix. inquit. Sili meod hat sion harigi hat hieruscialim hinne malcheh iauo lah 5 zadic venosciao hu gani vero heu gal hamor vegal gair ben adonot. Latine. Exulta satis filia syon. iubila filia hierusalē. Ecce rex tuꝰ veniet tibi iustus et saluatꝰ ipē. paup ⁊ ascēdēs sup asinā ⁊ super pullū filium asinaꝝ. Hāc qꝫ prophetiā doctores vestri messie

Judeorum expositio. attribuūt. dicētes. Ipm iusticia sua de gladio gog magog saluari debere ꝑ q̄ iustꝰ ⁊ saluatꝰ ꝓphetia dixit. Sua insup humilitate sup pullū filiuꝫ asine equitaturū eē etsi totiꝰ mūdi dn̄s erit. ⁊ dicunt asinū ⁊ filiuꝫ asine ad maiorē certitudinē replicatū fuisse. sup clausula tn̄ illa. Justus ⁊ saluatus ipse rabi salomon dicit ꝙ in dn̄o saluatus erit. Cū au

Confutatio ipsorum. tem hanc sicut ⁊ alias prophetias in xp̄o ihesu nazareno: prout euāgelia ostēdunt: verificatā videamꝰ sup ea sermonē ampliare nō expedit. sꝫ tn̄ clausule illiꝰ iustus ⁊ saluatꝰ ipē veꝝ intellectum vobis assignare. quibus cuꝫ ipsuꝫ deuꝫ eē sicut ē: dicamꝰ difficile nō paꝝ videt̄ argnētes. quo mō saluatōe indigeat. Qđ qdē propter aliaꝝ prophetiaꝝ sensus ignorantiā vobis ɔtigit. Propheta. n. ipsius messie modū in hierusalē veniēdi. hic predicere intēdit. qꝛ super asinum seu pullum filium asine. qui cum a iudeis crucifigendus esset. vt ipsos iustum crucifigere intelligerent. ea dictione iustus vsus est. et cum passionis hora super eo. per iudeos dicendum esset. Quia alios saluos fecit. seipsum saluare

non potest, ideo et saluatus ipse subdit: vt ostenderet quod de saluatione corporis: ita vt a passione liberaretur non indigebat: cum illam, ipsum pati necessario oportebat: et si vestri de hac saluatione intelligant, sed ipsum spiritnali saluati one ab initio et ante secula cum dno scilicet deo patre salua tum fuisse. Quare et saluatus ipse notanter ppheta dixit. Hebraice: zadic venosciau hu. Ubi quid dictio illa hu importet: vobis per superiora iam notum est: ita quod bene rabi salomon: et saluatus in dno expofuit.

¶ Quod aut mysteria hec euangelia verificent. Matheus videte. qui capitulo. xxvij. ait. Tunc videns iudas, qui eum tradidit: quod damnatus esset: pnia ductus retulit triginta argenteos principibus sacerdotum et senioribus dicens: peccaui tradens sanguinem iustum. et Johannem capitu. xxiij. dicentem. Uidens autem centurio quod factus fuerat glorificauit deum dicens. Uere hic hō iustus erat. Jpm quoque ad hierusalē venientē sup pullum filium asine equitasse per primā prophetiā indubitatā fidez habuistis. Nil igitur aliud vestre ruine causa est. o miseri: nisi quia quēadmodū discipulis suis xps dixit: ad intelligēdū credendumque in oibus q̄ locuti sunt prophete tardi corde estis. Quā tarditatē ipse ihesus xps cui sermio sua clementia: prout apostolis fecit a cordibus vestris remouere non dedignetur.

Concordia cum euangelio

Matthetus

Johannes.

Prophetia vndecima

Heus capitulo. ij. inqt. Chi cho amar adonai zeuaot god abat megat hi veani margisc et hasciamin veet haarez veet haiam veet babaraua vehirgasti et col hagoim vbau hemtat col hagoim vmileti et habait haze cauod amar adonai zeuaot li hacchesef veli hazahau amar adonai zeuaot

Hebrea littera.

gadol ibie cauod habait baze baabaron min bariscion a-
mar adonai zeuaot vbabait baze etten scialom amar ado-
Latina littera. nai zeuaot. ¶ Latine. Quia hec dicit dñs exercituuz. ad
buc vnum modicuz est: ⁊ ego cõmouebo celum ⁊ terram:
⁊ mare ⁊ aridã ⁊ cõmouebo oẽs gentes: ⁊ venient cuz de
siderio cuncte gẽtes: ⁊ implebo domũ istã gloria dicit dñs
exercituũ. Meuz ẽ argentũ: ⁊ meũ ẽ aurũ dicit dñs exerci-
tuum. Magna erit gloria domus istius nouissime: plusq̃
prime dicit dñs exercituũ: ⁊ ĩ loco isto dabo pacẽ. dicit do
Judeoꝝ expo- min⁹ exercituũ. ¶ Hanc ꝓphetiam cum simul cuz re edifi
sitio. cũ secundi templi ꝓlata sit doctores vestri diuersis modis
Rabi salomon a proprio sensu puertere cupiũt. ¶ Nam rabi salomon se
expositio breuibus expediens dicit. adhuc vnũ modicuz ẽ. acsi dice-
ret imediate ꝙ persaꝝ regnuz: sup vos nunc dominans de-
struetur. adhuc vnuz aliud surget. cui subiecti eritis. ⁊ erit
grecoꝝ regnum: quod modicum durabit. ⁊ tunc ego com-
mouebo celum ⁊ terrã cum miraculis. s. que cuz machabe-
is faciam. ita ꝙ quia in domo hac ego vobiscuz suz. omnes
intelligent. Quãobrem auri ⁊ argenti munera in ipsam du
cent. Super particula autem illa dicente magna erit gloria
domus istius nouissime plusq̃ prime: quorundam vestroꝝ
rabi disceptionem. rabi salomon recitat. Quorum vnus de
edificio gloriam hanc intelligi dicit. alius vero de tempore
Nam primi templi quatringenti ⁊ decem anni fuere. secun-
di vero quatringenti et viginti. ¶ Ego autẽ cuz prophetia
in se breuis sit. ⁊ rabi dauid expositio ab ista non multum
discrepet: ideo ipsam hic immediate recitare intendo: et de
inde ambas dei auxilio simul confutare. Jnquit enim rabi
dauid. Adhuc vnum modicum est ⁊ commouebo celum ⁊
Rabi dauid terram. ⁊ reliqua. que pre multitudine glorie: ⁊ boni quod
in scdo tẽplo de⁹ israhel largiẽdus erat: methaphorice lo-
quunt. Hoc aũt bonũ machabeoꝝ tpe fuisse doctores alij

dicunt alii vero erodis tpe. Tu tñ. vt libro iosophi cõtine tur hoc ⁊ illud dicas. Deinde adhuc vnuȝ modicũ ē. ac si diceret. Adhuc bonũ vnũ vltra hoc q̃ð vobis nũc facio: vobis largiturus ero: ⁊ illud modicum etiã in oculis meis atq̧ leue erit. ⁊ ē ꝙ cum plures vos in edificio impedientes nunc habeatis. Eo tpe quo bonũ illud vobis tribuã: gentes oēs: munerib⁹ argenti ⁊ auri: que ad eã ducent: domũ istam honorificabunt. Libro quoq̧ iosophi scriptũ inuenit̃ magnam terre cõmotionē diebus herodis fuisse. Dixit tñ commouebo celũ. vt rem magnificaret. celi. n. nõ cõmouentur. ⁊ cõmouebo omnes gentes. hoc ē. dabo in cordib⁹ eorum. vt a locis suis moueant: ⁊ ad hui⁹ domus gloriaȝ videndum veniant. ⁊ nõ manib⁹ vacuis. sed cum suis desiderratis rebus. caret. n. dictio illa desiderium pro nomine cum ita vt littera sic legenda sit. s. ⁊ veniēt cum desiderio cuncte gentes. i. cum desideratis rebus suis. Meũ ē argentum: et meũ ē auruȝ. i. ꝙ cuiuscunq̧ manibus sit meũ ē. possũ. n. ab vno illud auferre. ⁊ alteri q̃cũq̧ voluero tribuere. Quapropter in gẽtiuȝ cordibus dabo: vt de eo in magna copia ad domuȝ istã adducãt. Magna erit gloria domus isti⁹ nouissime. sup hac parte doctores thalmut diuersaꝝ opinionum fuerunt. quidam. n. in tpe magnã fuisse dicunt. quidaȝ vero in edificio. Et istorum vtrunq̧ fuit. nam tẽpluȝ primũ quadringẽtis ⁊ decē annis durauit. secunduȝ vero quatrigẽtis et viginti. fuit etiã edificio maius. q̃ veluti doctores thalmut aiũt: ⁊ libro iosophi reperit̃: edificio herodis nũq̧ simile visũ fuit. Et in loco isto dabo pacē: esto ꝙ secũdo tẽplo plura ⁊ diuersa bella iudei habuerint multo etiam tempore in pace permanserunt. ¶ Quãtum autē istorum rabi dicta super prophetia hac veritati adhereant. de per se notum est. Nam rabi salomonis super ea particula. Adhuc vnum modicum ē. expositio stare non potest. ex eo

Confutatio iſtorum.

quia ab aliis q̄ a grecis prout historie narrant. scd̄o templo iudei vexati fuerunt. Rabi dauid quoq; intentio minime cum ex ea: vt bene intuenti patet: littera corrumpat̃ nec prophetiā methaphorice loqui dicere debemus. cum propheta hic non in parabola. sed aperto sermōe loquat̃. Preterea pphetiā ad aliqd̄ propriū bonū ipe nō determinat. sȝ de doctoꝝ thalmut opinionibus vtrāq; capit. Quod aliunde pcedere non potuit: nisi quia sui dicti super prophetie verbis insufficientiam cognouit. Super particula vero illa. Et venient desiderium cunctis gētibus. ꝛ reliqua. Doctores vestri si materiā ꝛ proprium prophetie significatuȝ intelligerent: in terminoꝝ significatu bene se haberent. Certum est. n. ꝙ sicut ipsi dicunt. prout ego etiā trāstuli littera intelligenda ē. videlicet. Et venient cum desiderio cuncte gentes. Sed de hoc nulla in secundo tēplo memoria habetur: nisi de tribus regibus magis: qui christi natiuitate ipsum salutare cum suis muneribus venere. Ea insuper sn̄ia quam super ea particula. Magna erit gloria domus huius nouissime plusq; prime doctorum thalmut adducunt: nullius est momenti. quia cum nisi p decē annos fm̄ templum primuȝ excesserit ꝙ de eo modico tp̄e propheta mentionē fecerit: rationi consonū non videt̃. precipue cum verbis magnam ostendētib⁹ excellentiam. prout videtis. vsus sit. Nec de edificij maioritate eoꝝ dictum posse verificari video: cum p contraria parte multa fortis efficacia reperiantur. fuit eniȝ templum primum p salomonem edificatum. cui vt scriptura sacra testatur deus sup cunctis hominibus sapientiā dedit Erat quoq; tunc israhel omnis simul quietus atq; tranquillus ꝛ salomōi a multis munera infinita exhibita: ita vt quēadmodum regū tertio historie narrant: argētuȝ diebus suis tanq; lapides existimaretur. cui⁹ oppositū secundo templo videm⁹. in eo. n. iudei a captiuitate reuersi debiles atq;

pauperes fuerūt. Nec non templi primi bona omnia vt regum quarto habetur p inde reges dissipata fuerūt Nec ex omi israel nisi ea pars que dauid domui adhesit ibi adfuit Fuit insup domus illa veluti dahieli capitulo. ix. reuelatuʒ fuit in angustia tempoꝝ edificata quēadmodum etiā edificationis tpe ab esdra ⁊ nehemia capitulo. iiij. testimoniū habetis. Nec qd de herodis edificio dicūt q̄uis magnuʒ fuerit locū habere potest. Non. n. herodes salamonn exequari potest nec diuitie sue diuitijs ei⁹ nec potestas sua potestati eius: Immo plus dico vobis q̄ nec de sanctitatis maioritate ꝓpheta hic loqui potuit. Scitis. n. q: libro qui vocaẗ bioma doctores talmut dicunt q̄ ignis ille qui in primo tēplo de celo descendebat sup altare holocausta comburens secundo tēplo non apparuit nec etiam vnctionis oleuʒ. Ex quibus sequiẗ q̄ de alia maioritate q̄ de p̄dictis propheta loquatur. Demū q̄ particula illa Et in loco isto dabo pacem de temporali pace loquaẗ verificari minime potest. A sui. n. principio vsq̄ ad finē: veluti historie narrant: ab alijs nationibus iudei erūnis affecti fuerunt. ¶ Vos autem si prophetie veritatem capere vultis verba mea cuʒ sua veritate accipite. Nam illos qui templi ⁊ hierusalem edificio versabantur tepide procedere deus videns ita vt edificiuʒ quodāmodo incoare non audebāt seu ab inceptis desistere omnino volebant. Ideo ageum ad eos misit vt ꝓphetiam hanc qua de edificij necessitate eiusq̄ pfectiōe pp in eo cōsumandum mysterium eis ꝓphetaret. Et hoc est q̄ paulo ante dicit Et nunc confortare zerobabel dicit dn̄s: ⁊ cōfortare iosue filij iosedec sacerdos magne ⁊ reliqua. Nam hec dicit dn̄s Adhuc vnū modicum est temporis respectu preteriti post originale peccatum. Et ego commouebo celum ⁊ terrā cum signis ⁊ ꝓdigijs que per ipsa ostendam vt demonstrent magnum mysteriuʒ messie qui huius domus

Catholica expositio

tempore venturus est quem cuncte gentes quẽadmodum
rabi dauid ait cum suis desideratis rebus salutare venient
⁊ eo mediante domuz istam gloria implebo dicit dñs exer
cituuz. Et vt intelligerẽt q̈ non de temporali gloria loque
batur. subsequenter ait. Meum est argentuz ⁊ meuz est au
ruz dicit dominus exercituũ quasi diceret Non argenti ⁊
auri copia in gloriam me existimare putetis cũ vbicũq; sint
hec mea sint. Sed de perpetua messie gloria per quẽ in lo
co isto meã spiritualem pacem in eternum dabo. ¶ Et di
co vobis q̈ esse ꝓphetiam hanc de ihesu xp̄o nazareno lo
cutam est de hijs quibus dubitare non oportet; nam ioso-
phi auctoritas ꝑ rabi dauid de terremotu allegata cũ euã
gelijs cõuenit que de pluribus alijs signis que xp̄i tẽpore
apparuerũt testimoniũ ꝓhibẽt. Inquit. n. pro particula illa
Mattheus Et venient cum desiderio cũcte gentes capitu. ij. matheus
Cum natus esset ihesus in betlem iuda in diebus herodis
regis. Ecce magi ab oriente venerunt hierosolimam dicen
tes vbi est qui natus est rex iudeoꝝ vidimus. n. stellã eius
in oriente ⁊ venimus cũ muneribus adorare eum; vbi euã
gelia cum esaya etiã cõueniunt qui mysterium hoc capi. lx.
sicut ⁊ ageus hic ꝑdicat. inquit. n. Omnes de saba venient
Matheus. auꝝ ⁊ thus deferentes ⁊ laudem dño annũtiantes. ¶ De
alijs aũt signis xp̄i tp̄e visis idem matheus capitulo. xxvij.
testatur dicens q̈ hora mortis eius velũ templi in partes
duas scissuz est ⁊ terra mota fuit ⁊ petre scisse sunt ⁊ monu
Lucas. menta apta. ¶ Lucas quoq; ca. xxiij. ingt. Erat aũt fere
hora sexta ⁊ tenebre facte sunt in vniuersaz terram vsq; ad
horã nonã ⁊ oscurat⁹ est sol ⁊ reliqua. Pro ꝑticula vero
Lucas. illa ⁊ in loco isto dabo pacẽ. Eundẽ lucã capi. ij. legite vbi
ait q̈ immediate q̈ xp̄s natus est facta est cũ angelo q̄ suã
natiuitatẽ in terrã annũtiare venit multitudo militie celest̄
laudantiũ deũ ⁊ dicẽtiuz Gloria in excelsis deo ⁊ in terra

par hominib⁹. ¶ Et capi. xiiij. iohānem q recitat ascēsio-
nis hora discipul' xp̄z dixisse. pacē meā do vob. nō sicut mū-
d⁹ dat; ego do vobis. vt significaret q nō d tpali pace loq̄
ref quēadmodū ⁊ rabi achiua libro q dr sanchedrin affir-
mat. Quā pacē sua misc̄dia de⁹ etiā vob dare si dedigner.

Prophetia Tertiadecima.

d Aniel capitulo. ix. inquit. Veoot ani meda Hebrea littera.
ber bitfilla vealle gabriel ascer raidi beba-
zō battheilla mugaf bigaf nogegag elai be-
get minbat gareu. vaiauē vaidaber gimmi
vaiomer daniel gatta iazadi lebaschileba bina. bitbillat ta-
bāuneba iaza dauar veani bati lebagid; chi bamudot atta
vbin badauar vebauen bāmarre. Sciauugim sciugim neh
tab gal gammeba vegal gir codceba leballe bappesciag vl
hatem battat vlhapper gauon vlhaui zedec golamem ve-
labattom bazon venaui velimscioab codesc cadascim vete
dag vetaschel min moza dauar lebasciu veliunot bierascia
laim gad masciab nagid sciauugim sciuga vescia vugim sci
scim vscnaim tasciuu veniuneta rehoui vebaruz vbzoc ba-
gitim. Veahare basciauugim sciscim uscnaim iccaret masci
ha veen lo vehagir vehaccodesc iaschit gā nagid haba ve
chizzo bascietef vegad chez milhama neherezet sciomemot
vehigbir berit larabim sciauuag ehad vehazi basciauuag
iaschit zeuab vminha vegal chenaf sciiczuim mesciomē ve
gad cala vencheraza titrba gal sciomem. ¶ Latie Adhuc Latina littera.
me loquēte in oratōe ⁊ vir gabriel quē viderā in visione a
principio cito volās tetigit me in tpe sacrificij vesptini. Et
docuit me ⁊ locutus est mihi dixitq; Daniel nunc egress⁹
sum vt docerem te intellectionem. ab exordio precū tuaꝝ
egressus est sermo ⁊ ego veni vt indicarē tibi quia vir de-
siderioꝝ es tu aūt animaduerte sermonē ⁊ intellige visi-
onem. Septuaginta hebdomades cōstitutū est sup populū

tuum: ⁊ super vrbem sanctam tuam ad cōsumandam preua
ricationē: ⁊ vt finem accipiat peccatū: ⁊ ad delendā iniqui
tatem: ⁊ ad ducenduz iustitiā sempiternā: ⁊ finem accipiat
visio et prophetia. ⁊ ad inungendum sanctum sctōrum sci-
to ergo ⁊ animaduerte ab exitu sermonis. vt iterum edifi-
cetur hierusalem. vsqȝ ad xp̄m ducem ebdomades septem
⁊ ebdomades. lxij. rursum edificabitur platea ⁊ murus: et
in angustia tēporuȝ. Et post ebdomades. lxij. occidetur cri
stus. ⁊ non ē illi ⁊ ciuitatem ⁊ sanctuarium dissipabit popu
lus ducis venturi. ⁊ finis eiꝰ vastitas. ⁊ vsqȝ ad finem bel-
li statuti desolatōes. ⁊ magnificabit pactuȝ multis ebdoma
da vna: ⁊ in dimidio ebdomadis deficere faciet oblationeȝ
et sacrificium: ⁊ propter abominationes desolans erit. ⁊ vs
Judeorum expositio. qȝ ad consumationem ⁊ cōstitutionē pseuerabit sup desola
tum. ¶ Super hac visione iudei viri: quēadmodum vera
deo duce expositione videbitis. magna continētur myste-
ria. Vestri autem doctores thalmut. ipsam peruertere cu-
pientes: libro qui gauoda zara nuncupatur: ⁊ in libro sedē
golam multa super ea filacteria dilatant. sed cum super eo-
rum conclusionibus rabi salomonis expositio fundetur: ip-
Rabi salomon. sam ideo p̄mo recitare intendo. Jnquit enī. Et ecce vir ga
briel cito volans tetigit me: ⁊ docuit me. Dixitqȝ Daniel
ab exordio precum tuarum egressus est dei sermo ad me:
vt venirem ipsum tibi indicare. Tu autem animaduerte ser
monem: ⁊ intellige visionem. nam septuaginta ebdomades
cōstitutum ē super hierusalem a p̄mi templi ruina que se-
docbic tempore fuit. vsqȝ ad ruinam sc̄dam per titum fien-
dam. que quidem erit: vt in ea captiuatione iudeorum pre
uaricatio consumetur: et persecutionibus mediantibꝰ coꝝ
peccatum sic finem accipiat: vt mundati iniquitatibꝰ mere-
antur q̄ adducam eis iusticiam sempiternam. ⁊ inungat sā-
ctum sanctorum. videlicet altaria ⁊ archa, aliaqȝ sanctuarij

vasa. Que omnia p regis messie manus eis fiet. Has quoqʒ septuaginta ebdomades quatringētoꝝ ⁊ nonaginta annorum tēpus significare dicit. accipit. n. pro septena annoꝝ ebdomadā; ⁊ cōpotū a babylonica trāsmigratōe incipit, qđ secūdi tēpli destructiōe terminat. babylonica. n. captiuatio septuaginta annis; ⁊ quatringētis ⁊ viginti tēplū scđm durauit. Deinde seqt. scito ergo ⁊ animaduerte ab exitu sermonis, hoc ē ex exitu sermonis, quasi diceret angelus danieli q per virtutē sermōis; q ab exordio precū suaꝝ ad ipsuꝫ a deo egressus ē vt eū sibi annunciaret, id qđ p dicta verba importat. scire ⁊ animaduerte poterat. nā tēpus q a sui destructione hierusalē iterum edificabitur vsqʒ ad xpm ducē scʒ cirū persaruꝫ regē. qui dei xps esaie. xv. vocatus ē ebdomades sepiē erunt annoꝝ. s. que septē septene annoꝝ sunt. ⁊ numerum quatraginta ⁊ nouē annorū faciūt. sup quibus anni tres adhuc sunt quos angelus nō enumerauit. qꝛ nisi de ebdomatibus perfectis mentionē fecit. ⁊ sic annos quinquaginta ⁊ duos habemꝰ. ⁊ deinde ebdomades sexaginta duas. quibꝰ platea. i. ciuitas ⁊ murus iteꝝ edificabunt. qui tamdiu permanebunt. ⁊ sic septuaginta ebdomadarum numerus repent. sed duratio hec muri ⁊ ciuitatis in angustia tēpoꝝ erit. cū aut a psis aut a grecis seu a romāis ⁊ aliis cōtinue vexati erunt. Et post ebdomadas sexagintaduas occidet xps. s. agrippas qui vespatiano bello ⁊ tēpli ruina. iu de rex erit. ⁊ non ē illi. hoc ē ipse agrippas amplius nō erit quia per mortē de medio tolletur. Fuit autē agrippas hic messie noīe nuncupatus. quia idem quod princeps seu magnus per hanc dictionem messiam denotatur. Et ciuitateꝫ scilicet hierosolimam ⁊ sanctuarium dissipabit populus ducis venturi. videlicet titi vespaniani. Et finis eius vastitas. id est romani populi. que quidem vastitas per messie manꝰ

erit, et vsq ad finem belli gog magog hec desolationes per-
durabunt. Et magnificabit pactum multis ebdomada vna
titus ille vespatianus in pecto veniet cum principibus iu-
da et treugas: quibus infra tempus illud annorum septem
pacis spem illis dabit. et tamen in medio ebdomadis pactu
suum irritum faciet. ita q faciet: ciuitatem et templum dissi
pando: populumq captiuando: hostiam et sacrificium defi
cere. et vltra hec desolans iste loco sanctuarij abominatio-
nem scilicet statuam idolatricam in templo ponet. Et vsq
ad consumationem: et constitutionem ipsius desolatis: per
messie manus fiendam perseuerabit desolatio. Tempus
enim idoli desolationis: et sibi seruientium tunc erit.

Confutatio rabi salomonis.

Hec sunt que rabi salomon super hac prophetia: seu vi-
sione dicit. que quantum veritati consentanea sint per ea
que immediate audietis: si volueritis poteritis facile iudi-
care. Multa enim sua profert expositio que angeli dictis
incompossibilia sunt. Ego autem declaratione sui defectus
in annorum compotu: ad veram deo duce expositionem re-
seruata. hijs solum erroribus qui visionis partes tangunt,
ad presens vacare intendo. Certum est enim pro eo q lit-
tera sonat q omnia ea que in prima angelica prepositione co
tinentur. de consumatione scilicet preuaricationis et iniqu
tatis deletione et reductione iusticie sempiterne. et reliqua.
in hijs septuaginta ebdomodalibus implenda erant. Iste,
tamen rabi post septuaginta ebdomades. illa verificandu
esse affirmat dicens. quia post seruendi templi ruinam per
titum factam. quod est manifeste falsum. ad omnia enim hec
septuaginta ebdomarum tempus littera constituit. cum di-
cit. Septuaginta ebdomades constitutum est. vt consume-
tur preuaricatio. et reliqua. et vltra hoc ebdomadas illas
secundum opera: que in eis fienda erat distinguit. ita q ad

ebdomadam vltimam descendit, cum ait. Et post ebdomades sexagintaduas occidetur christus. et reliqua. Non obstante quod rabi iste quod pro sui propositi accomodatione dictiones plures frustra littere addere coactus fuerit. Inest quoque ut ab eo queratur, de quibus peccatis et preuaricationibus vult quod hac presenti captiuatione iudei mundentur pro quibus angelus dicit ut consumetur preuaricatio, et finem accipiat peccatum. Nam si de hijs que per primi templi iudeos commissa sunt, que iudei secundi templi portare habeant, iam pluries dictum est. et vestri in hoc cõsentiunt quod filij patrum iniquitates non portãt: nisi cum ipsorum viam sequuntur. nunc autem quod in secundo templo peccata primi non fuerint, nulli dubium est. Non enim sicut in primo idolatria et alia vitia per scripturam testificata: in secundo templo visa fuerunt, nec etiam post secundi templi destructionem audita sunt. Si vero de secundi templi peccatis intelligere vult, sic deum iniustum dicit, qui grauia peccata et importabilia in primo templo commissa, sola. lxx. annorum captiuatõne deleuit. et hec cum multorum beneficiorum et gratiarum concessione, de prophetis scilicet et miraculis. et alijs dignitatibus, de quibus scriptura sacra testimonium perhibet. Et peccata respectu illorum leuia que secundo tẽplo cõmissa fuerunt tanta diuturnitate temporis. et tot naufragijs, adhuc non delet; nec tantorum babylonia transmigratione gratiarum in ista aliquam consentit. Quapropter quod de alio peccato: et preuaricatione quam de hijs que iste rabi dixit, angelus locutus sit, necessario concludendum ẽ. Cumque insuper archam. et alia sanctuarij vasa per sanctum sanctorum intelligit contra sacre scilicet scripture sententiam expresse procedit. Que cum de vestra redemptione loquitur talia fatur. Et cum multiplicati fueritis et creueritis

in terra in diebus illis ait dñs Non dicent vltra arca testa
menti dñi neq; ascẽdet super cor: Hieremie iij. Ex quo ma
nifeste patet q̃ posito pro nõ cõcesso q̃ verba visionis hu-
ius essent vr̃e redemptionis tempore prout ipse asserit ad
huc uerificãda: de arca aliisq; sanctuarij vasa particula hec
intelligi nõ possit. Ipsum preterea sup ea particula sciro er
go et animaduerte ab exitu sermonis non par perversũ vi
deo: vult. n. q̃ si ab loco per ponatur ita q̃ terminuz a quo
significet. Cuius oppositum per angeli verba aperte vide
mus qui terminum etiã ad quẽ subsequẽter ponit cuz vsq;
ad xp̃um ducẽ inquit. Quam quidem particulã ipse rabi sa
lomon: ut ex multis patet: ciro falso attribuit. Plus. n. sep-
tem a templi primi destructione vsq; ad ciruz ebdomades
fluxerunt: et hoc quidem in talmut libro qui megilla nuncu
patur capitulo primo per vestrosmet doctores haber̃. Nã
vt ex sacre scripture verbis colligũt nabucdonasor annis
regnauit quatragintaquinq; et decimonono sui regni vt
hieremie libro et regum quarto habetur mense quinto tem
plum destructum est: Ex quo sequitur post destructionem
templi annis xxvij. nabucdenasor super regnasse. vnus. n.
ipsorũ et si imperfectus sit cum fuerit maior anni pars pro
integro anno computatur. Regnauit deinde prout ibidem
vestri dicunt euilmerodac eius filius annis. xxiij. qui om-
nes anni. l. sunt. Ex quibus patz q̃ anteq̃ balthasar regna
re cepisset septem edomades transiuerunt et adhuc plus.
Ipse quoq; balthasar prius q̃ cepisset cirus regnar̃ annis
tribus vixit. post quem darius annis duobus etiam regna
uit. ita q̃ angelus de ciro aliquo modo le qui non potuit
cum vsq; ad xp̃um ducem dixit. Coniungitur adhuc huic
termino christo dictio illa dux hebraice nagid que alicui ni
si messie: q per alios pphetas sic vocatus est attribui non

põt. Testatur. n. sup hoc esayas. lv. de messia dicens Ecce testem populis dedi eum ducem et preceptorẽ gentibus hebraice ducẽ nagid: nõ obstãte q p text⁹ seriẽ docemur. quõ de eodez messia in prima et secunda ppositione angelus loquatur. Certum est. n. q cum occidetur xp̃s in secunda dicit propositione ad primum ducem xp̃m propositionis prime se refert q̃uis vr̃e rabi p secundum secunde propositionis xp̃m agrippã intelligere nõ erubescat. quẽ secundi templi destructione per romanos interfectũ fuisse asserit. Cuius cõtrarium de bello iudaico iosophus testatur recitans ipsum se romam cõtulisse et illo durante bello cuz romanis fedus pepigisse. Vos aũt si suam insufficientiam cognoscere vultis sui dicti incõuenientiam cõsiderate. videns. n. dictum suum hoc veritati non parz contradicere eo quia quẽadmodum doctores vr̃i affirmãt vnctionis oleum reptum scd̃o tẽplo nõ fuerit ex quo reges inungi non poterãt: reducit se vt dicat idez q principem seu magnũ xp̃m significare quod manifeste falsum existit. scitis. enim quia messias hebraice idez denotat quod apud grecos christus et apud latinos vnctus. Princeps autez et magnus per suos proprios terminos significantur. Demum id quod super ea parte Et confirmabit pactum multis ebdomata vna et reliqua de tito vespasiani dicit. quia scilicet pactum cum iude principibus percussum in dimidio ebdomdis delere debebat omni veritati obstat. Loco enim preallegato iosoph⁹ de tito testimonium peribet qualiter ipse ad hierusalem et templi ruinam non voluntarie sed inuitus accedebat pluriesqz mediate et immediate: et ne loci illius destructionis causa essent iudeis persuadebat. ¶ Ex quibus omnibus Rabi salomonis super hac visione prauitas vniuicuiqz manifestatur. ¶ Inest etiam super visione hac rabi leui exposi- Rabi leui expositio

tio que talis est. Adbuc me loquente ꝛ vir gabriel quez vi-
deram venit ad me dixitqꝫ Nunc egressus sum vt docerez-
te intellectionem metbaphorice loquendo sicut alibi Ecce
dominus egreditur de loco suo babetur. ꝛ boc ad ostēden-
dum infusionem que ab ipso nobis infunditur. Ab exordio
precum tuaꝝ egressus est sermo a deo. s. vt veritatez tibi su-
per boc manifestarē. Septuaginta edomades constitutum
est sup populū tuum ꝛ reliqua. que immaginabile est ꝙ an-
gelus danieli dixerit qꝛ putabat vt ipse sua oratione acco-
modaret preces suas vt reuersio illa israel talis esset ꝙ am-
plius tēpluz nō destrueretur. putabat. n. posse id licite fieri:
ꝓpterea qꝛ infrascripta peccata cū punitiōibus iam babitis
punita essent. Angelus aūt non secūdum cōceptuz sui rez
ꝓcedere ei notificauit. Non. n. tēplum illud permanere de-
bebat nisi ebdomadibꝰ septuaginta a primi templi destruc-
tione incoantibus que cccc. lxxxx. anni sunt. Seu forte sibi
in boc angelus vult ꝓpterea qꝛ ad tēpus longum sua ora-
tione daniel se extēderit vt sciret ꝙ secundi tēpli edificiū vl-
tra cōstitutuz septuanginta ebdomataꝝ tēpus ꝓcedere nō
debebat: eo quia apud deum ordinatuz erat vt bac diutur-
na captiuatione peccatum israel finem accipet in tantuz ꝙ
iustitiam sempiternam que per qntum regnuz a daniele na-
bucdenasori interpetrata fuit ei duci mererenť. Que qdem
sempiterna iustitia messias ipse est: ꝑ cuius aductum visio
ꝛ ꝓpbetia omnis implebitur. Et ad inungendum sanctum
sanctoꝝ tunc. n. sancto oleo quod absconditum templo se-
cundo fuit inungeť. Fuit aūt id a deo factum propter bre-
uēz secundi tēpli durationē. Scito ergo ꝛ animaduerte qa
ab exitu sermonis q vt israel reuerteretť ꝛ bierusalem ꝛ tem-
plū iteꝝ edificareť erunt vsqꝫ ad xp̄m ducē boc est vsqꝫ ad
tempus quo xp̄us qui est dux. s. sacerdos magnus cuz eis

erit: qđ qdem erit post pfectuȝ edificiū ebdomadas septem erūt. hij. n. sunt anni q a templi destructōne fluxerūt. vbi de annis qui hijs supsunt angelus non curauit; qa hoc daniel notificare opus nō erat cū illi hoc totū notū iam esset. hic aūt sacerdos magnus Josue filius Sedochie fuit. Et ebdomades. lxij. reuertet. ꝛ reliqua. i. ebdomadibus. lxij. in suo edificio cū platea ꝛ muro Hierusalem a sui edificij principio pseuerabit; ꝛ hoc in angustia tempoꝝ. naȝ iudei a pluribus uexati erunt. Et post ebdomades. lxij. occidet xp̄s. hoc est truncabit. qa magni sacerdotis officio finis dabit Et ciuitatem ꝛ sanctuariuȝ dissipabit populus ducis venturi. s. Titi Vespasiani. dixit aūt populus ducis. nā ciuitatis ꝛ sanctuarij destructioni: ut historie narrāt: Titus nō assentiebat. Et finis eius vastitas. s. ciuitatis; ꝛ usqȝ ad finē belli erūt desolationes; ꝛ nō pauce. durāte. n. bello: intra Hierusalem sectе orte fuerūt. Quamobrem inter sese nfiniti interfecti sunt magnificabit autem pactū multis: ille. s. Titus pacem enim eis continue predicabat: persuadebatqȝ ne ciuitatis ꝛ templi ruinam causare vellēt; sed tantū tributum romane genti redderent. quod quidem ebdomada vna durauit. in medio vero vltime ebdomadis hostiam ꝛ sacrificiū a tēplo defice re fecit. Et ꝓpter abominationes quas manasses ꝛ alij sibi simile s reges in templo posuerunt. dux iste illud desolans erit. quousqȝ israhel qui erit desolatus desolatōe vltima desolabit. ¶ Hec igitur sūt iudei viri que a rabi leui sup hac visione dicuntur que si bene cōsiderabitis in eis duo reperietis ꝑncipalr. nā vltra ea q̄ de angelo ꝛ de daniele vanilo qa dicit visiōis intellectū quē fugere credit. cōcludit ꝛ. qđ euitare credit incōueniēs approbādo. ad plura ɔtrauos venientia ducit. Quapp tanqȝ non ignoranter peccans vt a doctis itelligeret in multꝭ; si in duobꝰ seu triōꝰ expositōibꝰ

Confutatio rabi leui.

contentus. vt scitis extrauagando procedit. Nam cũ ea q̃
in prima angeli propositione continentur myst:ria. dicit. lxx
ebdomadaꝝ tempore eẽ euacuanda; ipse veritati adheret.
Sed videns id vestro falso proposito contradicere ad my-
steriorum declarationem praua cautela nõ descendit. ⁊ pro
vulgi satisfactione ad secundam expositionez deuenit: qua
quidem cum rabi salomone cõuenit nisi inquantum clausu
lam illam ad adducendum iusticiã sempiternam vero dño
et proprio messie. scilicet assignat dicens: misterium hoc in
somno nabucdenasoris per danielem interpretatum figura
tum fuisse. Vos autem per verba sua quintum illud regnũ
messie infra tempus ebdomadarum. lxx. oriturum esse ne-
cessario concludere debetis. nam si infra tempus illud om
nia mysteria hic contenta consumanda erant. ⁊ per iustici-
am sempiternam quintum regnum messie intelligitur: esse
messiam infra tempus illud venturum absq; dubio sequit̃.
Cumq; in ebdemadarum diuisiõe de carentia et superflui
tate annorum: dummodo mysteria verificarentur angelum
non curasse dicit absq; dubio ridiculum est. ad quid enim
in partes quas diuisit tempus angelus diuisisset; et miste-
ria in qualibet parte consumanda; ab inuicem distinxisset.
si quocunq; indeterminato tempore absq; respectu omnia
contingere potuissent. Preterea cum per christum ducem
sacerdotem magnum intelligit. qua ratione moueatur ne-
scio. Scitis enim duas has dignitates regalem. scilicet ⁊ sa
cerdotalem. nulli in sacra scriptura; nisi messie attributas re
periri. Dauid nanq; cum tu es sacerdos in eternum dicit.
d̃ messia loquitur. Pari quoq; modo. ⁊ esaias cũ. Ecce te
stẽ gẽtibus: dedi ipsũ ducẽ ⁊ p̃ceptorẽ gẽtib⁹ inq̃t. Quapp
de iosia sacerdote. put ipse asserit scriptura loqui nõ potest
p̃cipue cũ has ambas dignitates illũ habuisse p historias

non inueniamus. Demum id quod sup ea clausula occidet xps et nō ē illi dicit contra vos de directo venit. Nam de regni truncatione illam loqui vult et eius fine ex quo q̄ sacerdotale seruitium tunc finem habeat necessario sequitur: cum per christum ducem sacerdotem intelligat. Quod quidem per vltimam prophetie partem ēt confirmat qua dicit iudaicum populum debere per tituz vltima desolatione desolari. Uos nempe tātam sententiaꝝ puersitatem et cōtradictionez nō animaduertere vnde nascatur ignoro. nec de vobis aliud dicere debeo nisi q̄ inter vos et deum peccatum vr̄um positum sit causans q̄ oculos habentes non videatis et aures et non audiatis. ¶Ego autem vt quod vobis promisi non ero luā propterhoc non desistam: verā agrediens expositionem. dico q̄ cum nabucdenasoris somnium danieli per dei gratiam reuelatum fuerit per quod q̄ntum messie regnum cui finis non dabat manifestatum fuit prout etiam per suas visiones confirmatum est. Quod quidez regnū diebus regni quarti romanoꝝ. s. erat a deo suscitandū. Fuerat quoq̄ gog magog videlicet anticristi belli misteriū p̄narratum: per q̄d israel reliq̄e saluande erant. Intelligensq̄ ac perfecte p̄meditans ꝓut huius capituli principio ipsemet asserit verba capitu. xxix. hieremie dicētia cū ceperint impleri in babylōe. lxx. anni visitabo vos et suscitabo super vos verbuz meum bonū vt reducam vos ad locū istum Ego. n. scio cogitationes quas cogito sup vos dicit dn̄s. per que verba mysteria hic recitata denotata fuerunt. Auidus ideo et desiderosus mysterioꝝ processus intellige re: sicut de eo angelus testatur dicens quia vir desideriorum es: se in oratione posuit vt ea mediante desiderio suo deus satisfaceret. q̄d quidem per presentem optinuit visionem. non. n. petitioni hic a daniele facte tantūmodo angeli verba responsiua esse videmus. Nec q̄ nisi super babylo-

Catholica expositio

nica reuersione et templi reedificatione ipse orauerit ꝑ ver
ba sua docemur quinimo: quēadmodum rabi leui ait: ꝙ ad
altiora ⁊ ad longi⁹ tēpus se extenderit: nobis innuit ipso ca
pituli ꝓncipio dicēte. Ego daniel intellexi in libris quasi di-
ceret perfecte mysteria in ipsis cōtēta meditatus suꝫ. ⁊ hac
de causa veniens angelus ad eum inqt. Daniel nunc egres
sus sum. vt docerem te intellectioneꝫ. super hijs scꝫ que tu
tanq̄ꝫ desideriorū vir scire desideras. Tu autē animaduer
te sermonem ⁊ intellige visionē. est enim magnorū mysteri
orum cōtētiua magnaqꝫ intellectione indiget. Quoꝝ ꝓmū
est. quia. lxx. ebdomades statutum ē. super populum tuum
⁊ super vrbem sanctā tuā ⁊ reliqua. Pro cui⁹ visiōis intel
ligentia vera: animaduertēdū ē ꝙ tria in hac visione prin-
cipaliter fuerunt danieli mysteria reuelata. Primuꝫ. n. xpī
mysterium fuit: in quo scꝫ dī tēpli reedificatio includit̄. scdm
vero hierusalē ⁊ templi ꝑ titū destructio. ꝑ ꝑtē illā ⁊ ciuita
tem ⁊ sanctuariuꝫ dissipabit populus ducis vēturi. ⁊ reliq̄
tertiū quidē ē desolationis duratio per eam ꝑtē dicentem.
⁊ vsqꝫ ad finem belli statuti desolationes. ⁊ per illam. ⁊ vs-
qꝫ ad cōsūatōꝫ ⁊ ꝯstitutōꝫ ꝑseuerabit sup desolatū. In pri-
ma itaqꝫ parte: ab angelo sic proceditur. nam ad mysterium il-
lud consumandum. lxx. ebdomadarum tēpus primo consti
tuit. Secūdo vero ad specialium operum que in eis fienda
erant declarationē descēdit. ibi secūda. scito ergo ⁊ animad
uerte. ⁊ reliqua. vsqꝫ ad clausulam illā. occidetur christus:
⁊ nō illi inclusiue. Ego autē priusq̄ꝫ ad littere expositioneꝫ
accedam. volo tanq̄ꝫ de principali hui⁹ mysterij fundamen
to. qualiter haꝝ ebdomadaruꝫ numerus capiendus sit. a q̄
etiam termino earū cōputatio incipiat: necnon de termino
ad quem terminetur intelligatis. Quibus habitis visionis
intentionem. facile si volueritis capietis. Et vos non late-
re volo. catholicos expositores in modo accipiendi ebdo-

madarum cum hebraicis conuenire. Capiunt enim ipsi sicut et vestri ebdomadam pro septena annorum dicentes. Septuaginta ebdomades, septuaginta septenas annorum eē. que numerum. cccc.xc. annorum faciunt. Sed a quo tēpore harū ebdomadarum cōputatio incipiat videre. et vbi terminent non parua speculatione indigemus. Vestri em: vt supra vobis innui: in hoc manifeste deficiunt. nā. lxx. ebdomadarum compotū a primi templi destructione: per nabuchdenasorem facta incipiūt. dicuntque eas in secundi tēpli destructiōe terminare. Quas quidē in partes duas sic diuidūt. dicūt. n. a primi templi destructōe vsque ad reedificatiōnem secūdi. ebdomades decē fluxisse. que annos. lxx. faciūt. alijs vero. lx. ebdomadibus que quatringenti et viginti anni sūt. tēplū secūdū perdurasse. Huius aūt dicti falsitas. per doctores vros thalmut. libro qui dicit magilla capi. primo apte patet. Per sacre. n. scripture historias ośdunt qualiter a primi tēpli destructione vsque ad secundi edificij finē anni. lxxviij. fluxerunt. nā quēadmoduz supra: cū probaui nō posse de ciro. vsque ad xpm ducem intelligi iterum recitaui. nabucdenasor annis. xlv. regnauit. decionono cuius templum primum mense quinto destructum est. Ex quo sequitur ipsum post templi ruinam annis. xxvij. superregnasse. post quem euilmerodac vt ipsi asserunt. annis regnauit. xxiij. Deinde annis tribus balthasar vt ex textu habet. Darius vero primus. sicut historie etiam narrant. annis duobus regnauit. et consequenter secunduz vestros cirus ānis tribus. et assuerus qui dicitur arphaxat. regnauit annis quattuordecim. Darius vero vt ex textu habet vsque ad tēpli cōsumationē annis regnauit sex. et sic prime eorum diuisioni ebdomada vna. annusque supersūt. Ex quo totius cōpoti falsitas sequitur. Plus em quatrigētis nonaginta ānis. vt per predicta videtur a primi tēpli destructiōe vsque ad secundam fluxere. quod quidē etiam infra vera ebdomadarum calculatiōe vobis clarius manifestabitur

¶ Deficiunt insuper ipsi in termino: a quo harum ebdomadarum haud dubium et ex cōsequenti in termio ad quē eo quia per modum loquendi sui angelus a quo tempore computatio hec incipienda sit: nos docet. dicit enim q ab exitu sermonis vt iterum edificetur hierusalem: hoc est a primo verbo a domino procedente. super reditu populi ad hierusalem. vt iterum edificaretur. quod verbū hieremie. xxix habet. ex ea parte dicente. Cum ceperint impleri in babylone. septuaginta anni visitabo vos. et suscitabo super vos verbum meum bonū: vt reducam vos ad locum istū. Quod quidem vt precedenti capitulo idē hieremias testatur. regis se dochie anno quarto egressum fuisse reperitur. qui quidem annus regni nabuchdenasoris. xij. extitit. Quapropter lxx. ebdomadarum cōputatio ab aliquo predictorum temporum necessario incipi debet. quo probato per annorum cōpotum in terminum ad quem facile deuenimus. nam ab anno nabuchdenasoris. xij. compotum incoando cum annis quatragintaquinque. put vestri asserunt: ipse regnauerit subtractis ab hijs annis. xi. destructioni precedentibus a duodecimo inclusiue vsque ad regni finem anni. xxxiiij. supsunt. quibus ānis. xxiij. quibus euilmerodac regnauit additis. et annis tribus balthasar. habetur de regibus caldeorum ab exitu predicti sermonis āni. lx. quibus si anni dno darij regni addantur. et eius nepotis ciri. xxx. necnon. et. xiiij. assueri ciri filij. et mariti hester. et annis sex darij secundi vsque ad secundi templi consumationem. d persarum regibus annos faciunt lxx. quibus caldeorum. lx. permixtis: q a verbi domini ad hieremiam egressu. vsque ad secundi templi consumationem cxij. anni elapsi sint demonstratur. Hijs autem annis quatringentis et viginti. quibus vt vestri testificantur templum secundum durauit super additis. habetur q ab exitu sermonis vsque ad vltimā tēpli destructionē anni. ccccc xxxij. Aure-

runt. A quibus annis xlij. quibus dñi nri ihesu xpi passio templi destructioni precessit prout omnes concedunt rese catis: sequitur q ab exitu sermonis a deo per hieremiam de secundi templi redificatione vsq ad passionis xpi annũ an ni quatringenti nonaginta fluxerunt qui numerum. lxx. eb madarum per angelum danieli annũtiatarũ faciunt. Ex qui bus vtrorum prauitas vniciuq notam se facit. ¶His visis littere expositionem agrediens dico luce clarius patere an gelum per primam propositionẽ xpi mysteriũ principaliter danieli predixisse cui. lxx. ebdomadarũ tẽpꝰ cõstituit. Tpis enim discursus vt visum est cum angeli dicto ad vnguẽ cõ uenit Et deinde effecta que dicta propositione continentur ad tale misterium referuntur. Nam clausula illa Et ad ducen dum iustitiam sempiternam prout vestri asserũt messie attri buitur. necnon τ illa Et inungẽdum sanctũ sanctorũ quẽ admodũ ex doctorũ thalmut colligitur. Preuaricatio autẽ que eadẽ passione cõsumanda erat: peccatumq quod finẽ tunc accipere debebat: necnõ τ iniquitas que per iustitie sempiterne aductionẽ ac sancti sanctorum inunctionem de lenda erat: Cum: vt per supiora visum est: de primi templi peccatis neq secundi verificari possint. Idcirco q ad origi nale peccatum qd per christi passionẽ delendum erat rese rãtur necessario dicere cogimur. qua quidẽ passione visio omnis τ prophetia que de tali mysterio loquute sunt finẽ τ consumationem habere debebãt. Et hoc precipue ex mo do loquẽdi sui ostendit angelus cum τ finẽ accipiat pecca tum singulariter inquit. Per secundam vero propositio nem cum scito ergo τ animaduerte ab exitu sermonis τ re liqua ait: Notificat danieli angelꝰ qualiter ab exitu sermo nis. s. Nabucdenasoris. xij. vt supra visum est vsq ad xpm ducem videlicet christum qui dux per prophetas vocatus est ebdomades septem τ ebdomades. lxij. fluere debebant. Lre expositio.

post quas in vltima ebdomada passio eius cõsumanda e-
rat. per eam partem dicentem. Et post ebdomadas. lxij. oc
cidetur xps: et non illi. Distinguũtur itaqz septuaginta eb-
domades predicte ab angelo in partes tres. secundum q̃
in earum qualibet aliqđ speciale mysterium consumandum
erat. Nã in primi templi destructio q̄ iam precesserat parte
prima continebatur. In secunda vero. scz eius principio e-
rat templi instauratio obtinẽda: et hoc in angustia tempoꝝ
quemadmodum esdras et neemias testantur. In fine au
tem sui virginis cõceptio: verbiqz incarnatio germinari de
bebat. Sed vltima parte que vltima ebdomada existit. vlti
mi xpi effectus per suam passionem: et mortez finis erat: p
qua occidetur xps: et non est illi dixit. vbi p clausulem hãc
et non est illi: angelus denotare voluit q̄ sue passionis ho-
ra xps neminem habere debebat: qui vt a morte euaderet
pro se perfecto animo procuraret: quemadmodum tunc ve
rificatum fuit. omnes enim sui iudeorum metu ipsum relin-
querunt: alij vero ad id tanq̃ ad sacrificiũ currebant. Quã
obrem ea que in secundo principali mysterio continentur
ab angelo immediate posita fuerunt. de dissipatione scz ci-
uitatis et sanctuarij per ducis venturi populum videlicet ti
ti vespasiani que in penam predicti peccati contra christuz
commisi esse debebant. immo vt historie narrant: parum
post secuta sunt. Dixit autem notanter: dissipabit populus
ducis venturi: vt ostenderet titum ad id non voluntarie.
interuenire. sed bene aliorum populorum milites qui cum
eo erant: quẽadmodum iosophus de hoc iudaico bello te-
stimoniũ perhibet. Ipse. n. ne ciuitas et sãctuariũ destruerẽ
tur: et cum iudeis primo: et tandẽ cũ milit ͥb⁹ sũmopere la-
borauit. id aũt obtinere nõ potuit: cum propter xpi occisio-
nẽ finis eius vastitas eẽt. que vastitas vsqz ad statum anti-
christi belli finem: duratura erat. et ipsa hierusalem erat di-

nersas desolationes passura quemadmodum hucusq; vt historie narrant: de ea visum est. sed per hanc particulam quodam ad tertium principale mysterium pertinens incidẽter angelus tetegit. Quamobrem ad secundum immediate reuertitur: dicitq; ꝙ dux ille titus pactum multis ebdomada vna magnificare debebat. i. debebat eis persuadere sc; iudeis. vt secum in pactum venire vellent: quẽadmodũ Rabi leui ait: ne ciuitas ⁊ sanctuarium destruerentur. sed cum id ab eis obtinere non poterit. ideo in dimidio ebdomadis. vt hostia ⁊ sanctuarium deficerent per templi ruinam causare debebat. Cuius causam assignans: angelus concludit et dicit ꝙ propter abominationes erit desolans hoc est ipse titus desolans ꝓpter abominatiões ex operibꝰ iudeorum contra christum factis vrgentes ciuitatem ⁊ templum desolabit. Qua quidem desolatio vsq; ad constitutũ antichristi bellum. vt supra visum est. perseueranda erit. ¶Per quam particulam tertium principale mysteriu; angelus tetigit. Ex quibus concluditur vos alium messyam seu aliam salutem ꝙ̃ illam que post gog magog bellu;: per dei gratiam vobis reseruata est expectare nõ debere. De qua salute quomodo per prophetias a prophetijs messie mysterium predicantibus distinctas a prophetis loquatur. per partem secundam immediate sequentem deo volente manifeste videbitis.

Explicit pars prima. Sequitur secunda.

Prologus secũde ptis

Uia queãdmodũ in phemio habuistis pphetie gog a prophetijs messie aduẽtus sic distinguunt vt mysteria in illis cõtẽta codẽ tpe verificari aliquo pacto nõ possint. ideo vt ipas ordine suo ab inuicẽ distinctas habeatis. p⁹ pphetiarũ aduẽt⁹ mcorrã. prophetiarũ gog recordatio fiet. vbi vos non ignorare decet; ꝙ q̃uis doctores vestri dicant gog: de quo sacra scriptura loquitur. nomẽ eẽ regis dñantis super populo seu loco qui magog noie nuncupat. Attamen non dubitat quin ipse sit quẽ xpiani antichristũ appellãt. qui a maiori parte vestruꝫ sequetur: putãtes ipsum eẽ messiam; quẽ frustra expectatis Scimus eñ iaphet a quo magog descendit. prout historie testant; europam occupasse. Nos autẽ vidimus prophetas dicentes hunc gog. de laterib⁹ aquilõis eẽ venturum. Appellant autem ipsũ prophetie nomine gog: vt per illud celentiam eius describerẽt. dicit enim gog a gag. hebraice: latine tectum propterea quia anticristus iste habitatio diaboli erit; ꝛ instrumẽtũ quo sub specie boni. diabolus hoies decipiet. hic quidẽ; vt scripture testatur: se deum faciet. Cũ autem falsitas eius; ꝛ malitia per enoch ꝛ heliam tandem detegenda sit. Idcirco subiungunt sibi prophete dictõnem hanc magog: que detectum latine significat. Et cum tempus redemptionis reliquarum decẽ tribuuꝫ in aduentu hui⁹ esse debeat. ideo horum mysteriorum animal colligatio in sacra scriptura reperitur. vbi queã admodum in pncipio habuistis; doctores vestri eoꝝ falsitatem fundant. Ego auteꝫ dico vobis ꝙ omnia que de vestra redemptiõe in huiusmodi prophetijs continentur; a christo ihesu dño nr̃o qui tunc secundo venturus est. operabuntur. Quibus etiaꝫ prophetijs ostenditur qualiter pro peccato contra xpm commissũ fuit captiuatio hec vobis in penã data. a qua per dei gratiam ꝛ propter promissionem antiqs patribus factam. dieb⁹

filiis liberamini. Nō igitur vaniloqa doctoꝝ viroꝝ vos decipiant: cuꝫ in equocatōis fallacia fundata sint. ſꝫ p aīarum vestrarum salute mihi credite: qui absqꝫ passiōe vobis veritatē predico. Sunt itaqꝫ huius secunde partis prophetie principales nouem.

Prophetia prima.

De presenti vestra captiuatione propter peccatum cōtra christum commissum que vsqꝫ ad antichristi bellum durata est. ⁊ qualiter ex dei gratia cordis penitudine ducti redempti tunc eritis. Moysi deuteronomij. xxviij.

Prophetia secunda.

De eadem vestra predicto tempore redemptione que quidem in residuis vestris erit: ⁊ ex dei gratia. naꝫ propter peccatum contra xp̄m commissum: tanto munere digni nō essetis. Esaie primo.

Prophetia tertia

De simili predicto tpe redēptōe. ⁊ de vr̄a tunc cōfessione xp̄i diuinitate: per dei gratiam vocando ipsum deum iustum vestrum. Hieremie. xxiij.

Prophetia quarta.

De simili p̄dicto tpe redēptōe ꝗliterqꝫ x pr̄ pctū iā pre dictū captiuitate hac flagellādi eratis: ⁊ de tribulatiōibus quas eodē bello anticristi iudei passuri erūt. ac de vr̄a xp̄o Iesu ꝯfessiōe: ipm deū humanitatē sumpsisse ꝯcedēdo nec nō de hierusalē ⁊ tēpli reedificatōe. Hieremie. xxx. ⁊. xxxi.

Prophetia quinta

De eadem post idem bellum redemptione ab hac scilicet captiuitate: qua propter peccatum contra christum cōmissum estis. necnō de aque baptismalis sup vos tunc effusione: ⁊ de bello ipso: necnon de ꝗ plurimis ad id pertinētibus mysterijs. ⁊ de hierusalem et templi reedificatione. Ezechielis. xxxvi. xxxvij. xxxviij. ⁊. xxxix.

Secunda pars

Prophetia sexta.

De simili predicto tpe in residuis vestris saluatiõe, nec non de eodem bello: & q̃plurimis tunc consumandis mysterijs. Johelis. iij.

Prophetia septima

De eadem predicto tempore redemptione necnon & d' proprio bello.

Prophetia octaua

De eadẽ in residuis vestris saluatiõe que ex dei gratia erit; necnon de vniuersali tam spirituali q̃ temporali pace: que post bellum illud in toto mundo erit. Michee. iiij.

Prophetia nona.

De predicta vestra post antichristi bellũ redemptione & de bello ipo; qua qdẽ etiã vestre dissipatõis causã pphe ta narrat; que peccatũ vestrũ in vẽdẽdo xp̃m: ip̃mqz crucifigendo eẽ debebat: & qualiter p dei gratiã errorẽ vestrum tũc cognoscẽtes de eo pniam agetis; necnõ de hierusalem & templi reedificatione; et alijs quibusdam mysterijs dieb' illis verificandis. Zacharie. xi. xij. xiij. & xiiij.

Prophetia prima.

Rabi moysi expositio

Moyses prophetarum princeps mysterium hoc cũ ptestatiõib' maledictõib' & minis vobis aptissime pphetauit. Ipsũ. n. cõtra israel ptestatũ fuisse duob' locis penthateuco reperimus. nã leuitici. xxvi. et deuterono. xxviij. ¶ Que q̃uis a plurib' vestrum diuersimode exponãt. qr tñ rabi moysi gerundensis expositio; apud vos oẽs alias excedit. iõ de ea pncipal'r mẽtionẽ facere decreui. Has eñ exponẽs maledictões; dicit illas leuitici, pmã babylõis captiuitatẽ cernere. has vo deuteronomij. hãc pñtẽ p romanos factã. Quo dicto sup male

dictionũ verbis: ĩparibusqȝ mõ et ordine fundaẽ. oñdit nanqȝ cuncta que leuitici libro continentur mysteria templo p̄io cõsumata fuisse. Nã per verba illa ibi contenta dicentia qꝫ si nõ audieritis me: nec feceritis oĩa mandata mea. et reliq̃ dicit moysen de mandatis ꝯ que tẽplo p̄mo iudei venerũt dei noĩe mẽtionẽ fecisse: ita qꝫ vsqȝ ad idolatria et simulacra quibus tunc versati sũt descẽdit. dicitqȝ punitiões etiã oĩm pctõꝝ illorũ moysen enarrasse. qz scȝ gladiũ animalia p̄ua pestẽ et famẽ: et tandẽ captiuationẽ. Que oĩa: queadmodũ historie narrant: tẽplo illo verificata fuerunt. Ex verbis vero illis. Tũc placebunt terre sabata sua cũctis dieb⁹ solitudinis sue sabatizabit eo qꝫ nõ requieuit in sabatis vestris et reliqua ibi ꝯtẽta. dicit durationis tp̄s babylonice trãsmigratiõis colligi. qz. l. annis. lxx. pduradã erat. P̄ro q̃ hyeremie auctoritatẽ: ex qua significatuȝ hoc verificari visum fuit adducit. Illas autẽ deuteronomij maledictiões: ꝑ presenti vestra captiuatione dictas fuisse rõib⁹ plurib⁹ oñdit. dicit eñ non fuisse captiuatiõi p eas terminatũ tp̄s ꝯstitutũ nec de liberatione ab ea. per illas spes aliqua queadmodũ in primis leuitici datur. Sȝ tm̃ in penitentia id dependere asse runt. Rursum in preuaricatiõibus hic cõtẽtis: de idolatria et simulacris mentio facta nõ fuit. sed tantuȝ dixit qꝫ si audire nolueris vocẽ dñi di tui: vt custodias et facias omnia mandata eius: vt ostenderet qꝫ ex eo quia ꝯ mãdatoꝝ partẽ venturi erãt: puniri debebãt. Quod totuȝ in scd̃o tẽplo visum fuit. pro cuius confirmatione doctorum thalmut auctoritatem quandam adducit dicentem. Primum autẽ templum propter idolatria adulteria et homicidia destructum est. sed templum secundum in quo iudeos legem obseruasse certi sumus: ꝑpter qd destructuȝ fuit: ꝑpter inde bituȝ odiuȝ quod inter eos vigebat. Et deinde dicit qꝫ verba illa: adducet dominus super te gentẽ d longinq̃ et reliq̃.

pro romanis aliisq͂ʒ gētibus contra hierusalē eum eis venientibus moyses explicauit. Et p̱ partem illā Disperget te dn̄s in oēs populos a sumitate terre vsq͂ʒ ad terminos ei⁹ ṗ̄titem hanc captiuitatē qua p̱ orbem totum dispersi fuistis denotauit: Diciq͂ʒ clausulā illā Et regē tuum quem constitues sup̱ te in agrippa qui tēpore romani belli romaʒ venit verificatā fuisse. Que quidē opinio ex quarto regum capi. xxij. cōfirmatur vbi habetur fuisse ab belchia sacerdote moysi librum inuētum quē ad iosiā regem illico misit qui cum ipsuʒ legeret sua vestimenta scidit: confestiq͂ʒ suis precepit vt dominum sup̱ eo cōsulere deberēt. Ubi rabi salomō ait iosiam ex eo cōtristari quia in eo scriptum inuenerit ducet te dn̄s ⁊ regē tuum quē cōstitues sup̱ te in gētem quā non cognouisti tu ⁊ p̄res tui. verebatur vtiq͂ʒ ne sup̱ ipso verba illa verificarentur. Huius tn̄ dubitationis ab holda ꝓphetissa resolutus fuit qm̄ dictū illud diebus suis verificādum non erat. Demū ex verbis illis. xxxi. capit. dicentibus Cū ergo venerint sup̱ te omnes sermones isti benedictio. s. et maledictio quas proposui in cōspectu tuo ⁊ ductus penitudine cordis tui rabi moyses cōcludit vr̄am p̱ messiā quē venturꝫ dicitis redemptioneʒ moysem innuere. Nam q̄ cū de peccatis vestris penitēciam agetis cor vestrum in vobis innouando deus circūcidet ex illis colligitur. pro quo circumcidet dn̄s deus tuus cor tuum ⁊ cor seminis tui vt diligas dn̄m deuʒ tuum in toto corde tuo ⁊ tota anima tua vt viuificet te subsequenter ait. Qua ēt de causa ecce dies venient dicit dn̄s ⁊ feriaʒ domui israel ⁊ domui iude fedus nouum ⁊ reliqua. capi. xxxi. hieremiā dixisse vult. Omnes aūt gratias has deus vobis cōcedet quia te ad penitentiā

Catholica expositio

ductū videbit. ¶ Qua quidē expositione stante volo viri iudei intelligatis captiuationē hāc pro peccato cōtra xp̄m cōmisso necessario vos pati ab eaq͂ʒ vsq͂ʒ ad antichristi bel

lis redimẽdos no esse. Nã quẽadmodũ p raby moyses doc toꝝ thalmut auctoritate notatuꝫ ẽ in tẽplo secũdo lõge mi n⁹ ꝯtra legis mãdata q̃ in tẽplo pmo iudei venerit ⁊ tñ an nis lxx. dũtaxat captiui illi fuerũt. isti vero mille ⁊ quatrin gẽtis sexaginta ⁊ adbuc pseuerat. Unde aut deũ iniustũ dicere nos oportet aut q ꝓ aliquo magno ⁊ inremissibili peccato hec patiamini absq̃ dubio. q si cũ ipo rabi moyse dicetis pmi tẽpli peccata p pmã captiuationẽ purgata nõ fuisse: sed ad hãc captiuationẽ reseruata. ad id p vltimã pri me ptis ꝓphetiã respõsum habuistis, qꝛ hoc a deo nõ fit nisi filijs opa patrũ sequentib⁹. Qd qdem in iudeis secũdi tem pli ncq̃ in vobis visum nõ fuit. Qua ꝓpter alterius ptis di uisionis necessitatẽ vidẽs dico cũ aliud peccatum q̃ cõtra xp̄um p vos cõmissũꝫ maius assignari non possit: ꝓ eo ne cessario vos pati ꝯcludẽduꝫ esse. Nõ. n. de vteronomij ma ledictiones quẽadmodũ rabi moyses ait in alio magis fun dari videnť q̃ in mãdatoꝝ pte inobseruãtia. Hoc asit man datũ ut xp̄um. s. reciperẽt atq̃ audirẽt ⁊ a moyse ⁊ ab alijs ꝓphetis: sicut p partẽ pcedenteꝫ habuistis: illis intimatum fuit. ⁊ vos nõ latere scio clausulã illã capi. xxx. dicẽtẽ. Atq̃ obedias voci eius ꝓ hijs que a moyse ⁊ alijs ꝓphetis dic ta sunt: prout rabi moyses ait: explicatã fuisse. Cũ igiť xp̄i aduẽtu moysi ⁊ alioꝝ ꝓphetaꝝ mãdata patres vr̃i non ob seruauerit qua pfidia vos eos imitãtes adhuc viuiti animi rum q dei indignatio cõtra vos tãto tpe perseueret. Nec doctor thalmut dictũ in hoc quicq̃ valet: q indebito odio inter eos latenti id attribuit. graue. n. eꝭꝫ ac diuine clemẽ tie repugnãs q hac friuola causa in peccatoꝝ primi templi cõparatione vos adeo acre affligeret. Et cũ: quẽadmoduꝫ rabi moyses recte ait. vr̃a redemptio in penitẽtia ꝯsistat ad quã nisi cognito peccato puenire impossibile eẽ. Jccirco cum xp̄i mysterium a patrib⁹ vr̃is nec a vobis in peccatum

reputatū sit:nō dubitaᷓ q̄ de eo nisi magna vrgente causa
nunq̄ penitentiā agetis:et ꝑ cōsequens ante illud redimi
nō potestis. qua de causa deuteronimij maledictionibus
vr̄e redēptionis moyses nullā mētionem fecit nisi q̄ post
multa alia verba capi.xxx.ait Cū ergo venerint sup te oēs
sermones isti bn̄dictio.s.⁊ maledictio ⁊ duct⁹ pēitudine cor
dis tui reducet te dn̄s deus tuus de captiuitate tua:ex qb⁹
verbis qđ vobis supposui indubitate colligiᷓ. Nam capti-
uatōis diuturnitatē ꝑ plures ptes ꝑdixit. Dixerat.n.xxviii
capi.⁊ eiecit eos de⁹ de terra sua in ira ⁊ furore ⁊ indigna
tione maxima ꝓiecitq; eos in terrā alienā sicut hodie com
probaᷓ.diciᷓ ergo ꝓijci res illa haud dubium de qua cura
nulla habeᷓ. Dicit deinde cū ergo venerint sup te oēs ser
mones isti quos ꝓposui in cōspectu tuo.qđ dictum ēt lon
gitudinē significat. Vos aūt ꝓ vr̄a redēptione penitētia in
digere verba illa Et ductus penitudine cordis tui demon
strāt. Ad quā cum nisi cognito peccato:vt dictū est;puení-
re possitis. Ideo sup allegato capi.moises inqt Abscōdita
dn̄o deo nr̄o manifesta vero nobis sunt ⁊ filijs nr̄is vt faci-
amus vniuersa legis hui⁹. Que verba a rabi moyse ⁊ ioua
ta sic exponunᷓ videlicet peccata que cōmitentib⁹ abscōdi
ta sunt dn̄o deo nostro remittunᷓ vt in puniēdo ea peccato
ris ignorātiam ꝯsideret.que vero peccatori manifesta sunt
ita q̄ se peccare nō ignorat nobis sunt ⁊ filijs nostris vt fa
ciam⁹ vniuersa legis hui⁹. Cuʒ g̃ xp̄i tp̄e inter iudeos aliq
s.docti ex certa sciētia peccauerint. Aliq vero ignorāter ꝓ
qbus in cruce pēdens xp̄us pater ignosce illis q: nesciunt
qd faciūt dixit,necnō ⁊ vestri rabi illos primos imitātes ali
os eodē errore post illud cōtinue cōfirmarit. Iccirco peni-
tētia a vobis lōge est.docti.n.qbus peccatū notuʒ ē in cau
sa sunt ne penitentiā vnq̄ agatis:⁊ ꝑ quos nunq̄ redēpti
eritis. Alioꝝ aūt qbus abscōdituʒ peccatū ē cōsumationis

finis dabit. Et hoc cū antichristi bello qđ ꝓ causa motiua penitētie vr̄e deus reseruauit. Nā quēadmodū ꝑ subsequentes clarius videbitis ꝓphetias peccatū vr̄um eo bello mediante cognosceꝛ; et penitentia ducti deus vr̄i miserebit vosq3 de captiuitate ad se reducet: moyse dicēte et circūcidet dn̄s cor tuū vt diligas dn̄um deū tuū in toto corde tuo et tota anima tua vt viuificet te viuificatione. s. anime et corporis. Qđ si in aliorum peccatorum penitentia q3 in hoc redēptio vr̄a cōsisteret a multis annis iā absq3 dubio redēpti essetis. Cum post hierusalem destructionē ꝓ illis i penitētia semꝑ fueritis et q̄tidie sitis. Nec suꝑ verbis illis dicētibus oēs ꝗq3 maledictiones has dabit deus suꝑ inimicos tuos et suꝑ hūtes te odio qui ꝑsequunti sūt te vos fundetis more vr̄o dicētes aliąs nationes eo tpe id pati debere qđ vsq3 tūc vos passi estis. Verba n. hec ꝓ hijs q sine causa licita s3 tātum odio vos ꝑsequunti sūt moyses dixit. Qui aūt vos licite ꝑsecunt et ꝓ re ad fidē ꝑtinēte ꝑcipue nō dubitaꝛ q2 rē dī gratā opusq3 piū operant. Quāobrē de talibus haud dubiū moyses hic nō loqꝛ. Nūqd de vniuersali salute diebus illis ꝓphetas loq̄nts videtis; Nūqd nō consideratis ēt q2 si de oibus ꝑsecutoribus vr̄is hic sermo esset nemo tūc ꝑter vos saluus fieret; Nunqd nō ēt scripturarum implicationes que ex hoc supposito sequereꝛ ꝑcipitis O surdi et tardi corde ad salutem vestram cognoscendam quos pedes eorum in supplicium ducunt. Nonne ꝑ doctorum thalmut fabulas quas super sacra scriptura dicūt ad veritatem cognoscendam si non ex alio excitari deberetis; Dicunt enim super ea clausula Et proiecit eos in terram alienam sicut hodie comprobatur libro qui dicitur sanchedrin decē tribus nunq3 ad hierusalem reuersuras esse. Nā sicut dies hec ita vt nunq3 reuertatur transit, sic et ille vt amplius non reuerterentur iuerunt; non considerantes que ex eorum dicto incōuenientia sequanꝛ. Non ne verba illa ad

iudā ꝛ beniamin. sicut ꝛ decē tribus moyses dixerit. aut de vestra redēptione loquētes ꝓphetie. nūqd de decē tribub⁹ sicut de vobis mētiōꝫ nō faciūt. imo dico ꝙ hoꝝ rabi dictū magis sup vos verificādum eēt. ꝙꝫ sup illis q manus suas sicut ꝛ vos xp̄i sanguine nō abluerūt. Nec credatis a babylonis captiuatōe vos sic in breui redēptos fuisse; nisi xp̄i misteriū in tēplo illo cōsumādū eēt. nō. n. sicut histoꝛie narrāt; pctā vr̄a illoꝝ pctis cedebāt. sꝫ multo plura erāt. c. xxi. Ezech. dicēte. Et samaria dimidiū pctōꝝ tuoꝝ nō peccauit. sꝫ ꝓ mūdi saluatiōe; q̄ in xp̄i aduentu ꝯsistebat; fuit reuersio vestra accelerata; ꝛ hac de causa maioꝛ pars vr̄m a salute priuata fuit. teste esaya cap. lxv. q ait. Sꝫ reddā ꝛ retribuā in sinu eoꝝ iniqtates vr̄as: ꝛ iniqtates patꝝ vr̄oꝝ simul dicit dn̄s. q̄ mō rabi moysi opinio saluari pōt q supra dixit; primi templi peccata q̄ in babylone purgata nō fuerūt secundi templi iudeos passos eē. quēadmodū etiā infra deo duce; prophetia quadā hieremie de mēte rabi dauid declarabit; super eo dicto. In diebus illis non dicēt vltra pr̄es comederūt vuas agrestes; ꝛ dētes filioꝝ obstupescēt. Qd̄ qdeꝫ dictuꝫ hodierno die inter vos viget; ꝛ merito cuꝫ ruine vestre cā illi fuerint in xp̄m man⁹ imponēdo. Vos autē in dānationē vr̄am illos imitari nolite. nec vltimū terminū expectare. scitis. n. qꝛ de vobis tunc pauci ad salutē electi erunt capi. ij. Johele dicente. Et in residuis quos dn̄s vocauerit

Hebrea littera.

Prophetia secunda.

Sayas q de futuris mysterijs plus alijs ꝓphe
e tis locut⁹ ē; libꝛuꝫ suū hijs verbis agressus est.
Scimgu sciamain vehaazini erez chi adonai diber hāni gidalti veromāti vehē pascegu hi. iadag scioꝛ cone huvehamoꝛ cuus begalu isrl'lo iadag gāmi lo hithonā. hoi goi hote gā cheued gauō zerag meregim banni mascbitim

gazeu τ adonai niazu τ chedosc israel nazoru abozgal me
tuecu god tosifu sara col rosc laboli vecol leuau dauai inic
chaf zegel vegad rose en bo metom pezig nebabura vmac
ca teria lo zota velo bubascia velo rucche ba basciomen:
arzebem scemama garchē serufot esc admatbē lenegdebē
zarim obelim ota uscmama chem abapebat zarim. venote-
ra bat syon chesucca bebārē chimlona bemiscia chegir ne
zūra. Lule adonai zeuauod botir lanu sarid chimzat chis-
dom bainu lagamora daminu τ reliqua ¶ Latine Au- Latina littera.
dite celi τ auribus percipe terra qm̄ dn̄s loquutus est fili-
os enutriui τ exaltaui ipsi autē spreuerunt me. Cognouit
bos possessorem suū τ asinus p̄sepe dn̄i sui israel aūt nō co
gnouit populus meus non intellexit. Ve gēs peccatrix po
pulus graui iniqtate semen neq̄ filij scelerati dereliquerūt
dn̄m increpauerunt sanctū israel abalienati sunt retrorsum.
super quo percutiemini adhuc addētis preuaricationez om-
ne caput languidū τ omne cor merēs. A plāta pedis vsq̄
ad verticem non est in eo sanitas: vulnus contusio τ plaga
bumida non est circūligata nec curata medicamine neq̄ fo
ta oleo. Terra vestra desolata ciuitates vr̄e succēse igni re
gionē vestram corā vobis alieni deuorant τ est desolata si
cut vastitas alienoꝝ. τ derelicta est filia sion vt vmbraculū
in vinea τ sicut tugurium in cucumerario sicut ciuitas va-
stata. nisi dn̄s exercituū reliquisset nobis residui parumper
quasi sodoma fuissemus gomorre similes essem⁹ τ reliqua
vsq̄ ad clausulā illā secūdo capitulo cōtentam inclusiue di
centem Et nō exercebuntur vltra ad prelium. ¶ Qua qui Judeorum ex-
dem prophetia doctores vestri de proprio eius significatu positio
nullā faciūt mētionē nisi q̄ verba illa secūdi capituli dicen
tia Et erit in nouissimo dierum τ reliqua pro messie tēpo-
re loqui aiunt. ¶ Ego aūt cū in sensu terminoꝝ τ prophe
tie discursu ipsos limites non transcēdere videā coꝝ dicta

sicut alijs prophetijs recitare ñ curabo sed prophetie intẽ-
tionem et que in ea preciosa continentur dum taxat vos in
telligere faciam.

Catholica ex-
positio

¶ Dico itaq; q; p p̄mã ei⁹ partẽ iudeoꝝ ingratitudinẽ in
christum non recipiendo nec non et eoꝝ magnam propter
id punitionem propheta explicare voluit. Per secundam
vero ipsoꝝ post antichristi bellum per dei gratiam redemp
tionem. Ubi si bene considerabitis cum moyse deuterono
mij. xxxij. ipsum cõuenire videbitis. Nam quecunq; moni-
torie ibi moyses p̄dicauit mysteria. ab esaya: qui omnem hi
storiam hic summarie predixit: via exequutoria explicantur
Circa quod quinq; principaliter facere videt̃. Primo. n.
celos et terram in dicendoꝝ testimonium inuocat vt iudici
um contra eos magis manifestaret. Cum inqt Audite celi
et auribus percipe terra Qui quidez testes a moyse vocati
etiã fuerũt dicẽte Audite celi que loquor et audiat terra ver
ba oris mei. Deinde iudicij et punitionis causam que bene
ficioꝝ eis tributoꝝ ingratitudo ipsum nõ cognoscẽdo esse
debebat esayas enarrando subdit: Filios enutriui et exalta
ui ipsi aũt spreuerũt me. volẽs ex hoc īferre q; placuit deo
ipsos exaltare et tantoꝝ tẽporalium beneficiorũ dignos fa-
cere vt post illa ad spiritualia et eterna bona per vnigenitũ
filium suum ihesum christum quẽ illis mittere debebat eos
aduceret. Ipsi aũt illũ spreuendo fidem sibi dare nõ debe-
bant. Quamobrem animalibus brutis maiorem cognitio-
nem q̃ illis attribuit: dicẽs Cognouit bos possessorem su
um et asinus p̄sepe dñi sui israel aũt non cognouit popul⁹
meus non intellexit. Quib⁹ cum moyse conuenit ibi dicẽte
Date magnificẽtiam deo nostro et reliqua vsq; ad particu
lam illam Generatio. n. peruersa est et infideles filij. Puni-
tionẽ eie exprimẽs propheta cõsequenter ait Terra vestra
deserta Ciuitates vestre succẽse igni quod quidem dictũ

post xp̃i passionẽ super hierusalem verificatũ esse omnibus patet. Et in hoc cũ moyse esayas cõcordat cũ ibidẽ ait Et ego prouocabo eos in eo qui nõ est populus: et in gẽte stulta irritabo illos. Ignis.n.subcẽsus est in furore meo et ardebit vsq; ad inferni nouissima deuorabitq; terrã cũ germine suo et reliqua. Volẽs aũt aliqbus residuis vr̃e redẽptionis spez p dei gratiã propheta dare sequit dicere Nisi dñs exercituũ reliqsset nobis residuũ pauper quasi sicut sodoma fuissemus et gomorre similes essemus. Et hoc cũ moyse dicente ibidem Dixi vbi nam sunt cessare faciam ex hominib9 memoriã eoꝝ sed ꝑpter iram inimici distuli. Et reliqua. Et cũ nouissimis diebus.s.post.anticristi bellũ hec redemptio fiẽda esset: ideo in fine sermonis verba hec protulit Propter hoc ait dñs deus exercituum fortis israel heu ego cõsolabor sup hostib9 meis et vendicabor de inimicis meis et reliqua. p que iudiciũ qđ in valle iosaphat antichristi gẽte fiẽdum erit denotauit. Post qđ manum suã ad te cõuertendũ deus te de peccato tuo mũdificabit iudicesq; tuos sicut pri9 fuerũt restituet: ita q ciuitas iustitie et vrbs fidelis hierusalẽ tũc vocabit. Quo loco esayes cũ moyse loqtur ea pte dicẽte Si acuero sicut fulgur gladiũ meuz et arripuerit iudiciũ man9 mea reddã vltionẽ hostib9 meis et reliqua cõcludẽs et ꝑpitius erit terre populi sui. Unde p maiori hui9 mysterij declaratione immediate post ait verbum qđ vidit esayas filius amos sup iudam et hierusalez et erit in nouissimis dieb9 ꝑparatus mõs dom9 dñi in vertice mõtiũ et reliqua que cũ a michea simul cum alijs mysterijs sub eisdẽ verbis explicẽt ad locũ illũ declarãda dño duce seruabo. Sufficit tñ vos ab esaya hic sup vr̃a punitiõe p scelere vr̃o dei iustificationẽ et reliquaꝝ vr̃aꝝ p sui misericordiã redẽptionẽ et salutez habere et hoc post antichristi bellũ de q̃ libro suo hoc pluries ẽt mẽtionẽ facit.inqt.n.ca.iiij In die

illa erit germẽ dñi in magnificentia ⁊ gloria et fructus terre sublimis. et exultatio residuis israel. ⁊ erit qui relict⁹ fuerit in syon: ⁊ residuus in hierusalẽ sanct⁹ vocabit̃. oĩs q̃ scriptus fuerit in vita in hierusalẽ. Et capi. xxiiij. ab ea parte dicente. A finibus terre laudes audiuimus gloriã iusto vsq̃ ad capi. xxvij. finẽ. vbi sermonẽ d̃ hoc cõcludẽs ꝓpheta ait Et erit in die illa clanget̃ i tuba magna; ⁊ veniẽt q̃ ꝑditi fuerint in terra assirioꝝ et qui eiecti erũt i terra egipti; ⁊ adorabunt dñm in mõte sancto in hierusalẽ. ¶ Hanc aũt ꝓphetiã ꝑ ꝓposito ꝑ me assũpto a ꝓpheta dictã fuisse. ex mĩtis verificatur. Nã cuncta que in ea cõtinẽtur. de vestris. s. sceleribus et eoꝝ punitionibus in vobis post babylõis reuersionẽ verificata videmus. Et ea que de vestra redẽptõe loquũtur ad nouissimos dies se extendũt. Sꝫ id qđ magis dictum meum approbat. est dictũ illud prophete sup̃ quo percutimini; adhuc addẽtis preuaricationẽ; q̃d nisi de peccato contra xp̃m cõmisso; in vobis verificari potest. Certũ est enim q̃ de omnibus alijs; et primo ⁊ secundo templo per vos perpetratis peccatis. penitentiã tandẽ fecistis. preterq̃ꝫ de eo quod in xp̃m cõmisistis; quo magis firmi ⁊ indurati quottidie manetis; et adhuc manebitis quousq̃ suscitetur sup̃ vos sp̃s ex alto; q̃ corda vestra lapidea ad carnea cõuertat. Vos autẽ vnũ saltẽ considerare deberetis q̃ non sine mysterio; vt hec prophetia in memoriã vltime hierusalẽ destructionis per titũ facte vestris sinagogis propo tpe; pro epistola legeretur a vestris antiq̃s ordinatũ sit; ꝓut hodierno die etiã a vobis obseruatur; ⁊ id quod de vestra redemptione in ipsa continetur per messiam quem venturum dicitis; in vobis adimplendum esse dicatis. Ex quibus prophetiam ad aliud tempus diuertere vestri licite minime possunt.

Sequitur ꝓphetia tertia

Prophetia tertia

Hebrea littere

Jeremias capitulo. xxiij. inquit. Hoi rogim ma
bedim vmfizim τ zon margidi neum adonai la
chen cho amar adonai elohe israhel gal harogim
et hammi actem hafizotem et zoni vattadi
hum velo pecadtem otam hineni poched galehem et roag
magalelehem neuz adonai veani acabez et sceerit zoni mic
chol haarazod ascer hidahti otam sciā vehascinoti ethem
gal nauehem vfaru verauu. vehachimoti galehem rogim
veragum velo iren got velo iehattu velo ippacbedu neum
adonai vehachimoti ledauid zemah zadic vmalah melech
vehischil vegasa miscpat vzdaca baarez. beiamau tiuasciag
iehuda veisrael isccon lauetah veze scemo ascer icrao ado
nai zidchenu. lachē hinne iamim baim neum adonai velo
iomeru god hai adonai ascer hegela et bene israel meerez
mizraim chij im hai adonai ascer hegela veascer heui et zerag
bet israel meerez zaphona vmicchol haarazot ascer hid
dahtim sciam veiescu gal admadam.

Latina littera.

Latine. Ve pastoribus qui pdunt et dispergunt gregē
pascue mee. dicit dñs. ideo hec dicit dñs deus israhel ad
pastores qui pascunt populū meū; vos dispersistis gregem
meum; et eiecistis eos. τ non visitastis eos. Ecce ego visitabo
sup vos malitiam studiorum vestrorum. dicit domin⁹
τ ego congregabo reliqas gregis mei. de omnibus terris
ad quas eieci eos illuc. et conuertam eos ad terram suam;
τ crescent τ multiplicabuntur. Et suscitabo sup eos pastores
τ pascent eos; non formidabunt vltra et non pauebūt
τ nullus queretur ex numero dicit dñs. Ecce dies veniēt
dicit dñs. τ suscitabo dauid messiam iustum. τ regnabit rex
et intelliget τ faciet iudicium τ iusticiam in terra. In dieb⁹
suis saluabitur iuda: τ israhel habitabit cōfidenter. τ hoc est

nomē quo vocabit eū deus iustus nr̄. Propter hoc. Ecce dies venient dicit dn̄s: et nō dicēt vltra: viuit dn̄s q eduxit filios israel de tra egipti. sz viuit dn̄s q eduxit et adduxit semē domus israel de terra aqlonis: et dē cūctis terris ad q̄s eiecerā eos illuc: et habitabunt in terra sua. ¶ Hāc pphetiam doctores vestri exponēdo: sic diuidūt. nā ab eius principio vsqz ad ptē illā. Ecce dies veniēt dicit dn̄s: p iude regibus tūc existentibus pphetā locutū eē aiunt. abinde vero vsqz ad ipsius finē p tpe messie quē vēturū dicitis. et si bene animaduerteritis sup ea particula. In diebus suis saluabitur iuda. ipsos nihil dicere inuenietis dēpto rabi salomone qui ad dies huius: de quo sermo hic ē illam refert. quem etiaz rabi clausulam illam. deus iustus noster exposuisse puto. sz quia pro proposito vestro sua expositio sonare non debebat in libro qui apud me est. ipsam deletam inueni. id autez quod super ea Rabi dauid dicit: est ꝙ ab israhel deus iustus noster messias vocabitur: eo quia dei iusticia assidua diebus suis iudeis erit. dicitqz nomen hoc sibi sic impositū esse quēadmodū nomē id deus exaltatio mea. Exodi. xvii. a moyse altari impositum fuit; et a iacobo dn̄s deus israel. ex quo inferre vult apud iudeos hoc sic eē in vsu qd etiaz non animatis: quibus diuinitas attribui nō pōt impositum inueniatur. Rursum super ea particula. Et suscitabo super eos pastores; et pascent eos: vestros quicqz dicere non reperio. Ex quo simul cum alijs eorum prauitatem vnicuiqz manifestā faciunt. Certū ē eni partē illā pphetie pmā iude regibus; sicut ipsi volūt attribui nō posse; nec de babylonica captiuitate loqui: cum vniuersalis p totum orbē illa nō fuerit. super qua dictum illud prophetie. Et ego cōgregabo reliquias gregis mei de omnibus terris: ad quas ieci eos illuc verificari possit. non obstāte ꝙ quēadmodū negare nō potestis: quotienscunqz de reliquiarum vestrarum redemptio

Judeorum expositio.

Rabi dauid

Consutatio ipsorum

ne prophete mentionem faciunt: ab hac presenti captiuatio ne collectionē inspiciūt. Et q̄ de eadē met ꝓpheta hic loquatur, seipm̄ declarat. cū ꝛ suscitabo dauid messiaꝫ iustū immediate inq̄t. Cui⁹ dieb⁹ hoc ē ipso regnāte vestre reliquie saluāde sūt. quare nō in dieb⁹ illis: sed in diebus suis notanter ꝓpheta dixit. vt innueret q̄ nō eo tp̄e quo suscitād⁹ erat: debebāt iste reliquie saluari sed suis diebus: tempus ad id nō cōstituendo. Aliter eni pro diebus suis tantū quibus viueret. vos saluos eē intelligi oporteret: quod est absurdum dicere. ꝛ hac de causa super hac particula. Rabi dauid nihil dixisse arbitror. Id insup quod ipse rabi dauid ait super particula illa. Et hoc est nomen eius quo vocabunt eum deus iustus noster nihil valere. ex modo loqndi prophetie aperte patet. cum et hoc est nomen eius inqt. Pro sensu enim ab ipso rabi dicto ꝛ hoc est nomē quo vocabunt eum prophetia sonaret. Quē quidē loquendi modū doctores thalmut libro qui baua batra nuncupatur distinctione qui vidit nauē: incoannte bene animaduertunt. dicentes ex hoc prophetam innuere q̄ messias dei nomie theragramaton. scꝫ vocabitur. Et ex hūjs rabi dauid fundamentum declinat cum locis per ipsum in exemplum allegatis denominatiue scriptura loquatur. hic autem proprie de messia vero deo: ꝛ essentialiter. ¶ Dico itaqꝫ pro phetiam hanc de vestra post anticristi bellum ad christum conuersione necessario loqui. quo tempore: vt per alias habetur prophetias: reliquie vestre saluabuntur: ꝛ aduersus pastores illos: qui christi ihesu aduentu populum pascebant: ꝛ gubernabant sermonem propheta dirigens inquit Ve pastorib⁹ q̄ ꝑdunt ꝛ dispergūt gregē pascue mee. dicit dn̄s: quasi diceret. Ve pastoribus illis qui gregem pascue mee a xp̄i cognitōe diuertēdo ei⁹ ꝑditionis et dispersionis

Catholica expositio

causa erunt. τ notanter perdent dixit τ deinde dispergent.
quia anime perditionis primo τ consequenter corpoꝝ dis-
persionem ex eo causauerunt. Propterea hec dicit domi-
nus deus israel ad pastores eo qꝛ vos dispergistis gregem
meum: Ecce ego visitabo super vos malitiam studiorum
vestrorum. ita ꝙ retributio vobis pro meritis dabitur. τ tā
dem ego reliquias gregis mei de omnibus terris ad quas
ꝓieci eos illuc cōgregabo: eisqꝫ pastores alios tales dabo
ꝙ vltra nō formidabūt; nec ex numero aliqs queret. Que
verba ad apostolos aliosqꝫ xp̄i sanctos qui tunc protecto-
res vestri erūt referuntur. τ hoc ex subsequentibus verbis
propheta clarius ostendit cum inquit Ecce dies venīēt di
cit dn̄s: Et suscitabo dauid messiaꝫ iustum; vbi de proprio
xp̄o aperte loquitur. Sed vt ostēderet ꝙ eius aduētu hec
verificanda non erāt; In diebus suis saluabitur iuda τ isra
el habitabit cōfidenter consequenter ait inferens ex hoc ꝙ
ipso regnante aliquo tēpore omnino saluandi eratis; ipsum
qꝫ tunc suo proprio nomine vocare debebatis. Maꝫ. s. deuꝫ
τ iusti; deum. n. in eo diuinitatem existere confitendo τ iu-
stum ipsum incarnatum iustum fuisse concedendo; τ ex cō-
sequenti a patribus vestris inique laceratum. τ hoc est pro
quo deus iustus noster ꝓpheta dixit. Et pro maiori decla
ratione subdit propheta. Propter hoc Ecce dies venient
dicit dominus τ non dicent vltra viuit dn̄s qui eduxit fili-
os israel de terra egipti sed viuit dn̄s qui eduxit τ adduxit
semē domus israel de terra aquilonis τ de cūctis terris ad
quas eieceram eos illuc τ habitabunt in terra sua. Certuꝫ
est. n. attento ꝙ de xp̄o τ salute per ipsum vobis danda ꝓ
phetia absqꝫ dubio loquatur; τ id in vobis eius aduētu mi
nime visum fuerit; nec esse potuerit; eo qꝛ dispersi tunc non
eratis. Post antichristi bellum hec implenda esse necessa
rio sequitur. Et cum rabi vestri qui vestri pastores existunt

q̄decessores eoꝝ imitantes vestre ruine causa sint vobis ve ritatem cognoscere ꝓhibẽtes. eis dico q̄ hui⁹ boni partici pes ipsi nõ erũt. sꝫ bene alij q̄ ignoranter peccãt. Et hoc ex verbis illis. Ecce ego visitabo sup̄ vos malitiã studioꝝ ve stroꝝ dicit dñs manifeste habet. ⁊ ex immediate seq̄ntibus scꝫ ⁊ ego cõgregabo reliq̄as gregis mei. ex quib⁹ pastoꝝ ruina. gregis aũt redẽptio demõstrat. Id aũt q̄d de messia hic dicitur cum omnib⁹ suis cõditiõib⁹ de xp̄o intelligi: per primã ptem certificamur. habuimus. n. per ip̄aꝫ de stirpe ⁊ semine dauid: ipsum eẽ debere. necnõ in se diuinitatẽ habe re. ⁊ ceteras partes sibi attributas q̄ in eius aduẽtu verifi cate sunt. Qd autẽ omnis israel: ⁊ etiã duodecim trib⁹ ad ipsum cõuertẽdi sint. ⁊ a suis apostolis pasci debeant per Lucã capi. xxij. clare habemus dicẽtẽ. Et ego dispono vo bis: sicut disposuit mihi pater regnũ: vt edatis ⁊ bibatis sup mensã meã in regno meo: ⁊ sedeatis sup̄ thronos iudi cantes duodecim trib⁹ israel. ostendit vtiq̄ ex hijs verbis euangelista nõ eẽ hec apostolis viuẽtib⁹ verificanda. sꝫ ip sis sup̄ thronos in celo sedẽtibus. Lucas.

Prophetia quarta

Dem hieremias cap. xxx. inq̄t. Hadonar ascer baia el irmiabu meet adonai lemor. coamar a donai elohe israel lemor chedou leba et col ha deuarim ascer dibarti eleha gal sefer. chi hinne iamim baim neum adonai vesciauti et scent gãni israhel vihuda amar adonai vehasciuotim el haarez ascer natatti lauotam vires ciuha. Veelle hadenarim ascer diber adonai el israhel veel iehuda. chi co amar adonai col harada sciamgnu pahad ve en scialom. sciaalu na vrru im ioled zabar maduag raidi col geuer iadan gal halazau caioleda venehepehu col panim Hebrea lit

leieracon. boi chi gadol baioin babu meen camobu veget zara bi leiagacon uminena iuasceag. vebaia balom babu neum adonai zeuauot ascíaber vllo inegal zauareba vmo-serodeba anattec velo iagauru ba god zarim. vegaredu et adonai elobebem veet dauid malcam ascer achim labem. vegatta al tira gaudi iagacon neum adonai veal tebat isra el chi binneni moscigaba meraboc veet zargeb meerez sci-niam vesciuu iagacon vesciacat vesciaanau veen mabarid chi itteba ani neum adonai leboscigeba. chi egese cala be-bol bagoim ascer bafizotiba sciaz ab otcba lo egese cala ue issartiba lāmiscepat venaccbe lo anaccbecca. chi co amar adonai anusc lesciureb nabla macchatbeben dan dineb le mazor refuot tagala en lab. col maabauaib scebebuh odeb lo ldroscin chi maccat oieu bicbidib musar abzarai gal rou gauoneb azemu battoteb. ma tizgab gal sciureb ansc mac chareb gal rou gauoneb gazemu battodeb gasidi elle lab. labē col obelab icabelu vecol zaraib cullā basceni lelebu vebain sciosaib limscissa vebol bozezaib ettē lanaz. chi ege le aruba lab vmimaccotabi erpach neū adonai chi nidda-ba caren lab sion bi voresc en la. co amar adonai binneni sciau t scent abole iagacon vmisccbenotau araben venit neta gir gal tilla vearmō gal miscpato iescen. neiaza mebē toda vecol mezabachim uebirbetim uelo imgatu uebibat tim velo izgadu. vebain banan chechedem vegadato lefa-nai ticcō vfacadti gal col lobazan. vebaia adiro mimeinu vmosclo micchirbo ieze vebicrantiu veigasc elai chi mi bu ze garan t libo lagescet elai neū adonai. vebitē li lagā vea ni cheie labem lelobim. binnc sagarat adonai bemaiazea sa gar migotet gal rosc resciagim iabul lo iasciub barō af ado nai gad gasoto vegadbasclimo mēzimot libo baabarit ba-iamim titbonenu ba. baget babi neū adonai ebeie lelobim lebol miscpebot israel vebēma ibiiu li legam. co amar ado nai maza ben bammidbar gā seride baren balob lebargigo

isrl'.meraboc adonai nirra li veabauat golam abautib gal
chen mesciabtib based.god ennneb vaniunet betulat israel
god tagdi tuppaim veiazat bibbol mesabachiz.god uttegi
cheramim bebare sciomerõ nategu uotegim vebillelu. chi
iesc iom careu nozcrim bebar efraim cumu veuagale siõ el
adonai elobenu.chi co amar adonai runnu leiagacon sim-
ba vezabalu berosc bagoim basciuigu ballelu veimru bo-
sciag adonai ꝛ gammeba ꝛ sceerit israel.binneni meui otã
meerez zafon vechibaz tim mũarchete arez bam giuer vfis-
seab bara veioledet iabdau cahal gadol iasciunu bena.bi-
ubi ianou vbtabanunim ouilem olibem el nabale maim be
derech iaicar lo iccascelu ba chi baiti leisrael leau veefraim
mimmerbac veimru mezare isrl'iccabezennu vscimaro che
roge gedro.chi fada adonai ꝛ iagacon vgalo miiad bazac
mimmennu.vban verinnenu bimrom sion venabarn el tub
adonai gal dagan vegal tirosc vegal izbar vegal bene zon
vbachar vebaieta nafsciam chegan raue velo iosifu ledaa-
na god.az tismab betula bemabol baburim vsceni iabdau
vebafabti eulam lasason venibamtim vesimmabtim migo-
nam.Verlucti nefesc baccobanim dascẽ vegammi ꝛ tuui
isbagu neum adonai.co amar adonai col berama nisemag
nehi behi tãrurim rabel meuacca gal bancha meana lehin-
nabem gal bancha chi euẽnu.co amar adonai mingi coleb
mibehi vegenaib midimga chi iesc sabar lifgullathec neum
adonai vesciauu meerem oicu.veiesc tigua labaritch neuz
adonanai vesciau banim ligullam.sciamoag eciamagti efra
im mitnoded issartani vaiuaser chegel lo lummad basciue
ni vasciuua chi atta adonai elobai.chi abare sciuui nibanti
ueabare binadegi safacti gal iareb boscii vegaz nibláti chi
nasati berpat negurai.bauen iacchir li efraim im ieled scia-
gasciugim chi mide daberi bo zabor esgerẽnu god gal chẽ
bmu megat lo rabem arabamennu neũ adonai.hazzini lab
tamrurim scidi libeb lamnesilla dereb balabte sciuui betu-
lat israel sciuui el garaib elle.gad matai tithanmachim ba
bat basciouana chi bara adonai badascia barez ne chena

chena tesoueu gauer. co amar adonai zeuauot elohe israel
god iomeru ⁊ badauar haze beerez iehuda ubgarau besclu
ui ⁊ sceutã ieuarebeba adonai neue zedec har baccodesc.
Ueiaiceuu ba iehuda vecol garau iahdau iccarim venase
gu bageder. chi hirueti nefesc gaiefa vecol nefesc daaua
milleti: gal zot hachizoti vaerre vscnati gareua li. hinne ia-
mim baim neum adonai vezaragti ⁊ bet israel veet bet iehu
da zerag adã vezerag behema. vehaia caascer sciacadti ga-
lehem lintosc velintoz velabaros vlhaanid vlhareag chẽ
esecod galchẽ li unot velintoag. neum adonai. baiamim ba
hem losomeru god auot iobelu boser vescinne banim tiche
na; chi im isc bagauono iamut col haadam habobel habo-
ser tibbena scinnau. hinne iamim baim neum adonai vcha-
ratti et bet israel veet bet iehuda berit badascia. lo caberit
ascer caratti ⁊ auotã beiom habazichi beiadã lehoziam me
erez mizraim ascer henma heferu ⁊ beriti veanochi bagalti
bam neum adonai. chi zot haberit ascer ehrot et bene israel
ahare haiamim habẽ neum adonai natatti torati bechirbã
vegal libbã ehteuenna vehaiti labem lelohim veemma ihi
in li lagam. velo ielammedu god isc et regehu veisc et ahiu
lemoz degu et adonai chi cullã iedegu oti lemicchetannam
vegad gedolam neum adonai chi eslah laganonã vlhatta-
tam lo ezgoz god. co amar adonai noten scemesc leoz lomã
buccot iareba vehohanim leoz laila rogag halã vaiehemu
gallau adonai zeuaot scemo. im iamusciu habucchim hael-
le millefanai neum adonai gam zerag israel iscbetu mihelo
goi lefanai col haiamim. co amar adonai im imadu sciama
im milmagla veiehacheru mosede erez lematta gam ani et
mas behol zerag israel gal col ascer gasu neum adonai. hin
ne iamim baim neũ adonai veniuncta hagir ladonai mim-
migdal hananuel gad sciagat happinna. veiaza god can hã
mida negdo gal giugat gareu venaseu gogata. vehol bage

mec vehappegarim vehadescen veol hasedemot gad nabal chidrõ gad pinnat sciagar bassusim nisraba codesc ladonai lo innatesc velo iebares god legolam.

¶ Latine Uerbuz quod factum est hieremie a dño dicẽs hec dicit dñs de⁹ israel dicẽs scribe tibi omnia verba que loquut⁹ sum ad te in libro. Ecce. n. dies venient dicit dñs: ⁊ conuertam conuersionẽ populi mei israel ⁊ iuda ait dñs Et cõuertã eos ad terrã quã dedi patribus eoꝝ ⁊ posside bunt eam. Et hec sunt verba que loquut⁹ est dñs ad israel ⁊ ad iudã. qꝛ hec dicit dñs vocẽ terrorem audiuim⁹ formi do ⁊ nõ est pax. interrogate nũc ⁊ videte si parit masculus quare vidi omnẽ viꝝ habentẽ manus suas sup lũbos suos quasi pturientis ⁊ cõuerse sunt cũcte facies in aurugiñẽ ve qꝛ magna dies illa vt nõ sit similis eius tẽpusqꝫ tribulationis est iacob ⁊ ex ipa saluabit. ⁊ erit in die illa ait dñs exercituũ conterã iugum eius a collo tuo ⁊ vincula tua dirumpam ⁊ nõ seruient in ea amplius alienis sꝫ seruiẽt dño deo suo ⁊ dauid regi eoꝝ quẽ suscitabo eis. ⁊ tu ne timeas serue meus iacob ait dñs neqꝫ paueas israel qa ecce ego saluabo te de lõginquo et semẽ tuũ de terra captiuitatis eoꝝ ⁊ reuertet iacob ⁊ qescet ⁊ reqescet nemine formidãte qm̃ tecum ego sum ait dñs ad saluandum te. faciam. n. cõsumptionẽ in cunctis gẽtibus ad quas dispsi te. te aũt non faciã in cõsumptionẽ sed castigabo te in iudicio impunis tñ non eris. Quia hec dicit dñs Insanabilis fractura tua pessima plaga tua non est qui iudicet iudiciũ tuũ ad suscipiendũ curationẽ medicina non est tibi. Oẽs amatores tui obliti sunt tui teqꝫ nõ querũt plaga. n. inimici pcussi te castigatiõe crudeli ꝓpter multitudinez iniqtatis tue fortia facta sunt peccata tua. qd clamas sup fractura tua insanabilis ẽ dolor tu⁹ ꝓpter multitudinez iniqtatis tue: ⁊ qꝛ fortia fuerũt peccata tua feci hec tibi. Propterea oẽs qui comedũt te deuora-

Latina litter

buntur: ⁊ vniuersi hostes tui in captiuitatē ducentur: ⁊ omnes q̄ te vastāt: vastabuntur: cūctosq̄ꝫ p̄datores tuos dabo in p̄daꝫ. obducā. n. cicatricē tibi: ⁊ a vulnerib⁹ tuis sanabo te: dicit dn̄s: quia eiectā vocauerunt te syon: est q̄ regrētē n̄ habet. Hec dicit dn̄s. Ecce ego cōuertā cōuersionē tabernaculoꝝ iacob: ⁊ tectis ei⁹ miserebor: ⁊ edificabit͛ ciuitas i excelso suo: ⁊ templuꝫ iuxta ordinē suuꝫ fundabit͛: ⁊ egredietur ex eis laus: ⁊ vox laudantiū: ⁊ multiplicabo eos: ⁊ nō minuentur. ⁊ glorificabo eos ⁊ nō attenuabunt͛. ⁊ erunt filij eius sicut a principio: ⁊ cetus ei⁹ corā me permanebit: ⁊ visitabo aduersum oēs qui persequuntur eos. ⁊ erit fortis eius ex eo ⁊ potestas eius de medio ei⁹ egrediet͛: ⁊ applicabo eū: ⁊ accedet ad me. Quisnaꝫ est ille qui applicet cor suum: vt appropinquet mihi ait dn̄s. ⁊ eritis mihi in populū: ⁊ ego ero vobis in deuꝫ. Ecce turbo dn̄i furor egrediēs procella ruens super caput impioꝝ cōquiescet: nō auertetur ira indignationis dn̄i: donec faciat et compleat cogitatōes cordis sui ī nouissimo dieꝝ intelligetis in ea. Ca. xxxi.

In illo tp̄e dicit dn̄s: ero deus vniuersis cognatōnib⁹ israel: ⁊ ipsi erūt mihi in populū. Hec dicit dn̄s inuenit gratiam in deserto populus q̄ remāserat gladio vadēs ad faciendū ipsū q̄escere israhel a longe dn̄s apparuit mihi: et caritate ꝑpetua dilexi te: ideo attraxi te misericordia. Rursum edificabo te: ⁊ edificaberis virgo israel. adhuc ornaberis timpanis tuis ⁊ egredieris ī choro ludētiuꝫ. adhuc plātabis vineas in mōtib⁹ samarie: plātabunt plātatores ⁊ vsq̄ꝫ ad tp̄s n̄ vindemiabūt. q2 erit dies in qua clamabūt custodes in mōte effraim. surgite ⁊ ascēdam⁹ syon ad dn̄m deum nr̄m. q2 hec dicit dn̄s: exultate iacob ī letitia: ⁊ hinnite ꝯ caput gētiū ꝑsonate canite ⁊ dicite. salua dn̄e ppl̄m tuum reliq̄as isrl̄. Ecce ego adducā eos de terra aq̄lōis: ⁊ cōgregabo eos ab extremis terre: int͛ q̄s erūt cec⁹ ⁊ claud⁹ p̄eg

nāa ꝛ pariēs fil'cetus magna reuertet͂ huc; in fletu veniēt; ꝛ in misericordib⁹ reducā eos: ꝛ adducā eos p torrentes aquarū;in via recta nō impingēt in ea:qꝛ fact⁹ sū israeli pr̄ ꝛ effraim pmogenit⁹ me⁹ ē. Audite verbū dn̄i gētes ꝛ an- nunciate in insulis q̄ pcul sunt; ꝛ dicite;q dispersit israel cō gregabit eū: ꝛ custodiet eū:sicut pastor gregē suum.rede- mit.n.deus iacob; ꝛ liberauit eum demanu potētioris ei⁹. ꝛ veniēt; ꝛ laudabūt in mōte syon; ꝛ cōfluent ad bona dn̄i sup frumēto vino ꝛ oleo; ꝛ sup fetu pecoꝝ ꝛ armentorū: ꝛ erit anima eoꝝ q̄si ort⁹ irrigu⁹ ꝛ vltra nō esuriēt. tūc leta- bit͂ virgo in choro:iuuenes ꝛ senes sīmul ꝛ cōuertā luctū eorū in gaudiū; ꝛ cōsolabor eos: ꝛ letificabor a dolore suo ꝛ inebriabo aiam sacerdotū pinguedie; ꝛ popul⁹ me⁹ bono meo saturabit͂;ait dn̄s. Hec dicit dn̄s;vox in rama audita ē lamētatiōis luct⁹ ꝛ amaritudinū rachel plorātis sup filios suos nolētis ꝯsolari sup fillos suos:qꝛ nō sūt. Hec dicit do min⁹. Prohibe voci tue;ne ploret ꝛ ocul' tuis ne lacrimēt qꝛ est merces operi tue;ait dn̄s: ꝛ reuertēt͂ a terra inimici. ꝛ ē spes nouissimis tuis ait dn̄s. ꝛ reuertentur filij ad ter- minos suos. Audiens audiui effraim transmigrantem casti gasti me:et eruditus sum:quasi iuuenculus indomitus cō uerte me ꝛ conuertar.quia tu es dn̄s deus meus. Postq̄ȝ enī conuersus sum pniam egi. ꝛ postq̄ȝ cognoui percussi sup femur confusus sū; ꝛ erubui .qꝛ sustinui opprobriū pueritie mee. si filius honorabilis mihi effraiȝ.si puer delicat⁹. qꝛ q̄ tienscunqȝ loq̄r de eo recordās recordabor e⁹. Idcirco con turbata sūt viscera mea sup eū;miserās miserabor ei⁹ ait do minus.statue tibi spectacula;pone tibi signacula.dirige cor tuum ad semitam via qua iuisti reuertere virgo israhel re- uertere ad ciuitates tuas istas.vsqȝ q̄ pplexa eris filia rebel lis.eo qꝛ creauit de⁹ nouū sup terra.femina circūdabit viꝝ Hec dt dn̄s exercituū:de⁹ isrl'. adhuc dicēt v̄bū istd i terra

iude ⁊ ciuitatib⁹ eius cum cõuertero captiuitatẽ eoꝝ bñdi
cat tibi deus habitacule iusticie mõs sanctus. ⁊ habitabit
in eo iudas. ⁊ omnes ciuitates eius simul agricole ⁊ minã
tes gregẽ. qꝛ inebriaui aiam lassã: ⁊ oẽm aiam exuriẽtẽ sa
turaui. iõ quasi de sõno excitat⁹ sum: et vidi: ⁊ somnus me
us dulcis mihi. Ecce dies venient dicit dñs. ⁊ seminabo
domũ israhel ⁊ domũ iuda semẽ hoim ⁊ semẽ iumẽtoꝝ. et
erit sicut vigilaui sup eos: vt euellerẽ ⁊ demolirer: ⁊ dissi
parẽ ⁊ disperderẽ ⁊ affligerẽ. sic vigilabo sup eos: vt edifi
cẽ ⁊ plãtẽ: ait dñs. In dieb⁹ illis nõ dicẽt vltra pres come
derunt vuã acerbã: ⁊ dentes filioꝝ obstupescunt. qꝛ vnus
quisqꝫ pro peccato suo morietur. ois hõ q comederit vuã
acerbã: dentes eius obstupescẽt. Ecce dies veniẽt dicit do
min⁹: et feriã domui israel: ⁊ domui iude fed⁹ nouum: nõ si
cut pactum quod pepigi cũ patribus eoꝝ in die qua app
hendi manũ suã vt educerẽ eos de terra egipti: qd ipsi irri
tũ fecerunt: pactũ meũ: ⁊ ego dñatus sum eis: ait dñs. hoc
est pactum qd feriam cũ filijs israel post dies illos dicit do
minus: dabo legẽ meã in visceribus eorum: ⁊ in corde eo
rum scribam eam: et ero eis in deũ. et ipsi erunt mihi in po
pulum: ⁊ non docebunt vltra vir proximum suum ⁊ homo
fratrem suum dicentes. cognoscite dominum. omnes enim
cognoscent me a minimo eorum: vsqꝫ ad maximum ait do
minus. quia propitiabor iniquitati eoꝝ ⁊ peccati eoꝝ non
memorabor amplius. Hec dicit dñs qui dat solẽ in lumen
diei. ordinẽ lune ⁊ stellaꝝ in lumẽ noctis diuidẽs mare: et
sonauerunt fluctus eius: dñs exercituum nomen suum. si
deficient leges iste coram me dicit dñs: etiam semen israel
deficiet: vt non sit gens corã me cũctis dieb⁹. Hec dicit do
minus: si mensurari poterunt celi sursum ⁊ inuestigari fun
damenta terre deorsũ etiã ego abhorrebo in vniuersũ semẽ
israel: cũ oi qd fecerũt ait dñs. Ecce dies veniẽt dicit dñs
⁊ edificabit ciuitas dño a turri ananneel vsqꝫ ad portã ãguli

ꝛ exibit vltra normā mēsure in cōspectu eius sup collē ga reb:et circuibit gogata.et omnem vallē cadauerum ꝛ cineres ꝛ omnes,campos vsqꝫ ad torrētē cedron ꝛ vsqꝫ ad angulum porte equoꝛuz orientalis sanctuz domino non euel letur:ꝛ non destruetur vltra in perpetuum.

¶ Duo capitula hec iudei viri pro tēpore redemptionis vestre per messiam quē venturū dicitis a doctoribus vr̄is exponuntur.in quo maxime fundantur. propterea quia etiam de decē tribubus reuersione in eis agitur.quod de babylonica reuersione verificari non potest.cum in illa:vt historie narrant:decē tribus reuerse non sint Ipsis itaqꝫ prophetie:siue capitulorum discursum:declarantibus; dicunt deum hieremie dixisse;vt verba hec que ad deum locutus erat:in libro scriberet.erant enim nouissimis diebus verificanda. Et dicunt preteritum tempus pro presenti prophetam posuisse:cum verba que locutus sum.inqt.nonduz explicata.sed explicāda prophetaruz more;prout alias dictū est. Dicuntqꝫ tribulationes has:de quibus hic mentio fit: gog magog bello scatendas esse.quod bellum ante aduentum veri messie erit.a quo etiam erunt iudei liberati;per verba illa dicentia. Et erit in die illa ait dn̄s;conterā iuguz eius a collo tuo:et vincula tua disrumpam. Uerba autem illa. Uocem terroris audiuimus.et reliqua.eo tempore a gētibus dicenda esse aiunt. Uerba vero illa.sed seruient domino deo suo ꝛ dauid regi eorum . dicunt aut ꝓ proprio dauid aut pro messia eius filio:quē dauid nomine vocauit prophetam dixisse. Cunqꝫ gentium vos persequentiū ruinam per prophetiaz minetur: ꝛ vobis post peccati punitionem ꝓmittatur salus.nullo mō verum messiam promissum christum fuisse concedere volunt. Dicūt.n.ex eius aduentu hijs oppositum fuisse.vnde esse aliū venturum.cuius tēpore hec verificanda sint;indubitate concludere putant.

Iudeorum expositio

Pars secunda

Partem insuper illam Et erit fortis eius ex eo ⁊ potestas illius de medio eius egredietur super messia sic exponunt. Dicunt enim Et erit fortis eorum. s. eoruȝ rex ex eo: ⁊ pro maiori confirmatione ⁊ potestas illius de medio eius egredietur subdit. notum erat enim ex israel messiaȝ regem esse debere. Hiis autem verbis vsus est propheta vt ostenderet ꝙ ab aliarum nationum regibus sicut vsqȝ tunc amplius dominādi non erant. Ex eo vero ꝙ de medio eius egredietur inquit. moysi dictum deuteronomij. xvij. verificatur dicens. De medio fratrum tuorum constitues tibi regem. Et particulam illaȝ Et applicabo euȝ ⁊ accedet ad me aut pro rege ipso aut pro israel intelligi posse aiunt. Super parte quidē illa prophetie dicente vox in rama audita est ⁊ reliqua. Eo quia de decem tribubus quarum caput erat efraim de cuius tribu ipsarum rex erat in ipsa mentio fiat: dicūt ꝙ cum ipsarum reuersionis spes aliqua quodammodo nō esset: cum secundo templo reuersi non sint nec illorum certus locus sciatur. ideo vox illa matris rachel in rama idest in excelso audita est super eis plorantis metuentis ne forte etiam tunc reuersure sint. cui propheta dei nomine respondens sequentia consolatoria verba inquit dicentia prohibe voci tue ne ploret ⁊ reliqua. Quibus tunc letabitur virgo in choro iuuenes ⁊ senes insimul continetur: vbi dicūt ꝙ virgo pro virginibus intelligitur. Rursuȝ super ea parte dicente statue tibi spectacula pone tibi signacula ⁊ reliqua. dicunt ꝙ illis qui tunc erant propheta loquebatur dicens vt captiuationis tempore sibi spectacula ad viam recognoscēdam ponerent. Erant enim adhuc ad suas ciuitates reuersuri. Sed rabi salomon dicit statue tibi spectacula hoc est signa quibus in viam tuorum bonorum patrum dirigaris.

Rabi salomon

¶ Particulam autem illam vsquequo perplexa eris filia rebellis ad vos sollicitandum vt amplius perplexis nō

manentibus habita de peccatis vestris penitentia ad domi num conuerteremini. super subsequenti vero particula videlicet eo quia creauit deus nouum super terra femina circundabit virum dicunt q̄ post redemptionem vestram per messiam fiendam nouum hoc super terra deus creabit q̄ femina scilicet que ab homine nunc circundatur ꝛ persequitur: virum tunc ipsa circūdabit persequeturq̄ʒ. Quod quidem per anthonomasiam dictum fuisse volunt ad denotādum q̄ cum vt ad ipsum conuerteremini hucusq̄ʒ vos deus sequutus sit econtra tunc erit. vt enim ad eum reducamini vos ipsum circumdabitis. Ex qua visione profeta letatus concludit ꝛ dicit ideo quasi de somno excitatus sum ꝛ vidi ꝛ somnus meus dulcis mihi. Super ea parte preterea dicente Ecce dies venient dicit dominus ꝛ seminabo domum israel ꝛ domum iuda semen hominum ꝛ semen iumentorum rabi dauid dicit q̄ messie tempore sicut semē ex quo de grano vno plura nascuntur sic homines ꝛ bestias deus ponet. Quamobrēʒ in magna multitudine eos multiplicare faciet. attamen rabi salomon in ea aliter se habet. dicit enim q̄ deus gratiā suā super doctos ꝛ indoctos tunc sic infundet vt in dei cognitione equales omnes sint. dicitq̄ʒ doctos hominum nomine ꝛ indoctos iumentorum methaphorice prophetā appellasse. Ex verbis autē illis dicētibus in diebus illis non dicent vltra patres comederunt vuaʒ agrestem ꝛ dentes filiorū obstupescunt rabi dauit ait esse hoc apud peccatores quid consuetum quēadmodum trenorum quinto antiqui dixere patres nostri peccauerunt ꝛ non sunt nos aūt iniquitates eorum portauimus. verūtamen de diuina constitutione est iniquitates patrū sup filijs reddere cum opa patrum filij sequuntur, seu q̄ iniquitates omnium simul congregent ꝛ omnes super filijs reuoluant. Rabi dauid.

id autem nisi pro idolatria seu aliquo alio peccato intenso nunq̄ fieret. ⁊ subdit q̄ metus hic tunc temporis apud homines non erit. Omnes.n. deū equaliter cognoscent ⁊ cōsequenter peccati sui quilibet penam luet. Et sup ea parte dicente Ecce dies venient dicit dn̄s ⁊ feriam domui israel ⁊ domui iude fedus nouū ⁊ reliqua dicit rabi dauid q̄ hec nouitas pacti erit sic vt non amplius irritum queadmodū illud quod in monte sinai cū israel deus pepigit sed firmū sit. Christianis autem qui in hoc errant dicētes de noua lege per hiesum nazarenum datam hic prophetā loquutum esse, responde q̄ non dicitur a propheta sicut lex quā dedi eis sed sicut pactum quod pepigi cū patribus suis: qd̄ pactum ipsi irritum fecerunt. hoc aūt nouum irritum non facient. dabit.n. legem suam deus in visceribus eoꝝ ⁊ in cordibus eoꝝ scribet eam. si erit ergo nouitas pacti sed eius cōfirmatio. ¶ Nunquid non prophetaꝝ vltimus malachias in fine sermonum suoꝝ inq̄t Memētote legis moysi serui mei quā mandaui ei in oreb ad omnes israel precepta ⁊ iudicia vbi tota pagina illa sup messie misterio versatur: Cōcludit enim Ecce ego mittā vobis eliam prophetam anteq̄ veniat dies dn̄i magnus ⁊ horribilis. Ex quibus nunq̄ aliā legē super illa que monte sinai data fuit innouandā esse manifeste colligit. Super subsequenti quoq̄ parte dicente Et non docebit vltra vir proximum suum ⁊ vir fratrem suum cognosce dn̄m: Omnes.n. cognoscent me a minimo eorū vsq̄ ad maximum ait dn̄s: quia propitiabor iniquitati eorū ⁊ peccati eoꝝ si memorabor amplius. dicit iste rabi si esse per verba hec intelligendum equalem scientiam tunc oēs habere hoc enim impossibile esset precipue vt essent pueri suis maioribus doctrina similes ⁊ equales. Innuit autem per ea propheta omnes tūc in timore dn̄i ⁊ via eius ambulando equales esse. Et hoc quia iniquitati eorum quam in

captiuatione commiserunt ꝓpitiabitur deꝰ. ⁊ vt ipsū cogno
scant cor nouū eis dabit. Pro quo verba illa subseq̄ntia ꝓ
pheta protulit dicēta. si mēsurari poterunt celi sursum ⁊ in
uestigari fundamenta terre deorsum. ⁊ ego abijciaȝ vniuer
sum semen israhel cū omnibus hijs que fecerūt ait dn̄s.
¶ Hec igitur est vestrorum doctoꝝ. precipue rabi dauid
sup hac ꝓphetia expositio: que q̄ntum veritati ac prophetie
intellectui consona sit: ex hijs que sequenť vobis liquide
patebit. q̄uis aliquibꝰ partibꝰ: quēadmodū ⁊ alijs cōtigit
prophetijs: eorū verba si recto sensu interpretarenť: ver ita
ti adhereant. Certum est enim ꝙ de vestra ab hac presen-
ti captiuitate redēptione prophetia loquitur: necnō de vni
uersali israel ad hierusalē reuersione. illorum scȝ qui ad tem
pus illud reseruabuntur. qui tamē vt omnes prophetie te-
stantur: pauci erunt. quēadmodū etiā hic ꝓpheta ait. salua
dn̄e populū tuū reliq̄as israel. Hoc aūt post gog magog. scȝ
antichristi bellum: vobis verū messiam xp̄m ihesum cogno
scentibus: erit. Tunc enī cognita veritate ab errore vestro
recedetis. Qua de causa cum hoc mysterio tanq̄ȝ materia
et reductionis modo propheta sermonem agressus est: cuȝ
hec dicit dominus: vocem tremoris audiuimus. inquit.
Ego vero vt veritas vobis facilius manifestetur: ⁊ vestro
rum rabi insufficientia: seu prauitas magis pateat: hic mo-
do tali procedam. nam principaliores partes: quibus pro-
phetie sniam a vero sensu peruertere conantur. primo dei
auxilio confutabo. ceteras vero cū ad veram prophetie ex
positionem deuenīam: eo mō quo intelligende sūt: deo du
ce declarabo. Cum itaq̄ȝ clausulam illam: vocem terroris
audiuimus: a gentibus dicendam esse aiunt: dico ipsos cō-
tra prophetie intentionem procedere: que vt ex se patet: ad
iudeos de directo loquitur. Et cum ex ea parte seu parti-
bus quibus aliarum gentium consumptio predicatur ihesū

Confutatio eorum.

verū messiā promissū nō fuisse: concludere voluit: eo quia huius oppositū tunc secutum est. dico de vniuersali gentium cōsumptione pphetiā aliquo mō verificari nō posse. scitis enī vniuersale messie dñium per oēs prophetas predicari: quod qdem etiā a vris doctorib⁹ cōceditur. vñ si ipsarum oim destructio siue cōsumptio tūc fieret: prophetie alie mēdacium predicarēt: quod ē absurdū dicere. Ut ergo adinuicē prophetie cōtrariari nō videaī q pars hec de hijs solūmodo xpianis q antichristū sequentur aliisq infidelibus intelligēda sit. necessario dicere debemus. Et ratio quare ī illis christianis et nō in vobis cōsumptio fiet: erit quia vos in verum messiam antichristum reputabitis: eo quoq mediante vobis veritas manifestabitur. Illi autem cum a vera via qua semper ambulauerunt metu tunc recederint nō sic excusandi erunt. Et cum tantum illi qui sine causa licita vos persecuti fuerint: in hac sorte cadēt. Iccirco. Propterea omnes qui comedūt te: deuorabuntur. Propheta ait et reliqua. Certum est enim q cum vos in fine saluare deus velit sine licita causa veraudi non estis. secus autem est vt supra dixi. de causa fidem decernente. Partem insuper illam: et erit fortis eius ex eo: et potestas eius d medio eius egredietur: licet messie recte vestri attribuāt: non tamē super eo quē expectatis verificari potest. quod quidem ex vocabulorum vi manifeste patet. Scitis enim nomen hoc adir hebraice. latine fortis: diuinitatem importare: quā messiam habere: vos minime conceditis. Cunq et potestas eius de medio eius egredietur: pro maiore dicti corroboratione: replicatum fuisse aiunt: a veritate non parum elongantur. Cum termini isti fortis. scilicet et potestas: quemadmodum infra vera deo duce expositione ostendeī: diuersa habeant significata. ita q pro diuersis subiectis accipi om-

nino debent. Et cum dictũ illud moysi deuteronomij. xvij. capitulo ex clausula hac verificari dicunt Qua ratione mo ueantur nescio. fuit enim illud israhel a moyse preceptum: vt cum in promissionis terra essent: volentes super eos re- gem constituere: ex israhel et non ex alijs nationibus ipsum constituerent. Rex autem messias per vos constituendus non est: quemadmodum etiam ex modo loquendi sui pro- pheta hic innuit: cum de medio eius egredietur: ait. Egre- dietur enim ex seipso absq; hoc q̄ ab alio constituatur.

De ea quidem particula dicente. Et applicabo eum; et accedet ad me: quam vt pro rege aut pro israhel intelligi posse dicunt. dico magis consonum esse; vt pro israhel q̄ȝ pro rege intelligatur. et hoc per clausulã immediate sequẽ- tẽ; qua concluditur. Et eritis mihi in populum. et ego ero vobis in deum. Quo etiam intellectu; vt infra patbit; pro- phetie sensus melius habetur. Cunq; per eam clausulam dicentem. Tunc letabitur virgo in choro; prophetam vir- ginem pro virginibus sumpsisse volunt: prauc ipsorum mo rẽ id dicunt. Nam si non de propria et determinata virgi- ne propheta loqueretur virgines plurali numero: quemad modum de iuuenibus senibusq; fecit; dicere potuisset. Id preterea quod super ea parte statue tibi spectacula. pone ti bi signacala. et reliqua. dicunt stare minime potest. Non e- nim pro tempore adeo longo quo captiuitas vestra duratu ra erat; propheta cui occultum non erat; verba illa dicere poterat. Necnon id q̄d super particula illa. Usquequo p- plexa eris filia rebellis; eo quia creauit deus nouum super terra; femina circundabit virum; dicunt. omni veritati con- trarium est. Ipsi enim clausule sententiam que vna ẽ. vt vi distis in duas diuidunt. et cum hoc eorum dicta super eis consona minĩe sunt. Nõ. n. q̄ hoĩes deum circũdent; vt ad

sua reducantur seruitia quid nouum esse videtur in tantum ꝙ per antibonomasiam prout ipsi dicunt a propheta expli-caretur. Et ad rabi dauid qui ea particula Et seminabo domum israel ꝛ domum iude semen hominuꝫ ꝛ semen iumentorum: vult homines ꝛ bestias vsas. sicut semē deum tunc multiplicare debere. dico ipsū nō bene sentire. id enī qđ per verba hec ꝓpheta vult: quēadmodū rabi salomon ait: sub sequentia verba declarāt. dicētia. In diebus illis nō dicēt vltra. Patres comederūt vuas agrestes: ꝛ reliqua. vbi ipsemet rabi dauid subdit id ob equalē in eos infusam sciētiā tunc contingere. Id tū quod iste rabi super verbis hijs de patribus comedentibus vuuas agrestes: dicit in se verita-tem habet. verificatur enī in vobis. super quibus patꝝ ini-quitates redunt precipue eoꝛuꝫ qui in xpi passione reperti sunt: ꝛ pilato dixerūt. sanguis eius sup nos et sup filios nostros. Cum autē sup ea parte. Et feriam domui israel ꝛ domui iude fedus nouum ꝛ reliqua. pro pacto nouo. firmuꝫ non irritum pactū prophetam intelligere dicit. Ex quo cō-tra christianos arguit dicētes illud pro noua lege. per christum ihesum datā a propheta dictuꝫ fuisse: christiane veri-tati obstare putans suis verbis illam confirmare video. ar-guens enī in eo se fundat. quia nō sicut pactū: quod pepigi cuꝫ patribus suis: propheta dixit. Et nō dixit sicut lex quā dedi eis. Et deinde suam opinionem probare volens pac-tum hoc nouum firmum ꝛ non irritum eē debere dicit. eo quia legem suam in visceribus coꝝ deus dabit. non consi-derans ꝙ si pro nouo pacto legem que visceribus eorum danda erat propheta intelligebat. cogitur dicere pro pacto ꝛ lege prophetam idem sentire: precipue cuꝫ pacti nomine vtrunqꝫ appellet. et illud scꝫ quod patribus suis datum fu-it. ꝛ hoc nouum quod filijs dandum erat. non obstante ꝙ in sacra scriptura nomine pacti legem appellari. plerisqꝫ in-

locis inuenimus. ad auctoritatẽ autem malachie quaꝫ ipse ducit: dico ꝙ si prophete intentõnẽ ibi bene intellexissꝫ tacuisset hec absꝫ dubio. Hanc enĩ proprie sententiã: seu huic similem malachias loco illo innuere voluit. Nã messie my sterium tangẽs: cuius aduentu noua lex. scꝫ prime verifica tiua: danda erat: vt moneret eos: ꝙ vsꝫ tunc moysi lex ob seruari debebat: inquantũ scilicet ad eius precepta ꝛ ceri monias. ideo pro eorum notitia eis in signum dedit: quoni am antequã dies illa qua prima lex euacuanda erat: ꝛ noua lex danda etiam prophetam illis deus mittere debebat sed de hoc infra suo loco: deo duce diffusius loquetur. Et si huius rabi dicta super parte illa dicente Et non docebit vltra vir proximum suum: ꝛ reliqua bene consideraueritis suã claudicationem ꝛ quantũ expositionibus suis a veritate distet: manifeste videbitis. Nam super hijs verbis dicentibus. Omnes enim cognoscẽt me a minimo eorꝫ vsꝫ ad maximum: prophetã mẽdacẽ facit: cum quid impossibile dicat: posse oẽs in scientia eq̃les tũc eẽ. prout ꝓpheta asserit Uos autem si suum sufficiẽ cognoscere vultis: moduꝫ loquendi ipsius attẽdite: qui contra prophetie sententiam cognitionem hanc ad absolutam scientiã equiuocando o reducit: dicens impossibile esse ꝙ tunc equales omnes in scientia sint. Quamobrem ad dñi timorem hanc equalitatẽ reducit: quasi ignoraret ꝙ illa scientia infusa: ꝛ non acquisita esse debebit. Qua mediante in timore domini equales omnes erunt: non obstante ꝙ iobelis. iij. verba hec allegando queadmodum ibi deo duce videbitis: sibipsi contradicit.

¶ Ego equidem vt de prauitate vestrorum vobis clari orem noticiam prebeam veram prophetie expositionem aggrediar. Dicoꝗ ꝙ cum vestram post antichristi bellum redemptionem. prout supra dixi. hoc in loco propheta narrare voluerit: cum antichristi mysterio sermonem incoans: *Catholica expositio*

inquit Hec dicit dñs deus israhel dicēs, scribe tibi omnia verba que locutus sum ad te in libro. Ecce enim dies venient dicit dominus: ꝛ conuertaʒ cōuersionem populi mei israbel et iuda ait dñs. ꝛ reliqua. vbi dicit; hec sunt verba q̄ locutus est dominus ad israbel ꝛ ad iudam: quoniam hec dicit dominus: Uocem terroris audiuimus: ꝛ reliqua. quibus antichristi bellū tāgit: ꝛ verba sua ad israbel ꝛ ad iudā prout videtis dirigit. nō autem ad gentes. vt vestri volunt Sed cum in bello illo maior pars vestrū peritura sit. ꝛ pauci sint remansuri. Idcirco verbis hijs ꝓpheta vsus est. quā obrem etiam dixit diem illam magnam eē: tempusqꝫ tribulationis iacob. Pro remanentibus autem: ꝛ ex ipsa saluabitur inqt. ꝛ modum saluationis narrādo; verba hec protulit dicentia Et seruient dño deo suo: ꝛ dauid regi eoꝝ quē suscitabo eis. Que quidem verba pro dauid filio scʒ messia rege; prout ipsi etiā aiunt a propheta dicta fuerunt. Et qꝛ messias hic deus esse debebat: ideo verbis hijs propheta vsus est. aliter eniʒ sibi seruire licituʒ non eēt; nec a propheta preciperetur: cum contra legem veniret. sed cum mens vestra id minime capiat. fueritqꝫ a vobis semper repulsum. Quapropter pro vestra salute dei preuentus vobis necessarius sit. ideo quoniam tecum ego sum ad saluandū te. ait dñs: consequēter propheta inquit; quasi dicat ꝙ ea de causa tu penitus non peribis. quia deus tibi per gratiaʒ preueniet. Causam autem quare in vobis; sicut in alijs gentibus antichristum sequentibus consumptionem deus nō faciet. iam supra habuistis. sed esse id ex dei gratia. ꝛ non pro meritis tuis. quia ex tui parte nulla tibi esset redēptio; per subsequentia verba propheta ostendit: dicentia. quia hec dicit dominus; insanabilis fractura tua; pessima plaga tua; non est qui iudicet iudicium tuum ad alligandam curationē tuam; medicina non est tibi. vbi super ardua punitione; quam

tibi deus merito dedit se iustificando. Et qua etiam omnino deperdita ⁊ inreducibilis semper iudicata fuisti. subdit. omnes amatores tui obliti sūt tui:teq̄ nō querūt. Plaga enim inimici percussi te castigatione crudeli propter multitudinē iniquitatis tue xp̄m sc; interficiendo:fortia facta sūt peccata tua. videlicet post eius mortem: cum sequentium eum persecutione. Et deinde destructionem illorum qui sine licita causa te persecuti fuerint:enarrando. subsequenter ait. Propterea omnes qui comedunt te deuorabuntur ⁊ reliqua. vobis in eis omnimodam redemptionem. cu; bonorum restitutione promittēdo. Quibus dictis. Et erit fortis eius ex eo:⁊ potestas illius de medio eius egredietur: Propheta inquit. Et deinde sequitur. Et applicabo eum ⁊ accedet ad me. Quis enim est ille qui applicet cor suum: vt appropinquet mihi ait dominus:⁊ eritis mihi in populum.⁊ ego ero vobis in deum. Quod dictum si recte consideraretis:id quod in eo continetur mysterium pro salute vestra intelligeretis. Et quāuis omnia hec sapiētes vestros non latere apud me notum sit:ipsosq̄ locum hunc; sicut et alios ptaue exponere. Attamen ne etiam ab indoctis vestris occultetur: volo intelligatis q̄ messie partes:quas tunc concedetis:propheta loco isto enarrare voluit. Nam ⁊ erit fortis eius ex eo dicendo. Partem suam tetigit diuinam. Scitis enim q̄ terminus hic adir. latine fortis. p̄pe deo attribuitur. ⁊ si pro rei magnitudine aliq̄n alteri accomodet̄:id equiuoce fit. Cu; aūt. Et potestas ei⁹ de medio illius egredie̅t. dixit partem xp̄i tetigit humanam. Sed ex eo. et de medio eius inquit propheta. vt ostenderet xp̄m fu isse verum messiam:deum humanatum:⁊ de medio vestrū egressum:vos tunc omnino concedere debere. quod ante id si concessistis. ⁊ hoc deutero. xviij. cū moyse hū cōuenit

dicente. prophetam de medio tui: de fratribus tuis suscita-
bit tibi dñs deus tuus. vbi etiam ipse de xp̄o loquitur: quē
admodū pte prima ꝓpheria sc̄da sufficienter ristū est. Par
tē autē illā. Et applicabo eū: ⁊ accedet ad me pro israhel. si
cut rabi ionatan ait. propheta dixit. ⁊ hoc sui preuentus p
gratiam ad te saluandum necessitatem reiterando. Sed cū
nisi dispositiune stante: talis preuent⁹ fiat: vt ostenderet hāc
dispositionē te tunc habere. subdit: Quis enī est ille q applī
cet cor suum: vt appropinquet mihi ait dñs. Quod dictum
eo mō quo a vestris dicit̄; intelligendum ē. videlicet quis
enim est ille qui applicet cor suum. vt appropinquet mihi
quem ego non recipiam ait dominus. ⁊ hoc est quod con-
sequenter dicit. Et eritis mihi in populuz. ⁊ ego ero vobis
in deum. Pro maiori autem predictorum omnium decla-
ratione sermonē astrignit propheta. ⁊ dicit. Ecce turbo do
mini furor egrediens procella ruens sup caput impiorum
conquiescet: non auertetur ira indignationis dñi; donec fa
ciat et compleat cogitationes cordis sui: in nouissimo die-
rum intelligetis in ea. volens ex hijs ostendere omnia hec
antichristi tempore verificanda esse. cuius causa prophetie
principio deus hieremie dixit. scribe tibi verba hec que lo-
cutus sum ad te in libro. Unde causam quare sic gratiose
⁊ misericorditer deus vobiscum aget: vniuersis notificare
volens. subsequens capituluz agrediens inquit. Hec dicit
dñs inuenit gratiam in deserto. ⁊ reliqua. vbi ait. Et chari
tate perpetua dilexi te. ideo attraxi te misericordia. Et vñe
reductionis circūstantijs narratis dicit. Audite verbū dñi
gentes; ⁊ annunciate in insulis que procul sunt: ⁊ dicite.
Qui dispersit israhel congregabit eum: ⁊ custodiet eum: si-
cut pastor gregē suum. Redimet enī deus iacob; ⁊ libera-
bit eū de manu potentioris eius. hoc est de manu peccati p
ipsuz contra xp̄m cōmissi; quod potentius eo erat. ipsumq

sua duritie ⁊ perfidia permanere faciebat. pro quo infra.q̃
propitiabor iniquitati eorum ⁊ peccati eorum non memo-
rabor amplius fatur. Quod de proprio ⁊ determinato pec
cato christi mortis intelligitur. quo deleto ad veritatẽ cog
noscendã capaces reddebimini: ⁊ spiritualibus bonis: ⁊ cor
poralibus insimul fruemini. Quare propheta consequẽter
dicit. Et venient ⁊ laudabunt in monte syon: ⁊ confluent
ad bonũ dñi super frumento vino ⁊ oleo. tangens per hec
spirituales partes scꝫ eucharistie sacramentum quod pane
⁊ vino perficitur: ⁊ sacramentum chrismatis quod perficit̃
oleo. Et deĩde pro corporalibus partibus: ⁊ super fetu pe
corum ⁊ armentorum subdit: concludens dicendo. Et erit
anima eorum quasi ortus irriguus: ⁊ vltra non exurient eo
quia ⁊ presentẽ ⁊ futurã vitam beatam habebunt. Cum ãt
ex vestra reductione in celo ⁊ paradiso a sanctis patribus
gaudium magnum fieri debeat. Idcirco post predicta ver-
ba inquit propheta. Tunc letabitur virgo in choro iuue-
nes ⁊ senes insimul. ⁊ conuertam luctum eorum in gaudi
um ⁊ consolabor eos: ⁊ letificabo a dolore eoꝝ. Quorum
verborum sensus verus hic est. Tunc letabitur virgo de-
terminata. scꝫ maria in choro videlicet angelorum in queꝫ
ipsa beata assumpta est. iuuenes ⁊ senes insimul. hoc est sã
cti beati pͥme legis ⁊ secunde. Non enim dubitatur quin
ipsa mater misericordie super vestra conuersione letanda:
⁊ exultanda sit: cum ad suam deuotioneꝫ. vos pmos esse
decebat. pari quoqꝫ modo ⁊ sancti patres qui in luctu ⁊ a-
maritudine de vestra perditione semper fuerunt letabunt̃:
precipue cum principaliores: ⁊ maior eorum pars ex te e-
gressi sint. Pro quo etiã hieremias ipse letatus est. cum in
fra inquit. Ideo quasi de somno excitatus sum: ⁊ vidi ⁊ sõ
nus meus dulcis mihi. Voluens deinde sermonem ad de
cem tribus propheta talia fatur. Hec dicit dominus. Vox

in rama audita est. ⁊ reliqua vsqꝫ ad partem illam dicentē. Idcirco conturbata sunt viscera mea super eum: miserans miserabor eius ait dn̄s. vbi rachel super filios suos plorā-tis lamentatione narrata: que quidem lamentatio pro de-cem tribubus. quarum tribus effraim filij ioseph filij ipsius rachel caput erat: per ipsam omnino fiebat: metuebat enim ne tempore etiam illo ipsorum misertus esset deus: ita ꝙ nec tunc ad hierusalez reuersuri essent: promittit ei prophe ta ipsarum etiam reductionē dei nomine: qui sue misericor die recordatꝰ ipsos ad suos terminos tunc ducet. ita ꝙ ad bonum illud vna cum fratribus suis confluent. Ad quos iterū reuertēs: ꝓpheta inqꝫ statue tibi spectacula. pone ti-bi signacula. dirige cor tuum ad semitam: via qua iuisti re-uertere virgo israel: reuertere ad ciuitates istas. Quod di ctum alterius sententie est ꝗꝫ eiꝰ que a doctoribus vestris assignatur. nam cum ad hierusalem redeundū spes vestra ⁊ voluntas continue directa sit. ideo per verba hec modꝰ ⁊ via reuersionis a propheta datur. ⁊ est: vt ea via qua ab illa recessistis reuertamini: ⁊ hoc recessus causam cognoscē do. pro quo statue tibi spectacula: pone tibi signacula. ⁊ re-liqua inquit: quasi diceret. si tu israhel ad tuas ciuitates re uerti vis cor tuū ad semitā rectam. scꝫ ⁊ veram te dirigere oportet. ⁊ hoc quidem ea via qua a semita recessisti: reuer tendo. statuendo scilicet tibi spectacula ⁊ signacula tibi po nendo. hoc est peccata illa: per que de vno in aliud proce-dendo: patres tui a recta ⁊ vera semita recesserunt infra te rememorādo: ita vt te recognito: ⁊ ex illis quibꝰ adhuc tu inuoluta es pnīa habita ad verā semitam reducaris. Et cū aliud peccatū ꝗꝫ id contra xp̄m per patres vestros cōmissū huiꝰ causa esse n̄ potuerit: cum de alijs per vos penitētia facta iam sit. Ideo pro maiori declaratione ⁊ vt super illo vobis viam aperiret propheta subdit. Usquequo perple-

ra eris filia rebellis:eo quia creauit deus nouumsuper ter
ra:femina circundabit virum. ac si diceret. vsquequo tu re
bellis ac pertinax resistens tibi difficile erit cor tuum ad se
mitam dirigere:ita vt mysterium hoc nouum cōcedas q̄d
deus super terra creauit:videlicet q̄ femina scʒ maria vir
go virum christum scʒ ihesum ab instanti incarnationis per
fectum circundauerit. Cum autē dies adhuc venturi sint:
quibus talis gratia vobis a deo concedetur. consequenter
propheta ait. Hec dicit dominus exercituum deus israhel
Adhuc dicent verbum istud in terra iuda: ⁊ in ciuitatibus
eius cum conuertero captiuitatem eorum: benedicat tibi
deus habitacule iusticie mons sanctus: ⁊ habitabit ī eo iu
das: ⁊ omnes ciuitates eius simul agricole ⁊ minātes gre
gem. Ubi concludendo ait. quia inebriaui animam lassam
⁊ omnē animā exurientem saturaui. quasi diceret q̄ anima
que a pctō detēta lassa ⁊ afflicta erat grā a deo infusa satu
rabitur tūc: ⁊ inebriabit ⁊ ad salutē suā cognoscēdā dispositā
reddet. Et ex hoc gauis⁹ pphēta. iō quasi de sōno susci
tat⁹ sū ⁊ vidi inqt. ⁊ somn⁹ me⁹ dulcis mihi. Cū aūt gratia
hec a deo tūc ↄcessa cōis atqʒ equal' eē debeat. iō cōseqnt
pphēta talia fatur. Ecce dies venient dicit dñs. ⁊ seminabo
domū israhel ⁊ domū iuda semē hoīm ⁊ semē iumētorū. q̄
verba put rabi salomō ait intelligēda sūt. ⁊ seminabo idiffe
rēter grāʒ meā sup semē hoīm ⁊ sup semē iumētoꝝ. hoc est
sup doctos ⁊ idoctos. ita vt oēs eq̄lit̄ cognoscēdo me salua
ri possint eo q2 grāʒ meā mea clemētia i oēs eq̄lit̄ ifūdā. q̄re
subdit. Et erit sicut vigilaui sup eos. vt euellerē ⁊ demoli
rer ⁊ dissiparē ⁊ disꝑderē ⁊ affligereʒ. sic visitabo sup eos.
vt edificē ⁊ plātē ait dñs. Et cū pctm̄ ꝑ aliquē cōmissū sup
aliū tūc pūci nō poterit grē eq̄litate tūc stāte ⁊ dei cognitio
nis. iō subseq̄nt pphēta ait. In dieb⁹ illis non dicent vltra
Patres comederunt vuas agrestes: ⁊ dentes filioꝝ obstu

pescunt. omnis enim homo qui comederit vuã acerbam dẽ
tes eius obmutescẽt. ita ꝙ vnusquisq; ꝑ pctõ suo penã lu-
et: ⁊ hoc pro cognitionis equalitate; quẽadmodũ rabi da-
uid ait: quis non ad prophetie intellectum id dicat. Et
deinde pro maiori dictorum verificatione sequitur prophe
ta dicere. Ecce dies venient dicit dñs: ⁊ feriam domui isrl'
et domui iuda fedus nouum: non sicut pactum quod pepi
gi cũ patribus suis: quod ipsi irritũ fecerũt. sed hoc est pac-
tum quod feriam cum filijs israhel post dies illos ait dñs.
dabo legem meam in visceribus eorum: ⁊ in corde eorum
scribam eam: ⁊ ero eis in deum: ⁊ ipsi erunt mihi in populũ
super quo loco pro veritatis declaratione dico: quẽadmo
dum vos non latet: legem pacti nomine nuncupari in sacra
scriptura pluries reperiri. teste moyse Deuteronomij. xxix.
dicente. Hec sunt verba federis: quod precepit dominus
moysi: vt feriret cum filijs israhel in terra moab preter fed'
illud quod cum eis pepigit in oreb. Certum est enim ꝙ in
oreb aliud fedus preterquam ipsa lex datum minime fuit.
Dico insuper ꝙ legem illam et pactum cum christi morte
⁊ eius non receptione vos irritum fecistis. Tunc autẽ ip-
sum cognoscentes per dei gratiam sic firmum erit ꝙ nunq̃
delebitur. ⁊ hoc modo rabi dauid expositio locum habere
potest. Verba tamen prophetie exponẽda sic sunt: nã. Ec-
ce dies venient dicit dñs scz antichristi bellum sequentes:
⁊ feriam domui israhel ⁊ domui iuda fedus nouum. hoc ẽ
legẽ nouã per christum. scilicet datã. cui tunc cõfitebuntur
que quidem nõ sicut ea: quã patribus suis dederit. pactũ
enim illud ipsi irritum fecerũt: ita ꝙ oportuit me illos acre
castigare. Hoc autem irritum non facient. dabo enim legẽ
meam in visceribus eorum. ⁊ in corde eorum scribam eam
Per que verba hanc legem gratie esse propheta innuit.
⁊ omnibus equalem. Quod quidẽ per subsequentia verba

aptius propheta ostendit, dicentia. Et nō docebunt vltra vir proximū suū. & homo fratrē suū, dicens cognoscite dnīz omnes eñ cognoscēt me a minimo eoꝝ vsqꝫ ad maximum ait dn̄s. vbi hui⁹ gratie vobis cōcedende causaȝ assignādo propheta concludit dicens. Quia ꝓpiciabor iniquitati eorū & pctī eoꝝ ñ mēorabor āplı⁹. Ex quib⁹ vbis pñtis captiuationis causam. & eius diuturnitatis. pctīn cōtra xp̄m commissum fuisse aperte colligimus. loquitur enim de proprio & determinato peccato; cum propitiabor iniquitati eorum & peccati eorum non memorabor amplius singulariter proferat. Qd ñ pro alijs locutus essz peccatis plurali numero haut dubium locut⁹ esset. Et cum peccati grauitate attenta gratia hec, prout supra asserit, post longum tempus vobis concedenda esset, ita vt ab omni spe priuata quodammodo videretur. Idcirco pro rei certitudine propheta talia fatur. Hec dicit dominus, qui dat solem in lumine diei; ordinē lune & stellarum ñ defecerint leges iste coram me; dicit dominus, etiam semen israel deficiet; vt non sit gens coram me cunctis diebus. & reliqua, vsqꝫ ad prophetie finem contenta. Que omnia mysterij huius certificatiua sūt. & preter hec vsqꝫ ad libri finem misterium hoc plerisqꝫ ī locis. vt manifeste patet; ab ipso hieremia tangit.

Prophetia quinta

Ezechiel. capi. xxxvi. hoc idez mysteriū ꝓphetās ingt. Et tu fili hoīs propheta sup mōtes israel. & dic mōtes israhel, audite verbū dn̄i. Hec dicit dominus deus. eo ꝙ dixerit inimicus sup vos; euge et altitudines sempiterne in hereditatem fuerūt nobis. propterea vaticinare & dic. hec dicit dominus deus pro eo ꝙ desolati estis; et conculcati per circuitum; et facti Latina littera.

in hereditatē reliquis gentibus: ⁊ ascēdistis super labium
lingue. ⁊ opprobrium populi. Propterea montes israhel.
Audite verbum dñi dei. Hec dicit dñs deus montibus et
collibus torrentibus vallibusqȝ ⁊ desertis parietinis. ⁊ vr-
bibus derelictis. que depopulate sunt. et subsannate a reli-
quis gentibus per circuitum. Propterea hec dicit dñs de
us. quoniam igne zeli mei locutus sum: de reliquis genti-
bus: ⁊ de idumea vniuersa que dederunt terram meam si-
bi in hereditate cum gaudio: et toto corde. et ex animo et
eiecerunt eam: vt vastarēt. Iccirco vaticinare super humū
israel: et dices montibus ⁊ collibus iugis ⁊ vallibus. Hec
dicit dominus de⁹. Ecce ego in zelo meo ⁊ in furore meo
locutus sum: eo ꝙ confusionem gentium sustinueritis. Id
circo hec dicit dominus deus. Ego leuaui manum meam:
vt gentes que in circuitu vestro sunt: ipse confusionem suā
portent. vos autem montes israhel ramos vestros gemine
tis: ⁊ fructum vestrum afferetis populo meo israel: cum ꝓ-
pinqui erunt. vt veniant. Ecce. n. ego ad vos ⁊ conuertar
ad vos. ⁊ arabimini: ⁊ accipietis sementem: ⁊ multiplicabo
in vobis homines: omnem scȝ domum israhel ⁊ habitabū-
tur ciuitates ⁊ ruinosa instaurabunt: ⁊ replebo vos homi-
nibus et iumentis ⁊ multiplicabuntur ⁊ crescent. ⁊ habita
re vos faciam sicut a principio: et benificabo plus q̄ʒ ab ini
tio: ⁊ scietis quia ego dominus. ⁊ adducam super vos ho-
mines populum meum israel: ⁊ possidebunt te: et eris eis ī
hereditatē ⁊ nō addes vltra: vt absqȝ eis sis. Hec dicit do
minus deus pro eo ꝙ dicunt de vobis deuoratrix hominū
es: ⁊ suffocās gentē tuā. propterea hoīes nō comedes am-
plius: ⁊ gentē tuā non necabis vltra. ait dñs deus. nec au-
ditam faciam in te amplius confusionem gentium ⁊ oppro
brium populorum nequaquā portabis: ⁊ gentem tuam nō
amittes amplius: ait dominus deus. Et factum est verbū

domini ad me dicens. Fili hominis domus israhel habitauerunt in humo sua: et polluerunt eam in vijs suis: et in studijs suis iuxta immunditiem menstruate facta est via eorum coram me. et effudi indignationem meā super eos: ppt sāguinē quem fuderunt super terram: et immundicijs suis polluerunt eam. et dispersi eos in gentes: et ventilati sunt i terras iuxta vias eorum: et adinuentiones eorum iudicaui eos et ingressi sunt ad gentes: ad quas introierunt. et polluerūt nomen sanctum meum cum diceretur de eis populus domini est iste: et de terra eius egressi sunt. Idcirco dices domui israhel. Hec dicit dominus deus. Non propter vos ego faciam domus israhel. sed propter nomen sanctum meū quod polluistis in gentibus: ad quas intrastis. et sanctifica bo nomen meum magnum quod pollutum est inter gentes quod polluistis in medio earum. vt sciant gentes quia ego dominus: ait dn̄s exercituum cum sanctificatus fuero i vobis coram eis. tollam quippe vos de gentibus. et congregabo vos de vniuersis terris: et adducam vos in terrā vestram. et effundam super vos aquam mundā: et mundificabimini ab omnibus inquinamentis vestris et ab vniuersis immundicijs vestris mundabo vos: et dabo vobis cor nouum et spiritum nouum ponā in medio vestrū: et auferam cor lapideum de carne vestra et dabo vobis cor carneū. et spiritum meum ponā in medio vestri et faciam vt in preceptis meis ambuletis: et iudicia mea custodiatis et operemini: et habitabitis in terra quā dedi patrib⁹ vestris. et eritis mihi in ppl̄m et ego ero vobis in deū: et saluabo vos ex vniuersis inqnamētis vr̄is: et vocabo frumētū et mltiplicabo illud et n̄ ipona vob famē. et mltiplicabo fructū ligni et germia agri vt nō portetis vltra opprobriū famis in gentib⁹. et recordabimini viaꝝ vestraꝝ pessimarū et studiorum vestroꝝ nō

bonorum: ⁊ displicebūt vobis iniquitates vr̄e ⁊ scelera ve
stra. non propter vos ego faciam. ait dn̄s deus notum sit
vobis confundimini: ⁊ erubescite super peccatis vestris do
mus israel. Hec dicit dn̄s deus: in die qua mūdauero vos
ex omnibus iniquitatibꝰ vestris: ⁊ inhabitari fecero vrbes
et instaurauero ruinosa ⁊ terra deserta fuerit exculta que
quondam erat desolata in oculis omnis viatoris. et dicēt:
terra ista inculta: facta est quasi hortus deliciarum: ⁊ ciui-
tates deserte ⁊ destitute atqꝫ suffosse munite sederūt. ⁊ sci-
ent gentes quecunqꝫ derelicte fuerint in circuitu vestro:
quia ego dominus edificaui dissipata: plantauiqꝫ inculta.
ego dominus locutus sum. et fecerim. Hec dicit dominus
deus: adhuc in hoc inueniet me domus israhel. vt faciam
eis. multiplicabo eos sicut gregem hominis. vt gregem sā
ctum. vt gregem israhel in solemnitatibus eius. sic erunt ci-
uitates deserte plene gregibus hominum. ⁊ scient quia ego
dominus.

Capitulum. xxxvij.

Facta est sup me manus domini. ⁊ eduxit me in spiritu
dn̄i. ⁊ dimisit me in medio vallis que erat plena ossibꝰ.
⁊ circūduxit me per ea in giro. erant autē multa valde sup
faciē vallis. siccaqꝫ vehemēter: ⁊ dixit ad me. fili hominis
putas ne viuent ossa ista. ⁊ dixi dn̄e deus tu nosti. ⁊ dixit
ad me. vaticinare d ossibus istis. ⁊ dices eis. ossa arida au
dite verbum dn̄i. Hec dicit dn̄s deus ossibus hijs. Ecce e-
go intromittam in vos spiritum ⁊ viuetis. ⁊ dabo sup vos
neruos ⁊ succrescere faciam sup vos carnes ⁊ superexten-
dam in vobis cutē ⁊ dabo vobis spiritū. ⁊ viuetis ⁊ scietis
quia ego dn̄s. ⁊ prophetaui sicut preceptum fuerat mihi. ⁊
factus est sonitus me prophetante. ⁊ ecce cōmotio ⁊ acces
serunt ossa ad ossa. vnumquodqꝫ ad iuncturam suam. ⁊ vi
di. ⁊ ecce super ea nerui ⁊ carnes ascēderunt ⁊ extensa est
in eis cutis desup. ⁊ spiritū nō habebant. ⁊ dixit ad me. va

ticinare ad spiritum vaticinare filij hominis ꝛ dices ad spiritum. Hec dicit dñs deus a quatuor ventis veni spiritus ꝛ insufla sup interfectos istos ꝛ reuiuiscant. ꝛ pphetaui sicut preceperat mihi ꝛ ingressus est in ea spiritus ꝛ reuixerunt steteruntqꝫ sup pedes suos exercitus grãdis nimis valde. ꝛ dixit ad me filij hominis ossa hec vniuersa domus israel est Ecce dicunt. Arruerunt ossa nr̃a ꝛ periit spes nostra ꝛ ab scisi sum⁹. Propterea vaticinare ꝛ dices ad eos Hec dicit dñs deus ecce ego aperiã tumulos vestros ꝛ educã vos de sepulcris vestris popule meus ꝛ aducam vos in terram israel ꝛ scietis quia ego dñs cum aperuero sepulcra vestra ꝛ eduxero vos de tumulis vestris popule me⁹. ꝛ dabo spiritum meũ in vobis ꝛ viuetis ꝛ regescere vos faciaꝫ super humum vr̃am ꝛ scietis qa ego dominus locutus sum ꝛ feci ait dñs deus. Et factus est sermo domini ad me dicẽs ꝛ tu fili hominis sume tibi lignum vnuꝫ ꝛ scribe super illud iude ꝛ filiorum israel socijs eius ꝛ tolle lignum alteruꝫ ꝛ scribe super illud ioseph lignum effraiꝫ ꝛ cũcte domus israel sociorum eius ꝛ adiunge illa vnum ad alterum tibi in lignum vnuꝫ ꝛ erunt in vnione in manu tua. Cum aũt dixerint ad te filij populi tui loquentes nonne indicabis nobis quid in his tibi velis. dices ad eos hec dicit domin⁹ Ecce ego assumam lignum ioseph quod est in manu effraim ꝛ tribus israel que sunt ei adiuncte ꝛ dabo eas pariter cum ligno iuda ꝛ faciam eos in lignũ vnum ꝛ erũt vnum in manu mea. Erunt aũt ligna super que scripseris in manu tua in oculis eorum: ꝛ dices ad eos Hec dicit dominus deus Ecce ego assumam filios israel de medio nationum ad quos abierũt ꝛ congregabo eos vndiqꝫ ꝛ aducam eos ad humum suaꝫ. ꝛ faciam eos gentem vnam in terra in mõtibus israel ꝛ rex vnus erit omnibus eis in regem ꝛ non erunt vltra in duas gentes nec diuidentur amplius in duo regna. neqꝫ pollu-

entur vltra in immundicijs suis ⁊ abhominationibus suis ⁊ cunctis iniquitatibus suis ⁊ saluos eos faciam de vniuersis sedibus suis in quibus peccauerunt ⁊ emundabo eos ⁊ erunt mihi in populum ⁊ ego ero eis in deum. ⁊ seruus meus dauid rex super eos ⁊ pastor vnus erit omnibus ipsis in iudicijs meis ambulabunt ⁊ mandata mea custodiēt ⁊ facient ea. ⁊ habitabunt super rerram quam dedi seruo meo iacob qua habitauerunt patres vestri ⁊ habitabunt super eam ipsi ⁊ filij eorum ⁊ filij filiorum eorum vsque in sempiternum. ⁊ dauid seruus meus dux eorum in sempiternum. ⁊ percutiam eis fedus pacis pactum sempiternum erit eis ⁊ fundabo eos ⁊ multiplicabo ⁊ dabo sanctuarium meum in medio eorum in perpetuum. ⁊ erit tabernaculum meum in eis ⁊ ero eis in deum ⁊ ipsi erunt mihi in populum: ⁊ scient gentes quia ego dominus sanctificator israel cum fuerit sanctuarium meum in medio eorum id perpetuum.

Capitulum. xxxviij.

¶ Et factus est sermo domini ad me dicēs fili hominis pone faciem tuam contra gog de terra magog principem capitis mosoch ⁊ thubal ⁊ vaticinare de eo. ⁊ dices Hec dicit dominus deus Ecce ego ad te gog principem capitis mosoch ⁊ thubal. ⁊ circūagam te. ⁊ ponam frenum in maxillis tuis ⁊ educam te ⁊ omnem exercitum tuum equos ⁊ equites vestitos loricis vniuersos multitudinem magnam hastā ⁊ clipeum arripientium ⁊ gladium. perse ethiopes ⁊ lybies cum eis omnes scutati ⁊ galeati. gomer ⁊ vniuersa agmina eius domus thogarma latera aquilonis ⁊ totū robur eius populi multi tecum. prepara ⁊ instrue te ⁊ omnem multitudinem tuam que coaceruata est ad te ⁊ eris eis in preceptum. Post dies multos visitaberis in nouissimo annorum

venies ad terram que frustrata est a gladio et congregata de populis multis ad montes israel qui fuerunt deserti iugiter et hec de populis educta est et habitabunt in ea consi dēr vniuersi ascēdes q̄si tēpestas vēies q̄si nubes vt operi as terrā tu et oīa agmia tua et ppl'i mlti tecū Hec dicit dñs de' in die illa ascendent sermōes super cor tuū et cogitabis cogitationem malam et dices. Ascendā ad terraȝ absq3 mu ro veniam ad quiescentes habitantes secure hij omnes ha bitant sine muro vettes et porte nō sunt eis: vt diripias spo lia et inuadas predam vt inferas manum tuam super deser ta restituta: et super populum qui congregatus est ex gen tibus qui possidet possessiones et bona habitans in vmbi lico terre. Saba et dedan et negotiatores tharsis et oēs le ones eius dicent tibi Nunquid ad sumēda spolia tu venis aut ad diripiendam predam congregasti multitudinem tuā vt tollas argentum et auruȝ auferas supellectilem atq3 sub stantiam et diripias manubias infinitas. Propterea vatici nare filij hominis et dices ad gog hec dicit dominus deus Nunquid non die illo cum habitauerit populus meus isra el confidenter scies et venies de loco tuo a lateribus aqui lonis tu et populi multi tecum ascensores equorum vniuer si cetus magnus et exercitus vehemens. et ascendes super populum meum israhel quasi nubes vt operias terram in nouissimis diebus erit. Et adducam te super terram me am vt sciant gentes me cum sanctificatus fuero in te in ocu lis eorum o gog. Hec dicit dominus deus. Tu ergo ille es de quo locutus sum in diebus antiquis per manus ser uorum meorum israhel qui prophetauerunt in diebus illo rum temporum vt adducerem te super eos: et erit in die illa in die aduentus gog super terram israhel ait dominus de us noster hiesus xp̄s ascēdet indignatio mea in furore meo

⁊ in zelo meo in igne ire mee locutus sum qa in die illa erit commotio magna super terram israel ⁊ commouebuntur a facie mea pisces maris ⁊ volucres celi ⁊ bestie agri ⁊ omne reptile quod mouetur super humū cunctiq; homines qui sunt super faciem terre. Et subuertentur montes ⁊ cadent sepes ⁊ omnis murus corruet in terram.

¶ Et conuocabo aduersus eum in cunctis montibus meis gladium ait dominus deus gladius vniuscuiusq; in fratrē suum dirigetur. ⁊ iudicabo eum peste ⁊ sanguine ⁊ ymbre vehementi ⁊ lapidibus immensis ignem ⁊ sulphur pluam super eum. Et super exercitum eius ⁊ super populos multos qui sunt cum eo. Et magnificabor ⁊ sanctificabor ⁊ notus ero in oculis multarū gentiū ⁊ scient quia ego dn̄s.

Capitulum. xxxix.

¶ Tu autem fili hominis vaticinare aduersū gog ⁊ dices Hec dicit dominus deus Ecce ego super te gog principē capitis mosoch ⁊ thubal. ⁊ circumagā te ⁊ aducā te ⁊ ascendere te faciam a lateribus aquilonis ⁊ aducam super montes israel. ⁊ percutiā arcum tuū in manu sinistra tua ⁊ sagittas tuas de manu dextera tua deiciam. Super montes israel cades tu ⁊ omnia agmina tua ⁊ populi qui sunt tecum. feris auib⁹ omniq; volatili celi ⁊ bestijs terre dedi te ad deuorandum. Super faciem agri cades: quia ego locutus sum: ait dominus deus. Et immittam ignem in magog ⁊ in his qui habitant in insulis confidenter. ⁊ scient q2 ego dominus. Et nomen sanctum meum notum faciam in medio populi mei israel ⁊ non polluam nomen sanctum meū amplius: ⁊ sciant gentes quia ego dominus sanctus israel. Ecce venit: ⁊ factū est ait dominus deus. hec est dies de qua ego locutus sum. Et egredientur habitatores de ciuitatibus israel. ⁊ succēdent ⁊ comburēt arma clypeum ⁊ hastas arcum ⁊ sagittas ⁊ baculos manuum ⁊ contos: ⁊ suc-

cedent ea igni septem annis. Et non portabunt ligna de re-
gionibus: neqꝫ succidēt de saltibus: quoniā arma succēdēt
igni: ⁊ depredabuntur eos quibus prede fuerant: ⁊ diripi-
ent vastatores suos. ait dn̄s deus. Et erit in die illa dabo
gog locum sepulcri ibi in israhel. vallem viatorum ad oriē-
tem maris que obstupescere faciet pretereuntes. Et sepeli-
ent ibi gog ⁊ omnem multitudinem eius: ⁊ vocabitur val-
lis multitudinis gog: ⁊ sepelient eos domus israhel: vt mū-
dent terram septem mensibus. sepeliet autē eū omnis popu-
lus terre: ⁊ erit eis nominata dies in qua glorificatus sum
ait dn̄s deus. Et viros iugiter cōstituēt lustrantes terram
qui sepeliant ⁊ requirant eos qui manserāt sup faciē terre:
vt emundent eā. Spatio aūt septem mensium querēt: ⁊ cir
cuibunt peragrantes terrā. Cumqꝫ viderint os hoīs statu-
ent iuxta illud titulū donec sepeliant illud pollinctores in
valle multitudinis gog. Nomen autem ciuitatis amona et
mundabunt terram. Tu ergo fili hominis. Hec dicit dn̄s
deus. Dic omni volucri ⁊ vniuersis auibus cunctisqꝫ be-
stijs agri. Conuenite properate: concurrite vndiqꝫ ad vic-
timam meam quā ego imolo vobis: victimā grandē super
montes israhel: vt comedatis carnes ⁊ bibatis sanguinem
Carnes fortium comedetis ⁊ sanguinē principū terre bibe
tis: arietum ⁊ agnoꝝ ⁊ hircoꝝ taurorum ⁊ altilium ⁊ pin-
guium omnium. Et comedetis adipem in saturitatē: ⁊ bi-
betis sanguinem in ebrietatē de victima quā ego imolaui
vobis ⁊ saturabimini sup mensam meam de equo ⁊ de eq
te forti: ⁊ de vniuersis viris bellatoribus. ait dn̄s deus Et
ponam gloriam meam in gentibus: ⁊ videbunt omnes gē
tes iudicium meum quod fecerim ⁊ manum meam quam
posuerim super eos. ⁊ scient domus israhel: quia ego dn̄s
deus eorū a die illa ⁊ deinceps. Et sciēt gentes qm̄ in ini-

quitate sua capta est domus israhel: eo ꝙ dereliquerunt me ⁊ abscondi faciem meã ab eis: ⁊ tradidi eos in manus hostiũ: ⁊ ceciderunt in gladio vniuersi. Juxta immundiciã eorum ⁊ scelus feci eis: ⁊ abscondi faciem meã ab illis. Propterea hec dicit dñs deus. Nunc reducam captiuitatẽ iacob: ⁊ miserebor omnis domus israhel. Et assumam zelum pro nomine sancto meo: ⁊ portabunt cõfusionẽ suaz ⁊ omnem preuaricationem quã preuaricati sunt in me: cum habitauerint in terra sua confidenter nemine formidante: ⁊ reduxero eos de populis: ⁊ congregauero de terris inimicorum suorum. ⁊ sanctificatus fuero in eis in oculis plurimarum gentium. Et sciẽt quia ego dñs deus eorũ eo ꝙ trãstulerim eos in nationes ⁊ cõgregauerim eos sup terrã suã ⁊ nõ dereliquerim quẽq̃ ex eis ibi. Et non abscondaz vltra faciẽ meã ab illis: eo ꝙ effunderim spiritũ meũ sup oẽm domũ israhel. ait dñs deus. ¶ Nota in hac prophetia hebraicam litteram. sicut in alijs non posui sui longitudine. ⁊ quia xpiana littera ab hebrea in ipsa non in multis discrepat: ipsam tamen ẽm hebraicam veritatem transduxi. ¶ Super hac prophetia: cum circa vniuersalem redemptionem vestram: ⁊ gog magog mysterium: principaliter versetur: doctores vestri eorum errorem ꝑmaxime edificant. dicũt enĩ non posse hanc: nisi vestri expectati messie aduentu verificari. Ego autem dico vobis ꝙ per istaz christiana veritas superioribus longe clarius: ⁊ magis indubitate demonstratur: quam vt facilius intelligatis: cum non in prophetie discursu: sed in principali mysterio inter nos ⁊ vos differentia existat: eorum dicta sicut in alijs recitare non curo. ¶ Sed veram prophetie declarationem agredi duntaxat. Qua quidem partes ille que speculatione: ob differentiaz inter nos existentẽ indigebunt: indigeste dei auxilio nõ transibit. Et

Judeorum expositio.

Catholica expositio cũ iudeorũ cõfutatiõe

p maiori dicendo p noticia modum procedendi prophete animaduertere debetis. qui motibus israhel primo prophetatur eis cum totius israhel reuersione restauratōez pmittendo. deinde captiuationis israhel eorūqꝫ reductōis causa assignata anime τ corporis redēptio illis pollicetur. cuꝫ filii hominis domus israhel habitauerunt in humo sua: τ reliqua inquit. Consequenter vero ipsius reductionis certificatiuum signum a deo illimet prophete datur: per parteꝫ illam dicentem. Facta est super me manus dn̄i τ reliqua. Postqꝫ israhel super simili redemptione ex ea pte. Et tu fili hominis sume tibi lignum vnū: τ reliqua. signum prebet Deniqꝫ ipsi reductioni temp⁹ assignatur: qꝫ antichristi diebus e: quibus hec omnia cōsumanda sunt. τ hoc cum fili hominis pone faciem tuam cōtra gog inquit. Dirigens itaqꝫ ad montes israhel sermonem propheta talia fatur. Mōtes israhel audite verbū dn̄i: hec dicit dn̄s deus: pro eo qꝫ dixerit inimicus gog. scꝫ de vobis: euge quia hierosolime altitudines hereditate nobis date sunt putātes me amplius vos visitaturum nō eē. Idcirco scitote qꝫ ego igne zeli mei locutus sum contra gentes has: que in hereditate perpetua vos sibi dare putauerunt. ita qꝫ confusioneꝫ suam ipse portabunt. τ vos ramos vr̄os germinetꝫ: τ fructū vr̄m auferetis populo meo israhel. Quod quidem erit cum propiqui erunt. vt veniant. Quia ecce ego ad vos ero cōuertarqꝫ ad vos τ arabimini: ac semētē accipietis: vt hoim multitudinē ad vos venientē recipe comode possitis. Hec autem multitudo vniuersa domus israhel erit. tunc equidem ciuitates habitabuntur: τ ruinosa instaurabuntur. hominibus enim τ iumentis vos replebo: ita qꝫ sicut a principio et magis vos bitare faciā. τ vltra hoc erit restauratio hec ppetua: qm̄ te sic possidebunt eisqꝫ in hereditate sic eris qꝫ vt

absq eis sis vltra non addas: necq hominum deuoratrix gentem suam suffocans sicut prius amplius vocari possis: nec hanc gentium confusionem et populorum opprobrium vltra portabis: Eo quia gentem tuam amplius non amittes ait dominus deus. His autem expletis dicere pergit profeta: Et factum est verbum domini ad me dicens fili hominis domus israel habitauerunt in humo sua et polluerunt eam in vijs suis et in studijs suis iuxta immunditiem mēstruate facta est via eorum coram me. Per que verba: quemadmodum rabi salomon ait: innuere vult propheta q propterea quia in sacra scriptura dei vxor congregatio israhel vocata est: et ipse vir suus. ideo mulieri menstruate quam duratibus menstruis maritus a se elongare facit eā assimilauit. Peccatum autem propter quod illos deus expulit et captiuos fecit propheta narrās: et effudi indignationem meam super eos pro sanguine quem funderunt super terram subsequenter ait. Ubi per modum loquendi suum q de christi sanguine intelligat aperte ostēdit. Inquit enim hebraice gal hadam ascer scia fehu gal haarez quod de sanguine proprio et determinato omnino intelligi debet scitis enim litteram illam he que dictioni illi dam apponitur he haiediga. Hoc est he certitudinis nuncupari. Ita q cum gal hadam inquit ad vnum determinatum sanguinem se refert. Et q ita sit per subsequentem particulam. Et in immunditijs suis polluerunt eam dicentē: apertius ostēdit. Per ipsam enim de peccatis alijs vniuersalem notitiam vniuesaliter loquendo assignat. Et ego hanc puto causam fuisse propter quam rabi dauid partem istam intactam dimisit. Sed ad punitionem veniens propheta Et dispersi eos in gentes et ventilati sunt in terras iuxta vias eorum et ad inuentiones eorum iudicaui eos subdit. Et cum a tali

Rabi salomon

dispersione cõgregatio per vos nunq̃ fieret. Nunq̃ enim nisi dei gratia preueniẽte a vestra perfidia recederetis. ido causam redemptionis assignando que dei sui honoris vendicatio erit: subdit propheta Et ingressi sunt ad gentes ad quas introierunt ⁊ polluerunt nomen sanctum meũ: ⁊ reliqua. Ubi subsequenter ait iccirco dices ad eos Hec dicit dominus deus. Non propter vos ego faciam domus israhel non enim tanti digni vos estis. Sed propter nomẽ sanctum meum quod voio inter gentes: In quibus vos ipsuz pollutũ fecistis sanctificetur. Et hoc pro gentibus sub christi fide non existentibus quibus hec futura esse notuz non est. Modum autem sanctificationis assignando propheta dicit. Tollã quippe vos de gentibus ⁊ cõgregabo vos de vniuersis terris ⁊ aducam vos in terram vestraz. vbi aquã mundam qua mediante ab omnibus inquinamẽtis vestris ⁊ ab vniuesis immunditijs vestris mundificabimini super vos effundam. Per quam aquam: aquam babtismatis bad dubium intelligit. quod per doctores vestros libro hiorma hierosolomitano auctorizatur dicẽtes q̃ sicut pelagus pollutos mundificat sic deus sanctus ⁊ benedictus ventu ro tempore israel mundificaturus erit ezechiele. xxxvi. dicente. Et effundam super vos aquam mundam ⁊ mundificabimini. ex quibus habetur q̃ non exemplariter: quemadmoduz rabi dauid vult: propheta loquitur. Sed de propria aque baptismatis aspersione qua tunc pro vestra salute per dei gratiam renati eritis. Quare subdit propheta. Et dabo vobis cor nouum ⁊ spiritum nouum ponam in medio vestrum: ⁊ auferam cor lapideum de carne vestra ⁊ dabo vobis cor carneum ita vt remota perfidia ad deum cognoscendum dispositi reddamini eiusq̃ mandata libenti animo obseruetis. pro quo ⁊ faciam vt in preceptis meis

ambuletis & iudicia mea custodiatis & operemini: subsequẽter propeta ait. Post autem hec in terra vestra habitationem deus vobis pollicetur: vbi sibi in populum eritis & ipse vobis in deum: ita q postq̃ anime salute: iniqitates vestras delendo: vos saluauerit: faciet vos etiam temporalibus bonis abundare propheta dicente. Et saluabo vos ex vniuersis inquinamentis vestris & vocabo frumentum & multiplicabo illud: & reliqua. Quibus bonis vobis cõcessis perfidie vestre vestrarum pessimarum viarum recordabimini. & quemadmodum propheta asserit super illas dolebitis. Sed cum non pro meritis vestris sed per dei gratiaz hec vobis fient: ideo non propter vos ego faciam ait dominus deus: Notum sit vobis confundemini & erubescite super peccatis vestris domus israel propheta ait. Et postremo boni abundantiam quam a deo tunc consecuti eritis ex qua gẽtes que post antichristi bellum in circuitu vestro remanebunt admirati erunt enarrando. omnem discursum qui vsq ad capituli finem continetur recitat. vbi & parti secunde finis datur. Et tertiam agrediens signum super omnium predictorum certitudine sibi a deo datum recitat. dicẽs q manus domini sibi in visione facta fuit. Que in vallem ossibus mortuorum scilicet plenaz ipsum duxit. dicitq q videbatur ei vt per ossa illa in gyro circumduceret. & hoc vt eorum multitudinem que infinita quodammodo erat inspiceret. Et qualiter arida & exiccata valde erant vt maiorem impossibilitatẽ resuscitationis perciperet. Quo facto asserit propheta sibi deum dixisse an ossa illa amplius reuiuiscere putaret. Cui respondidit illud sibi tantummodo notum esse. Deus autem sibi postmodum vt de illis ossibus prophetaret iussit qualiter in ea spiritum intromittere debebat ita vt viuerent eis diceret. debebat enim super illis ner

uos dare τ carnes subcrescere nec non τ cutem super extē dere. τ deinde spiritum in eos intromittere: ita vt reuiuificati: quia ipse est dominus cognoscerent. Quod preceptuȝ ipsum obseruasse testatur propheta. τ ipso facto commotio nem τ sonitum inter illa ossa factumesse recitat tali modo q̄ vnum ad aliud vnumquodq̄ȝ in iuncturam suam accesserunt: τ carnes τ cutim desuper eis vidit: spiritum tamen non habebant. Dicit autem fuisse a deo sibi preceptum vt ad spiritum vaticinaretur q̄ a quatuor ventis veniret τ super interfectos illos ita vt reuiuificarētur insufflaret. Quo facto in ossa illa spiritus ingressus est τ vixerunt: τ super suis pedibus steterunt: eratq̄ȝ exercitus grandis nimis valde Quibus explicatis asserit q̄ exempli significatum sibi significans deus dixit ossa illa vniuersam domum israhel esse que quasi ossa essicata absq̄ȝ alicuius redemptionis spe esse dicitis. Que quidē verba: cuȝ omnes per vos super messie aduentu calculatos terminos elapsos esse videritis: a vobis dicentur. pro quo. Ecce dicunt. Aruerunt ossa nostra τ reliqua: propheta inquit. Cum autem sua misericordia deus vos adhuc saluos facere debeat subsequēter ait Propterea vaticinare τ dices ad eos. Hec dicit dominus deus: Ecce ego aperiam tumulos vestros τ educam vos de sepulcris vestris popule meus τ reliqua: vsq̄ȝ ad huius partis finem quibus verba hec continentur. videlicet. Et dabo spirituȝ meuȝ in vobis τ viuetis: vbi quemadmoduȝ rabi dauid ait de intellectuali spiritu quo mediante noticiā veritatis habebitꝭ ꝓpheta loquitˀ. Uos ait significati similitudinē animaduertite q̄a quasi essetis mortui in sepulcris omni notitia puati de vobis ꝓpheta loquitˀ: τ merito. uoȝ peccatū in quo estis vos victos τ oppssos sic tenet q̄ nisi

ius misericordia erga vos tãta ẽ q̄ si obstãte signo hoc pphete dato pro maiori rei certitudine voluit vobis etiã aliud da re. Quare dixit propheta vt lignum vnum sibi sumeret su per quo verba hec scriberet. scilicet iuda ꝛ filiorum israhel sociorum eius: qui tribus beniamin tota: ꝛ de tribu leui ple riqꝫ alij: necnon ꝛ aliarum tribuum qui in decem tribuum captiuatiuatione in terris iude ꝛ beniamin remanserunt sunt. Et lignum alterū ex alia parte super quo scriberet io seph lignum effraim: ꝛ cuncte domus israhel sociorum ei⁹: qui decem tribus sunt: quarum caput est effraim ioseph fili us. Quo facto dixit ei vt ligna illa vnum ad alterum adiun geret. quia in lignum vnum in manu sua efficerentur. ꝛ cū filij populi sui ad eum dicerent: vtrum quid sibi in illis vel let eis indicaret. responderet q̄ sic assumet deus lignum io seph ꝛ cum ligno iuda pariter iungat q̄ erunt in vnum in manu sua. ita q̄ omnibus illis rex vnus in regem erit: quē infra nomine vocat eum. Et seruus meus dauid rex super eos inquit. quod pro messia rege: vt vestri expositores vo lunt: dixit. et hoc permaxime ostendit propheta cuꝫ. Et pa stor vnus erit omnibus ipsis: immediate subdit. Non eniꝫ pastor vnicus vocari potest: nisi qui solus pastor et semper est. sunt itaqꝫ verba hec sic intelligēda. Et seruus meus da uid rex super eos: hoc est ipsemet qui eis rex erit. erit pa stor vnus omnibus illis. ita q̄ post ipsum alter non succe det. ꝛ vt hanc sententiam melius declararet propheta dice re sequitur. Et habitabunt super terram quam dedi seruo meo iacob: qua habitauerunt patres vestri: ꝛ habitabunt super eam ipsi ꝛ filij eorum: ꝛ filij filiorum eorum vsqꝫ in sē piternum. et postea subdit. Et dauid seruus meus rex eo rum in perpetuum. Certum est ergo cum non perpetuum ꝛ eternum messiam vos dicatis quod prophetia de ipso

intelligi non potest. sed de christo ihesu in se diuinitatez habente: et perpetuitatem. pro quo; et eritis mihi in populum: et ego ero vobis in deum. subsequenter ait. et hoc in terris vestris; vbi suum tabernaculum et sanctuarium in eternuz stabit. Huius autem rei per predicta signa certitudine data verificationis tempus assignat. dicens. Et factus est sermo dni ad me dicens. Fili hominis pone faciem tuam contra gog. et reliqua. vbi narrat quod diebus illis quibus hec consumanda erunt: ponet deus in corde gog. scz antichristi per mittetqz ei. vt cum exercitu magno et forti cum proposito et intentione ad montes israhel veniendi: de partibus aquilonis recedat. pro quo dixit. Et circumagam te et ponam frenum in maxillis tuis et educaz te et omnem exercitum tuum et reliqua. vbi postea ait. Prepara et instrue te. et omnem multitudinem tuam que congregata est ad te. et eris eis in preceptum. Post dies multos visitaberis in nouissimo anno rumuenies ad terram que reuersa est a gladio. et congregata est de populis multis ad montes israhel. et reliqua. Qui quidem gog. scz antichristus filius perditionis tandem erit contra quem potentiam suam deus magnis miraculis et prodigijs coram omni gente ostendet. Est autem hic speculationis locus ante israhel congregationez: et suis terris reductionem seu postea aduentus huius esse debeat. nam id postea esse debere: per aliqua prophetam innuere videmus: per aliqua vero antea. cum enim. Hec dicit dominus deus. Nunquid non in die illo cum habitauerit populus meus israhel confidenter. scies et venies. inquit. israhel in hierusalem existente. illum venturum esse prophetam ostendere videtur. Cum autem prophete discursum a principio sui vsqz ad finem consideramus ipsum oppositum demonstrare videmus. et hoc precipue per partem illam dicentez. Hec dicit dns deus. nunc reducam captiuationem iacob.

ex qua parte colligitur q finita re gog israbel ad bierusalez reducetur cu mortuo gog dictum illud proferat. Et in boc etiam quemadmoduz suo loco deo duce videbitis. Zacharias conuenit. Doctores autem vestri super boc claudicare videntur. dicunt enim post exitum totius israbel seu maioris eius partis a captiuatione id esse debere. Quod dictum si israbel ad bierusalem reuersionez affirmare vult, nec rationi consonum est: neqz cuz vestra opinione stare potest Nam si etiaz iuda: prout propbetie testantur: in obsidione contra bierusalem cum ipso gog venire debet: non dubitatur q in bierusalem tunc stare non poterit, repugnant eniz ipsum simul in bierusalem stare: et contra illuz venire. Quapropter q finitis misterijs gog vestra reuersio fiat. necessario dicere debemus. et q dictu illud videlicet. Nunqd nō cum babitauerit populus meus israbel cōfidenter, scies et venies de xpianis qui vere israbel nūc vocant loquatur, permittet enim cum bec consumanda erunt deus vt a christianis bierusalē babitetur. Qua de causa libenti animo vos antichristum secuti eritis. Et q bec veritas rei sit, et q aliter propbetia contradictionem implicaret nec cum zacharia conueniret ex eius discursu et modo loquendi ipsius indubitate colligitur. Nam cum de aduentu gog prima vice propbeta mentionem facit tali modo loquitur q pro christianis clausulam illam, seruus meus israbel omnino dicat aperte ostēdit, inquit enim post dies multos visitaberis in nouissimo annorum venies ad terram que frustrata ē a gladio scz diuersarum gentium, n. i. queādmodum rabi dauid ait diuersis temporibus a diuersis cū sui deteriorati ōe dominata est. Et similiter cogregata est de populis multis boc est babitata ita q montes eius a pluribus deserti iugit fuerunt, mō antē bec scz bierusalem de populis, i. a populis videlicet christianis qui de pluribus populis sunt: ab bis de

sertationibus educta est. ita q in ea confidenter habitabũt cõtra quos dicit propheta q iste gog. sc; antichristus qua si tempestas. id est maximo impetu cum suo magno exercitu veniet pro quo subsequẽter ait. In die illa ascendent sermones super cor tuum: ⁊ cogitabis cogitationẽ malam; et dices. Ascendam ad terras absq; muro: veniaz ad quiescẽtes babitantes secure: vt diripias spolia. ⁊ inuadas predaz vt inferas manum tuam super deserta que habitantur: ⁊ super populuz qui congregatus est ex gentibus qd pro christiano populo dixit. ⁊ possidet possessiones ⁊ bona habitãtes super vmblico terre. Unde saba dedaz ⁊ negociatores tharsis qui tecum tunc venient. dicent tibi. Nũquid ad sumenda spolia tu venis: aut ad diripiendam predaz congregasti multitudinem tuam. vt tollas argentum ⁊ aurum. auferas suppellectilem atq; substantiam: Quod dictum super iudeis verificari minime potest. Non enim clausula illa. Et hec de populis educta est. super eo verificatur. cum nisi populus vnus sit. nec verisimile est q in tempore adeo breui tanta multitudo bonorum sibi coaceruare possit. ita vt saba ⁊ dedam ⁊ alij mercatores verba illa pro eis dicant. pcipue cum illi qui ex vobis salui rem anebunt: vt omnes pphetie testanẽ: pauci erunt. Ex quibus concluditur ad hoc vt prophetia contradictionem non implicet: ⁊ a prophetia zacharie non discrepet a christianis hierusalem tunc omnino inhabitari qui israhel nomine nuncupantur. Et vos misterijs gog consumatis ad ipsam reduci quod quidem ex modo loquendi prophete permaxime confirmatur qui populus meus israhel in clausula illa dicit: in fine vero. Nunc reducam captiuationem iacob. vt ostenderet q nõ de vno ⁊ eodem in principio ⁊ fine loquebatur. sed in prima scilic; de christianis: et in secunda de vobis. quorum prophetijs euacuatis: veritateq; per dei gratiam vobis reuelata:

vniuersalis reductio fiet. Quapropter et miserebor omnis
domus israhel; immediate subdit ad vniuersalem christi fi-
delium redemptionem atq congregationem denotandam
Cum autem de eo quod vobiscum faciet deus vos digni
non sitis; sed pro sua gloria faciet . ideo prout supra etiam
dixit. Et assumam zelum pro nomine sancto meo. subseque-
ter ait. Utinam ergo et veritatis vos capaces essetis. ita vt
infra tempus hoc tanta multitudo vestrum. tanta cecitate
et vestrorum rabi prauitate non periret.

Prophetia sexta.

Hebraica littera.

i Obel. capitulo. ij. inquit . Uehaia abarechen
escpob et rubi gal col basar venibeu benebem
vbnodebem zienebem balomot iebalemun ba
burebem bezionot irru. vegam gal bagauadim
vegal basc esabot baiamim babemma escpob et rubi. vena
tatti mofetim basciamaim vbaarez dam vaesc vetimerot ga
scian . bascemesc iebasceb lebosecb vebaiareab ledam lis-
ne bo iom adonai bagadol vebannora. vebaia col ascer ie-
ra bescem adonai immalet chi babar sion vbiruscialaim ti-
biie peleta caascer amar adonai vbassaridim ascer adonai
core. chi binne baiamim babemma vbaget babi ascer asciu
et sceterit iebuda viruscialaim vechibasti et col bagoim ve-
boradtim el gemec iebosceia fat venissepatti ittam sciam gal
gammi venabalati israbel ascer pizeru bagoim veet arti bil
lelu. vegal gammi iadu goral vaittenu baieled bazona ve-
baialda maberu baiam vaistu. vegam ma attem li zor vezi-
don vecol gelilot pelascet bagemul attem mesciallemim ga
laiutim gomelim attem gaiai cal mebera asciu gemulchem
beroscebem ascer caspi vzbaui lecabtem vm abamadai bat
touim bauetem lebebelebem. vbne iebuda vbne bieruscia

laim mebartem liune baleuanim lemagā barbicam megal gebulā. binneni megiraā min bammacom ascer mecartem otam sciamma vebascinoti genulebem beroscieben. vnia- barti ꝛ benebē veet benotebem beiat bene iebuda vmba- rum liseuaim el goi raboc chi adonai diber. chirru ʒot ba- goim cadesciu milbama bagiru bagiboꝛim igesciu iagaru col ance bammiibama cottu ittebem iebarauot vmaʒmero ebē iirmabim bebailasc iomar giboꝛ ani. busciu vauou col bagoim missauiu venicbaʒu sciamma banbat adonai gibo- rebi. iegoru veiagalu bagoim el gemec ieboscisfat chi sciā esciev liscpot ꝛ col bagoim missauiu. scilbu magal chi basci al caʒir bon redu chi malea gat bescicu baiegauim chi ra- ba ragatā. bāonim bāoniʒ begemec bebaruʒ chi carou iom adōai begemec bebaruʒ. sciemesc veiareab cadaru vecoba uiui asefu nogbam. vadonai mision isciag vmiruscialam it- ten coio veragesciu sciamaim vaareʒ vadonai mabse legā- mo vmaoʒ liune israel. vidagtem chi ani adonai elobebem sci ben besion barcodsci veb aieta ieruscialaim codese veʒa rī lo iagauru ba god. vebala boiō babu ittesu bebarim ga- sis vebagenagot telabna baiau vebol afiche iebuda iele- bu maim vmagian mibet adonai ieʒe vebischa ꝛ nabal ba- scittim. mʒraim liscmana tibiie veedom lemidbar scemama tibiie mebamas bene iebuda ascer sciafebu dam nachi be- arʒam. vibuda iegolā tesceu viruscialaim ledoꝛ vadoꝛ. ve- nicchedi damā io nicchedi vadonai sciobeu besion. Latina litter a

Latine ¶Et erit post hoc effundam spiritū meum super omnem carnem: ꝛ prophetabunt filij vestri ꝛ filie vestre: se- nes vestri somnia somniabunt: ꝛ iuuenes vestri visiones vi- debunt. super seruos quoqꝫ ꝛ super ancillas in diebus illis effundam spiritum meum: ꝛ dabo prodigia in celo: ꝛ in ter- ram sanguinē ꝛ ignem ꝛ vaporem fumi. sol cōuertetur in tenebras ꝛ luna in sanguinem: anteqꝫ veniat dies domini

ni magnus et horribilis. Et erit: omnis qui inuocauerit no-
men domini saluus erit: quia in monte sion et in ierusalem
erit saluatio sicut dixit dominus: et in residuis quos domi-
nus vocauerit.

Capitulum. iij.

Quia ecce in diebus illis et in tempore illo quo conuertero
captiuitatem iuda et hierusalem. Congregabo omnes gen
tes: et ducam in valle iosaphat: et disceptabo cum eis ibi su
per populo meo et hereditate mea israhel quos disperse-
runt in nationibus: et terram meam diuiserunt. Et super po
pulum meum miserunt sortem. Et posuerunt puerum in pro
stibulo et puellam vendiderunt pro vino vt biberent. Ve
rum quid mihi et vobis tyrus et sidon et omnis terminus
palestinarum: Nunquid vltionem vos reddetis mihi: Et si
vlciscimini vos contra me cito velociter reddam vicissitu-
dinem vobis super caput vestrum. Argentum enim meum
et aurum tulistis et desiderabilia mea et pulcherrima intuli-
stis in delubra vestra. Et filios iuda et filios hierusalē vēdi
distis filijs grecorum: vt longe faceretis eos de finibus su-
is. Ecce ego suscitabo eos de loco in quo vēdidistis eos: et
conuertam retributionem vestram in caput vestrum. Et vē-
dam filios vestros et filias vestras in manibus filiorum iu-
da: et vendidabunt sabeis genti longique quia dominus lo
cutus est. clamate ergo in gentibus sanctificate bellum: susci
tate robustos. Ascendant: accedant omnes viri bellatores
Cōcidite aratra vestra in gladios: et ligones vestros in lā-
ceas. Debilis dicat: quia ego fortis sum. Erumpite et veni
te omnes gentes de circuitu et congregabimī Ibi. occumbe
re faciet dominus robustos tuos. Consurgant et accendāt
gentes in vallem iosaphat: quia ibi sedebo vt iudicem omnes
gentes in circuitu. Mittite falces: quoniam maturauit mes-
sis Venite et descendite: quia plenum est torcular. Exube

rant torcularia: qꝛ multiplicata est malitia eorum. Populi
populi in valle concisionis: qꝛ iuxta est dies domini in val-
le concisionis. Sol ⁊ luna obtenebrati sunt: ⁊ stelle retraxe
runt splendorem suū. Et dominus de sion rugiet: ⁊ de hie
rusalem dabit vocem suam. Et cōmouebuntur celi ⁊ terra
⁊ dominus spes populi sui: ⁊ fortitudo filiorū israel. Et sci
etis qꝛ ego dn̄s deus vester: habitans in sion in monte san
cto meo. Et erit hierusalē sancta: ⁊ alieni nō transibūt per
eam amplius. Et erit in die illa stillabunt mōtes dulcedinē
⁊ colles fluent lacte. Et per oēs riuos iude ibunt aque. Et
fons de domo dn̄i egredietur: ⁊ irrigabit torrentem spinarū
Egiptus in desolatione erit ⁊ idumea in desertum ꝑditio-
nis: pro eo ꝙ inique egerint in filios iuda: q effuderūt san-
guinem inocentem in terra sua. Et iuda in eternum habita
bit: ⁊ hierusalē in generationē ⁊ generationē. Et mūdabo
sanguinē eoꝝ quē nō mūdauerā: ⁊ dn̄s ꝯmorabit in syon.
¶ Hec quoqꝫ prophetia pro vestra reductione per expec-
tatum a vobis messiam fienda a doctoribus vestris expo- Iudeorum ex-
nitur. quā cū gog bellum precedere debeat. Mirabilia hec positio.
que in prophetia recitantur eo tempore fienda esse aiunt.
Cum autem precedentē ꝓphetiam prophetia hec sequatur.
vt etiam ex praua eorum expositione permaxime patet: Id
circo in ea: prout in superioribus ipsoꝝ expositionē recitādo:
ꝓcedam. Dicunt. n. Et erit post hec ac si diceret Et erit in
nouissimis dieb⁹. hoc autē loquēdi modo vsus est ꝓpheta:
quia Et scietis quia ego in medio israhel sum supra dixit.
Ut ostenderet ꝙ post hec. scilicet diebus illis scientia sic ꝑ
fecta scietis ꝙ amplius nō peccabitis quēadmodū esaias
etiam quia repleta erit terra scientia domini inquit. Effun-
dam spiritū meum super omnē carnē dictum hoc de israhel
tātummodo intelligitur sicut. n. omnis caro alibi dicit q̄d nō
de omnibus animalib⁹: sed d̄ hoīe tantū intelligitur. sic ēt hic

de israbel qui spiritu3 sanctum habere merentur: particula-riter loquitur. Dixit aute3 super omnem carnē vt magnos ⁊ paruos colligeret quemadmodum hieremias dixit. oēs enim cognoscent me a minimo eorum vsq3 ad maximū ait dominus. Et cum spiritum meum inquit de spiritu scientie ⁊ intellectus loquitur. Quod quidem erit quia in ipsorum parte intellectiua virtus talis erit donec profetizent. non eni3 prophetabunt omnes dixit; sed tantum filij vestri ⁊ filie vestre; Bene autem in spiritus effusione super omnem carnem vniuersaliter locutus est. Dixitq3 senes vestri ⁊ iuuenes vestri non tamen omnes. Que quide3 prophetia in visiōe ⁊ somnis eis reuelabitur. Dicit insuper super seruos quoq3 ⁊ super ancillas in diebus illis effunda3 spiritu3 meum. Et stabunt alieni ⁊ pascent oues vestras alibi habetur id asserit hic propheta q etiam super illis eo quia in terris israbel stabunt ⁊ illis seruient; spiritus scientie ⁊ intelle-

Rabi salomon ctus erit. Uerumtamen particulam istam. ¶ Effundam spiritum meum super omnem carne3 rabi salomon sic exponit videlicet super omnem cuius cor; sicut caro molle efficietur iuxta ezechielis dictum. Et dabo eis cor carneum. Dicunt deinde Et dabo ꝓdigia scilicet diebus illis in celo ⁊ in terra. Nam pre occisionis multitudine in terram sanguinem dabo in celo vero ignem ⁊ fumi vaporem. Hec aute3 prodigia super ruina gentium cum gog contra hierusalem venientium indicatiua erunt. hec tamen que de solis in tenebras conuersione ⁊ lune in sanguinem propheta ait quidam volunt sic vt asseritur esse debere. de numero quoru3 est rabi abrahā aben esdra qui luminariū eclipses in signu3 ⁊ prodigium malorum que tunc erunt precedere debere vult. pro quo dicit Anteq3 veniat dies domini magnus ⁊ horribilis prophetam dixisse ¶ Rabi moises vero cordubensis omnia hec in figuram ⁊ exemplum angustiaru3 ⁊ tri.

bulationū: que super gẽte gog venture erunt: dicta fuisse ait. Aliqui tñ sup israbel tpe illo hec verificãda eẽ asserunt quibus post tribulationes: lux in tenebris erit: ꝛ hoc aũ diem ruine gog. qñ scʒ cum populis multis contra hierusalēʒ ad preliandū veniet ꝛ media pars ciuitatis in captiuitateʒ egredietꝛ. hoc equidẽ tenebrositas magna ꝛ grandis angustia iude erit. oĩs tamẽ q̃ nomẽ dñi tũc in bello illo inuocauerit saluus erit. In ipso vero ex israbel plures mali ꝑibunt. boni aũt ꝛ perfecti q̃ inter eos reperientur salui erũt. Quare ꝛ in residuis quos dñs vocauerit dixit. quẽadmodũ eĩa ias ait. Et erit omnis qui relictus fuerit in sion ꝛ residuus in hierusalem: sanctus vocabitur omnis qui scriptus fuerit in vita in hierusalem. Erit autēʒ hoc in monte syon cũ illuc gentes ascẽdent. Quia. Ecce in diebus illis ꝛ tpe illo quo cõuertero captiuitatẽ iude ꝛ hierusalẽ. dies isti messie dies erunt. fecit autem de iuda ꝛ hierusalem tantũmodo mentionẽ. ꝛ si omnis israbel tunc reuertetur. Propterea quia ꝺ tribu iuda messias erit ꝛ hierusalẽ imperij caput: necnõ q̃ꝛ bellum gog ibi fiet. Cõgregabo oẽs gentes; vt cũ gog. scʒ tunc veniant: ꝛ eas in vallẽ iosaphat deducã. ibi eñ conflictus erit: ibiq̃ʒ super populo meo quẽ disperserunt: cuʒ eis disceptabo. ꝛ hoc ꝑ tito vespasiani ꝛ eius exercitu q̃ꝛ hierusalem destraxerũt: ꝛ populũ captiũ duxerũt. dixit. Quid quoq̃ʒ mihi ꝛ vobis tyrus ꝛ sidon q̃ vicini eratis: ꝛ populũ meũ adiuuare vos decebat. ꝛ tñ alios cõtra eos insurgere videntes; vt spolia spoliaretis ꝛ predaʒ duceretis: in eorum comitatu venistis. modo nunquid vltionem pro malo qð nunq̃ʒ vobis feci mihi redderis. si aũt ex vobis ipsis cõtra me absq̃ʒ causa vlciscimini. sciatis quia cito velociter ego super caput vestrum vicissitudinem reddam: qui argẽtũ meũ ꝛ aurum tulistis: filiosq̃ʒ iuda ꝛ hierusalẽ grecoꝝ filijs vendidastis: vt de finibꝰ eiꝰ eos lõge faceretis. Ecce. n.

ego de loco quo eos vendidistis suscitabo: et filios vros et filias vestras in manibus filiorum eorum vendam: qui sabeis genti longinque venundabunt eos. Clamate hec in gentib⁹ hoc est eos ad bellum hoc excitate: ita vt aratra sua in gladios concidant. et reliqua vsque ad belli finem vbi concludendo ait. Et erit hierusalem sctã et alieni nõ transibunt per eam amplius. sup quo dicto vestri aiunt quod quemadmodum res sancta: alienis et secularibus prohibita est. sic hierusalem erit quod alieni: vt ei nocerent: per eam transire non poterunt. Et facta in gentibus illis cõsumatione magnis bonis in ea israhel fruitus erit. quod quidem bonum figurauit propheta cum inquit. Et erit in die illa stillabunt montes dulcedinem: et reliqua. vt ostenderet quod absque labore cuncta habebunt. Cum autem dixit propheta egiptus in desolationem erit: et idumea in desertum perditionis: voluit vestri quod per egiptum ismaelem intellexerit: et per idumeam romam dicunt. i. has duas nationes longo tpe dominium habuisse: que etiam vsque ad tẽpus illud dominabuntur. Quod autem per idumeam romam intellexerit: ex eo patet: quia romanum imperium pro maiori parte idumeorum est. Et quamuis eis nationes multe admixte sint: appellantur tamen sic pro principali eorum rege cesare qui idumeus fuit et aliis qui ipsum in romano imperio secuti sunt: et si hodierno die xpiane legi adhereant. Iste quidem due natões sunt quod cum israhel. s. iuda et beniamin apud eos captiuis male sepe egerũt. quod vltra alias persecutiones et flagella: quibus eos affligerũt: infinitum sanguinem ex eis in terram effuderũt. Et hac de causa de primo inde captiuatione principaliter propheta mentionem facit. quamuis. n. etiam decem tribus tunc reuersure sint. si tamen sub horum ptãte mãserũt: nec fuerunt: sicut iuda et beniamin: ab eis afflicti. Clausula autem illa in terra sua: põt de terra inde: seu de terra egipti et idumee indifferenter intelligi: quocunque sit: iste due natões desolate erunt. iuda autem et hierusalem in eternum stabunt. Sup parti-

cula vero illa. Et mundabo sanguinẽ eoꝝ: dicũt vestri q̄ ñ de argento ꝛ auro quod a iudeis gentes iste tulerunt: vendicatur⁹ est dñs: sed de sanguine coꝝ quẽ effuderunt: dc q̄ nisi cum anima pro anima de illis sibi satisfaciet. ꝙ si non in proprijs effundentibus hoc erit, erit saltem in filijs suis ab ipsis descendentibus, ita ꝙ nulla via eos mundabit. Quibus expletis dñs in seculũ seculoꝝ in syon cõmorabit̃

¶ Hec igitur sunt que super hac prophetia vestri dicũt. que si bene considerabitis: non dubito summam eorum prauitatẽ percipietis. dummodo eniꝫ in vestra perfidia vos cõfirment: cõtradictiones infinitas implicare non curãt. Naꝫ si bene memores estis: ꝺ eo quod super dicto illo hieremie rabi dauid dixit. videlicet. Oẽs enim cognoscent me a minimo eoꝝ vsqꝫ ad maximũ: his que hic dicit: ꝺ directo cõtra venire manifeste videbitis. Inquit enim ibi non esse intelligendum debere: tunc esse in sciẽtia oẽs equales. eo qꝛ id impossibile esse videntur: presertim ꝙ suis maioribus eq̃les pueri sint. Sed solũmodo in timore domini oẽs equales erunt. Hic autem eandem hieremie sententiam allegãdo oppositum illius quod ibi dixit, affirmat. inquit enim super ea particula. Effundam spiritum meum super omnem carnem: sic vniuersaliter prophetam esse locutum: vt magnos ꝛ paruos simul colligeret, quemadmodum hieremias etiam dixit. Omnes enim cognoscent me a minimo eorum vsqꝫ ad maximum. Dicit quoqꝫ super ea particula. Et scietis quia in medio israel ego sum. scꝫ perfecta scientia scietis Preterea cum dabo spiritum meum: propheta ait. de spiritu scientie ꝛ intellectus: ipsum scilicet intelligere affirmat. cuius contrarium: vt supra visum est: ibi probare nititur. Ultimum insuper malitie ꝛ prauitatis sue iste rabi abscondere non potest. cum dictum illud. Effundam spiritum meum super omnem carnem: de iudeis dumtaxat

Confutatio eorum.

loqui vult. A pluribus enim prophetis: sicut vos non latet:
de opposito huius certificamur. Quod quidez ipsemet ali-
as confessus est. immo presenti prophetia super ea parte di
cente super seruos quoqz & super ancillas in diebus illis
effundam spiritum meum: vbi ipse ait q etiam super illis
spiritus scientie & intellectus erit. Non obstante q per ip-
sum iudeis tantum cum sibi seruientibus. tunc in orbe toto
remanerent; quod est omni veritati repugnans & contra
omniuz prophetarum dicta Nunquid forte vir iste insensa
tos alios sic reputat q subsequentia verba prophete dicen-
tis Et erit omnis qui inuocauerit nomen domini saluus
erit; non intelligant; quoniam de omnibus qui in bello illo
Rabi salomon. dei nomen vocabunt vniuersaliter loquuntur. Quapropter
rabi Salomonis super hoc dicto expositionem meliorem
iudico cum effundam spiritum meum super omnem cuius
cor molle sicut caro efficietur inquit. Cum hac enim expo
sitione dictum hoc Et erit omnis qui inuocauerit nomē do
mini saluus erit bene conuenit. Illi tales enim erunt quo-
rum corda sicut caro mollia efficientur. Quamobrem pro-
ut vera prophetia expositione patebit nomen domini inuo-
cabunt. Ibi etiam qua de causa Et in residuis quos domi-
nus vocauerit propheta dixerit dei auxilio videbitis. Habi
ta tū notitia primo quomodo pars illa. Et dabo prodigia in
Rabi dauid: celo & in terra & reliqua intelligenda sit. ¶ Ubi etiam ra
bi dauid malitia super ea particula dicēte Quia ecce in die
bus illis & tempore illo cum cōuertero captiuitatem iude:
& hierusalez detegetur. Nam dummodo contra christianos
aliquid dicat si sine fundamento & ratione loquatur; nō ad
uertit seu non curat. Quod quidem super particula illa.
Et disceptabo cuz eis super populo meo & hereditate mea
israhel per maxime ostendit: quam Tito Vespasiani qui
vos captiuauit tantummodo attribuit. quasi innuere vel-

ret ꝙ tantum descendentes ab ipso qui christianam fidem
sectantur deus sic punire habeat: ⁊ quasi de omnibus gē-
tibus vniuersaliter propheta locutus non esset. ⁊ si pro ali
quo proposito ad aliquos circūuicinos particulariter de-
scendat. cum Quid quoq; mihi ⁊ vobis tyrus ⁊ sidon ⁊ re
liqua inquit. vbi iste rabi dicit per egiptum ismaelem ⁊ per
idumeam romā prophetam intellexisse, dilatando super ce
saris genalogia filatteria sua quod: prout alias declaraui:
omni veritati contrarium est. ¶Demum cum particulaȝ
illam dicentem Et mūdabo sanguinem eoꝝ quem non mū
daueram pro sanguine vestro quem gentes effunderunt in
telligendaȝ esse ait, suo prauo itinere graditur. Nam si hec
prophete intentio fuisset vltra q̄d alio modo loquēdi vsus
esset: clausulam hanc iuxta illam dicentem Qui effuderunt
sanguinē innocentem in terra sua posuissȝ: absq; hoc ꝙ ptē
illā. Et iuda ieternū hitabit ⁊ hierusalē in gñatiōe ⁊ gñati-
onem interposuisset. Cum autem non sic fecerit signuȝ est
ꝙ de sanguine a iudeis in hierusalem effuso intellexerit: ⁊
non de sanguine quem ipsi dicunt, precipue cum egiptus
in desolatione erit ⁊ idumea in desertum desolationis pro
pheta dicat. Certum est enim ꝙ postquam desolationē vl
timam illis prophetauit ab alijs malis mūdatō eis quicq̄ȝ
prodesse posset ⁊ per consequens dictum illud eis frustra
applicaret. ¶Ego aūt cum christiana veritate prophetiā
exponendo dico ꝙ cum propheta iste pauca dixerit suisq;
sermonibus breuis fuerit. nō enim nisi super locusta ⁊ hac
vīa post antichristi bellū reductione ipsum ꝓphetantem re
perimus. iccirco non videt fuisse mysterium hoc p ipsum si
cut p aliquos alios ꝓphetas ad plenū recitatum. Cū hoc
tū adeo breuis nō fuit ꝙ mysterij animam nō tetigerit ⁊: ea
que p alios exponunt nō exposuerit Inquit. n. Et erit post
hec quasi diceret ⁊ erit in nouissimis diebus: vt vestri aūt

Catholica ex-
positio

quibus diebus vos vt saluos faciat deus visitabit. Effun-
dam spiritum meum super omnem carnẽ que. s. post belluꝫ
gog remanebit. illi. n. purificati dispositi sic erunt vt in eos
propheticum spirituꝫ domini infundi mereantur. ⁊ hoc est
quod Et profetabũt filij vr̃i ⁊ filie vestre ⁊ reliqua prophe
ta dixit. Que quidem effusio talis erit ꝙ etiam sup̱ seruos
⁊ sup̱ ancillas quoꝝ qualitas minima est infundetur. Cuꝫ
aũt priusq̃ꝫ hec fiant gog mysteriuꝫ precedere debeat. ante
aduentum cuius signa plura atq̃ꝫ prodigia in celo ⁊ in ter-
ra: prout rabi abrahã ait: apparitura sunt. ideo Et dabo ꝓ
digia in celo ⁊ in terra ⁊ reliqua ꝓpheta inquit Anteq̃ꝫ ve
niat dies domini magnus ⁊ horribilis concludendo. ⁊ de-
inde dicit: ⁊ omnis qui inuocauerit nomen dñi saluus erit:
quia in monte syon ⁊ in hierusalem erit saluatio ⁊ in residu
is quos dñs vocauerit. Per que verba ostendit ꝓpheta
ꝙ illi qui in illius belli fine saluanđi erunt altera istaꝝ dua-
rum conditionum saluabunt̃. Nam aut nomen dñi ex seip-
sis inuocabunt aut dei vocatione indigebunt. Primã igit̃
conditionem pro christianis qui antechristuꝫ secuti fuerint
dixit. Scient enim illi ipsos peccasse: ideo ex se ipsis ꝓ pec
cati remissione dñi nomen vocabunt. Secundaꝫ autem cõ
ditionem pro vobis expressit. quoꝝ perfidia ⁊ cecitas tãta
erit ꝙ nisi deus sua misericordia vos vocaret peccatuꝫ ve
strum nunq̃ꝫ cognosceretis ita vt ex eo penitentia habita a
deo veniam peteretis. vos. n. vt alias diximus: qđ in chri-
stum egistis in peccatum non reputatis. Quamobrem anti
christum sequendo deo iniuriam facere non putabitis. Ic-
circo sua misericordia pro salute vestra indigẽtes Et in re
siduis quos dominus vocauerit dixit. Quod aũt christia-
ni dẽptis illis qui nomen domini nõ vocauerint ab illa ru
ina liberandi sint. ex prophetie processu manifeste colligit̃
Nam gentes illas quartum vltimam ruinam prophetatur

propheta nomine vocat. & sunt ille que tanquam vicine in
vestra dissipatiotione & etiā desolatione vse non sunt: Sed
praue & inimice vobiscum egerunt. he tamen sub christiana
fide non sunt. Certum est enim q palistina egiptus & idu-
mea que apud iudeam sunt: mabouettane fidei subiacent.
Circa id autem quod propheta hic facit quandoq scilicet
absolute israel nominando quandoq vero ad iudam & hie
rusalem particulariter descendendo. volo intelligatis ipsu
illud fecisse; propterea quia occisionis christi peccatum in
hierusalem a iudeis commissum fuit in quo decem tribus
inuente non sunt. & cum sine huius peccati remissione sal-
uatio vestra & reductio fieri nunq posset. ideo belli discur-
su finito & antichristi ac aliarum gentium conflictus cōclu-
dendo propheta ait. Et iuda in eternum habitabit & hieru-
salem in generatione & generatione. Cuius causaz assignā-
do Et mundabo sanguinem eorum quem non mundaue-
ram consequēter ait. Quod dictum ad xpi sanguinez quez
iudei in hierusalem effuderunt refertur: a quo tempore illo
deus vos mundabit: quod ante illud non fecerat. Quibus
expletis asserit propheta deum in syon morari debere: qd
idem est q dicere quia in ipsa cognitus erit. ¶ Cum au- Prophetia Amos
tem subsequens propheta amos super hoc mysterio in sui
libri fine paucis se expediat; iccirco hac cum prophetia dic
ta sua annectere volo. Inquit enim Baiom babu achim & Hebrea littera.
succai dauid hannoselet vegadarti & pirzebē vcharisotau
achim vbnitiba chime golam. lemagan irescu & scecerit edō
vebol bagoim ascer nicra scemi galebē neum adonai gose
zot. hinne iamim bai neum adonai venigasc horesc bacco
zer vedorch ganauim bemosceh hazarag vehetisu hebaī
gasis vebol hagebagot titmogagna. vesciauti & sceut gām
mi israhel vbanu garim nesciammot veiasciami vena-

tegu cheramin vesciatu et ienam vegasu gaimotveabelu ꝛ piriam. vntagtim gal admatam velo innatescin god megal admatam ascer nadatti labem amar adonai clobeba.

Latina littera.

¶ Latine. In die illa. Suscitubo tabernaculum dauid quod cecidit: ꝛ istaurabo ruinas suas: ꝛ partes eiꝰ eiectas releuabo. ꝛ reedificabo illud: sicut in diebus antiqs: vt possideant reliqas idumme: et omnes gentes: eo quia innocatum est nomen meū super eos: dicit dñs faciens hec. Ecce dies venient ait dñs: ꝛ comprehendet arator messorem: ꝛ calcator vuarum mittentem semen ꝛ stillabunt montes liquorem: ꝛ omnes valles liquescent. ꝛ conuertam captiuitatem populi mei israhel. et edificabunt ciuitates desertas ꝛ inhabitabunt ꝛ plantabunt vineas: ꝛ bibent vinum eorū ꝛ facient hortos: ꝛ comedent fructus eorum: ꝛ plantabo eos super humum suam: ꝛ non euellent vltra de terra sua: quam dedi eis: dicit dominus deus tuus.

Prophetie expositio

¶ Que quidem verba cū pauca sint, et satis clara pauca indigent declaratione. Attamen partes duas in ea necessarias indigestas amittere equū nō ē. proposito tamen esse hanc simul cum alijs vestram salutem in nouissimo predicentibus enumerandam. ꝛ si in aduentu messie per vos expectati doctores vestri ipsam verificandam esse dicant.

Prima itaqꝫ pars ipsius est illa qua in die illa suscitabo tabernaculum dauid, quod cecidit, propheta inquit. Quam quidem pro regno dauid vestri exponunt: dicentes, exemplariter in ea prophetam esse locutum. sic enim populuꝫ suum rex protegit. sicut sub se existentes tabernaculuꝫ cooperit. Quorum dictum si vero messie attribuerent: verissimū est. Certum est enim ꝙ pro tabernaculo regnum dauid: vt ipsi aiunt: Propheta hic intellexit. Quod quidem eiectuꝫ appellat; non ꝙ de se eiectum sit. Sed inquantum illos pro quibus primo ꝛ principaliter edicatum fuit: nō ꝓtegit

Et vt ostenderet illud de toto ruinatum non eẽ: ⁊ instaurabo ruinas suas ⁊ partes eius eiectas releuabo inquit. Quãuis enim tabernaculum hoc. scꝫ xp̃s ihesus dauid filius: vsqꝫ tunc vos non protexerit. protexit tamẽ alias gentes que fidem suam receperunt: ita ꝙ ruinam dici non potest. Ut autem vniuersalem reductionem vestram predice ret; concludit ⁊ dicit. Et reedificabo eum; sicut in dieb⁹ antiquis. Hoc est sicut diebus dauid qui super omnẽ israbel etiam decẽ tribubus dominatus ẽ: qui etiam vt vestri aiũt super idumea aliisqꝫ circũuicinis gentibus dominium habuit. ita ꝙ quemadmodum ipsi referunt: ⁊ bene in idumea presides dauid constituit; pro quo: vt possideant reliquias idumee: ⁊ omnes gentes: propheta inquit. Cuius causam assignando. Eo ꝙ inuocatum sit nomen meum super eos: subsequenter ait. quod dictum: prout vestri aiunt: sic intelligendum est. videlicet pro eo ꝙ super eos. scilicet super iudeos nomen meum vocatum est. ideo idumee reliquias: et alias gentes possidebunt. Et hec est secunda pars quã declarandam esse dixi; qua quidem doctores vestri suis expositionibus ⁊ dictis; suam fidelitatem ostendunt. scitis enim ꝙ pro eoꝝ proposito: vt per idumeam roma intelligat verificare pluries conati sũt. ⁊ tamẽ hic territorio vestro esse idumeam vicinã; ingenue fatentur. Ex modo insuper loq̃ndi prophete colligimus ꝙ sua misericordia deus hec vobiscum faciet. non autem ꝙ a vobis ipsis recognoscamini. et hoc ex eo quia in persona dei tanq̃ꝫ agentis loquitur.

Prophetia septima

Abdias propheta hac vnica ꝓphetia se expediente. inquit. Hazon gouadia co amar adonai elohim leedõ scemuga sciamagnu meet adonai Hebrea littera.

vezir bagoím ſciullab cunıu venacuma galeba lammilba-
ına. blnne caron nedactiba bagoím bazul atta meod. zedō
libeba hiſcleba ſclobenl bebaque ſelag merom ſciuto omer
belibo ml loziden larcz. ím tagbiba canneſcer veim ben co
bauím ſin cbinneba miſcam ozlteba neum adoní ím gan-
nauím bau leba ím ſelodede laila eb nidmeta balo ígneuu
dalam im bozerím bau lab balo laſcirn golelot. eb nebpeſu
geſau nlugu maʒpunau. gad bageuul ſcille buba col ance
berdieblabſcluba velabelu leba ance ſcelomeba labmeba
laſimu mazoz tabteba en teuuna bo. balc baiom babu ne-
um adonaí vebaauadtí babauun meedom vtbuna mebar
geſau. vebattu gíboreba teman lemagan leearat iſc mebar
geſau miccatel. mebamas ábiba tagacou tebaſſeba buſcla
venibratta legolaz. beiom gamodba minneged beiom ſce-
uot zarí belo venobzlin bau ſcegaran vegal bieruſcíalaim
ladu goral gam atta caabad meem. al tere beíom abiba be
lom nobzo veal tiſmab líune lebuda belom obdā veal tag-
de piba belom zara. al tano beſciagar gammi beíom etam
veal tere gam atta beragato belom eto veal tiſclana bebe-
lo belom eto. veal tagamod gal bapperte lebabzit et pelí-
tan veal taſgerſeritan belom zara. cbí carou íom adonaí
gal col bagoím caaſcer gaſita legaſe lab gemulcba laſciu
beroſceba. cbí caaſcer ſcetiten gal bar codſcl iſctu col ba-
goím ſauíu veſclatu velagu vebaiu cbelo baln. vbbar ſion
tibile peleta vebaía codeſcvelareſcin bet íagacou et moraſ
cebem. vebaía bet lagacou eſc vuet loſepb lebana vuet ge
ſau lecaſc vedalecu babem veabalum velo ible ſarid leuet
geſau cbí adonaí dlber. velareſciu bannegeu et bar geſau
vebaſcefela et peliſtim velareſciu et ſede effraim vuet ſede

sciomeron vbignanim et bagilgad. vegalut babel baze li-
me israbel ascer chenaganim gad zarfat vegalud bieruscia
laim ascer bissarat irescin et bare bannegeu vegalu mosci-
gim behar sion liscpot et bar gesau vebaieta ladonai ban-
nieluba.

¶ Latine. Uisio abdie hec dicit dominus deus ad edom. Auditum audiuimus a domino: ⁊ legatus ad gentes missus est. Surgite: ⁊ consurgamus aduersus eum in prelium. Ecce paruulum dedi te in gentibus. contemptibilis tu es valde. Iniquitas cordis tui seduxit te habitare in scissuris petre altitudinis soliȷ̃ tui. Qui dicis in corde tuo. Quis detrahet me in terram. Si exaltatus fueris vt aquila: ⁊ si inter sidera posueris nidum tuum: Inde detraham te dicit dominus. Si fures introissent ad te. Si latrones per noctem: quomodo constituisses. Nonne furati essent sufficientia sibi. Si vindemiatores introissent ad te: Nunquid saltem racemum reliquissent tibi. Quomodo scruti sunt Esau: inuestigauerunt abscondita eius. Usqȝ ad terminuȝ emiserunt te: omnes viri federis tui illuserunt tibi. Inualuerunt aduersum te viri pacis tue. Qui comedunt tecum: ponent insidias subter te. Non est prudẽtia in eo. Nunquid non in die illa dicit dominus: perdam sapiẽtes de idumea ⁊ prudentiam de monte Esau. Et timebunt fortes tui theman vt intereat vir de monte Esau Ex interfectione. propter iniquitatem in fratrem tuum iacob: operiet te confusio ⁊ peribis in eternum. In die cum stares aduersus eum quando capiebant alieni exercitum eius ⁊ extranei ingrediebãtur portas eius: ⁊ super israel mittebãt sortẽ: tu quoqȝ eras quasi vnus ex eis. Et nõ debebas inspicere i die fris tui: in die pegrinatõis eius

Latina littera.

Et non debebas letari super filios iuda in die perditionis
eorum: et non debebas magnificare os tuum in die angu-
stie. Neq; debebas ingredi portam populi mei in die ruine
eorũ: neq; debebas despicere malis eius in die vastitatis il-
lius. Et non debebas emitti adversus exercitum eius ĩ die
vastitatis illius. neq; debebas stare in exitibus: vt interfice-
res eos qui fugiebãt. neq; tradere reliquos eius in die tri-
bulationis: quando iuxta fuerit dies dñi sup̱ omnes gẽtes
sicut fecisti: fiet tibi: retributio tua revertetur in caput tuũ.
Quomodo enim bibisti super montem sanctum meum. bi-
bent omnes gentes iugiter: et bibent et absorbebunt: et erũt
quasi non sint. Et in monte syon erit salvatio. et erit sanct⁹.
Et possidebit domus iacob ignis: et domus ioseph flãma:
et domus esau stipula. Et succendẽtur in eis: et devorabũt
eos: et ñ erũt relịqe dom⁹ esau. qꝛ dñs locut⁹ ẽ. et heredita-
bũt hi qui habitant partẽ australẽ montis esau et planitiẽ
philistim: et possidebunt regionem ephraim et regionem sa-
marie. Et beniamin possidebunt galaad. et transmigratio ex-
ercitus huius filiorũ israhel: que est in chananeos vsq; ad
sarphat: et transmigratio ierusalẽ que est in sepharat: pos-
sidebunt civitates austri. Et ascendent salvatores in mon-
tem syon iudicare montem esau. et erit domino regnum

Iudeorum expositio

¶ Hic propheta: quemadmodum vestri aiũt: ad duo
tantũ mysteria suum sermonẽ extẽdit. nam ad idumee rui-
nam: et ad iudeorum cõsolationẽ. Doctores autẽ vestri in
vtroq; errant: dicentes per idumeam romam intelligi. Qḋ
quidem impossibile eẽ iam pluries ostẽdi. Et prophetia in
adventu messie a vobis expectativerificandam esse. que p̱
consolatione vestre ad christum reductionis: post antichri-
sti bellum: sicut alie sibi similes: dicta est. Quod per plu-
res eius partes manifeste colligitur. inquit enim. Cum iux-
ta erit dies domini super omnes gentes. Necnon. Et ĩ mõ

te sion erit saluatio. Et erit domino regnum. Quibus cum tribus iobelis dictis super hoc proposito: propheta cōcordat dicentibus. Et conuocabo omnes gentes. Et quia in monte syon: et in hierusalem erit saluatio. Et dominus morabitur in syon. Et sic patet prophetam: tot et tanta mala aduersum edom prophetasse: ita q usq ad vltimam desolationem. Propterea quia cum iudeis non seruato fraterno amore: pessime egerunt. Quod quidē a pluribus alijs prophetis etiam habetur.

Catholica expositio

¶ Hac autem prophetia narrat propheta in hec mysteria saluatores interuenire debere, cum. Et ascendent saluatores in montē sion iudicare montem esau, inquit. Quod dictum messie et sotijs eius vestri attribuunt: intelligentes pro sotijs eius: septem pastores: et octo primates dominū a michea. iiij. nominatos. Qui recte sentirent si pro messia christum ihesum: et pro pastoribus et primatibus dominū apostolos aliosq sanctos eius intelligerent. Hi enim pro electorum salute et malorum damnatione tempore illo xp̄i assessores erunt. Post quod erit domino regnum totius scilicet orbis: prout vestri cum zacharie auctoritate aiunt. qui. Et erit dominus rex in omnem terram capitulo vltimo inquit. Cognoscent enim omnes tunc: quia ipse solus verus messias deus et homo est. Ex quibus manifeste videtur quomodo vestri ipsis inuitis: vt prophetiaz scōm verum eius sensum exponant: ducuntur. Nam si sic q domino regnum tunc erit: non ergo alteri messie in se diuinitatem non habenti: qualem vos imagiatis: esse poterit. Sed tali messie qui diuinitatē habebit scz christo saluatori erit.

Sequitur prophetia octaua.

Prophetia octaua

Hebrea littera.

m

Jcheas capitulo. iiij. inquit. Uehaia baaharit haiamin ihie har bet adonai nabon berosc heharim venissa migebagot venaharu galan gammim. vehalehu goim rabim veameru lehu venagale el har adonai veel bet elohe iagacon veiorenu mideraba veneleba beorehotau chi mizzion teze tora vdbar adonai mirusciialaim. vesciafat ben gāmim rabim vehobiah legoim gazumim gat raboc vehitetu harnotehē leittim vahanitotehem temazmerot velo isu goi el goi hereu velo ilmedun god milhama. veiasceun isc tahat gafno vetahat teenato veen maharit chi si adonai zeuaot diber. chi col hagamim ielehu isc bescem elohau veanahnu neleh bescem adonai elohenu legolam vaged. Baiom hahu nenm adonai osefa azzolega vehannidaba acabeza vaascer haregoti vesamti ꝛ hazzolega liscerit vehannehelaa legoi gazū vmalah adonai galehem behar syon megaita vegad golam.

Latina littera.

Latine. Et erit in nouissimo dierum: erit mons domus domini preparatus in vertice montium ꝛ sublimis sup colles: ꝛ fluent ad eū populi. ꝛ properabunt gentes multe: et dicent. Uenite ꝛ ascendamꝰ ad mōtē dñi: ꝛ ad domū dei iacob: ꝛ docebit nos de vijs suis. ꝛ ibimus in semitis suis: quia de syon egredietꝛ lex: ꝛ verbū dñi de hierusalē: ꝛ iudicabit inꝛ populos mltos. ꝛ corripiet gentes fortes vsqꝫ in longinum: ꝛ cōcidēt gladios suos in vomeres: ꝛ hastas suas in ligōes: ꝛ nō sumet gēs aduersū gētē gladiū: ꝛ nō discēt vltra belligare. Et sedebūt vir subtus vitē suā. ꝛ subtꝰ ficū suā: ꝛ nō erit q terreat. qꝛ os dñi exercituū locutū ē. qꝛ oēs ppli ambulabūt vnusqsqꝫ in noīe dei sui: ꝛ nos ambulabimus in noīe dei nostri in seculū seculi. Jn die illa dicit dñs. Cōgregabo claudicātē: ꝛ eiectā colligā: ꝛ quā afflixe

tam. Et ponã claudicantẽ in reliquias: ⁊ eã que laborauerat in gentẽ robustam: ⁊ regnabit dñs sup eos in monte syon: ex hoc nunc et vsq; in eternum. ¶ Hanc pphetiã doctores vestri tpe messie a vobis expectati verificãdã eẽ aiunt. dicuntq; omnẽ subsequentẽ discursum vsq; ad partem illam. Audite que dñs loquitur inclusiue cum verbis hui⁹ prophetie colligantiam habere. Qua quidẽ eõ mõ procedunt quo vnicuiq; spiritum habenti; eorum iniquitatẽ manifestam faciunt. Nam solita praua cautela: prophetiam exponentes: id quod pro suo proposito facit figuraliter accipiunt. Et illud quod contra falsam eorum opinionẽ venit: aut iniqua expositione repellunt: aut indeclaratum amittũt Iudeorum expositio.

Dicunt itaq;. Et erit in nouissimo dierum. hoc est diebus messie. Erit mons domus domini preparatus: ⁊ sublimis. non materialiter: ita q̃ altior q̃ nunc est: efficiatur. Sed exemplariter propterea quia a gentibus illuc: vt deo seruiant: venientibus exaltabitur. Et hac quidem figura visus est propheta: eo quia gentes diis suis super sublimibus montibus seruire solent. Que tamen vero deo dumtaxat tunc seruient. ⁊ montem hũc super omnes alios mõtes: ⁊ colles honorabunt. ita q̃ ipsarum multe properabũt ⁊ alteri dicent. Uenite ascendamus ad montem domini: ⁊ reliqua vbi ait. Quia de syon egredietur lex et verbum domini de hierusalẽ. que quidẽ verba pphete ⁊ nõ gẽtiũ sũt. quasi diceret. ex eo quia lex ⁊ mandatum cunctis gentib⁹ egredietur. Idcirco venite ascendamus ad montem domini dicent. Huius autem legis doctor messias erit. pro quo Et indicabit inter gentes multas, inquit. Et hac de causa clausulam hanc exponentes. dicunt. Et iudicabit ille scilicet q̃ iudicaturus est. qui quidem messias rex erit. qui etiam super omnes populos dominabitur. eosq; sic corripiet: quod inter eos bellum vltra non erit. neq; etiam belli-

corsis instrumentis amplius indigebunt. Quamobrem gla
dios suos in vomeres concident. et quilibet subtus vitē su
am: et ficum suā absq timore sedebit. Quia omnes populi
ambulabunt vnusquisq in nomine dei sui. scz post bellum
gog: eo quia ad veram viam non reducentur. Nos aūt do
mus israhel in noīe dñi dei nri ī eternū ambulauim⁹. q̄uis
enim templū destruetur: et de terra nostra captiui facti eri-
mus: non propterea alieno deo seruiemus. In die illa su-
pradicta. s. congregabo claudicantem videlicet israhel: qui
tanq̄ infirmus: et claudicans in captiuatione reputat. qui-
cūq enī in angustia existit: quasi claudicās dici pōt. Et po
nam claudicantē in reliq̄as: ita scz q̄ in captiuatiōe penitus
non consumetur: faciamq ut tempore illo ad terras suas
reuertatur. ¶ Hec igitur sunt que super recitata prophe-
tia: vestri aiunt. sed eorum sequentes opinionem: ad altio-
ra procedunt. dicuntq. Et tu turris gregis: turris filie siō
vsq ad te veniet: et veniet potestas prima regnū filie hierusalē
que qdem turris dicit q̄ turris dauid est: et gregis turrim
eā appellauit: eo quia: queādmodum plerisq ī locis habet
israhel qui ouium greges nuncupantur: in hierusalem que
regni israhel caput erat tanq̄ grex in ouile congregabant.
Replicauit autem id propheta diuersis dictiōibus pro ma
iori rei corroboratione. Rabi vero salomō dicit q̄ pro tur
Rabi salomon ri gregis templum propheta intellexit Nunc quare vlu-
las vlulatu. Nunquid rex non est in te: an consiliarius tu⁹
periit: quia comprehendit te dolor. sicut parturientem. Ab
hoc dicto Rabi dauid dictionem illam nunquid amouet.
Rabi dauid dicitq. Nunc tu hierusalez quare vlulas vlulatu. eo quia
a terra tua de proximo captiuanda sis. Amen dico tibi q̄
id facere non debes. sed de die solatii tibi promissi recorda
ri: et quāuis nunc rex in te non sit. scias q̄ rex et consiliari
us tuus dominus deus est. qui et si faciem suam a te nunc

abscondidit:adhuc redimet te ꝛ de tua captiuitate te congregabit. Sed rabi salomon clausulam illam dicentem. Nunc quare vlulas vlulatu. sic legit. videlicet. Nunc quare assotiādo assotias te. Doles ꝛ satage filia syon quasi parturiens:quia nunc egredieris de ciuitate et moraberis in agro:ꝛ venies vsq; ad babylonem:ibi liberaberis:ibi redimet te deus de manu inimicorum tuorum. hoc dictū quasi imperatiue loqueretur a vestris exponitur. Dicunt enim Dole tu et satage filia syō super peccato tuo. eo quia propter illud de ciuitate tua egredieris. Non putes tamē ꝙ in agro moraberis:ita ꝙ spes tua deperdita sit. quoniam vsq; ad babylonem dumtaxat captiuam venies. ꝛ hinc post paucos dies liberaberis. Et nunc congregate sunt super te gentes:que dicunt condemnabitur: ꝛ aspiciet in syon oculus noster. partem hanc volunt vestri ad messie tēpus referri. voluntq; dictione illa nunc:pro rei certitudine prophetam vsum fuisse. necnon ꝑ gentes has exercituꝫ gog intellexisse:a quibus dicūt ꝙ verba hec tunc exibunt. videlicet. Nunc condemnabitur syon de peccatis suis: et modo tali destruetur:ꝙ oculus noster in eam aspitiet:ꝛ de ea id quod capimus:videbimus. Ipsi autem non cognouerunt cogitationes domini:nec consilium eius intellexerunt:ita vt considerent propter quid:vt contra hierusalem venirent:eos excitabit. putant enim destruere ipsam et desolare:necnon ꝛ spolia multa detrahere. Deus autem ipsos ibi congregabit vt ab israhel triturentur: quemadmodum manipulus aree ad triturandum congregatur. Quare sequitur. Surge ꝛ tritura filia syon:quia cornu tuum ponam ferreum:et vngulas tuas ponam ereas. ꝛ comminues populos multos. Et cum bona illa ibi remanentia: deo tunc consecranda sint. ideo subdit. Et sanctificabis domino rapinas eorum:et fortitudinem eorum domino vniuer-

Rabi salomon

se terre. Nunc circundaberis filia digna circundari: obsidionem posuit super nos in virga percutient super maxillam iudicem israhel. Pars hec a rabi dauid cum superiori proposito sic colligatur. dicit eniꝫ nunc scilicet. tunc. id est tempore gog: tu israhel ab hoste circūdaberis: propter quā circūdationem vocaberis: seu vocari poteris filia circūdata. obsidionem enim posuit super nos gog cum toto exercitu suo. ⁊ in virga percutient super maxillā iudicē israhel. nam vt zacharias cap. viij. ait: media pars ciuitatis in captiuitatē egredietur: inter quas iudices ⁊ magni dn̄i erūt: qui ab illis in maxilla deridendo percutientur.

Rabi dauid.

Rabi salomon. Rabi vero salomon hoc in loco aliter procedit. exponit enim illud pro hoste chaldeorum qui contra hierusalem tunc venturus erat dicens. Nunc ꝙ israhel propter peccatuꝫ quod superauit in angustia existit. Tu scꝫ filia chaldeorū ab hoste tuo stipata: letaberis. hoc est letari potes. nūc eniꝫ in ponēdo super nos obsidionē quam posuisti: appetitui tuo satisfacies. Huius autem causa est: o inimice: quia in virga percutient sup maxillā iudicem israhel. hoc est pro eo ꝙ iudices suos israhel deridendo super maxillam ꝑcutierunt: victoriam hanc super nos habebis.

¶ Et tu bethlehem effrata et reliqua. Hec prophetia vsqꝫ ad partem illam. Et erit iste pax exclusiue: in superioribus declarata est. fuit eniꝫ prime partis prophetia decima: vbi ad partes istas circumstantēs declarandas animum meum non appuli. propterea q̄ ad partem hanc secundam. vt vidistis pertinent. Descēdens autem nunc ad partē illā dicentē. Et erit iste pax ⁊ reliqua. dico doctores vestros ipsam sic exponere. nam Rabi dauid eā ad messiam referēdo. inqt. Et erit iste pax loco enim metus quo in p̄nti metuētes sumus. de assirio qū venit in terrā nostrā: et qū calcat in domibus nostris. iste scꝫ messias erit nobis pax: ita ꝙ inimicū vltra nō timebim⁹. sic

erit autem sententiam dicendo q pacis causa erit: eo quia cum gentibus pacẽ loquetur. Faciet q inimicus in terram israhel non veniet. Et casu quo tunc veniret: prout hodierno die rex assiriorum facit: suscitabimus super eũ septẽ pastores: et octo primates hominum qui illis obstabũt: eũq cõvincent: ita q tute vincimus. Hi quidem pastores et primates: duces et principes messie regis erunt. Nominauit autem eos sub hoc numero septem et octo. eo quia numerus multitudinis significatiu^9 existit: et est qũ plures et plures diceret. Rabi vero salomon loquitur hic ac si. Et erit hec pax propheta dixisset, inquit enim. Et erit hec pax integra scilicet et firma absq interruptione assirij cum venerit in terram nostram. i. si tunc, sicut nunc: in terram nostraz venire contigerit, suscit bimus enim super eum septez pastores et octo primates hominum: quos in libro quodam vocato sota: doctores thalmut nominasse dicit. sed pro dicti eorum verificatione asserit rationem se non videre. Et confringent terram assur in gladio: et terram nembrot in frameis suis. pastores scilicet et principes isti. eoruz enĩs potentia illas suis armis expugnabunt. nominauit autem has duas gentes solummodo. quia iste due hierusalem destruxerunt. Et liberabit ab assur cum venerit in terram nostraz ac si diceret. Et liberabit messias iste nos ab assur: interficiendo ipsum: et hoc propterea. quia venit in terram nostraz Et erunt reliquie iacob in medio populorum multorũ quasi ros a domino: et quasi stilla super herbam: que non expectat virum: et non prestolatur filios hominum. Super hac pte dicũt vestri q reliquie iacob: que p^9 purificatiõẽ in eis factã remanebũt, erunt in medio populorũ multorum: qui super hierusalem cum gog congregabuntur quasi ros qui non ab homine: sed a deo tantum expectatur. Nam quemadmoduz ros et stilla non nisi a deo expectãtur sic et israel

Rabi salomon

Rabi dauid

tempore illo non nisi in dominum sperabit: qui ab illa multitudine populorum ipsum saluare poterit. Et erunt reliqe iacob in gẽtibus in medio populorum multorum quasi leo in iumẽtis siluarum & quasi catulus leonis in gregibus pecoꝝ qui cum transierit & cõculcauerit & ceperit: nõ ẽ q eruat. Hanc similitudinem dicunt vestri ante exerciti gog destructionem in vobis verificandã esse. ex quo asserunt esse destructionem illam per vos fiendam qui inter populos illos quasi leo & catulus eritis. quemadmoduꝫ enim animalia cuncta siluarum ab istis cõculcantur. sic & vos populos illos vsqꝫ ad vltimum destruetis. pro quo subdit *Et exaltabitur manus* tua super hostes tuos & reliqua. Et erit in die illa dicit dominus: Auferam equos tuos de medio tui: & disperdam quadrigas tuas. hoc dictum dicunt vestri post bellum gog verificandum esse. tunc enim equis & quadrigis non indigebitis: quia in pace & tranquillitate manebitis Qua etiam de causa ciuitates terre tue perdam. & omnes munitiones tuas destruam.

Doctores thalmut.

¶ Doctores autem thalmut dicunt ꝙ hec tũc deus faciet: propterea quia salubrius est in villis q̃ in ciuitatibus morari. Et auferam maleficia de manu tua: & augures non erunt tibi. eo quia ad bene viuendum eos reducam. & perdere faciam sculptilia tua: & statuas tuas de medio tui & non adorabis vltra: & reliqua que nota sunt. dicunt autem clausulã illam Et conteram ciuitates tuas posse aut pro proprijs ciuitatib⁹ intelligi. aut pro inimicis. Nam dictio illa gareha hebraice vtrumqꝫ significatum habere potest. Et faciaꝫ in furore & indignatione in omnibus gentibus que non audiuerunt hoc est que legem meam non receperunt.

Confutatio eorum.

¶ Hec igitur sunt iudei viri que super hac prophetia doctores vestri aiunt. Quorum dicta si bene considerabitis: nõ dubito quod sicut ego de eis sentio ita et vos sentietis. Ut autem ad hoc vobis viam ape-

riam volo: dei inuocato auxilio: per aliquas notiores ipsorum partes sermocinando discurramus. quibus etiam spero vos magis dispositos reddere: ad veram prophetie sententiam: que postea vobis occurret: recipiendã. ibiq; ꝗplurime partes que hoc discursu non tangentur: aperte patebunt. Dico itaq; ꝙ per id quod super ea parte Erit mõs domus domini a vestris dicitur: habetur expresse qualiter tempore conuersionis vestre erit ad seruitia vnius dei vniuersalis gentium conuersio. quod quidem etiam super parte illa Et properabunt gentes multe ⁊ reliqua replicant. Cuius contrarium asserunt per eam particulam Quia omnes populi ambulabũt vnusquisq; in nomine dei sui quemadmodum loco suo manifeste patet. vbi etiã per subsequẽtia verba dicentia Nos autem ambulabimus in nomine domini dei nostri in eternum: aliũ errorem patefaciunt. dicũt enim ꝙ ꝗuis de terra sua iudei captiui sint: nõ ꝓpter hoc deo alieno seruiẽt. Ex quo de vestra in hac captiuitate cõstantia se iactare volunt. Uos tamen scitis quia de tempore illo: cum perfectam notitiam veritatis habebitis: verba illa determinate loquuntur. Cumq; clausulam illam Congregabo claudicantem volunt eo modo quo dicũt pro israhel intelligi eos. Aliqua ratione moueri non video. licet. enim de vestra claudicatione ibi propheta loquatur: nõ tamen ad sensum per eos assignatum loqui potuit. Nã si ꝑ corporali lapsu exemplum propheta dare voluisset: id cum alio genere morbi magis corporeo explicasset. Unde ꝙ ꝺ spirituali claudicatione locutus sit: quemadmodũ suo loco deo duce patebit dicere conueniẽtius est. Considerate insuper obsecro quot vijs partem illam Nunc quare vlulas vlulatu ⁊ reliqua peruertere conantur. Nã rabi dauid remouet eam litterã he que dictioni illi meleh latine rex apponitur. que quidem he apud hebraicã linguam he hasce

Confutatio rabi dauid

la nuncupatur. et idez quod nungd latine significat. ipse tamen prophetam affirmatiue loqui vult quasi Rex non est in te absolute dicert. Et non obstante quod totum residuum prophetie quemadmoduz suo loco videbitis admiratiue loquitur Nec nō et dictionē illam im hebraice latine si que quod ponitur clausule ille: Cōsiliarius tuus periit. remouet. Et vltra hec dictionem illam periit amouet. Ex altera quoqz parte super verbis prophetie verba multa superaddit. que si bene considerentur sensui prophetie consentanea minime iudicabuntur.

Confutatio rabi salomonis.

¶ Pari quoqz modo et rabi salomonis expositio praua dicit potest. quoniā terminis illis Quare vlulas vlulatu. proprium et verum significatum non dat. Scitis enim quod secundum ipsum lamma taregireag propheta dixisset. Unde parte vna prophetie peruersa ad aliam insufficiēter exponendum necessario coguntur. Nam subsequentem partem dicentem Doles et satagis filia syon et reliqua: imperatiue exponunt. Ubi etiaz adictiones plures faciunt; que tamen cum omnibus illis nō bene aptatur; prout de se patet quemadmodum etiam vera expositione clarius manifestabitur. Et hoc processu procedentes super ea parte dicente Nunc circundaberis filia digna circundari et reliqua. suaz peruersam opinionem rabi dauid clarius ostendit. Naz id quod super ea dicit; sensui prophetie consentaneum minime est. non obstante quod clausulam illam dicentem singulariter Judicez israel; ipse in plurali iudices legit.

Confutatio rabi dauid

¶ Opinio autem rabi salomonis super parte hac et si eam dictionem iudicē etiaz ipse in plurali accipiat. attribuatqz dictum illud Nunc circumdaberis et reliqua. chaldeorum hosti; est tamen super residuo prophetie veritati magis cōsona prout suo loco deo duce patebit. vbi etiaz intelligetis propter quod prophetia hec de aduētu messie videlicet Et tu betlez efrata hic a propheta interposita fuit. qualemqz inter se colligā

Confutatio rabi salomonis.

tiam habeant. necnon et in qbus prophetie partibus vesti veritati adherent: ibi videbitis. Sed p̄sentis pphetie pcessuz sequēdo dico doctores vestros in eo sic se gerere q̄ mirori immo nescio quo vultu talia calamo scribere presumpserunt. Dicunt. n. q̄ reliquie iacob que post eius purificationem remanebunt: erūt in medio populorum cuz gog venientium quasi ros a dño. Pari quoq̄ modo dicūt q̄ quasi leo in iumētis silua et tunc erūt. ita q̄ populos illos vltima destructione destruēt. dicūt p̄terea eaz similitudinē de rore et stilla pphetaz pphecisse. q: quēadmodū he nō nisi a deo sperantur. sic et vos eo tpe non in aliuz q̄ in deuz sperabitis. Partē insup illā dicētem Et erit in die illa dicit dñs: auferaz equos tuos de medio tui: et reliqua. dicūt post bellum gog verificandā esse. vbi et fabulā illā doctor thalmut de aeris bonitate recitant. primi aūt dicti eor in sufficiētia ex eo patet: q: sicut p ezechielez zachariā et alios pphetas habet: purificatio vr̄a bello gog finito erit. Inqt. n. ezechiel vt suo loco vidistis Propterea hec dicit dñs Nunc reducam captiuitatē iacob. qd dictū ruina gog expleta explicat Et zacharias Sed et iudas pugnabit aduersus hierusalez. ex quibus colligit: manifeste q̄ durante bello purificati nō eritis. immo: quēadmodum et vr̄i concedunt: malor inter vos existentium in bello illo p̄sumptio fiet. ita q̄ post illud remanentes electi et purificati erūt. pro quibus ppheta dicit q̄ quasi ros a dño in medio populoruz multo et erūt. et p hos populos de venietib' cū gog dicere minime pōt: cū ipsor tpe iudei purificati nōdū erūt. sed de aliis populis q tanq̄ electi et salui post bellū illud remanebūt. Nec gentiū gog destructio p iudeor man' quēadmoduz p partē secūdā vr̄i aūt: siēda erit. Per oēs. n. pphetas habem' destructionē illā miraculose p deuz fiendā esse peste. f. et fame fulguribus et lapidib' et cū gladio vniuscuiusq̄ in fratrē suū. Deinde cū dicūt sequentem partem esse post bellum gog intel-

ligendam. qua ratione moueatur nescio. cum discursus ille totus a principio dicente. Et erunt reliquie iacob et reliq. usque ad finem. ad diem unum referatur. Non est igitur maior ratio in prima parte quam in secunda: ut possit ad tempus illud magis referri. Sed si una post bellum gog verificanda est. et alia omnino eodem tempore esset verificanda. Et econtra: si ante bellum una: et alia similiter. Uos autem si eorum insufficientiam cognoscere vultis: animaduertite quod non videntes se intellectui prophetie satisfacere. ad fabulas thalmut reducuntur. dicendo perditionem ciuitatum et prophetam predictam esse pro conseruatione sanitatis vestre fiendam. Et hoc quidem contingit: quia sicut spiritus ab eis longe est. sic et ipsi ab eo longe sunt. Non enim qui de terra est et gratia priuatus: spiritualia capere potest. De numero quorum presens pars utique existit: quemadmodum suo loco deo fauente: indubitate intelligetis. ubi etiam vos videre faciam qualiter super quadam clausula Rabi Dauid ut id p dicta sua innueret: se conduxerit.

Catholica expositio

¶Ego igitur prophetiam suo sensu declarando. dico quod eius processus ultra id quod vestri dicunt: se adhuc extendit. Includit enim partem quam excludunt usque ibi. Et intrinsecus ambulare cum deo tuo: quemadmodum per sequentia certificabitur. nam volens deus hic per prophetam vestram post antichristi belli per sui gratiam redemptionem predicere. ubi pro quodam mysterio quod intelligetis: xpi aduentum interposuit. attento quod talis reductio post longum tempus fienda erat: quia in nouissimo dierum iuxta ipse asserit. Ideireo quoniam cum sanctis patriarchis se excusaret. ostendendo quod id ex mera ingratitudine a vobis met processerit. finito principali discursu verba illa protulit. Principale itaque mysterium agrediens inquit. Et erit in nouissimo dierum. Hoc est post bellum antixpi. de quo. xxxviii. Ezech. In nouissimo annorum veies. dixit. Erit mons domus domini

preparatus in vertice montium. aut materialiter: quia non est impossibile apud deum omne verbum. aut methaphorice propter id q gentes multe ad ipsuz confluent. a quibus vestri aiunt exaltabitur. Quocunq autem intelligatur: intentio prophete est ostēdere nobis q gentes multe: que Quia de syon egressa est lex: et verbum domini de hierusalem vsq tunc non cognouerunt: tempore illo pphetabunt et adinuicem dicent. Venite ascendamus ad montem dñi et reliqua. Ubi modum loquēdi prophete animaduertere debemus dicentis: quia de syon egredietur lex: et verbum domini de hierusalem. Quam clausulaz vestri exponendo pro verbo domini mandatuz intelligunt: dicētes: Quia lex et mandatuz domini de syon egredietur. Cum autem in antiqua lege mandata et precepta contineantur: non dubitādū q non de illa lege: neq de mandatis in ipsa contentis propheta loquitur: sed de noua lege per christum datam que in hierusalem. prout verificatuz est: dāda erat. De qua hieremias et alij prophete mentionez faciunt. Ego pro verbo domini verbum illud quod caro factuz est: significare intēdit. Ad quod verbum refertur dictum illud immediate sequens dicens Et iudicabit inter populos multos: vbi vestri dicūt. Et iudicabit qui iudicaturus erit scilicet messias qui bñ vtiq dicerent: si de vero messia christo hiesu intelligerēt. Ipse enim qui verus messias est: super populos omnes tūc dominabitur: quia ipsum esse verum deuz omnes cognoscent. Quos etiam modo tali corripiet: q instrumentis bellicosis amplius non indigebunt. Erūt enim sic in pace continua et trāquillitate: q gladios suos in vomeres cōcident: viriq subtus vitem suam et ficum absq timore sedebunt. Quia omnes populi ambulabunt: vnusquisq in nomine dei sui. Hoc dictuz de virtute sermonis et eo mō quo vestri illud aptant: falsum esset: nam et per prophetam et per

vestros affirmatur supra: q omnes populi cognoscent tūc verum deum: et illi seruient. prout etiā omnes alij prophete predicunt. Si igitur verba ista sic intelligenda essem: et sibiipsi et omnibus alijs prophetis propheta cōtradiceret vnde volēs onchelos hoc incōueniēs fugere dicit. Quia omnes populi qui tunc peribunt; pro eo q in nomine dei sui ambulauerit pibūt. Pro q animaduertendū est: quem admodum vos non ignorare scio: q verba hec secundum q hebraica littera sonant: cuius illud significatū quod per latinam traslationē ostenditur habeant. possunt tamen co modo etiam interpretari quo proprius prophete intellectus habebitur. Scitis. n. dictionē illam ebi hebraice quādo sepenumero latine significare; quemadmodum exodi. xxiij. habetur: ex ea parte dicēte: ebi tirre hamor sonaaba rones tabat massao. Latine quando videris asinum odientis te iacere sub onere suo. Accepto igitur ebi loco isto eodē mo do: prout prophete intentio certe fuit: erunt verba hec latine sic legenda: quando omnes populi ambularēt vnusquisq in nomine dei sui. Per que verba omnimodam perfectionem vestram que tunc in veritatem cognoscendo erit: propheta predicere vult. Postq. n. narrauerat populos oēs tunc deum cognoscere debere: volēs ostendere q non ppter hoc q alij populi id faciant: vos illā perfectionē habebitis: sed per dei gratiā ex particulari aspectu vt infra ostē dit. Inquit. quando omnes populi ambularent vnusquisq in nomine dei sui et nos ambulabim in nomine domini dei nostri in seculum seculi. quasi diceret: posito pro nōvero q omnes alij populi in nomine dei sui vero deo non cognito ambularēt. Attamen nos nō sic faciem: sed in nomine dñi dei nostri in eternū ambulabimus. Cuius causam assignan do propheta immediate sequitur. In die illa ait dñs Con

gregabo claudicantẽ ꝛ reliqua. Per que ostẽdere vult: ꝙ tpe illo sui gratia ꝛ misericordia deus te congregabit: que vsqꝫ tũc sup fide sua ꝛ veritate claudicasti; mysteria. s. incarnationis trinitatis ꝛ resurrectionis ꝛ alia a prophetis p̃dicta capere nõ potẽs. De quo hieremias ẽt supra mensionez fecit; cũ dixit. Usquequo pplexa eris filia rebellis eo quia creauit deus nouũ sup terra femina circũdabit viruz. Et sophonias capi. vlti. ẽt inquit. Et saluabo claudicantez; ꝛ eã que eiecta fuerat congregabo. Certũ est. n. quẽadmodum per superiora visum est; ꝙ nõ pro alio nisi pro peccato isto eiecti fuistis estis ꝛ vsque tunc eritis. Eo aũt tempore faciet deus vt veritatis notitiam habeatis; ita ꝙ in monte syõ ex tunc vsqꝫ in eternuz super vos regnabit; ꝛ a vobis tãqꝫ verus messias deus ꝛ homo cognitus erit. Pro cuius rei certitudine ad hierusalẽ sermonem propheta vertit. dicitqꝫ Et tu turris gregis turris filie syon vsqꝫ ad te veniet; ꝛ veniet potestas prima regnum filie hierusalem. Ubi eius modus loquendi considerandus est. cum dicit Usqꝫ ad te veniet; ꝛ venit; nam licet rei corroborationi id vestri attribuant. Debemus tamen modum corroborationis ꝛ fundamentum certitudinis intelligere. Certificatur enim hierusalem per prophetam super sibi promissis hoc loquẽdi modo. Nam cum primum aduentum regni huius per prophetas predicatum verificatum viderit: poterit absqꝫ dubio super secundo aduentu certificari. Et hoc est qđ dicit: Usqꝫ ad te veniet ꝛ venit: quasi diceret vsqꝫ ad te iterũ veniet; sicut iam venit. Et Quod de messie regno ꝓphetia loquaẽ: ex ipsamet aperte habetur; ꝛ doctores nr̃i precipue enchelos in hoc cõsentiũt. Cuz aũt ꝓpter vicinã destructionez a caldeis sẽdã; efficaciori cõsolatione hierusalẽ indigeret; sequitur ꝓpheta dicere. Nũc q̃re vlulas vlul. tu. s. o hierusalẽ

quasi non credens in hijs que tibi pollicentur: Nunquid rex non est in te: an consiliarius tuus perijt quasi diceret. Credis ne me sic impotētē esse vt ea que tibi promitto obseruare non possiz. Quia comprehendit te dolor sicut parturientem: Et si tu filia syon doles ꝛ satagis quasi parturiens: eo quia nunc egredieris de ciuitate ꝛ venies vsqꝫ ad babylonem: dico tibi ꝙ nec propter hoc debes de promissis spem amittere. immo erit istud tibi signum futurorum magis certificatiuum. cum videbis ꝙ ibi. i. inde liberaberis ꝛ de manu inimicorum tuorum te deus redimet. Sed ad antichristi mysteriū rediens propheta inquit. Et nunc congregate sunt ad te gentes multe ꝛ reliqua. Ubi hac dictione nunc pro maiori rei certitudine: vt vestri aiunt: propheta vsus est: immo dico vobis ꝙ super parte hac tota vestri se bene gererent: si illi ad quod dicta referuntur: ipsaꝫ attribuerent. *intelligunt enim* pro clausula illa filia syon iudeos tantummodo que pro tota congregatione fideliū que post antichristi ruinam purificata remanebit: a propheta explicata fuit. quam congregationem dixit propheta: Et sanctificabis domino rapinas eorum: ꝛ fortitudinem eorum dn̄o vniuerse terre. Et deinde assignans propheta causam quare eo tempore hierusalem a predictis gētibus circūdari sic debebat: subsequenter ait. Nunc circundaberis filia digna circundari: ꝛ reliqua inter que se ipsum includit: dicendo. Obsidionem posuit super nos: eo quia de iudeis loquebatur: ꝺ qua gēte ꝛ ipse erat. Dicit itaqꝫ nunc. i. tunc antichristi tpe: vt rabi dauid ait: tu. s. filia syō q̄ filia digna circūcidi es a predicto hoste circundaberis. necnon. Et obsidioneꝫ posuit. i. ponet super nos antichristus ille. propterea quia filij tui in virga percutient super maxillam iudicem israel. s. christum hiesum: ꝛ vt intelligerent ꝙ de ipso loquebatur immediate propheta inquit. Et tu betlem efrata ꝛ si mini-

ma es in millibus iude: ex te mihi egredietur qui sit dominatior in israbel. Quam quidem prophetiam usque ad partē illam dicentem Et erit iste pax exclusiue in prima principali parte bene declaratam habuistis. Ab ista vero parte usque ad illam dicentem Et erunt reliquie iacob. rati dauid bene se habet dempta clausula illa prima. s. Et erit iste pax: que de messia ihesu loquitur qui ipsa pax in abstracto fuit sicut propheta predicat. Et illa. s. Et suscitabimus super eam septem pastores et octo primates hominum. Quam ad apostolos aliosque beatos sicut decet non refert. Certum est enim quod ex verbis istis propheta nil aliud significare vult nisi quod per christum primo et secundo per istos: a cunctis inimicis et hostibus tempore illo iudei liberi et tuti erunt. Et cum ad statum illum ex dei gratia solummodo peruenietis: teste propheta ipso apud libri finem dicente: Quis deus similis tui qui aufers iniquitatem et transis peccatum reliquiarum hereditatis tue. Ideirco. subsequenter hic ait. Et erunt reliquie iacob in medio populorum multorum quasi ros a domino et reliqua. Uolens ex eis notificare quod quemadmodum ros et stilla non nisi a deo expectantur: sic nō expectabitur tunc quod inter alias gentes que sub xpi fide usque tunc vixerunt: vos enumerandi essetis: attenta grauitate peccati vestri: nisi a deo illud procederet qui iniquitati vestre sua misericordia propitiabitur: et peccati vestri non memorabitur amplius. Cuius virtute reliquie ille super omnes intrinsecos inimicos a quibus a recta via diuerti possent: vim habebunt. Pro cuius intellectu totum hunc discursum propheta explicauit. Nam cum non virtute armorum: Sed ex dei gratia dumtaxat salus vestra acquirenda sit: nec fortitudine ciuitatum et locorum sit perseuerando: non possunt verba sua nisi spiritualiter interpretari: prout etiam per aliquas partes ipsemet manifeste ostendit: Inquit enim. Et auferā ma

leficia de manu tua: et euellam lucos tuos de medio tui: et conteram inimicos tuos. Que omnes ad spiritualem inimicum referuntur: ita quod innuere vult propheta: quod reliquie iacob que in gentibus hoc est christianis tunc existentibus remanebunt: Quasi leo in iumentis siluarum erunt. Inimico enim inuito. s. diabolo salutem cum illis prosequentur: et hac de causa propheta dixit: Et exaltabitur manus tua super hostes tuos: Et omnes inimici tui interibunt. Cumque reliquie ille in eo proposito perseuerare debeant: eo quia temptator super eos potestatem non habebit. consequenter propheta ait. Et erit in die illa dicit dominus: auferam maleficia de manu tua et reliqua: que ad eundem significatum omnia reducuntur. Quo etiam intellectu dictio illa Hareba: latine ciuitates tuas de inimicis prout vestri aiunt: intelligenda erit Et quod particula illa dicens: Et erunt reliquie iacob in gentibus: sit ad gentes que in fide xpi vixerunt: attribuenda. Ostendit propheta per suam conclusionem dicentem Et faciam in furore: et in dignatione vltionem in gentibus: que non audiuerunt. Quod dictum sicut a rabi dauid exponitur intelligendum est videlicet Et faciam in furore vltionem in gentibus: que non audierunt: nec receperunt legem dei per xpm ihesum datam. Cum autem omnia bona hec propter promissionem antiquis patriarchis factam deus vobiscum faciet. Ideo quasi in scrutinium vobiscum veniret: ostendendo dilectionem qua vestri semper affectus est: et in eius remuneratorem immensam vestramque ingratitudinem. illis inuocatis propheta talia fatur surge contempne iudicium aduersum montes: et audiant colles vocem tuam: quia lis est domino cum populo suo: et cum israhel in scrutinium venit. Ubi per montes: quemadmodum rabi ionatan et rabi salomon aiunt: patriarchas intelligit. et per colles matres beatas Patriarcharum vxores

Et deinde ad scrutinium veniens inquit. Popule me-
us quid feci tibi: aut quid molestus sum tibi: responde mihi,
quasi diceret. Non potes super malo vno de me conqueri
immo potius infinita bona a me recepisti Que quidem bo
na recitando subdit Quia eduxi te de terra egipti: ⁊ de do-
mo seruientium liberaui te. Ibi enim prout rabi Dauid ait
seruis seruiebas. Nam egiptus de cham descendit cui per
Noe genesis. xviiij. dictū fuit: seruus seruoꝝ erit fratribus
suis. Et postq̄ te de manu illoꝝ eduxi misi ante faciem tu
am Moysen. Aaron. ⁊ Mariam ut tibi redemptiōem euā-
gelisarent. Et ultra hec memento queso popule meus quid
cogitauerit contra te Balac rex Moab: ⁊ quid respōderit
ei Balaam filius Pecor de Setbim usq̄ ad Galgalam ut
cognosceres iusticias domini: quante s. tecum fuerunt. Nō
enim responsum illud quod dedit balaam dedisset nisi de in
dignatione mea contra eum veritus fuisset. ⁊ quamuis pro
pter peccatum quod ibi commisisti: Quemadmodum rabi
Dauid ait filius perditionis fuisses: non ꝓpter hoc dereli-
qui te sub potestate maledictionis illius. Sed cum morte
tantummodo quorsidam vestrorum peccatum illud vobis
remisi. Pari quoq̄ modo memento quanta in Galgala te
cum feci quando Jordanem sicco pede transisti: ⁊ cuncta
alia per historias ordine suo recitata memento. Et si dices
quid dignum offeram domino quo ei satisfaciam: curuabo
ne genu illi aut holocaustomata ⁊ vitulos anniculos sibi
offeram: ita q̄ cum hijs ei placeam. dico q̄ non. hijs enim
dominus non placatur. ⁊ si cum millibus arietum aut mul
tis millibus hircorum pinguium coram eo vos representa
retis. Immo plus dico vobis: q̄ si tuum primogenitū quem
super omnia amas: pro scelere tuo sibi dares: nihil tibi vale
ret. Attenta grauitate peccati quod ꝯtra eum cōmisisti. nec

etiam hec sunt que deus a te querit. Sed id quod bonum esset facere ꝛ quod dñs a te requirit indicauit tibi bõ scilicet xp̃s hiesus q: humanitate assumpta tecũ cõuersatus est propheta dicente Indicauit tibi homo quid bonum esset: ꝛ quid dñs requirat a te. Et illud quod indicauit vtiq; est Facere iudiciũ ꝛ diligere misericordiam: ꝛ intrinsecus ambulare cum deo tuo hoc est toto corde ꝛ anima non apparenter: prout rabi dauid ait: ꝛ bene. ¶ Quod autem hec talia a xp̃o hiesu predicata fuerit: per euangelia cunta testi-

Concordia cuȝ euãgelio

monium habemus. quẽadmodum. n. vestri hic aiunt: ꝛ ea que cum deo et que cum proximo obseruãda sunt: his verbis continentur. Nam pro pertinentibus ad proximum dixit: facere iudicium ꝛ diligere misericordiam. pro pertinentibus vero ad deum Et intrinsecus ambulare cuȝ deo tuo inquit. Que ambo mathei xxij. a xp̃o hiesu sub hijs verbis

Matheus.

expressa fuerunt. videlicet Dilige dominuȝ deum tuum in toto corde tuo ꝛ tota anima tua: ꝛ proximũ tuuȝ sicut teipsum. Non obstante ꝙ cuncta verba sua circa aliud ꝙ̃ circa dilectionem dei: ꝛ proximi charitatem ꝛ misericordiã principaliter non versantur. Uos autem si audiendi aures haberetis: non dubito ꝙ ex verbis prophete huius colligeretis esse per nouam legem qua hec predicta precipiuntur: antiquam amittendaȝ que holocaustis ꝛ alijs cerimonijs in figuram futurorum mysteriorum vtebatur.

Prophetia Nona.

Acharias qui conuersionem vestram de qua in presenti agitur: hoc suo libro breuibus ver-
5 bis multipharie tetigit. in vltimo sui longũ super ea sermonem facit. Inquit. enim capitulo. xi.

Latina littera.

Aperi libane portas tuas: ꝛ comedat ignis cedros tuas: vlula abies quia cecidit cedrus: quoniã magnifici vastati sunt

vlulate quercus basan qm̃ succisus ē saltus munit⁹. Vox vlulatus pastoꝝ q: vastata ē magnificẽtia coꝝ: vox rugit⁹ leonũ:qm̃ vastata ē supbia iordanis. Hec dicit dñs de⁹ me us. Pascẽdo pecora occisiõis:q̃ redẽptores eoꝝ occident. ⁊ nõ cõmitẽt culpã: ⁊ vẽdẽs eos dicet. bñdict⁹ dñs diues fact⁹ sum:⁊ pascẽs ea nõ parcet eis. Qm̃ nõ parcã vltra su per habitantes terrã: dicit dñs. Ecce. n. ego tradã homies vnũquẽq; in manu ꝓximi sui. ⁊ in manu regis sui: ⁊ conci dẽt terrã: ⁊ nõ eruã de manu eoꝝ. Et paui pec⁹ occisionis ꝓpter hoc o paupes gregis: ⁊ assumpsi mihi duas vgas vnã vocaui mitẽ: ⁊ alterã vocaui que demolit: ⁊ paui pe cora. Et succidi tres pastores in mense vno: ⁊ cõtracta est anima mea in eis. siquidẽ ⁊ aĩa eoꝝ variauit in me. Et dixi Nõ pascã vos: q̃ moritur: moriatur: ⁊ que succiditur suc cidat: ⁊ reliq̃ deuorent vnaqueq; carnẽ proxime sue. Et tuli virgã meã q̃ vocabat miris: et abscindi eam. vt irritũ facerẽ fedus meũ quod pcussi cũ omnib⁹ populis: ⁊ irritũ deductũ ē in die illa: ⁊ cognouerũt vere pauperes gregis qui expectabãt me: q: verbũ dñi ē. Et dixi ad eos. si bonũ ē in oculis vestris: afferte mercedem meã. ⁊ si nõ finite. Et appenderunt mercedẽ meã triginta argenteos Et dixit do minus ad me. Proijce illud ad figulũ magnũ pcium. quo appretiatus sum ab eis: ⁊ tuli triginta argenteos: ⁊ proieci illos in domũ dñi ad figulum. Et preci di virgã meã secun dam que demolitur appellatã: vt dissoluerẽ germanitatem inter iudã: et israhel. Et dixit dñs ad me. Adhuc sume tibi vas pastoris stulti: quia. Ecce ego suscitabo pastorem in terra. qui derelicta non visitabit. fetum non queret. ⁊ con tritã nõ sanabit: ⁊ stantem non enutriet: ⁊ carnem pinguis comedet. ⁊ vngulas earum dissoluet. Ve pastor idolũ de relinquens gregem. gladius super brachium eius: ⁊ sup o culum dextrum eius. brachium eius ariditate siccabitur: ⁊

oculus dexter eius tenebrescens obscurabitur.

Capitulum. xij.

Onus verbi domini super israhel. dicit dominus extē-dēs celū ꝛ fūdās terrā: ꝛ fingēs spm̄ hoīs ī eo Ecce ego ponā ī hierusalē vas amaritudīs oībus populis in circuitu. sꝫ ꝛ iuda erit ī obsidiōe sup̄ hierusalē. Et erit in die illa: ponā ī hierusalem lapidem oneris cunctis populis: oēs qui leuabunt eum concisione lacerabuntur: ꝛ colligentur aduersus eam omnia regna terre. In die illa ait dominus percutiam omnē equū in stuporem: ꝛ ascensorem eius in amentiam: ꝛ super domum iuda aperiam oculos meos: ꝛ omnē equum populorum percutiam cecitate. Et dicēt duces iude in corde suo. Confortentur mihi habitatores hierusalē in domino exercituum deo eorum. In die illa ponam duces iuda: sicut fornacē ignis in lignis: ꝛ sicut facē ignis in paleam: ꝛ deuorabunt ad dextram ꝛ ad sinistram oēs populos in circuitu et habitabitur hierusalem rursus in loco suo in hierusalem. Et saluabit dominus tabernacula iuda ī primo: vt non magnifice glorietur domus dauid ꝛ gloria habitantium hierusalem super iudam. In die illa proteget dominus habitatores hierusalem: ꝛ erit qui offenderit ex eis in die illa: quasi dauid: ꝛ dom⁹ dauid sicut deus: sicut angelus domini in conspectu eorum. Et erit in die illa queram conterere omnes gentes que venient contra hierusalem: ꝛ effundam super domum dauid: ꝛ super habitatores hierusalem spiritum gratie ꝛ precum: ꝛ aspiciēt ad me quē confixerunt: ꝛ plangent super eū planctu quasi super vnigenitum: ꝛ dolebunt super eum: vt doleri solet in morte p̄mogeniti. In die illa magnus erit planctus in hierusalem sicut planctus adremmon in campo mageddon. Et plangēt terre familie. ꝛ familie seorsum: familia domus dauid seor-

sũ: ⁊ mulieres eoꝝ seorsũ. familie domus nathan seorsũ: et mulieres eorum seorsum: familia domus leui seorsũ: ⁊ mulieres eoꝝ seorsũ. familia semei seorsũ ⁊ mulieres eoꝝ seorsũ oẽs familie reliq̃. familie ⁊ familie seorsũ: ⁊ mulieres eorũ seorsũ.

Capitulum. xiij.

¶ In die illa erit fons patens domui dauid: ⁊ habitantibus hierusalem propter peccatum ⁊ propter menstruatã Et erit in die illa dicit dominus exercituum. Disperdam nomina idolorum de terra: ⁊ non memorabuntur vltra: ꝓphetas quoq;. Et spiritum immundum auferam de terra. Et erit cum prophetauerit quispiam vltra: dicent ei pater eius ⁊ mater qui genuerunt eum. Non viues: quia mendacium locutus es in nomine dei: ⁊ configent eum pater eius ⁊ mater genitores eius cum prophetauerit. Et erit in die illa confundentur prophete vnusquisq; ex visione sua cum prophetauerit: nec operietur vltra stola pilosa: vt mẽtiantur. Sed dicet. Non sum propheta. homo enim agricola ego sum: quoniã adam peculiauit me ab adolescẽtia mea. Et dicetur ei. Quid sunt plage iste in medio manuũ tuarum? ⁊ dicet. His plagatus sum in domo amicoꝝ meorum. framea suscitare super pastorem meum. ⁊ super virũ coherentem mihi dicit dominus exercituum. Percute pastorem ⁊ dispergentur oues. ⁊ conuertam manum meam ad paruulos. Et erit in vniuersa terra: dicit domin⁹. Partes due in ea concidentur: ⁊ deficient. Et tertia pars relinquetur in ea. Et ducam tertiam partem per ignem. ⁊ purificabo eos sicut purificatur argentuz: et ꝓbabo eos: sicut probatur aurum: ipse vocabit nomen meum. ⁊ ego exaudiam ipsum. dicam populus meus est. ⁊ ipse dicet: domĩe deus meus.

Capitulum. xiiij.

¶ Ecce dies dñi veniet: et diuidentur spolia tua in me
dio tui. Et cõgregabo omnes gentes ad hierusalem in pre
lium: et capiet ciuitas: et vastabunt domus: et mulieres vio
labuntur: et egredietur media pars ciuitatis in captiuitatem:
et reliquum populi non auferet ex vrbe. Et egredietur dñs
et preliabitur contra gentes illas: sicut preliatus est in die pre
lij. Et stabunt pedes eius in die illa sup montem oliuarum
qui est cõtra hierusalem ad orientem: et scindetur mons oli
uarum ex parte sui ad orientem: et occidẽtem prerupto grã
di valde. Et eradicabit medium mõtis versus aquilonem:
et medium eius ad meridiem. Et fugietis ad vallem montiu
um eorum: quoniã extendet se vallis montiũ vsque ad Azal: et fugi
etis sicut fugistis a facie terremotus in diebus Ozie regis
iude: et veniet dñs deus meus omnesque sancti tecũ. Et erit
in die illa non erit lux te nebulosa et opacta. erit autem dies
vna nota dño non dies neque nox: et erit in tempore vesperi
lux et erit in die illa exibũt aque viue de hierusalem media
pars earum ad mare orientale et media earum ad mare occiden.
tale: in estate et in hieme erit. Et erit dñs rex super omnem
terram: in die illa erit dñs vnus et nomen eius vnum. Cir-
cũdabit vniuersa terra sicut planities a colle Remon ad au
strum hierusalem: et exaltabit et habitabit in loco suo a por
ta beniamin vsque ad locum porte prioris et vsque ad portam
angulorum: et a turri ananeel vsque ad torcularia regis. Et
habitabunt in ea et anathema non erit amplius: sed habita-
bit hierusalem secure. Et hec erit plaga qua percutiet dñs
omnes gentes que pugnauerunt ve sus hierusalem: tabes-
cet caro sua ipso stante super pedibus suis: et oculi eius ta-
bescent in foraminibus suis: et lingua sua tabescet in ore eo
rum. In die illa erit tumultus dñi magnus in eis: et appre-
hendent vir manum proximi sui: et conseret manus eius sup
manum proximi sui: et etiam iudas pugnabit aduersus hieru-

salem ꝛ congregabuntur diuitie omnium gentium in circui tu; aurū ꝛ argentum ꝛ vestes multe satis. Et sic erit ruina equi muli cameli ꝛ asini; omniumq; iumentoꝝ que fuerint in hostibus illis sicut ruina hec. Et omnes qui reliqui fuerint de vniuersis gentibus que venerunt contra hierusalē ascendent ab anno in annum vt adorent regem dn̄s exerci tuum: ꝛ celebrēt festiuitatem tabernaculoꝝ. Et erit qui nō ascēderint de familijs terre ad hierusalem ut adorent regē dominum exercituū: non erit super eos himber. q; ꝛ si fami lia egipti non ascenderit: ꝛ non venerit: nec super eos erit. Sed erit ruina qua percutiet dn̄s omnes gentes: eo quia non ascenderunt ad celebrandum festiuitatem tabernaculo rum. Hoc erit peccatum egipti ꝛ hoc peccatum omniū gen tium que non ascenderint ad celebrandam festiuitatem tabernaculoꝝ. In die illa erit quod sup frenum equi est: sanc tum dn̄o: ꝛ erunt olle in domo domini quasi fiscinule corā altari. Et erit omnis olla in hierusalem: ꝛ in iuda sanctifica ta domino exercituum: ꝛ venient omnes immolantes: ꝛ su ment ex eis; ꝛ coquent in eis ꝛ non erit mercator ultra in domo domini exercituum in die illo. ❡ Quoniam qui dem super hic pphetia viri iudei doctores vestri perplexi non parum sunt: ita ut rabi Salomon fateri non erubescat se plures super ea opiniones vidisse quas concordare nescit. Idcirco ut eoꝝ insufficiētia seu malitia vobis magis pa teat. veritas quoq; clarius elucescat. ipsoꝝ dicta recitando modo tali procedam. Nam rabi salomonis expositiōem ad lrām recitabo cui rabi ionate aliorumq; antiquorum docto rum opiniones annectam. post quod quicuid istorum dictis per rabi dauid aut alios superadditum inueniam: ut nihil intactum remaneat: suo loco dei auxilio suppeditabo. Iudeorum expositio

❡ Inquit itaq; rabi Salomon sup terra israhel ꝛ ipso israhel prophetiam exponens. Aperi libane portas tuas ꝛ co Rabi salomon.

medat ignis teipsum: Assimulauit.n. pphета terram israel libano q est saltus. Et reges ipsius assimulauit cedris: principes asit abietibus que cedris equales non sunt equiparauit. Alios vero gubernatores assimiliauit quercubus que minoris precij aliaꝝ sunt. Et sic de gradu in gradũ descendendo pphета processit. ¶ Sed rabi Jonatan dicit: q de regibus ꝛ magnatibus populoꝝ pphета locutus est.

Rabi Jonatan Doctores thalmut.

Auctoritate tamen Thalmut asserit rabi salomon pphetã super secundi templi destructione prophetasse. Dicunt.n. q quadraginta annis ante templi destructiõem porte eius a seipsis aperiebant: aduersus quas rabi iohanã ben zachai locutus est. dicens Templum templi usquequo te ipsum confundes: scio.n. finem tuum vastationem esse: ꝛ quia super te prophetauit zacharias filius ido cuꝫ dixit: Aperi libane portas tuas ꝛ comedat ignis cedros tuos. ¶ Rabi dauid vero super hoc principio dicit esse super hac pphetia opiniões diuersas: Ni aliqui expositores ad dominiũ mecha beorum ruinam ipsam reducunt. Et aliqui ad secundi templi destructionem. alij vero ad regum populorum ruinam ipsam trahunt. ¶ Pasce pecora occisionis dicit rabi salomon: Prepara eis pastores hoc est: prophetiza ex nunc super pastores: qui ipsa pascere debebunt. Pecora aũt occisionis israel sunt: quos gentium reges ad quas eos mittã: occident: comedent: ꝛ venundabunt vnus ad alium: ꝛ non videbitur eis committere culpã: immo gratias deo referẽt dicẽtes Benedictus dominus diues factus sum. ¶ Rabi dauid vero loco isto se ad subsequentis partis expositionẽ extendens dicit. Et pascens ea non parcet eis.i. deus qui istorum pecoruꝫ occisionis pastor est: non parcet eis. Quã obrem in manus inimicorum tradentur: vt in eos suam voluntatẽ faciant. Et hoc quoniam non parcam vltra super habitantes terraꝫ.s. hierusalem: si non conuertantur: vt be

Rabi dauid

Rabi salomon.

Rabi dauid

ne faciant. ¶ Ecce. n. ego tradam homines ⁊ reliqua: que
verificabuntur qñ inter reges aliarum gentiuȝ ⁊ seipsos in
ter se interficiẽdo: concident terraȝ israel: ⁊ ego quia in me
peccauerunt: de manu eorum nõ eruam. ¶ Et paui pecus
occisionis dicit rabi salomon ꝙ omnia verba hec dei sunt
ad prophetam dicentis: Ego deus paui ipsos. s. israel anti-
quis diebus quando pauperes gregis absq̃ dubio erant. Rabi salomon
¶ Et assumpsi mihi duas virgas: nã post dies aliquos ꝓp
ter peccata eoꝝ in duo regna eos diuisi. quarum virgaruȝ
vnam mitẽ vocaui: quia. s. ierobobam pollicitus est mite ⁊
parce super eos regnare. Alteram vero vocaui. que demo
litur: ꝓpterea qꝛ roboam salomonis filius minatus est sup
eis acre dominari. Appellauit autem reges nomine virge
cum pastoꝝ moris sit virgis vti. ¶ Super hac vero parte Rabi dauid
dicit rabi dauid ꝙ aliqui doctores voluerũt hũc discursuȝ
ꝓ pterito sup israel exponere: inter quos cõpletã expositõ
nẽ non inuenit. Sed particula illa dicente. Propter hoc o
pauperes gregis. sicut rabi salomon declarata dicit. Et as-
sumpsi mihi duas virgas. cũ. n. moris sit pastoꝝ virgis vti
volens deus israhel pascere assumpsit sibi ex eis duas qua
rum vnam mitẽ: alteram vero que demolitur: appellauit.
hoc est modo mite modo acre scd̃m opera eoruȝ ipsos pas
cebat. Et succidi tres pastores in mense vno hoc est pro
pter peccata eorum indignatus: interfeci suorum regũ tres
in mense vno qui ela filius bagasa ⁊ zimiri: ⁊ tueni filius gi Rabi dauid
mat: fuerunt. Rabi dauid vero dicit istos tres pastores fu-
isse ioacaȝ ⁊ ioachim tres filios iosie q p inimicoꝝ manus
pierunt cũ qbus in primo templo domus dauid regnum
finẽ habuit. dixit autem in mense vno propter temporis pau
citatẽ quo regnauerũt: quia viginti duobus annis dumta-
xat: ⁊ mensibus quattuor: vt historie narrant.

¶ Et contracta est anima mea in eis dicit Rabi Salo- Rabi salomon

mon:quia ipsos odio habui. Siquidem ꝛ anima eorū va rianit in me. quia sẜ abhorrui eam. ita ꝙ illis diebus dixi. Nō pascā vos. sẜ a facie mea p̄ijciam illos: ꝛ inimicis i pdaz sint. Et tuli virgam meam que vocabit mitis ꝛ abscidi eā nā potētiā regni israel cōfrinxit i diebus ioachꝫ filij ieu. ita ꝙ ad nihilū quasi reducit eā rex arā. Et tēpe osee filij ela quem in manu sanacherib tradidi. vt ipsum captiuū duceret. ita ꝙ fedus quod cū populis omnib⁹: ne eis nocerēt ꝑ cussi. oportuit me propter sua peccata irritū facere. Attamen pauperes gregis qui custodiunt mihi: hoc ē boni inter eos existentes qui custodiebant mandata mea: cognouerunt quia verbum dn̄i est. id est fuit ruina. ſ. illa ꝛ a moyse predicato eis. Docet te deus ꝛ regē tuum. ꝛ reliq. inḡt

Rabi dauid Sed rabi dauid dicit. Et contracta est anima mea i eis propterea quia anima eorum variauit in me. Ipsi enīz fuerunt in causa ꝙ a facie mea illos eiecerim. Quare sequitur ꝛ dixi. Non pascam vos. ꝛ reliqua. Postq̄ enim vidit deus ꝙ in eorum conuersionem ad bonum amplius spes nō erat. dixit. Ultra eos parcere nolle. Quod quidem dieb⁹ iosie fuit: quem virgam mitem sua bonitate appellauit. pro quo dixit. Et tuli virgam meam que vocabatur mitis: et abscidi eam. ꝛ si dicatur alios reges post iosiā in iuda fuisse. respondetur ꝙ de illis non curatur: cum semper in angustia fuerint. Et sic pactum quod cum gentibus: vt eis non nocerent: percussseram: ea die qua iosias mortuus fuit. irritum factum est. Unde pauperes gregis ꝗ custodiunt mihi id est boni me timentes qui verba mea expectabāt cognouerunt: quia verbum domini fuit illud a prophetis iam p̄dictum: quibus fidem non prestauerunt. Et dixi ad eos. videlicet ad reges iuda qui remanserunt: secundū rabi salomonem. Si bonum est in oculis vestris: afferte mercedem meam pro tanto bono quod vobis tribui. ꝛ hoc mandata

mea obseruando. ⁊ ego vos iterum pascā. Alioquin finite quia neq; ego de vobis amplius curabo. Et appenderunt mercedē meā triginta argenteos. dicit rabi Jonathan ꝙ per hanc particulam innuit propheta aliquos bonos dei mandata obseruantes inter eos tunc existere. ⁊ isti erant daniel ananias misael ⁊ zacharias: Sed de numero trinario a propheta hic nominato: fatetur rabi salomon se nescire quid significare velit: pro quo recitat philateria q̄dam doctorum thalmut in libro scebitat hollin nominato dicentium: tali modo loquendi vsum esse prophetam propterea quia argentum desiderabilis res est. Et dixit dominus ad me. Proijce illud ad figulum hoc est ad tesaurum: quasi diceret. Scribe ⁊ repone hos bonos: ⁊ opera bona eorum: vt in fine septuaginta annorum babylonie captiuitatis reseruentur eis: ⁊ per eoꝝ manus templū reedificet. Erit itaq; figulum idē quod preciū magnū: quod est domus mea sancta que ē pulchritudo glorie ipsorum: quā abstuli ab eis: ne illis in gloriam amplius eēt. Et precidi virgam meam secundā que demolitur. s. appellatam. Naz sedochiam regem cum hijs qui suo tempore mali erant: captiuare feci: ⁊ hoc vt germanitatem que erat inter iudaz ⁊ israhel: in preuaricando mandata mea: dissoluerem

Rabi Jonatan

Rabi salomon

Sed rabi dauid exponit hunc discursum: dicens ꝙ deus dixit ad illos: vt postq; eos pascebat: si bonum erat in oculis eorum mercedem suam ei darent: ⁊ hoc penitentia habita: mandata eius obseruando. si vero id facere nollent ꝙ quiescerent. Ipsi autem appenderunt mercedem suam triginta argenteos. videlicet triginta iustos qui trium predictorum regum tempore inter eos erant. Qui quidez fuerunt daniel ananias misael zacharias hieremias ezechiel ⁊ sophonias: ⁊ alij vsq; ad numerum. q̄uis de eis memoria non habeatur. Et deinde recitat propheta deū sibi dixisse

Rabi dauid

vt argentum illud ad tesaurũ. i. ad domũ tesauri ꝓiceret
Ubi exemplariter loquitur propheta: vt ostenderet q̃ de-
bebat illis iustis precipere: vt ab alijs iniq̃s se separarent:
⁊ inter se se sicut tesaurus reconditi starent. Et hec omnia
dicit propheta se in visione vidisse: ita q̃ videbat etiã ei
argentum illud accipere: ⁊ ad domũ dñi in tesaurum pro-
icere: ⁊ sic magnum pretium idem qđ domũ domini signi
ficat. Fuit autem istud tempore predictoꝝ pastorum veri-
ficatum. tũc enim iusti illi in suis celluculis se recõdiderũt:
⁊ ab aliorũ cõuersatione retracti sunt. Clausulam vero il-
lam dicentem. Quo appretiatus sum ab eis sic intelligen-
da est. videlicet carus factus sum eis: magnificaui enim me
cum illis: attenta malitia eorum. ita q̃ me ab ip̃is remoui
Et virgã meã sc̃dam que demolit̃ appellatã precidi. ⁊ hoc
cũ morte sedochie qui maloꝝ regũ vltim⁹ fuit. ⁊ cuꝫ ruina
domus ⁊ alioꝝ captiuatione: germanitatẽ: que inter iudaꝫ
⁊ israhel erat: circa seruitia alienoꝝ deoꝝ dissolui. Postq̃
enim captiui facti sũt. idoloꝝ seruitia reliquerũt. Hec igitur
ẽ ꝓphetie huius vsq̃ ad locũ istuꝫ ꝑ preterito expositio: q̃
autẽ sequuntur expositiões ipsam ꝑ futuro exponũt. quarũ
Pr̄ rabi dauid vna est patris dicentis: q̃ in hac ꝓphetia secundi templi
discursum a sui principio vsq̃ ad finem tangit. naꝫ post re-
uersionem babylonie deus modo tali iudeos pauit. assum
psit enim sibi duas virgas. vnam scꝫ mitem per quaꝫ sacer
dos magnus figuratus est. ⁊ alteram que demolitur nun-
cupatã: per quã regẽ figurauit. ⁊ tamen ad bonum mi ime
conuersi sunt. Misit preterea illis prophetas tres scꝫ ageũ
zachariam ⁊ malachiam: vt ipsos pascerent. videns tamen
q̃ nihil proficerent. succidit illos in mense vno: pro quibus
dixit. Et succidi tres pastores in mense vno. nec post mor-
tẽ illoꝝ ꝓphetas alios eis dedi. Deinde vero virgã meaꝫ
mitẽ ꝓcidi. Nã cũ ꝓpinqu⁹ fui: vt captiuarẽ eos: amoui ab

illis sacerdotale offi. iū̄. Et dixi ad eos appēdite mercedē meā: hoc ē pniam agite. quā pfecte nō fecerūt. nisi qz ꝓpter mortē cuiusdā magni sacerdotis in luctu & merore diebus triginta steterūt: & hi sūt triginta argentei a ꝓpheta nominati quos ad domū dūi in tesaurū ꝓiecerat. Particulā aūt illā dicētē. Magnum preciū q̄ appretiatus sū ab eis. dixit ꝓpheta pro pulchritudine glorie: quā ab illis deus remouit Et ꝓcidi virgā meā secūdā. s. regē agrippā: cuius tpe tit⁹ iudeos captiuauit. Alia vo expositio ē rabi abrahe leuite toletani q̄ dicit. Pasce pecora occisionis. hec est scdi tēpli edificatio. & cum inqt. Et assumpsi mihi duas virgas & reliqua. significauit dominium zerobabelis q̄ de domo dauid fuerūt: quod dominiū in virgā mitē figurauit. Et dominiū sacerdotū q̄ mala plura egerūt. ꝓpter quod virgā illā q̄ demolitur noie appellauit. Et succidi tres pastores in mense vno. hanc particulā dixit vt has tres potestates significaret domus. s. dauid & machabeorum & seruoꝝ ipsoꝝ quas in secundo tēplo fuisse inuenim⁹. appellauit aūt tps durationis secūdi templi mēsem vnum. quia pauci dies apud deum viri fuerūt. Cum vero dixit. Et tuli virgā meā que vocabat mitis: & abscidi eam. vt irritū facerē fedus meū. & reliqua. Morte zerobabel⁹ & nehemie significare voluit postq̄ amicitia & fedus q̄d inter eos: & reges persaꝝ erat: separatū fuit. Post hec autē cū virga appellata que demolitur eos punit. dixitqz ad eos. si bonū est in oculis vestris: affer te mercedā meā: & hoc in vijs meis ambulādo. & appēderūt mercedē meā triginta argētcos: hoc ē triginta ānos q̄bus viri misericordie mattbatias. s. & filij eius dominati sūt qui licet triginta & vnum fuerint. ad triginta tamē reducūt Quare sequitur: ꝓijce illud ad statuariū & reliq̄. Erat enī dignū in tesaurum reponi. quod q̄dem a propheta factum fuit ipso dicente. Et tuli triginta argenteos. et reliqua.

Rabi abrahan toletanus.

Et precidi virgam meam secundã.s.machabeorũ regnum: ⁊ hoc malorũ tẽpore:qui iudeos diuiserunt. sicut ieroboã inter iudam ⁊ israhel fecit. Adhuc sume tibi vas pastoris stulti:dicit rabi salomon ꝙ hoc innuere voluit cum supra dixit. Pasce pecora occisionis:vt ostẽderet ꝙ tempore secundi templi vastitatis in manu esau:deus eos tradere debebat. ⁊ hunc esau dicit esse pastorẽ stultum: de quo propheta loquitur:intelligendo per esau romanum populum:vt alias vestri faciunt:necnon ⁊ de hoc pastore prophetam locutum esse ait:cum inquit. Qui derelicta non visitabit:⁊ fetum non queret:et carnem pinguis comedet:et reliqua. Nam si aliquem diutem inter eos viderit: bona sua semper rapiet. Vocauit autem ipsum pastorem stultum cum stultus sit:nec vere pastor vocari possit:qui de grege non curat. Cum autem super eo per messie manus deus vindictam facere debeat.ideo subdit. Gladius super brachium eius:⁊ super oculũ dextrũ eius. brachiũ eiꝰ ariditate siccabitur:⁊ oculus dexter eius tenebrescẽs obscurabit

Rabi salomon.

Sed rabi dauid affirmans ꝙ ex hac parte propheta pro tempore secundi templi omnino loquatur.dicit ꝙ per pastorẽ stultũ herodẽ intellexit: qui seruus machabeorum fuit. Is quidem stulte in regno se gubernauit:vxorem ⁊ filios interficiendo:⁊ infinita mala in israhel faciẽdo. Pars autem illa. Ve pastor ⁊ idolum:⁊ reliqua.aut pro herode ipso:aut pro agrippa:qui vespasianum ⁊ titum in hierusalẽ duxit.intelligi potest. Onus verbi domini super israel. ⁊ reliqua.dicit rabi salomon ꝙ verba hec propheta explicauit.vt ruinam esau ⁊ aliorum qui cum israhel male egerũt per ea intelligeremus. Quare inquit. Ecce ego ponam hierusalem vas amaritudinis.id est vas veneni cunctis populis.nam quemadmodum venenum cor ⁊ spiritum mortificat. sic tempore illo populi contra hierusalem venientes:

Rabi dauid

Rabi salomon.

morsificabunt. Sed et iuda erit in obsidione super hierusalem. Hanc particulā rabi ionatan sic exponit. dicit enī q̄ populi qui contra hierusalem tunc venient. Stante domo dauid in ciuitate: sic dominabunt: q̄ cogent etiā iudā ipso inuito contra hierusalem venire. Sed rabi dauid hic ait: q̄ postq̄ propheta hinc templi destructionem prophetauit. Sequitur hic bona sup israhel prophetare: et aliarum gentium ruinam. Particulā autem illam dicentem. Sed et iuda erit in obsidione super hierusalem sic aptat. dicit eni q̄ in aduentu gog contra hierusalem accipiet in via iudeos de terris inde: quos contra hierusalem vi ducet. Quod quidem onus grande et fastidiosum habebunt. Et erit in die illa ponā hierusalē lapidē oneris. dicit rabi salomon ita q̄ c̄es q̄ leuabūt eā concisione lacerabunt. Et percutiā omnē equū scz prelianium in stuporem: et ascensorē eius percutiam in amentiam. Et sup domum iude vero illos. s. qui cōtra hierusalē coacti venīēt: aperiam oculos meos: vt eos protegam: et a ruina illa tutos faciam. qui cū alios lacerari ipsosq̄ saluos fieri videbunt: dicent in corde suo. Confortent mihi habitatores hierusalem: quia nō nostri ē: q̄m inuiti cōtra eos ad preliandum venimus: in dn̄o exercituum deo eorum rogādo. s. eum et orando pro nobis. In die illa ponā duces iude: sicut fornacem ignis: voluent enim se ad populos illos et sicut ignis eos cōburent. Sed rabi dauid dicit hic q̄ duces iude qui cum gog tunc erunt. dicent verba hec. Propterea quia illi qui in ciuitate erunt: cum ruinam populorū viderint: exibunt de ciuitate: et venient: et coniungentur cū illis: ita q̄ vnus a dextris et alter a sinistris: omnes gentes illas constringent. Et habitabitur hierusalem rursus in loco suo dicit rabi salomon. sicut antiquitus fuit. Rabi dauid vero dicit id prophetam explicasse: eo quia populi illi putabant hierusalem ruinare: vt ostēderet q̄ illud non erit

Rabi ionatan

Rabi dauid

Rabi dauid

Rabi salomon.

Rabi dauid

Rabi salomon Sed in loco suo firma stabit & habitabitur. Et saluabit dominus tabernacula iuda in prio hoc est principes existentes in hierusalem in auxilium eorum egrediantur: Et deinde saluabuntur illi de ciuitate. Et hoc faciet deus vt non magnifice glorietur domus dauid: & gloria habitantium hierusalem super iudam dicendo: Quia ipsi primo salui facti sunt. Et erit qui offenderit ex eis: hoc est qui debilior erit ex eis

Rabi dauid Secundum rabi dauid vero clausulam illam dicentem: Et domus dauid sicut deus pro messia propheta explicauit. Clausulam vero illam sicut angelus dni coram eis: pro angelo dni qui ante eos ambulabit: dixit. Queram conterere dicit rabi salomon idest eorum contritioni vacabo. ¶ De

Doctores thalmut. mente vere doctorum thalmut dicit quod deus queret: & examinabit opera eorum: & malos male perdet: bonos autem

Rabi dauid conseruabit. Sed rabi dauid Queram conterere: & conteram inqt. ¶ Et effundam super domum dauid spiritum

Rabi salomon gratie & precum: dicit rabi salomon: Mouebo scilicet spiritum eorum ad me deprecandum: & deinde mihi grati erunt. Et aspicient ad me quem confixerunt. super hac parte rabi

Rabi Jonatas salomon de mente rabi ionate dicit. Et aspicient ad me vt conquerantur super confixione: & occisione quã in eos gẽtes fecerũt: & plangẽt super ea occisione plãctu quasi sup vnigenitũ. ¶ Auctoritate vero thalmut libro qui succa nũcupat: asserit omnia hec dicta fuisse pro messia filio iosephi qui in bello illo occidetur. Sicut plãtus adremon in valle magedon hoc est sicut plantus hieremie super morte iosie quem pharago in magedon interfecit. ¶ Et plangent familie & famile seorsum: omnes iste familie hic recitate: de domo dauid sunt: Et sacerdotales & leuite. ¶ Sed ra

Rabi dauid bi dauid inquit: Et aspicient ad me quem confixerunt: quod casu quo in bello illo ipsorum aliquem inimici configerent: plangent super eo amore: metuentes ne principium domi

nij inimicorum super eos illud sit. Et admirabuntur super
re illa: ita ꝙ omnes familie a propheta hic recitate sicut ip
se asserit: plangent. Propter peccatum ⁊ propter men- Rabi salomon
struatam dicit rabi salomon ꝙ vtrunqꝫ istorum cum aqua
mundificabatur. ¶ Prophetas quoqꝫ Et spiritum im
mundum auferam de terra idest pseudo prophetam: ⁊ viri
um. ¶ Nec operientur stola pilosa vt verbis eorum fi-
des prestetur. ¶ Quoniam adam pecudiauit me: hoc
est homo constituit me ab adolescẽtia mea pecudum custo
dem: ita ꝙ sicut alij qui prophetie non versantur: ego sum.
Super hac parte vero rabi dauid dicit: ꝙ particula illa di
cens In die illa erit fons patens: sicut littera sonat: intelli- Rabi dauid
gi põt: quia sic in facto erit. Et hoc doctorum thalmut au-
ctoritate approbat. Clausula autem illa videlicet propter
peccatum: ⁊ propter menstruatam. explicata fuit ad deno-
tandum ꝙ aque viue a ciuitate tunc egredientur: quod an
te illud non fuerat: ⁊ huius causa erit ne pro mundificatio-
ne istorum necessarium sit extra ciuitatem ire. ¶ Quid
sunt plage iste in medio manuum tuarum dicit rabi salomõ Rabi salomon
ꝙ loco humerorum propheta manuum dixit: in humeris
enim preuaricatores verberantur. Et dicet his plaga-
tus sum in domo amicorum meorum: qui reprehẽtionibus Rabi dauid
suis me ad rectam viam ducebant. Sed rabi dauid su
per loco isto dicit: ꝙ illi prophete neganti tunc se esse pro-
phetam: dicetur. Quid sunt plage iste in medio manuum
tuarum nisi signum quod tu prophetare voluisti: ⁊ paren-
tes tui propter illud te percutierunt: At ille respondebit:
Non ex prophetia id fuisse: sed dicet his plagatus sum in
domibꝰ amicoꝝ meoꝝ: propterea qꝛ in parentibus ad me
male gubernabar. Ratio autẽ ꝓpter quã: in medio manuũ
tuaꝝ ꝓpheta dixit: fuit qꝛ manus ⁊ pedes ei ligabãt ne de

domo exiret. Huiusmodi tamen dicti intentum hoc est: nã
cum deus protestatus sit qualiter eo tempore spiritum suũ
super omnem carnem effundet: ita q filii & filie nostre pro-
phetabunt. Ideo dicit nunc: q quando illi qui propheticũ
spiritum non habebunt: non mendaciter prophetantium se p-
phetas cum aliis enumerare voluerint: cognoscentur a suis pa-
rentibus: quia mendacium locuntur: dicent ei: Non vives
quia mendaciũ locutus es in nomine domini. ¶ Sed pa-
Pr̃ rabi david ter rabi david dicit q hoc dictum in die iudicii verifican-
dũ erit: dicit. n. q tunc hi qui in vita sua mẽdacia prophe
tarunt: quando resurgent: in manibus suis plage sicut fistu
le apparebunt. Et illud erit in signum malitie qua vixerũt.
Et quo confundentur: pro quo dixit: Confundentur pro-
phete unusquisq ex visione sua: quã. s. hactenus se vidis-
se dixerunt. Nec operientur tunc stola pilosa sicut iam fece
runt ut mentiantur. i. ut daretur fides mendaciis eorũ. Et
cum ipsum interrogabunt: dicetq ei: Quid sunt plage iste
in medio manuũ tuarum: Respondebit q non ea de causa
id fuit: sz dicet: his plagatus fui in scolis tẽpore adolescẽtie
Rabi salomon quando. s. preceptores me scribere docebant. ¶ Framea
suscitare super pastorem meum hoc est super esau quem pe
corum captivitatis mee pastorem cõstitui. ¶ Et super vi-
rum coherentez mihi. i. quem mihi assotiavi ut pecora mea
sicut ego pasceret. ¶ Percute pastorez. s. regez impie ro-
me: & dispergent oves q̃s sub sua potestate retinet. Et con
vertam manũ meã ad parvulos: q secũdo loco alios mino
res dominos q sub principali pastore sunt: percutiam Quã-
Rabi david obrem & dispersi erunt. ¶ Rabi david vero super hac par
R. ab. abraham te expositione rabi salomonis primo recitata opinionem ra-
bi abrahe benesdra aducit: qui dicit: prophetiaz intelligi ac
locutaz esse sup bellis que dieb9 messie filii iosep in orbe fu
to erũt. dixit aũt pastorẽ meum & virum coherentem mihi

q: rex ille quez sup gentibus illis de° cõstituet; se deũ facit
Attamẽ in vltimo ipsũ percutiet; ita q duces. i. pricipes sub
se existentes dispergent. Pro quibus. Et cõuertã manũ me
am ad paruulos inqt. ¶ Et tertia ps relinquet in ea; eo q: Rabi salomon.
ad mosaicã fidẽ cõuertent; cũ autẽ ante aduẽtũ gog eoꝝ cõ
uersio ad fidem erit. Ex quo ipsoꝝ bonitas manifestabitur
Et in aduentu gog a fide reuerti debeãt. Quãe hẽ naufra
gia multa passuri erũt. iõ inqt. Et ducã terciã partẽ in ignẽ
dabuntur. n. eis calamitates ille in penã pctĩ cõuersiõis eo
rũ; qui tñ in vltimo penitẽtia facta saluabũtur; ita q voca- Rabi dauid
bit nomẽ dei viui; ꝛ ipse exaudiet illũ. Sed rabi dauid dicit
sup hac parte q cũ pphetã. Et erit i omi terra inqt. de ter
ra israel tãtũmõ intellexit; in qua ex omi natiõe aliq tũc ha
bitabũt. ex q̃bus remanebit pars illa, dũtaxat; quã de° in ig
nẽ tribulationũ ducet; vt eos purificet; quẽadmodũ argen
tũ ꝛ aurũ in igne purificantur. Ecce dies veniet dño; di-
cit rabi salomon q erit dies deo dilecta. Et diuidẽtur spo- Rabi salomon.
lia tua i medio tui; hoc ẽ. spolia inimicoꝝ tuoꝝ habitatores
tui in medio tui diuidẽt. Et reliquũ populi non auferetur
ex vrbe q: scꝫ nõ oẽs captiui exibũt. sed siqs diceret. Pro
pter qd pmittet de° q media ps captiuetur; ꝛ dom° vastẽ
tur. Rũde q ad hoc vt populi illi se excusare ñ possint. di-
cẽdo q nõ ad pliandũ; sꝫ orandi causa venerũt. Sicut pre-
liatus ẽ in die prelij. s. in mare cõtra pharaonẽ ꝛ gẽtẽ suã.
Et scidetur mõs oliuaꝝ. ꝛ reliqua. q̃ oĩa sicut lr̃a sonat; mi
raculose tunc a deo fiẽt. Et fugietis qñ. s. miracula hec vi-
debitis. sicut in diebus ozie a facie terremotus fugistis.
Omnesqꝫ sancti tecum. id est omnes angeli tecum. Sed Rabi dauid
rabi dauid dicit. Ecce dies veniet domino; quo scilicet vt
in gentibus iudicium faciat. apparebit. qui quidem dies.
dies aduentus gog in terram israhel erit. Et diuidentur
spolia tua in medio tui. loquitur cum hierusalem; in medio

cuius populi illi spolia sua diuident, qui scz in eaz intrabunt & vt propheta asserit: ciuitas capietur: & domus vastabuntur. Et hac quidem angustia illa tertia pars: que remanebit: a deo purificabit. Et egredietur media pars ciuitatis in captiuitatē antequā scilicet purificati sint. Et stabunt pedes eius in die illa in monte oliuarum. Pars hec exemplariter loquitur. apparebunt cnz ibi signa & prodigia. ac si scinderetur. De mente vero rabi moysi cordubensis. dicit q

Rabi Moyses cordubensis. dictio illa raglau: latine: pedes eius: idem qd sui causa significat: acsi diceret. Et stabunt sui causa: hec prodigia que infra dicuntur super monte oliuarum. Ipse autem rabi

Rabi dauid dauid affirmat omnia hec dicta fuisse in exemplum et figuraz ruine illarum gentium: que propter furorez domini in eos scindentur: & hinc inde mouisi cadent. Et tamē deide sub sequentem particulam exponendo: dicit q quando mons scindetur: a voce terre motus ad vallem montium fugient

Rabi Jonatas Rabi ionatan vero hanc particulaz exponens dicit. Et fugietis hoc est claudetur. nam post ipsius scissionem inde ad

Rabi dauid parum iterum claudetur. Sed rabi dauid super ea particula dicente. Et veniet dominus deus meus. omnesq3 sancti tecum: dicit q pro deo: miracula & prodigia sua intelligere debemus & pro sanctis: angeli qui cum eo sunt: ac si dixisset: omnesq3 sancti angeli cum eo. De mente autez

Rabi moyses cordubensis. rabi moysi cordubensis particulam hanc sic aptat: videlicz Et veniet id est verificabitur verbum domini quod per manum sanctorum hoc est prophetarum ad israel dictum est.

Rabi salomon ¶ Et erit in die illa: non erit lux clara. scilicet sed nebulo

Rabi dauid sa & compacta. dicit rabi salomen. Rabi dauid vero dicit: Non erit lux clara. id est non erunt signa clara Et erit

R. bi salomon dies vna: Rabi salomon hic dicit. q id quod propheta explicauit. verificabitur vna dierum a deo ad salutem t posi

ta. Non dies neqꝫ nox: hoc est. Non erit lux clara sicut fu turi seculi lux: neqꝫ erit nox. id est tempus angustie: sicut tē pore captiuitatis fuerat. cum in seruitute tunc non erunt. Sed erit in tempore vespere lux. quia priusqꝫ mille cōple antur anni. erit lux illa bona & perfecta: que israhel promis sa est. Sed rabi dauid dicit. Non dies neqꝫ nox: ac si dice ret: q non erunt totaliter in tuto: neqꝫ in totali angustia. ꝫ in tempore vesperi erit lux. nam in vltimo: et summo angu stie egredietur deus ad dandum eis salutem: & hoc contra gentes illas preliando. Et erit in die illa: dicit rabi salomon q de die qua mons oliuarum scindetur: propheta loqui tur. Tunc enim quemadmodum etiam ioel asserit: aque vi ue de hierusalem exibunt: que versus loca a propheta reci tata fluent. In die illa erit dominus vnus. omnes enī gentes suis derelictis vanitatibus vni vero deo seruient. Pari quoqꝫ modo erit nomen eius vnū. quia in ore om nium equaliter & vno modo reperietur. Rabi dauid ve ro dicit q in die illa erit dominus vnus super omnem ter ram: & nomen eius vnum: quia omnes cognoscent: quoni am ipse est rex regum & dominus dominantiū. qui omnia potest. De mente autem rabi moysi dicit: q omnes tunc suo proprio nomine. scilicet thetagramaton deum nomina bunt. Circundabit vniuersa terra: sicut planities: dicit rabi salomon q flectentur aliȷ montes: ita q dempta hierosoli ma: tota alia terra planities erit. Et hoc fiet. vt vniuerso or be altior ipsa videatur. Erit autem hoc a colle rēmon ad austrū hierusalē: a quo loco mōtes incipiunt. Et exaltabit: Nā planitie circū circa facta: ipsa hierlm exaltata & magis eleuata apparebit. Que q̄uis in loco suo ꝓpo stet: extēdet se ad omīa loca ꝑ ꝓphetam enarrata. Rabi dauid vero etsi aliȷs locis. vbi id idem prophetatur. dixerit nō esse ver ba prophetie materialiter. Sed per anthonasiam intel

Rabi dauid

Rabi salomon

Rabi dauid

Rabi moyses

Rabi dauid

ligendā: dicit tñ hic posse hāc exaltationē hierusalē vtroq modo intelligi. qz. s. gloria & honore exaltabitur. seu magnitudine & altitudine ex circūstantium montiū flexione. nec non & anathema non erit amplius: sed in ea semper israhel habitabit. ¶ Tabescet caro vniuscuiusq hoc ē resoluetur: & consumetur in instanti: non autem successiua resolutione. In die illa erit tumultus domini magnus in eis: ad scientiam scilicet eoꝝ confundendam: eamq in amentia conuertēdam. ¶ Et apprehēdent vir manum proximi sui ad ipsum scilicet interficiendū. & etiam iudas pugnabit aduersus hierusalem ipso. s. inuito. ¶ Et erit qui non ascenderint de familijs: & reliqua. Non erit super eos himber. ¶ Quod si familia egipti non ascēderit: nec super eos erit. i. non erit sup eos id quod de prohibitione himbris dictū est: sed hec erit ruina eoꝝ q nilus q ad terrā humectādam ascendere solet tunc nō ascēdet. Quamobrē & ēt ipsi fame peribūt. Et cū finis pene vna & eadē sit: ideo subdit. hoc erit peccatū egipti. i. punitio peccati: & omnium gentiū que nō ascēderint: & reliqua. In die illa erit quod sup frenū eq est: sanctum dño vltra. s. alia bona que ad id ascendēt: ita q omnia vasa que ad seruitia tēpli erūt: argētea & aurea fiēt. ¶ Et nō erit mercator vltra in domo dñi: propterea qz mercātijs amplius nō
Rabi dauid indigebūt. ¶ Sed rabi dauid dicit hic q in die illa erit: qđ sup frenū eq est: sanctū dño. intelligit de eqs q post bellū illud mortui remanebunt: aut de eqs ad festū tabernaculoꝝ annuatim veniētiū q a suis dñis sanctificabunt. ¶ Sup parte vero illa dicēte: Et erūt olle in domo dñi quasi fusciule corā altari dicit: q illud erit pp̄ter multitudinē veniētiū q animalia plura ad sacrificandū ducent. & pp̄ter necessitatē ollaꝝ erit ois olla in hierusalē sancta: & ad tēpli seruitia. Cū aūt dicit. Et nō erit mercator vltra in domo dñi exercituum in die illo: vult rabi dauid id esse debere propterea

quia reperientur in templo vasa in tanta multitudine: q̃ nõ oportebit vt a mercatoribꝰ ducant. De mẽte vero patris refert: q̃ pro mercatoribus giboneos propheta intellexit q̃ in domo dñi ligna secabant: ⁊ aquã auriebãt. hi enim tunc locũ non habebunt: eo quia de pͥncipalioribus gentiũ in tẽplo sacerdotibus servient. ¶ Hec sunt viri iudei que sup bis capitulis a doctoribus vestris dicunt. in quibus q̃uis eoꝝ sufficientia ex seipsa manifestet: volo tñ: vt eoꝝ diversitates ⁊ confusiones vobis clarius pateant: postq̃ aliqua pro maiori veritatis dilucidatione necessaria tetigero: Ad verã ꝓprophetie expositionẽ accedere. qua mediante eoꝝ errores facilꝰ decernent. Propterea q̃ in ea ptes necessarie divino auxilio diffase enucuabunt. Est itaq̃ admiratione dignũ q̃ in vna ꝓphetie pte tot diversis vijs vñ ꝓcedit. Qua aũt de causa id faciant: si recte indicare velletis: ꝑcipere facile esset. Notũ est enim apud me q̃ ad aliud nõ tendũt: nisi vt misteria in ꝓphetia cõtenta cum suis diversitatibus sepeliant. nam cũ legẽtes circa illas intẽdunt a fundamẽtali cõsideratione necessario divertunt. Quod quidẽ dam apud vos eram: priusq̃ lumen gratie mihi concessum fuisset; Et in hac ⁊ alijs prophetijs mihiipsi sepenumero contigit. Unde concludere possumus ipsos pravitate pocius ⁊ malitia q̃ ignorantia id facere. quia cum aliud non possunt: proprium terminorum significatum destruere querunt. Quod autem testimonium veritatis de eis perhibeam super prophetie introitu id ostendere incipiunt. Nam ipsorum aliqui pro futuro exponunt: aliqui vero pro preterito: ⁊ hij q̃ ipm ꝓ pterito itelligũt: adhuc int se ñ ꝯveniũt: quẽadmodũ ꝑ dicta eoꝝ discurrendo patet. Quo etiã lapsu ⁊ hi qui in futuꝝ prophetiam intelligunt: labuntur. Et non tantum hic sed in tota prophetia ea via procedit. Attamẽ dico vobis: q̃ verus prophetie sensus: ex eorum dictis:

Pr̃ rabi david

Confutatio iudeorum.

prout per sequentia deo duce videbitis: manifeste elicitur. ad quorum notitiam ego non meo ingenio sed dei gratia perueni. Et vt rei veritatem facilius fundamētaliusq; cape possitis. priusq; litteralē prophetie expositionem agrediar: quid per totum suū discursum Propheta sibi hic voluerit vobis summati preponere decreui. Nam in primo capitu. super hierusalez destructione per romanos facta vt vestrorum pleriq; aiunt propheta vaticinatus est. vbi de modo quo vsq; ad tempus illud deus iudeos pauit. Et destructionis causa memoriā facit. cū inquit Hec dicit dn̄s Pascendo pecora occisionis ⁊ reliqua. nec non ⁊ destructioni terminus assignatur: quia scilicet vsq; ad antichristi bellū duratura est. ⁊ hoc per partem illam Et dixit dominus ad me Adhuc sume tibi vas pastoris stulti: ⁊ reliqua. Secūdo vero capitulo idem antichristi mysterium propheta cōsequēter tangit. vbi de salute vestra atq; reductione que tunc fienda est: modoq; saluationis vobis promissio datur. quia gratiam suam in vobis deus infundet: qua mediante peccatum quod contra ipsum commisistis: cognoscetis. Et penitentia ducti suum implorabitis auxilium. Capitulo autē tertio vestram per aquam baptismatis regerationem tunc fiendam propheta predicit. ⁊ qualiter ab inde in posterum in corda hominum idolatria cogitatio nō ascēdet: nec pseudo prophete ⁊ immundi spiritus vltra orient. Quo etiam capitulo mysterium quodā propheta tangit: quod suo loco deo duce intelligetis. Et demū de numero illorū qui post bellum illud purificati remanebunt: mentionē facit. Quarto quidem vltimoq; capitu. ipsius belli processus diffuse explicatur: ibiq; miracula ⁊ prodigia magna a deo tunc fienda recitantur. vbi etiam manifestū facit propheta qualiter erit tunc deus vnus omnibus remanētibus ⁊ nomen eius vnum. post quod quedā nō seruato ordine a propheta tan

gunt; que loco suo deo fauente declarata videbitis. ¶ Inquit itaq; ꝓpheta capi. primo Aperi libane portas tuas; ꝛ comedat ignis cedros tuas; Per que verba id quod a doctoribus vr̃is thalmut testificatur; sigificare voluit. de apulone. s. tẽpli portaꝝ ex se ipsis; vt ipsi⁹ destructionẽ ipsemet indicarent. sup qua; reges; pncipes iude ꝛ magnates vlulare docet; cũ subsequẽter ait Vlula abies q2 cecidit cedrus vlulate q̃rcus basan; q2 succisus ẽ saltus munit⁹. Et cũ ꝓpter peccatũ qḋ a vobis cõmittẽdũ erat; id contingere debebat. ideo illud explicãdo subdit ꝓpheta. Hec dicit dñs meus pascẽdo pecora occisionis. ꝛ reliqua. hoc ẽ; ego de⁹ pascẽdo israel q pecora occisionis vocari possunt; ꝓpterea q2 redẽptorem suum. s. xp̃m dictum occidẽt; ꝛ nõ committent culpã. i. non putabũt se cõmittere culpã prout vñ aiunt Et vendens eos dicet; benedictus dñs dines factus sum; cuꝫ. venditionis pretio. assumpsi michi duas virgas quibus ipsos gubernaui. q̃ qdẽ loco modũ loquẽdi ꝓphete ꝯsiderare debemus. q2 in occisione vniuersaliter loquit; eo q2 vniuersaliter ipsum occidere debebãt. In venditione vero loquitur singulariter; cum ꝛ vendens dicat; ꝓpterea q2 vendens vnus duntaxat esse debebat. s. iudas. ꝛ quia trinitatis mysterium non erat iudeis adhuc manifestum; sed iudeis. Idcirco apud occisionem de redemptore particulariter loquit. ꝛ apud venditionem vniuersaliter dicit. Et vẽdẽs eos nõ. n. ignorabat iudas; q2 aliuꝫ q̃ᷓ hominem tradebat. Cũq; ad illud auaritia mot⁹ duntaxat venire debebat; ideo dixit. Et vendens eos dicet; Benedict⁹ dñs dives factus sum. Dictionẽ quoq; illam Rege de mente patris rabi dauid. Pascendo in latinum transduxi. ipse. n. quẽadmodũ vos nõ latet; cã in macor. i. gerundiũ habet. Vocat aũt israhel pecora occisionis; ꝓpterea q2 destinu ꝛ occidi merebãt. postq̃ᷓ possessorẽ suũ occidere debebat. Quare sequitur inmediate. Et pascens ea non parcet eis. Quod dictum

ſicut rabi dauid ait: intelligit: videlicet Et deus q̄ eſt pater eorū: nō parcet eis. Sed in manus inimicorū ea tradet: vt ī ipſa ſuā volūtatē faciāt. Pro quo ſubſeq̄ndo pꝓpheta ait. quōd nō parcā vltra ſup habitātē terrā: et reliq. Que verba quēadmodū rabi dauid ait: de terra iſrael loquunt: narrādo qualiter adinuicē ſe interficere debebāt: quouſq; cū inimicis ab extra et ipſis iudeis ab intus: pꝫ ut rabi dauid ait: terra iſrael concidi debebat: deo ipſo de manu eorū nō eruente. Que oīa: vt hiſtorie teſtant: et experientia ipſa docet: poſt chriſti mortē: in nobis verificata fuit. Modū autē quouſq; tunc deus ipſos gubernauit: enarrando pꝓpheta talia fatur. Et paui pecus occiſionis pꝓpter hoc o pauperes gregis. quaſi diceret. Volens ego deus pro miſterio in ipſo cōſummando ſcḋm templū reedificare p ſui cōmutatōne hac via pceſſi. Aſſumpſi. n. mihi duas virgas: hoc ē duo regna: pꝫ ut rabi abrahā leuitas ait. videlicet regnū zorobabelis: et nehemie qui de domo dauid fuerūt. quod qdē regnū mite vocaui. Et regnum machabeorum et ſucceſſorū eorū cui quod de molitur nomē impoſui. Et hoc vt p iſta duo regna vſq; ad datū tēpus gubernarent. Quāobrē ſuccidi tres paſtores ī menſe vno. videlicet ageū: zachariā et malachiā: quēadmodū pater rabi dauid inq̄t. ne pꝓphetas amplius haberēt. Cuius dicti veritas p docto. vſos thalmut cōfirmat: dicētes. q mortuis ageo: zacharia et malachia ab iſrael pꝓphetia ablata ē. Hos aūt pꝓphetas eodē tpe fuiſſe nulli dubiū ē Sed huius rei cauſam pꝓpheta aſſignando. ſubdit. Et contracta eſt anima mea in eis. ſiquidem et anima eorum variauit in me: hoc eſt: poſtquam anima eorum variauit in me: quia non fuit mecum illa que eſſe debebat. Idcirco. Et contracta eſt anima mea in eis. ita q quemadmodum Rabi Dauid ait. cauſa mutationis anime mee aduerſus eos ipſemet fuerunt. Quare ſequitur. Et dixi. Non paſcam

vos que moritur moriatur. ⁊ reliqua. quasi diceret. Post-
q̈ per tot pastores incarnationis mysterium vobis predi-
xi: ⁊ parum profuit. Ideo dixi. Non pascam vos per pro-
phetas vltra. sed que moritur moriatur ⁊ reliqua. Et vt cō
tra vos agere: gentibus magis liceret: virgam illaꝫ que mi
tis vocabatur: tuli: ⁊ abscidi eam: hoc est: assumpsi ad me
zorobabelem ⁊ nehemiam: prout rabi asserit. Post quorū
mortem fedus: quod cum omnibus populis: ne vobis no
cerent: percussi irritum factum est. Immediate enim post
istorum mortē persarū reges: ⁊ alij in circuitu iudeos mo-
lestare ceperunt. Quare concludit ⁊ dicit. Et irrituꝫ redu
ctum est in die illa. Cum autem aliqui boni qui mysterium
hoc recepturi erant: inter eos esse debebant: cum quibus
loqui cepit. cum inquit Et paui pecus occisionis propter
hoc o pauperes gregis. Ideo de bonitate illorum testimo-
nium perhibendo hic ait. Et cognouerunt vere pauperes
gregis: qui expectabant me. quia verbum domini est: ac si
diceret ꝙ pauperes gregis. scꝫ humiles cordis ⁊ boni qui
me incarnaturuꝫ expectabant. vere cognouerunt. quia ver
bum domini est. illud scꝫ quod caro factum est. Et vt im
mensam suam erga vos dilectionem ostenderet deus: qua
literꝙ vt vos saluos faceret: in aliquo non defecerit. quā-
uis supradicta verba super vestra derelictione explicauerit
asserit ꝙ eo tempore: quo predictum mysterium consumā-
dum erat: ⁊ assumpta carne: ipsemet in vobis habitare de-
bebat: eratis ab ipso: pro precio: ⁊ remuneratione tanti be-
neficij: put rabi dauid ait: propterio orc ad penitentiam vo-
candi: data tamen vobis liberate eligendi viā quācūꝗ vo
luissetis. Quare inquit. Et dixi ad eos si bonum est in ocu
lis vestris: afferte mercedem meā. ⁊ si non ſinite. Vos autē
loco precij ⁊ reductōis ad bonū dicit ꝙ debebatis in trigita
argētcos ipsū vendidare. pro quo. Et appenderūt mercedē

meā triginta argēteos. subsequēter ait. Ubi id quod supra de sui venditione dixerat. in facto declarat. Post q̄ asserit propheta in prophetica visione: queādmodū vestri dicunt: sibi visum fuisse q̄ deus diceret ei: vt pretiū illud triginta argenteorum ad figulū proiiceret. ipso dicente. Et dixit dominus ad me. Proiice illud ad figulum magnū precium quo appretiatus sum ab eis. vbi: vt vestri aiunt: ironice loquit̄: quasi vile pretiū diceret. ita q̄ retulit ꝓpheta fuisse sibi visum se sic fecisse. cum subdit. Et tuli trigita argēteos & proieci illos in domum dñi ad figulū. Cum ait & p verba oris sui ipsum cognoscere minime debebatis. Sed potius contra ipsum insurgere. Ideo in penā peccati vestri consequenter ait. Et precidi virgam meā secundā: que demolitur appellaram: vt dissoluerem germanitatē inter iudam & israhel. Per que verba ꝑut rabi abraham ait. destructio dominii machabeorum: eorūq̄ sequentium denotat̄. Per quā sequente postmodum captiuatione germanitatis solutio: inter iudam & israel oīno fiebat. eo quia vtroq̄ quasi ꝑ perpetue captiuo existente germanitate vti non poterant. Huic vero captiuationi terminum assignando propheta talia fatur. Et dixit dominus ad me. Adhuc sume tibi vas pastoris stulti. quia ecce ego suscitabo pastorem in terra: q̄ derelicta non curabit. & reliqua. Intelligendo per hūc pastorē gog. f. antichristum quem pro instrumento saluatiōis reliquiarum vestrarum deus reseruauit. Appellat autē ipsum stultum quoniā sequentes sē non curabit. Quare dixit Qui derelicta non visitabit. & reliqua. Et vltra hoc sua insania tanta erit: q̄ quemadmodum rabi abrahām aben esdra ait: se deum dicet: qui cum non sit. Ideo propheta idolum ipsum appellat: dicens. Ue pastor idolum derelinq̄ns gregē. scit̄. n. dictō3 illā elil hebraice: idolū latie significare

Quā ob rē vestri qui ipsā stultū exposuerunt: mali interpta-
ti sūt. Sed cum hui⁹ pastoris finis vastitas eē debebat: id
circo sermonē de eo astringēs propheta inqt. Gladius sup
brachiū eius: et sup oculū dextrum eius. et reliqua. Et scdʒ
capitulū agrediēs: inquit. Onus verbi dñi sup israhel dicit
dñs: extēdēs celū. Ecce ego ponā hierusalē vas amaritudi
nis omnib⁹ populis. et reliqua. Ubi ꝟ vestra reductōe; mō
qʒ saluationis vestre a propheta noticia daᵗ. Dicit itaqʒ ꝙ
eo tempore ponet deus hierusalē vas amaritudinis omni
bus populis cōtra ipsaʒ. ſ. cum antichristo venientib⁹. eo qꝛ
res illa in fine eis amara erit. Et cū iudei debeāt; et ipsi an-
tichristum sequi; putantes ipsum eorum messiam eē. iō sub
dit. Sed et iuda erit in obsidione super hierusalem. Volēs
autem deus sui misericordia et gratia vos saluos facere: cō
sequenter ait. Et erit in die illa ponam hierusalem lapidem
oneris cunctis populis: ita ꝙ in bello illo ipsi cum suis e-
quis et bonis contriti et lacerati erunt. Super domum iu-
de vero oculos suos aperire velle dicit. Quīs enim in bel-
lo illo etiam ipsi reperiantur. non tamen sicut cum aliis gē
tibus: cum eis fiet. Et hoc quidem demonstratiuum signū
salutis ducibus iude; inter gentes illas existentibus erit;
ita ꝙ veritatem cognoscere incipient. Et in corde suo tunc
dicent. Confortentur mihi habitatores hierusalem in do-
mino exercituum deo eorum. fatebantur enim tunc christi
anos vere deum cognoscere: cum in domino exercituum
deo eorum dicent. Et vos quidem in prophetia ezechie-
lis iam habuistis quomodo de necessitate eo tempore in
hierusalem christiani; quos nomine israhel appellat; habita
re debeant. Aliter enim scripture inter se non conuenirent

Quare sequitur ꝙ dictum illud videlicet. confortentur
mihi habitatores hierusalem de christianis ibi tunc habi-
tantibus omnino intelligamus. Et quamuis ꝟ domo dauid

iudei & de alijs etiam in hierusalem tunc reperiant; deo sic disponente vt scripture verificentur; qui quidem antichristum sicut alij in messiam non habebunt. qui etiam videntes miracula que in gentes illas contra hierusalem venientes deus faciet. cognoscent quoniam veritas cum christianis existit. Attamen verba illa. s. In domino exercituum deo eorum iudei extra ciuitatem existentes super eis dicere minime poterunt. Certum est. n. quod ipsi qui miraculis propinquiores erunt; super quos etiam deus. vt ipsos a ruina illa saluos faciat oculos suos aperiet; Prius que illi de ciuitate deum & veritatem cognoscent. quemadmodum per subsequentia verba propheta ipse aperto sermone predicat. cum ait Et saluabit dominus tabernacula iude in primo vt non magnifice glorietur domus dauid: & gloria habitantium hierusalem super iuda Quod quidem dictum aliter intelligi non potest: nisi quod quoniam illi de ciuitate cum gog non concurrentes super alios qui ipsum secuti sunt; gloriari possint: dicendo quod eorum causa saluati fuerunt. eo quia in gog spem non habuerunt. Idcirco illos primo. i. priusque eos de ciuitate; propter rabi dauid ait; deus saluabit. & faciet quod in gentes illas potestatem sic habebunt; vt vltra alia flagella quibus lacerabuntur; ab eis etiam multi interficiantur. propheta dicente In die illa ponam duces iude sicut fornacem ignis in lignis & deuorabunt ad dexteram & ad sinistram omnes populos in circuitu. Et hec quidem faciet deus vt a vobis melius cognoscatur. omnemque passionem & pecandi vitam a vobis remoueat. Quare sequitur In die illa proteget dominus habitatores hierusalem & erit qui offenderit ex eis quasi dauid; & reliqua. Vt autem aperte ostenderet propheta saluationem vestram esse per christum fiendam qualiterque a vobis tunc cognoscetur ipsum fuisse quem pro salute vestra humanitate assumpta in vobis ambulando cruci confixistis:

consequenter ait. Et erit in die illa querā conterere omnes
gentes que venerunt contra hierusalem: Et effundam sup
domum dauid ⁊ super habitatorem hierusalem spiritū gra
tie ⁊ precum: ⁊ aspicient ad me quem confixerunt: ⁊ plan-
gent super eum ⁊ reliqua. Certum est enim: vt alias dictū
est: ꝙ nisi deus per gratiam vobis preueniret. salui nunꝙ̄
effecti essetis: cum vos peccasse non cognoscatis. ⁊ hoc ex
modo loquendi sui propheta ostendit: cum spiritum gratie
⁊ precum dicat: hoc est: Effundam spiritum gratie per quē
se recognoscent: Et deinde precum quia: vt eis parcā: me
deprecabuntur. Quamobrē planctu grandi familie ⁊ fami
lie seorsum plangent. Hoc autem erit facta in gentibus con
demnandis punitione ⁊ residuis vestris omnibus in hieru
salem reductis. quod ex clausula illa dicente: Querā con-
tere colligit: que quemadmodū rabi dauid ait intelligenda
est. videlicet. Queram conterere ⁊ conterā: quasi diceret:
illis contritis Effundam super domum dauid spiritum gra
tie ⁊ reliqua. Et ex hoc doctorum vestrorꝫ falsitas apparet
qꝛ non dubitatur: ꝙ pro morte vnius qui tūc interficeret:
non oporteret tantus gemitus fieri: precipue cum: vt scrip-
ture testātur ⁊ ipsi rabi fatentur: in bello illo vestrum multi
morituri sint. Et cum de omnibus generibus mortis ad cō Tertij capituli
fixionem proprie propheta descenderit. ¶ Qui quidē pro expositio.
maiori intentus huius declaratione verba tertij capituli ꝑ
tulit dicendo in die illa erit fons patens domui dauid ⁊ ha
bitantibus hierusalē propter peccatū ⁊ propter menstru-
atam: per que habita notitia de spiritu gratie que in vos
infundēdus erat regenerationē vestrā per aquā baptisma-
tis propheta consequenter describit. prophetādo qualiter
pro maiori veritatis euidentia deus fontem illum in hieru
salem creabit: cum quo a peccato vestro contra deum com
missum mundabimini mediāte quo peccato quasi mēstrua

ti a deo separati facti estis. iuxta ezechielis capit. xxxvi. sententiam dicentis Iuxta immunditie menstruatē facta ē via eorum coram me. cum enim vxor menstruata per leges antiquam a viro separata esset: ideo hanc similitudinē scriptura accepit. Et deinde aliqua que eo tempore per deum fienda erant: propheta enarrando de ablatione. s. idolorum nominum memorieqz pseudo prophetarum et immundorum spirituum que omnia per antichristi mortē qui idolum et pseudo propheta dici poterit: penitus tunc auferent. more prophetico intermediat ipsa verbis sequentibus quāuis superiora verba sequant: que hec sunt. videlicet Et dicetur ei: Quid sūt plage iste in medio manuum tuarum volens per ipsa innuere q aliqui vidētes tunc predictam gratiam a deo vobis concessam inuidia moti cum christo loquendo dicēt. Quid sunt plage iste in medio manuū tuarum: quasi dicant iudeis qui tanta mala tibi fecerunt: hec cōcedis. At ille respondebit: his plagatus sum in domo amicorum meorum eo scilicet tempore quo dei patris dictum verificandum fuit per me erat. Quod quidem dictum hoc fuit videlicet Framea suscitare super pastorem meum et super virū coherētē mihi: Percute pastorem et dispergentur oues: quasi innuens ex hijs q licet peccatum de se in remissibile esset: Attamen propter antiquos patres qui amici sui fuerunt et quia illud etiā: vt scripture verificarētur: fiendum necessario erat iō cum residuis illis id faciet: pro quo Et conuertam manū meam ad paruulos dixit. Uos autē si vanas expositiones doctorum vestrorum huic expositioni: omnibus bene consideratis: comparabitis: credo q vsqz ad prophetie consumationem in qua nisi tertia hominum pars purificata remanebit: non expectabitis. propheta dicente Et erit in vniuersa terra dicit dominus: Partes due in ea concidentur: et

deficient: et tertia pars relinquetur in ea. et ducam tertiã partem in ignem: et reliqua que a doctoribus vestris precipue rabi ionata pro vniuerso orbe prout sonant: interpretantur. A quibus expeditus propheta vltimum inuadit capitulũ in quo predictum mysterium gog diffusius enarrat cum inquit. Ecce dies veniet dño et diuident spolia tua in medio tui: et reliqua. Narrãs qualiter ea die qua prefata mysteria deus verificare voluerit: spolia hierusalem in medio sui: a gentibus contra ipsam venientibus: diuidentur. Permittet enim deus tunc propter christianorum peccata vt id facere possint capiantq̃ ciuitatem: et mulieres violẽt: necnõ et omnia alia a propheta hic enarrata. Attamẽ media pars populi a ciuitate non auferetur. Post autẽ hec dicit propheta q̃ egredietur deus: et contra gentes illas preliabitur: sicut preliatus est in die prelij scilicet faraonis in exitu israel de egipto: prout vestri aiunt. Et deinde asserit q̃ pedes eius videlicet dei stabunt in die illa super montem oliuarum: vbi scilicet steterunt quãdo pro mundi saluatione hierosolimã glorificari venit. qui quidem mons ex parte sui: sicut propheta refert: scindetur: vt gentes illas deuoret: quẽadmodum per alias prophetias habet quo facto: sicut rabi ionatan ait: immediate claudetur. Eam autem diẽ qua hec cõsumanda erunt: propheta describendo inquit: q̃ nõ erit dies nebulosa et compacta: sed erit dies nota domino non dies neq̃ nox. nam: quemadmodum rabi dauid ait: non in tuto neq̃ in totali angustia ea die iusti erũt. Erit tamẽ in tempore vesperi lux: propterea quia eo tempore quo signa et prodigia in vltimo magnitudinis erũt: electis ipsis lux erit. Tunc. n. in dño saluabunt. Vnde pro vr̃e salutis instrumẽto egressum aquarum viuarum de hierusalẽ propheta iterum assignat cũ quibus baptizabimini et sub vño pastore iesu xp̃o cũ christi

Quarti capituli expositio.

anis vniermim. Pro quo propheta cõsequenter ait. Et erit dñs rex super omnem terraʒ in die illa erit dominus vnus ꝛ nomen eius vnum. Et deinde cum alijs prophetis se cõcordando propheta super hijs que de eleuatione hierusalem tunc miraculose fient: inqt. Circundabit vniuersa terra sicut planities ꝛ reliqua. que a doctoribus vestris etiã materialiter sicut sonat interpretatur. Post que verba reuertit propheta vt narret quandam aliam plagã qua gentes illas cum gog venientes vltra alias deus percutiet. Et est plaga que tabes appellatur. erit autem tabefactõ ꝛ resolutio subita: prout vñ aiunt: ita q ipsis existentibus super pedibus suis cadent. Et cuʒ hoc erit tumultus dñi magnus in eis tali modo q sicut rabi salomõ ait inter se interficient quibus etiaʒ plagis innuit ꝑpheta q lacetabitur iudas illis scilicet qui cum gentibus illis contra hierusalem venient. ipso dicẽte Et ẽt iudas pugnabit aduersus hierusalẽ. quasi diceret. Et etiam iudas qui aduersus hierusaleʒ pugnabit plagis his percussus erit. Et confirmatur hec ratio ex eo quia de ipsius inde contra hierusalem aduentu: propheta notitiam i. m dederat: cuʒ supra dixerat. Sed ꝛ iuda erit in obsidione super hierusalem. Quamobrem id hic iteꝝ ꝓ eodem ꝓposito replicare non oportebat. Nec etiam rabi dauid expositio sup loco isto quicq̃ valet. Nam vt bene intuẽti patet cũ verbis ꝑphetie cõsentanea non est. Cũ aũt cõsequẽter ait ꝑpheta. Et omnes qui reliqui fuerunt de vniuersis gentibus que venerunt. contra hierusalem ascendẽt ab anno in annum vt adorent regem dñm exercituũ ꝛ celebrẽt festiuitatem tabernaculoꝝ. Innuere vult q saluatio remanẽtiũ de mẽse septẽbris erit. quo. s. tabernaculoꝝ festũ in antiqua lege celebrabaẽ. hij. n. miracula que cũ eis deꝰ tunc faciet videntes. hanc deuotionem accipiẽt: ꝛ singulis annis eodem tempore deuʒ adorare venient. queadmodũ

Rabi david ait Debetis tamē animaduertere q̄ cum tabernaculoꝝ celebratio cerimonialis esset a tempore publicationis euangelij cessauit, ita q̄ de eadē celebratiōe ex ca dem causa: qua antiquitus celebrabat. propheta nō loquitur. Sed de illius diei celebratiōe: quē in memoriā tantoꝝ miraculoꝝ ⁊ bonoꝝ eis cōcessoꝝ annuatim sic remanentes obseruabūt, immo ad id sic obligabunt: q̄ si quis nō venerit: penam luet. propheta dicēte. Et erit qui non ascenderit de familijs terre ad hierusalē vt adorēt dñm regē exercituum: nō erit sup eos ymber. Et deinde asserit propheta q̄ argentum ⁊ aurum: ⁊ omnia alia bona ab illis gentib⁹ i hierusalem remanentia: ad diuinum cultum offerentur. ipso dicente. In die illa erit quod super frenum equi ē. sanctū domino: ⁊ reliqua. vbi per ollas quas ibi nominat: calices et alia vasa ad vini poculum apta intelligit. ⁊ per immolantes intelligit agnum dei. s. christi corpus p̄ eucharistiā sacrificātes. Dixit autē. Et coquent in eis: ad denotandū charitatis ardorē: quo ab omnibus tunc sacrificium hoc celebrabitur. Qua de causa hoc dicto pphēta prophetiā astringit: videlicet. Et nō erit mercator vltra in domo dñi exercituū in die illo. vt innueret q̄ de diuino cultu industria tunc nō fiet: missas sc3 ⁊ alia ecclesiastica: quēadmodū vsq̄ tūc fiet: pro pretio dando. Et hoc quidem erit ex charitatis religionis ard. ⁊c: qui in omnib⁹ eo tpe vigebit: quo mediāte oia hec sola deuotione fient. ac etiam ex argenti ⁊ auri copia: que in ecclesijs reperietur: ⁊ sic dictionem illam chenaganí hebraice bene exponunt vestri. illi scilicet qui pro mercatore ipsam accipiunt. necnon ⁊ illi qui illam diuidendo. dicunt q̄ idem significat quod en can gani: hoc est non ē hic egenus. Hee enim due expositiones prophetie sensui consone sunt. secus autem est de aliorum expositionibus cum in illis nihil veritatis inueniatur. Uos itaq̄ pro an̄marū ve

strarum salute varietates ꝛ confusiones coꝝ hic ꝛ in omnibus alijs prophetijs attingere omni studio conamini. Ego enim ad id patentem ianuam vobis aperui per quam si intraueritis. non dubito quin ad salutis portum: per eā dei auxilio ducamini.

Explicit secunda pars.

Incipit tertia pars

Prologus tertie partis.

q

Quoniam dixeram in hac parte: de his que xpi mysterium aliquo modo in figura tangūt velle vobis notiam tradere. postq̄ꝫ enim aliarum ꝑphetiarum que litterali sensu id demonstrant: sufficientē doctrinam vobis dederim me speculationem hanc licite vtiqꝫ agredi posse arbitroꝛ. Idcirco dico ꝙ nulli sane mētis ambiguum esse debet. quin antiqua lex noue legis christi figura sit. Aliter enim concedere cogeremur ꝙ misteria in ipsa ꝯtēta fabulas potius q̄ꝫ religionem parturirent. necnon ꝙ plura frusta ꝛ absqꝫ certo fine a deo operata fuissent. quod quidem dicere nefas esset. Assignetis obsecro causam: ꝛ amen d cam. Quare in semen abrahe. plusq̄ꝫ in omnes alios populos deus elegerit: cum inter ceteros debilioꝛ atqꝫ minimus esset. moyse deuteronomij. vij. dicente. Non qꝛ cunctas gentes numero vincebatis. vobis iunctus est dominus ꝛ elegit vos cum omnibus sitis populis pauciores nisi ꝛ scamus quia totius mundi salus christus iesus in iudea nascendus erat. Pari quoqꝫ modo ꝛ miracula per ipsum deum vobiscum facta. Ad quid dicite: nisi vt ad miraculum maximū incarnatōis sue: ꝑ quod saluandi eratis vos disponeret. Nūqd nō fatuū dicere putatis ꝙ tot ꝛ tāta mysteria deus in mundo opatus ēēt: solūmō vt tēporalibus bonis vos abundare faceret. absit ab eo. Immo ꝛ vestri rabi propte-

rea dicunt q̄ omnia queuncq̧ in sacra scriptura continenť ad messiam referuntur. Uerumtamen ne peccatū quod cō tra eundem messiam cōmittere debebatis: ad perpetuā dā natione vos penitus obligaret. placuit diuine maiestati: nō omnia que ad mysteriū illud pertinebant; aperto sermone explicare. sed q̄ plurima eorum in figuris prefigurare. vt si quis intantū in earū speculatione diligenter vacaret. dum mō luminis veritatis gratie particeps effect⁹ eēt indubitate intelligeret quālibet sacre scripture dictionē aliqd huius modi sacri mysterij in se quodāmodo continere. Ego autē cum ad tanti debiti solutionē pluribus de causis me impo tētē iudicē: tale onus sup humeris meis capere recusaui. s̄z ex hijs dumtaxat que absq̧ nimia speculatione: id parturire videntur: vobis noticiam tradere decreui. eas quoq̧ rationibus approbare nō conabor: cū gratia ⁊ fide: magis q̄ speculatione: ipsarum noticia consequatur. ⁊ si ab aliquib⁹ apparentibus rationibus vacue aliquē non transibunt. Mor̄ de causis vos a receptione baptismi detinētib⁹ cum suis remedijs sermo moraliter fiet; quibus presens pars ⁊ totius compendij materia finem habebit.

¶ Uersando itaq̧ circa figurarum propositū. Dicite q̄ so quid sibi voluit scriptura: cum sui principio inquit. Be resit barac lol: im. Latine. In principio creauit deus. vbi hoc nomine elohim quod pluralitatem significat vsa est. Et paulo post cum dixit. Faciamus hominē ad imaginem ⁊ similitudinē nr̄am. nisi pluralitatē personaꝝ in diuinis no bis intimare voluerit. Qd̄ si cū aliq̄bus doctorib⁹ vr̄is dicetis deū hoc mō loquēdi vsū eē. ꝑpterea q2 celestē famili am consuluit. dictum vestrum nullum est. cum omnia celestia deo seruiant. ⁊ coꝝ consilio ipē nō indigeat. Necnō ⁊ id qd̄ a modernis. puta rabi dauid ⁊ rabi moyse gerundēsi: suꝝ loco isto dicitur. Uanum est. quia volunt deum tunc

Figura pma.

Scda figura.

Rabi dauid

Rabi moyses

cum terra locutum esse eo quia τ de diuino τ terreno homo cōpositus sit, fatuitas.n. dicere est: q pro hominis creatione deus terram sibi coadiutricem assotiaret. Ex eo preterea q ad imaginem τ similitudinē nostram dixit, ubi hebraica habet Bezalmenu chidmutenu, aliud significare nō intendit, nisi christi crucifixi imaginem τ similitudinem que ab initio τ ante secula in diuina mente fuit. Non enim ignoratis dictionem illam Bezalmenu idem quod in crucē nostraz in latino significare, ex qua christi figuratur passio, cuius necessitatem vt infra capitulo. iij. habetur primi parentes, del mandatum non obseruantes causauerunt. Causas quoq quare capitulo. iiij. ad munera abel que de primogenitis gregis fuerit, τ non ad munera caim eius fratris, deus respexit, a doctoribus vestris audire cuperem, cum nulla alia esse potuerit, nisi vt dilectionem suam erga mundum figuraret, quia filium suum primogenitum christum scilicet iesum pro mundi redemptione oblationem dare debebat. Cumq ad habraham, xiij. loquitur dicens Faciam semē tuum sicut puluerem terre: si quis.n. hc minus pōt puluerē terre enumerare, semē quoq tuum numerari poterit. De quo semine nisi de eo quod per xpi fidez ad ipsum venturu erat: loqui pōt. Certū est enim q semen abrahe secundū carnem licet magnum fuerit, nunq ad tantaz peruenit multitudinez vt sermo hic super eo verificari potuisset. Quod aūt de eodem semine xpi deus intelligeret, per sacramenti altaris mysterium quod infra capitulo. xiiij. figurauit: certificamur, vbi ait At vero melchisedech rex salem proferens panem τ vinum: erat.n. sacerdos dei altissimi. Assignēt preterea vestri si possunt rationem propter quid subsequenti capitulo volens deus de promissis signum abrahe dare: dixit ei vt sumeret sibi vaccā triennē τ caprā τ arietē ouinē q. etiā triū aūt trinitatis mysteriū p id figurare voluisset. Di

Tertia figura.

Quarta figura.

Quinta figura.

cont insuper mysteriū tenptationis abrahe qd capitu. xxij. continetur quid importare velit, ignorabat ne forte ipsius voluntatem deus: Propter quod ipsum probare oportebat Quidue sibi voluit deus eum in terram morie illuz mittere: quia tertia die plusq̄ alia illi locum ostendit: Cumq̄ ysaac de immolando agno vbi esset patrem interrogauit: quid sibi voluit abraham quando respondit. Deus videbit sibi agnum pro holocausto nisi xp̄i agni mysteriū figurare: erat enim ysaac patri abrahe vnigenitus et christus hiesus deo patri similiter vnigenitus fuit. Ysaac de precepto dei in mōtem hierusalem vt imolaretur ductus fuit. Et christus hiesus in monte hierusalem immolatus est. Ysaac de immolando agno patrē interroganti: responsum fuit. Deus videbit sibi agnum pro holocausto, propterea quia filiuz suum hiesum qui agnus ad tolenda peccata mundi immolādus erat in mente sua videbat. Die quoq̄ tertio vidit abrahā locuz procul eo quia agnus dei hiesus tertia die a mortuis resurgens: videndus erat. Et hūc quidem agnum Nonne exo. xij. per agnum pascalem figuratū habemus: filijs israhel in primum preceptum datuz vt in nocte ab egiptiaca seruitute liberationis euz conditionibus ibidem assignatis ipsuz comederent. Ad denotandum q̄ fuit ea nocte pro corporali liberatione tale mysterium constitutum in figuram et signum agni dei mysterij qui pro spiritali liberatione similiter tēpe immolandus erat: et vt hoc clarius ostenderet, nosq̄ super eo magis attentos redderet. eas cōditiones quas videmus in dicti agni commestione assignauit. Et deinde moysem innuere videmus debere sacrificium agni pascalis vsq̄ solummodo messie aduentuz a iudeis celebrari, et hoc per verba illa dicentia Et custodiens verbum istud in preceptum tibi et filijs tuis vsq̄ in seculum. ¶ Ubi rabi moyses gerundensis ait q̄ per verbum istud agni pascalis

Sexta figura.

Septiā figura.

Rabi moyses gerundensis.

immolationez moyses intellexit. Vosq3 non ignoratis intē
tionem doctorum vestroꝝ esse ꝙ vsq3 ad messie aduentū
seculum vnum vocetur: ita ꝙ cum vsq3 in seculum moyses
dicit. de seculo quod messie aduentu finire debet: intellexit
Nunquid non etiam ꝛ vos dictis messiam pascali tempo-
re venturum esse: post cuius aduentum dicitis non esse vl
tra egipti mysteria memoranda: ꝛ hoc ex sacre scripture au
ctoritate affirmatis dicentes ꝙ propter messie mysteria id
erit: ucenon ꝛ propter nouam legem eius quā exodi. xxxij

Octaua figura per fractionem primaꝝ tabularum ꝛ secundatione ipsarū:
a moyse figuratā habemus. Non. n. licebat moysi tabulas
frangere. cuȝ opera manus dei essent. Scriptura paulo an

Rabi moyses te dicēt Et factus opere dñi scriptura quoq3 dei erat sculp
ta in tabulis. ¶ Vbi rabi moyses gerundensis dicit fu
isse illud ibi recitatum vt earum excellentia ostēderetur. de
qua moyses a furore uinctus vituli causa nihil curauit. ꝗ-
nis dictū hoc pro tanto mysterio paꝝ valeat nam ex excel
lentie tabularum rememoratione non earum fractio a moy
se sequi debebat. Sed potius earum aliquo sacro loco con
seruatio quousq3 dei ira placata fuisset. Quapropter con-
cludere debemus ꝑ primas tabulas a moyse fractas fuisse
veterem legem figuratam. que ꝗuis diuinum esset opus.
debebat tamen post ipsam noua lex dari quā secunde tabu
le que stabilitatē ꝛ ꝑmanentiā habuerunt. figurarunt. Cō
tinebat autem in secundis tabulis id idem quod in primis
vt prefiguraretur ꝙ in secunda lege mandata illa decē mu

Nona figura tanda non erant. Voluite deinde oculos obsecro ad nu-
meri sextum: ꝛ considerate quid sibi voluit moyses instru-
ens aron ꝛ filios eius ex dei mandato super modo benedi
cendi populum israel: cum inquit. Benedicat tibi dominꝰ
ꝛ custodiat te. Ostendat dominus faciem suam tibi ꝛ mise
reatur tui. Conuertat dominus vultum suum ad te: ꝛ det

tibi pacem. Nonne sufficiebat ei dei nominis semel memoriam facere et cum eo omnes has benedictiones associare: nisi per trinam dei nominis commemorationem trinitatem personarum in diuinis figurare voluisset: Sed cum trinitas hec cum vnitate essentie esset: ad id deinde tandem concludit Et dicit. Inuocabuntque nomen meum super filios israel: et ego benedicam eis. vbi nomen meum singulari numero profert Post autem hoc capitulum. xviiij. agredimini vbi de vacce ruffe mysterio et aque aspersionis mentio fit. ¶ Quo quidem loco doctores vestri perplexi sic sunt. quod rabi moyses gerundensis se excusans post multa verba talia fatur. Nos autem propter peccata nostra polluti in captiuatione sumus: ita quod sanctitatis munditiem ignoramus quousque super nos spiritus ex alto excitetur: effundatque dominus super nos aquam mundam: et mundemur. Vos autem doctoris huius verba ponderare debetis. et cum christiana veritate hic dicere quod per vaccam rubeam integram nullam in se maculam habentem que in remissionem peccatorum vniuersi populi immolari publice debebat. christus hiesus qui rubens et absque macula in remissionem peccatorum mundi publice immolandus erat: figuratus fuit. Et per aquam aspersionis fuit aqua baptismatis figurata cum qua venialia peccata de quibus mentio hic expresse fit: formaliter delentur. Cumque etiam meditando considerabitis serpentis mysterium quem moyse capit. xxi. ex dei mandato in perticam positus est: vt siquis a serpente morsus esset ignito: aspiceret illud et viueret. Quid super eo dicere potestis. nisi quod christi hiesu in cruce pendentis: per cuius intuitum eius fideles a morsibus temptationis satane sanantur: figura fuerit: Numquid non cum alio nature minus repugnante poterat deus ab ignitis serpentibus percussos sanare: vtique poterat. Sed quemadmodum rabi moyses gerundensis ait: miraculi excellentiam patefacere voluit: eos. s. contra

Decia figura
Rabi Moyses gerundensis.

xi. figura.

Rabi moyses gerundensis

nature cursū sanando. certum est enim sicut per medicā ha betur scientiam ꝙ morsus a serpente per serpentis intuitū ledi ⁊ nō iuuari debet: ea de causa qua morsus a cane ra bido per canis intuitum leditur. cuius ratio ē. quia omne si mile mouetur per sui similis intuitum. mouetur enī sanguis per intuitum rubei obiecti: et melancolia per intuitum obie cti nigri: ⁊ sic de singulis. Cum hoc quoqꝫ adest imagina tio que casum facit. Nam qui ab aliquo venenoso animali mordetur: in aspiciendo illud. immo in re memorando com mouetur. et infra se conturbatur. Erat insuper serpens ille: animalis venenosi similitudinem habens. q̄uis veneno ca reret vt figuraret christum ihesum qui q̄uis assumpta car ne peccator esse videretur: non erat in eo iniquitas aliqua reperiendo. Cum ergo figurato: figura correspondere de beat. ideo placuit diuine maiestati: vt quemadmodum figu ratum debebat esse omni nature repugnans. sic ⁊ figura na ture repugnaret.

xij figura. ¶ Parabolam rursus balaham contemplate queso: cuꝫ in capitulo. xxiiij. inquit. Uidebo ipsum sed nō modo intue bor illum: sed non prope: orietur stella ex iacob: ⁊ consur get virga de israhel: quam messie per vos expectati docto
Iudei res vestri attribuunt. ⁊ si in christo ihesu nazareno euacua ta sit. certum ē enim ꝙ balaham cuꝫ magus eēt: ⁊ illud qđ predicebat: esset in longum tempus verificandum. hoc mō loquendi vsus est. quasi diceret. Uidebo eum. sed nō nunc scꝫ ego ipse. non enim prope est mysterium: vt possim illud ipse videre. videbūt tū illud posteri mei qui a me descēdēt magi: quia eo tēpore quo virga hec de israel cōsurget. stel la in celo orietur: que illis manifestabit: per quā eum: qui hic per virgam figuratur: videre ⁊ adorare ibunt. Illi enīꝫ vni uersus mundus subiicietur: et hoc munere voluit balahā. eū eius. Et vastabit oēs filios seth a quo scꝫ oēs omū habuerūt

Quod autem hec omnia in xp̄o verificata fuerint: euange
lia nobis indubitatum perhibent testimoniū. nec obstat q̄
hodierno die xp̄iane fidei; vniuersus orbis nō subiacet. fuit
enim id apostolorum tempore verificatū: et vltra illud post
antichristi bellum verificabitur: ita q̄ testante scriptura: in
eternum stabit. Uos autem modum loquēdi parabole hic
considerate. quoniā non nomine israhel seu iacob vos ap-
pellat. Sed nomine heber eū vastabitq; hebreos inq̄t. vt
denotet q̄ tempore illo quo parabola verificanda erat: de
bebatis nomen israhel et iacob amittere. propterea quia a
via domini recessuri eratis: quod quidem post christi aduē
tum verificatū videtis. fuerunt enim nomina hec a vobis ī
christi fideles translata: sicut hodie comprobatur ¶ Ue
nite adhuc obsecro: et diuina misteria mecum considerate — xiij. figura.
que tot et talia sunt. vt vsq; ad particularia que per christi
ecclesiam constituenda erant: se declararet. precipit eniz
moysi. xxxiij. capitu. vt de mansionibus filiorū israel in de
serto factis perpetuam memoriam in libro faceret. Sup
qua materia doctores vestri multa vana dicunt. Nam ra- — Iudei
bi Solomon auctoritate rabi moysi hadarsan dicit id factū — Rabi salomon.
fuisse: vt dilectio dei erga iudeos ostenderetur. quia quam
uis quadraginta annis: eos per desertum duxerit. ne tamē
illos superflue fatigaret. noluit eos: nisi bis quadragita mā
sionibus ventilare. Hoc autē dictum nullum ē eum dei di-
lectio et misericordia eum eis ex multis alijs q̄ mansionib⁹
his visa sint. Rabi moysi cordubensis quoq; opinio vana ē
cū dicat id factum fuisse; vt eo mediante miraculoꝝ dei in — Rabi moyses
deserto factorum: in perpetuū memoria haberēt. quasi o- — cordubensis
pera dei: et sui miracula hac frivola testificatione indigerēt.

Unde rabi moyses gerundensis videns non posse hic ra- — Rabi moyses
tiones aliquas: saltē apparentes pro suo proposito assigna — gerundensis.
re: dicit q̄ ex aliqua secreta causa nobis ignota harū man-

tionum hic mentio facta fuit. Quãobrem mecũ xp̃ianam veritatẽ sequẽdo dicere debetis: mantiones has stationes q̃ a pontificibus i quadragesima ordinande erãt. figurare. Quẽadmodũ. n. veteri lege: ꝑut infra videbitis: quadragesima figurata fuit. sic ꝛ stationes singulis diebus quadragesimalibus sñede figurate fuerunt. ¶ Cõsequenter ad deuteronomiũ sextum pergite; ꝛ moysi animaduertite verba

xliij. figura.

cum israhel instruit. super eo quod de diuina essentia sentire ꝛ credere debebat. Inquit enim. Audi israhel deus: deꝰ noster: deus vnus est. Certum est enim q̃ a nullo recte intelligenti potest ex his verbis alia sententia capi: nisi q̃ trinitatem personarum in diuinis cum vnitate essentie. moyses denotare voluerit. Nam si diuinam vnitatem duntaxat seclusa quacunq; pluralitate: ostendere voluisset: potuisset id verbis bis sufficienter explicare. videlicet. Audi isi ̃ deus noster vnus est. Cum autem sic non fecerit. sed diuinum nomen ter expressserit: ꝛ illa postmodum cum vnitate conclusert. non dubitatur quin id quod vobis dico: suum fuerit intentum. Et hac de causa vt auditores bene attentos redderet. inquit. Audi israhel. quasi diceret. Aduerte id quod tibi dico: ꝛ crede: de eoq; apud te memoria sẽp sit Pro q̃ subseq̃ẽter ait. Eruntq; verba hec que ego p̃cipio tibi hodie in corde tuo: ꝛ narrabis ea filijs tuis: ꝛ meditaberis in eis sedens in domo tua: ꝛ ambulãs in itinere: dormiensq; atq; consurgens. Quod quidem fecit moyses vt innueret q̃ dicentes vnitatem trinitas non turbat. numerus enim ille essentiam non multiplicat. necnon ꝛ dicentes trinitatem intuitus vnitatis non arguit. Nam vnitas illa trinitatem non coofundit. Dixit ergo. Audi israhel. id est crede. hoc enim sacramentum magnum est: quod quidem credere oportet. De absoluta vero dei vnitate potius scientia q̃ credulitas quodãmodo est. Propter quam vt audito-

res ad fidem excitaret: tantam attentionem predicare non
non oportebat. ¶ Venite post hec: et videte: considera xi.figura.
teq; quid sibi voluit moyses nono τ decimo capitulo cũ re-
citat: ipsum ter in monte stetisse. τ singula vice quadragin-
ta diebus τ quadraginta noctibus ieiunasse. Et nos in li-
bro exodi non reperimus id nisi bis fuisse. Unde dico cre-
dendum ac verisimile esse q͗ hoc fecerit moyses: vt hodier
num ieiunium quod ad instar primoꝝ per ipsum moysen:
τ per christum factoꝝ: per christianos celebrat̃. figuraret
Quẽadmodũ eniȝ de hoc tertio hic recitato asserit q͗ ex se
τ nõ per directũ a deo fuit. ipso dicẽte. Ego aũt steti in mõ
te τ reliqua. sic τ hoc hodiernũ ieiunium quod tertiũ ẽ: nõ
debebat per directũ a deo: ſȝ ab hoie. s. a pontifice cõstitui.

¶ Deniq; in penthateuco verba moysi deuteronomij xvi.figura.
xxxiij. Attendite cum in benedicendo populũ talia fatur.
Dominus de sinai venit: τ de seir ortus ẽ eis. apparuit de
monte pharan: τ cum eo sanctorum milia. ex dextera eius
ignea lex eis. etiam diligit populos: omnes sancti eius in
manu tua. ipsi auteȝ percussi erunt tui causa: patientur pro
pter te. legem precepit nobis moyses hereditatẽ cõgregati
onis iacob. Et fuit in iesurum rex cõgregatis ꝑncipib⁹ po-
puli simul cũ tribubus israhel. Que verba τ si a doctori
bus vestris positiue exponant̃: dicentibus q͗ deus voluit
esau qui erat in seir: τ ismaeli qui erat in pharan, primo le-
gem dare. quam cum recipere noluissent. recessit ab eis: τ
ad israhel qui recepit eam venit. τ sic de alijs fabulis ab il
lis hic recitatis. Attamen dico vobis q͗ magna mysteria
in se continent. diuidit enim sermo totus in partes princi-
pales duas. nam in prima quedam epiloganturmysteria:
que vsq; tunc in lege figurata erant. In secunda vero cuȝ
inquit. Etiam diligit populos quedam predi cuntur: que
futurorum mysteriorum nondum figuratorum figura sunt.

Dicit itaqꝫ in prima parte ꝙ deus; vt cum filijs israbel lo queretur; primo de sinai venit; vbi in ignis forma apparēs illis legem dedit. pro quo dixit. Ex dextera eius ignea lex eis. Et deinde in monte seir apparuit eis ea figura qua i se cundo aduentu glorificaturus erat. scꝫ in cruce pendens ⁊ hoc cum serpente; quem in deserto moises ex dei mandato exaltauit. quod quidem fuit; circuendo israbel montem seir vt numeri habetur. xx. pro quo dixit. Et de seir ortus ē eis Et cum subsequenter ait. Apparuit de monte pharan. exp̄ mit moyses aliud mysterium; quod in solitudine pharan fi guratum fuit. de emissione. s. spiritussancti xp̄i in discipulos suos; ⁊ hoc per spiritus sancti in septuaginta senes effusio nem; prout numero habetur. xi. In secunda autem parte gentium ad christi fidem vocatio a moyse figuratur; cuꝫ in quit. Etiam diligit populos; quasi diceret. Non putes q̄ solum te deus diligat; ita vt velit suorum beneficiorum te tantum participem esse. Sed etiam populos diligit. facietqꝫ suis bonis eos frui. Cuius rei modum assignando sub dit. Omnes sancti eius in manu tua ⁊ reliqua. eo enim tē pore quo misterium hoc consumandum erit. omnes sancti eius erunt in manu tua. eo quia ex te exibunt. hi autem san cti eorum sanctitatem te ignorante; tui causa percussi erūt necnon ⁊ ipsemet christus propter te; ⁊ tuam iniquitatem patietur. Et quo ea lex que filijs israbel tantummodo da ta erat; debebat etiam congregationi iacob in hereditatem imparriri. ⁊ hoc est quod subsequenter ait. legem precepit nobis moyses hereditatem congregationis iacob. quasi di ceret ꝙ gratia illa que tantum nobis. scꝫ filijs israbel de q̄ bus ipse moyses erat. data fuit. efficietur tūc hereditas cō gregationi iacob hoc est; congregationi ex omnibus christi fidelibus simul cum bonis iudeis facte; que congregatio iacob vocari debebat. Quem quidem loquendi mo

dum doctores vestri thalmut: quẽadmodum rabi moyses gerunnensis hic testatur: bene animaduerterunt. dicentes ꝙ non dixit domus iacob seu seminis iacob. Sed congregationis iacob vt populorum congregationem cum israhel in ea lege figuraret. quorum collectio congregatio iacob vocabitur. Quamobrem concludendo ait. Et fuit in iesurun rex congregatis principibus populi simul cũ tribubus israhel vt innueret ꝙ facta ista congregatione populoꝝ simul cum israhel: erit deus in iesurun rex. nam: quemadmodum rabi gerunnensis ait: dictio illa rex ad deum refertur: qui rectissimorum rex est. dictio enim illa iesurum idem quod recti seu rectissimi latine significat. Appellat itaqꝫ omnem congregationem xp̃i fidelium rectissimos. q̃uis diuersarũ nationum sit. ¶ Procedite deinde vlterius ⁊ considerate quid sibi voluit samuel regnum primo capitulo. viij. cum super petitione regis sibi a populo facta: deum orauit nec non ⁊ responsum quod a deo habuit dicente Audi vocem populi in omnibus que loquetur tibi. non enĩ te abiecerũt Sed me ne regnem super eos. Nunquid non de sua natione regem querere illis licebat. Moyse deuteronomij. xvij dicente cum ingressus fueris terrã quam deus tuus dabit tibi: ⁊ dixeris. Constituã super me regẽ sicut habent omnes per circuitum nationes eum constitues quẽ dominus deus tuus elegerit de numero fratrum tuoꝝ nisi ꝙ voluit hic vestram xp̃i regni electionem figurare. que in patribus vestris verificata fuit. cum pilato dixerunt. Non habemus regem nisi cesarem ⁊ hoc per particulam illam dicentem. Nõ.n.te abiecerũt. Sꝫ me ne regnẽ sup eos. Et vltra hoc figurauit liberꝫ arbitrium qđ sup id vobis concedebatur. ⁊ hoc cum dixit. Audi vocẽ populi in omnibus que loquet̃ tibi. Et postq̃ eligendi facultas vobis data erat: ⁊ debebatis cesarẽ eligere. Jdcirco ea que sub regno illo passuri era xvij. figura

tis:etiam vobis figurauit. Cum paulo post inquit. Verū tamen cōtestare eos et predic eis ius regis qui regnaturus est super eos. Quod quidem ius parum infra cum verba domini ad populum samuel retulit:bene explicatum est. dicit enim. Hoc erit ius regis qui imperaturus est vobis:filios vestros tollet:et ponet in curribus suis. facietq sibi equites et precursores quadrigarum suarum:et cōstituet sibi tribunos et centuriones et aratores agrorum suorum et messores segetum. et fabros armorum:et curruum suorum. filias quoq vestras faciet sibi vnguentarias et focarias et panificas. agros quoq vestros et vineas et olíueta optima tollet et dabit seruis suis. Sed et segetes vestras et vinearum reditus adecimabit vt det eunuchis et famulis suis. Seruos etiam vestros et ācillas et iuuenes optimos:et asinos auferet et ponet in opere suo. Greges quoq vestros adecimabit:et vos eritis ei serui. Cū itaq predicte angarie sub rege saulo quem tunc habuerunt:vise non fuerint. Sequitur q de his que sub cesareo regno passuri eratis:omnino loquatur. precipue cum subsequēter dicat scriptura. Et clamabitis in die illa a facie regis vestri quē elegistis vobis:et nō exaudiet vos dñs in die illa. eo quia petistis vobis regem. Quod quidem dictum significatiuum est propositi vobis predicti quia. s. postq deum recusastis in regem vestrum:et cesarem elegistis. quādo a facie regis a vobis electi clamabitis:deus vos non audiet. Sicut hodie comprobatur.

xviij. figura. Quid ue indicare voluit esayas sui libri pricipio cū celis et terra cōnocatis inquit. Cognouit bos possessorē suum. et asinus presepe dñi sui:israel autē non cognouit. et populus meus nō intellexit. Non. n. dubitatur q locum natiuitatis dñi nři iesu christi figurare voluit:qa. s. apud presepe esse debebat:vbi et bos et asinus insimul comedentes starent. Qui quis bestie essent:debebāt quasi rationales ipsum cognoscere:et il

lius ꝑfectionem contẽplari. Sed israhel q̄ non obstante ꝙ rationalis esset, fuissetq̃ tanq̄ popul⁹ a deo electus de illi mysterio pluries instructus ipsū nō cognouit. Quod aūt ꝓphete intẽtio hec fuerit. ex modo loq̄ndi sui manifeste colligit. Nō. n. dixit: Cognouit bos possessorē suū: ⁊ asin⁹ ꝑsepe dn̄i sui: isrl̄ aūt me n̄ cognouit: s3 dixit. isrl̄ n̄ cognouit: popul⁹ me⁹ n̄ intellexit. ¶ Uerba q̄3 sua meditando legite. cū xix. figura. capi. xxxiij. inqt. Audite qui lōge estis que fecerī: ⁊ cognoscite vicini fortitudinē meā: ⁊ reliqua. vbi ait. Quis habitabit ex nobis cu3 igne deuorante: Quis habitabit ex nobis cū ardorib⁹ sempiternis. Per que diuinitatē que in terra carne assumpta nobiscu3 habitare debebat: figurare voluit Nūquid nō moysi memores estis qui ignē deuorātē3 deū appellat. Et cu3 diuinitas hec humanitati cōiungi deberet ideo paulopost esayas ait. Regem in decore suo videbunt oculi tui hoc est videbunt regem tuum qui homo apparēs diuinitate decoratus erit. Hoc aūt mysterium cum tantum iustis ⁊ perfectis cognitum esse deberet, iccirco dixit. Qui ambulat in iustitijs: ⁊ loquitur veritatē ⁊ reliqua. isti enim qui cum igne illo deuorāte christo. ihesu habitare poterūt. xx. figura. ¶. Id insuper idem ab ezechiele primo habemus: dum suā recitando visionem asserit deu3 in forma ⁊ similitudine hominis igne circundanti se vidisse. Certu3 est enim ꝙ ea forma qua in monte sinai apparuit: ⁊ qua iterum appariturus erat; ab eo visus fuit. Nam cum prima dedit legem: igne ⁊ fulguribus venit. cū vero dedit secundā in hominis forma visus est

¶ Et cum in hac secunda apparitione a iudeis pro maiori parte recipiendus non esset. ideo post visionem inmediante capitulo. ij inquit. Fili hominis mitto ego te ad filios israhel ad gentes apostatrices que mihi rebelles fuerunt. ipsi ⁊ patres eorum ⁊ filij dura facie ⁊ indomabili corde sunt: ⁊ reliqua Per que duritiem cordis vrī

ad veritatem cognoscendam ostendit. quod quidem etiam
⁊ subsequenti capitulo facit. dicens domus aũt israhel no-
lunt audire te: quia nolunt audire me: omnis q̃ppe domus
israhel attrita fronte est: ⁊ duro corde. Qua duritie adhuc
permanentis nolentes scripturam nec litterali sensu nec in fi-
gura suo proprio intellectu intelligere. ¶ Nunquid non xp̃i
xxij. figura mysterium figurauit hic propheta cuꝫ capi. xvij. ait. Hec di-
cit dñs deus. Et sumam ego de medulla cedri sublimis: ⁊
ponam de vertice ramorum eius tenerum: dispergaꝫ ⁊ plã-
tabo super montem excelsum ⁊ eminentem: in monte subli-
mi israhel plantabo illud. ⁊ erumpet in germen: ⁊ faciet fru-
ctum: ⁊ erit in cedrum magnã. ⁊ habitabunt sub ea omnes
volucres: ⁊ vniuersum volatile sub vmbra frondium eius
nidificabit. ⁊ scient omnia ligna regionis: quia ego domin᷒
humiliaui lignum sublime: ⁊ exaltaui lignum humile: ⁊ sic-
caui lignũ viride ⁊ frondere feci lignum aridum. ego domi-
nus locutus sum ⁊ feci. Inuenietis forte in his verbis ali-
quid quod xp̃o hiesu non attribuat̃: nisi more vestro illud
peruertere velitis: Ex eo. n. q̃d de medulla cedri dixit. xp̃ꝫ
qui de stirpe ⁊ sanguine dauid secundum carnem fuit: figu-
rauit. Per id aũt quod dixit. Et ponam de vertice ramoꝝ
eius tenerum. xp̃i figurauit regnuꝫ quod in principio sui te-
nerum ⁊ debile esse debebat. Cum vero ait. Et plantabo
super montẽ excelsum ⁊ eminentem. huiusmodi rami plã-
tationis locum figurauit. quem ipsemet declarando subdit
In monte sublimi israhel plantabo illud. Subsequenterqꝫ
eius excellentiã ⁊ magnitudinem figurando ait. Et erũpet
in germen ⁊ faciet fructũ: ⁊ erit in cedrum magnam. ita ꝙ
multitudinem regum ⁊ gentium que eius dominio subici
debebãt: figurando subdit. Et habitabũt sub ea omnes vo-
lucres ⁊ vniuersum volatile sub vmbra frondium eius ni-
dificabit. Demum cum mysterium hoc mirabile valde sit:

⁊ di facile audita ꝙ a principio adeo debili quo verbū in-
carnatum fuit, quia scilicet a maria desponsata ioseph, qui
pauper erat, q̄uis de domo dauid esset; sequi deberet do-
minum celi ⁊ terre, ideo concludens propheta ait, Et scient
omnia ligna regionis, quia ego dominus humiliaui lignū
sublime, ⁊ exaltaui lignum humile, ⁊ reliqua. Pro quo vo
lo intelligatis ꝙ ipsa virgo beata in sua laude quam fecit p̄
mo fecit, inquit, Deposuit potentes de sede ⁊ exaltauit hu
miles. Quid nunc sibi voluit micheas cum capitu. vi. inq̄t. xxiij. figura
Venite ⁊ reuertamur ad dominum, quia ipse deuorauit ⁊
sanabit nos; percussit ⁊ curabit nos, viuificabit nos post di
es duos; ⁊ in die tertia suscitabit nos, nisi saluatoris nostri
Iesu christi resurrectionem que tertia die eē debebat figu-
rare: Verba enim hec antiquorum patrum in lymo existen
tiū sūt, q illis duobus dieb⁹ inter medijs liberādi erāt; ⁊ ter
tia die que dies resurrectionis eius erat, debebant tanquā xxiiij. figura
suscitati in conspectu eius in eternum viuere. Mysteriū
quoqꝫ ione pro eodem proposito considerate qui i ventre
ceti tribus diebus permansit, ⁊ tertia die ipsum expuit, qđ
quidem aliud significare non potest, nisi christum iheūm
mansurum in ventre terre tribus diebus; ⁊ tertia die resur-
recturum, quemadmodum ipse ore suo sancto Mathei, xij.
de seipso testimonium perhibet, immo si bene considerabi
tis librum ione totum christi mysterium figurare inuenietis xxv. figura.
Cunqꝫ oseas capitulo, xi, inquit, Ex egipto vocaui filium
meum. Quid significare voluit, dicite, nisi christū post ei⁹
natiuitatem in egypto permansurum vsqꝫ ad tempus; quo
ea pro quibus in terram descendit; consumanda erant, ⁊ ex
inde tunc vocari debere. Modum preterea malachie xxvi. figura.
loquendi animaduertite; cum capitulo primo ait, Si pater
ego sum vbi est honor meus ⁊ si domini ego sum, vbi est ti
mor meus ait dominus exercituum; qui per clausulam illā

dicentem. Si domini sum ego. aliud significare non inten-
dit ꝙ pluralitatem personarum in diuinis quam tota sacra
scriptura nobis vbiqꝫ predicat. aliter enim. Si dominus sū
xx. vj. figura ego dixisset. Cumqꝫ paulopost ait. Non est mihi vo-
luntas in vobis dicit dominus exercituum: ꝛ munus non
sus. ipiam de manu vestra. ab ortu enim solis vsqꝫ ad occa
sum magnum est nomen meum in gentibus: ꝛ i omni loco
sacrificatur: ꝛ offertur nomini meo: ꝛ oblatio munda. quia
magnum est nomen meum in gentibus: dicit dominus ex-
ercituum. Ad quid potest dictum illud applicari dicite: ni-
si ad nouum sacrificium christi: quod gētes recepture erāt
ꝛ cui vetus sacrificium cedere debebatur. certum est enim
ꝙ pro eo tempore loqui propheta non poterat. eo quia di
ctum suum verum non fuisset. cum hierosolima tantum tē-
pore illo deo sacrificabatur. Post autem christi aduentuꝫ
omni loco illi sacrificatum est. ꝛ adhuc: vt scripture testan-
tur: post antichristi bellum sacrificabitur. Cum propte
xx. iij. figura rea capitulo. iij. inquit. Ecce ego mittam angelum meum:
ꝛ preparabit viam ante faciem meam ꝛ statim veniet ad tē
plum suum dominator: quē vos queritis. et angelus testa
menti quem vos cupitis: ecce venit dicit dominus exerci-
tuum: ꝛ quis poterit cogitare diem aduentus eius: ꝛ quis
stabit cum apparuerit. ipse enim quasi ignis purificans: et
quasi herba fullonum. Nunquid non ex primis verbis di
centibus. Ecce ego mittam angelum meum: ꝛ preparabit
viam ante faciem meam. Johannem baptistam figurauit.
qui ante christi aduentum missus est: ad viam preparandū
ꝛ vos ad penitentiā: ꝛ regni dei receptionē disponēdum.
Hic equidē iohannes baptista ex sue vite pfectione magis
angelus ꝙ homo vocari potuit: intantū ꝙ redemptor no
ster ihesus christus de eo mathei. xi. loquendo ad turbas
iudeorum inquit. Sed quid existis videre prophetam; cer-

am dico vobis ꝛ plus ꝙ prophetam. hic est.n.d e quo scri
ptum est. Ecce ego mitto angelum meum. ꝛ reliqua. Cum
ꝙ dicit. Et preparabit viam ante facie3 meam. Nunqd de
alio ꝙ de christo ihesu qui deus fuit. loqui pōt. deus.n. est
qui loquitur hic: ꝛ dicit. Preparabit viam ante faciem me
am. Per id autē quod dixit. Et statim veniet ad templum
suum dñator: quē3 vos queritis. innuere voluit ꝓpheta ꝙ
facta annuntiatione angeli de hm̄oi aduentu. illico domi-
nator dominus ihesus apparere debebat quemadmodum
euangelia cuncta super veritate hac testimonium perhibēt
Et vt de errore vestro in expectando ipsu3 adhuc vos de
duceret. subsequenter ait. Et angelus testamenti quē vos
vultis. ecce uenit: dicit dñs exercituū. quasi diceret. quem
vos expectatis venit iam: ꝛ vos eum nō recepistis. Et tan
dem vt ostenderet: quia de christo loquebatur concludit:
ꝛ dicit. Quis poterit cogitare diem aduentus ei⁹. ipse enī3
quasi ignis purificans ꝛ reliqua. Cumq; insuper parum xxix. figura
infra ait propheta. Si configet homo deum. quia vos con
figitis me. quid significare vult. nisi christi crucifixionem:
a vobis fiendam. scitis enim dictionem illam haigbag he-
braice. Si configet. latine significare. Deniq; sciēs ma- xxx. figura.
lachias vos pro maiori parte christi euangelium receptu-
ros non esse. ideo suum concludens sermonem: de eodem
iohannis baptiste aduentu iterum mentionem facit. vt vos
magis attentos redderet. dicitq;. Ecce ego mittam vobis
eliam prophetam antequā veniat dies domini magnus et
horribilis. q̄ qdē loco declarat eundē iohānē baptistā esse
eliā: de quo ꝓphetanī ꝓphete. q: xp̄i aduentū eu.ãgelisare
debebat: ꝛ viam ante eum parare. Et nos porro Mathei
vndecimo ex hoc de ore christi certificamur. quia ait. Ip-
se est Elias qui venturus est. ¶ His visis ad conti- xxxi. figura.
corum librum pergite obsecro. quē3 si recte considerabitis

cognoscetis qꝛ figura est cõiunctionis diuinitatis cũ huma
nitate virgine beata mediante ad quam vniuersus liber di
rigitur. quasi deus pater charitatis ardore pro ea ipsum di
caret. Unde per aliquas eius particulas discurrẽdo dicite
queso quid sibi voluit: cũ ei dixit. Introduxit me rex in cel
laria sua. nisi eleuationem raptionemqꝫ beate virginis: per
spiritus sancti effusionem: ad diuina mysteria contemplan-
da figurare. ¶ Cumqꝫ ibidem dicit. Nigra sum sed formo
xxxij. figura. sa filie hierusalem: quid significare voluit. nisi ipsam beataꝫ
post sui filij passionẽ nigris indutam: sub qua nigredine pul
chritudinem ꝛ formositatem beatitudinis habere debebat
xxxiij. figura. ¶ Rursum quando parum infra ait. Indica mihi quem di
ligit anima mea vbi pascas vbi cubes in meridie. Ipsaꝫ be
atam figurauit querenteꝫ pro sui in hoc mundo consolatio
ne post filij passionem sue habitationis locum. ꝛ hoc secuꝫ
xxxiiij. figura manere desiderans. ¶ Cuius petitionis responsio est. Si
ignoras te o pulcherrima inť mulieres: egredere ꝛ abi põst
vestigia greguꝫ pastoꝝ: ꝛ pasce hedos tuos iuxta taberna-
cula pastoꝝ. Per que verba ad apostolos remittit: qui xpi
xxxv. figura gregis pastores sunt. ¶ Nunquid forsan in gremio matris
xpm contẽplamur. cum eodeꝫ capi. legimus fasciculus mir
xxxvi. figura. re dilectus meus mihi inter vbera mea cõmorabiť. ¶ Cu-
ius amore ipse beata inebriata subsequenti capi. inquit Ful
cite me floribus: stipate me malis quĩ amore langueo.
xxxvij. figura. ¶ Nonne ẽt ipsam in celo assumptã nobis verba illa osten
dunt capi. iij. dicentia que est ista que ascendit a deserto si-
cut ṽgula fumi aromatizata mirra ꝛ thure: ꝛ vniuersis pul
xxxviij. figura. ueribus pigmẽtarij. ¶ Uoluit deinde ce ꝛ vesti um: ad ca.
iiij. ꝛ domus dauid fortitudinem. sub cuius imperio omnia
regna mundi subijciunť: videbitis. quĩ ab ipsa beata virgi-
ne dependet. Inquit. n. sicut turris dauid collũ tuum edifi
catum cũ ꝓpugnaculis mille clypei pendẽt ex eo omnis ar

matura fortiũ. ¶ Nunquid nõ etiã mecũ intelligitis deũ paulo post declarantem virginem ipsam inuiolatã post partum pmanentẽ cum ait. Tota pulchra es amica mea ⁊ macula non est in te. ¶ Aut ipsam matrẽ gratie angelo annũtianti respondentem nõ intelligitis. Ecce ancilla dñi fiat mihi secũdum verbum suũ: cũ capi. v. inquit. Ueniat dilectus meus in hortum suũ: ⁊ comedat fructum pomoꝝ suoꝝ ¶ Et cum p spirit⁹ sancti emissionẽ: inmediate post cõcipere deberet. Jccirco subsequenter ait. Ueni in hortum meũ soror mea sponsa. quasi diceret. ꝙ tua habita responsione spiritus sanct⁹ superueniet in te. ex quo sola in mũdo beata facta es. ipso dicente. Una est colũba mea pfecta mea vna est matri sue. hoc est diuinitati que in se accubabit. ¶ Que qdem gloriosissima mater cũ magis a gentilibus ꝙ̃ a iudeis colenda esset. ideo capi. vij. id figurãdo inquit. Ueni dilecte mi egrediamur in agruz commoremur in villis mane surgamus ad vineas: videam⁹ si floruit vitis si flores fructus parturiunt: si floruerunt mala granata: ibi dabo vbera mea tibi. quasi dicat. Postꝙ̃ nostri nos non cognoscunt. eamus in agrum. i. ad alienas gẽtes: ⁊ videamus an ipsas dispositas inueniemus vt in eas fructum producamus. tũ erit ibi dabo vbera mea tibi: vt ecclesia tua apud eas nutriatur. Et cum talis dispositio in alijs gentibus reperienda esset. iccirco illico talia fatur. Mãdragore dederũt odorem: ⁊ in portis nostris omnia poma noua etiam vetera dilecte mi seruaui tibi. vbi notanter dixit etiam vetera. primo propter iudeos qui in eius aduentu ipsum receperunt erant. mox pro residuis post antichristi bellum seruandis. ¶ Demum si militantem ecclesiam figuratã inspicere vultis. matris dei verba capitu. viij. meditãdo legite: cum ait. Soror est nobis parua ⁊ vbera non habet: quid faciemus sorori nostre in die quando ad loquenda est. Certum est

xxxix. figura (margin, line 1)
xl. figura (margin, line 4)
xli. figura (margin, line 8)
xlij. figura (margin, line 13)
xliij. figura (margin, line 29)

enim q per sororem paruam vbera non habentem ecclesiā militantem sui principio intellexit quando scilicet nondum ampliata erat. De qua quasi ipsa mater beata deum patrē allocuta esset: interrogatiue inquit. Quid faciemus sorori nostre in die quando alloquenda est: hoc est: quando incipienda ordinandaqz erit. Cui respōdens pater omnipotēs ait. Si murus est: edificemus super eum propugnacula argenteum: et si hostium est compigemus illud tabulis cedrinis. ac si diceret. Si ecclesia ista firma et vt mur⁹ fortis erit et nos ipsum fortificabimus: pulchramqz faciemus. edificando super eam propugnacula argentea videlicet oracula ad diuinum cultum dicata. Si vero hostiū est scilicet nō firma neqz stabilis sicut hostium. et nos compigemus eam tabulis cedrinis ad ipsam bene confirmando. ¶ Ipsa autem

xliiij. figura. gloriosa mater ad hec respōdens ait. Ego murus et vbera mea sicut turres. volens ex hijs significare ipsam esse debere murum illum super quo militans ecclesia edificāda erat. necnō et vbera sua turres fortes cuilibet hosti et pugnatori fortes resistentes. Ex qua responsione asserit ipsa virgo se factam esse coram deo quasi pacem et quietē reperientem. ¶ Que omnia adimpleta esse oculi vestri vident: et si oculis intellectus videre noluitis. peccatū enim vestra: vt propheta ait: inter vos et deum sic diuiserunt: vt ea que pro salute vestra sunt: capere non possitis.

¶ Nonne inter alia ruth moabitis mysterium animaduertere deberetis: vbi tot misteria permissa fuerunt. propterea quia a suis descendentibus erat dauid oriturus a cuius radice christus iesus secundum carnem oriturus erat.

xlv. figura Quidqz sibi voluit iob nisi incarnationis mysterium et christi surrectionem figurare. cuz decimo nono capitulo inquit Scio enim q redemptor meus viuit: et in nouissimo super terra surrecturus est. Et rursum circundabor pelle mea: et

de carne mea videbo deum. quippe dico vobis q̄ nisi corda vestra obturata essent. verba hec ad veritatem perscrutandam omnino vos obligare deberent. videmus enim deum in vltimo ad eliphaz themanitem loquentem dicere. Iratus est furor meus in te: ⁊ in duos amicos tuos: quoniam non estis locuti coram me rectum: sicut seruus meus iob. vbi si de prefigurato mysterio non intellexisset: non videremus dictum hoc posse super aliqua veritate fundari. Nam quemadmodum de se manifestum est. in toto residuo libri fuit iob pessime se gessit: infinita vana de deo loquēdo. Et quamuis hec talia mysteria ⁊ eis similia: vestri cordis duritie considerata: vobis parum prodesse videantur. attamen ab eorum recitatione non desistam. vt si non cum vno cum alio ad veritatem contemplandam excitemini.

¶ Nam nemo sane mentis nisi a perfidia impeditus: posset visionibus danielis de christi regni non acquiescere. scimus enim per primam capitu. ij. contentam tale mysterium ad plenum demonstrari. nam de precedentibus quattuor mundi regnis notitia perfecta assignata. quintum aggrediens ait. In diebus aūt regnorum illorum suscitabit deus celi regnum quod in eternum non dissipabitur: ⁊ regnum eius alteri populo non tradetur. cōminuet autem ⁊ consumet omnia regna hec ⁊ ipsum stabit in eternū. O stulti ⁊ tardi corde ad intelligendum ea que a prophetis predicantur. Nonne audiuis danielē dicentem debere deum in diebus romani regni quod quarto loco figurabatur celi regnū suscitare: ant non eodem tpe: vt historie testantur: xp̄i regnū suscitatū est. Et deinde quēadmodum ipse daniel asserit: nō videmus regnū hoc ppetuari: ⁊ oīa alia regna mūdi cōminuisse: Non obstāte q̄ post antichristi bellum hec abūdantius obseruabuntur. Tunc. n. vniuersus mundus testātibus ꝓphetis xp̄i regno subiciet. Pro q̄ ipse saluator noster mathei vltimo xlvi. figura

dixit. Data est mihi omnis potestas in celo et in terra.

Cũq; sequitur daniel dicere. Scdm qd vidisti q de mõte abscissus est lapis sine manibus: et comminuit testã et ferrum: et es: et argentum: et aurum. ex hoc dicto modus nascendi xpi figuratur. lapis enim hic xps ihesus est q per alios prophetas in lapidem figuratus reperitur. Esaia. xxviij dicente. Ecce ego fundabo in syon lapidem et reliqua.

Per montẽ vero virgo figuratur beata: a qua lapis hic iesus sine humão opere. sed spiritussancti virtute egressus ẽ. videbatur enim de monte sine manibus lapis abscindi.

Prava iudeorum doctrina

Ut autem fatuitatem vestram in sequẽdo paruam vestrorum doctrinam facilius cognoscatis. volo hic de quodam falsissimo supposito: per eos facto in quo error vester circa omne messie mysterium: permaxime fundatur. vobis noticiam tradere. et ipsius falsitatis demonstratiuis rationibus: vos dei auxilio certificare. Dicunt enim romanorum regnum a daniele hic in quartum figuratum: et xpi regnum vnũ et idem esse. necnon et romanũ regnum eẽ in duo regna diuisum. quia scz in christianum regnũ et machometbanum. Ex quo affirmare volunt quintum regnuz messie hic figuratum nondũz suscitatum. sed adhuc suscitandum esse

Cõfutatõ illoꝝ

Cuius suppositi falsitas ex multis manifestatur. Nam xpi regnum cum romano impossibile ẽ eẽ vnum. Regnũ. n. xpi ſm carnẽ a iudeis ortuz habuit. quia a bethleem galilee. et non a romanis. et vltra hoc princiꝑ romanum regnum: regno christi subiugaretur. fuit ab eo varijs persecutionibus ꝑsecutum: prout multitudo martyrum: qui sub imperatorib9 martirisati sunt testimonium perhibet. Romanuz q noq; regnum mundanum: et terrenum fuit. armorũz vi acq̃sitũ. xpi vero regnũ. ꝑut daniel testat: celi regnũ ẽ. qd nõ cũ armis ſz ꝑdicatorĩbus et miraculꝭ sibi alia regna subiugauit. Preterea romanũ regnũ i regnũ machometanoꝝ diuisuz eẽ nõ potuit.

Cum illud post xpi regnum ortum habuerit: quo tempore romanum regnum iam nomen amiserat: et christi regno subiectum erat. et si nonissimis diebus ab eo reges decem a daniele p decem cornua figuratos. suscitandi sint. Ex quibus antichristus egredietur. post cuius debellationem omnia christo subijcient. et prophetie consumatio prorsus tunc erit. super quo et ipse daniel capi. vij. vaticinatur cum sm xpi adventum describit: qui erit ad antichristi regnum debellandum. de quo ipse mentionem facit. figurando illud per cornu parvulum: quod de medio decem cornuum quarte bestie oriebatur. Quod quidem per quintum regnum destruendum erat. Inquit. n. Considerabam cornua: et ecce cornu aliud paruulum ortum est de medio eorum. et tria de cornibus primis euulsa sunt a facie eius. Quo loco vestri rabi summe errant figuram hanc xpo ihesu attribuendo. fundantes se super cornu parvulo a quarta bestia apparente. Quod quidem dicunt christi figurasse regnum: quod a romanis ortum habuit: et sui principio debile fuit. necnon et super verbis que circa capituli finem continentur. dicentibus. Et sermones contra excelsum loquetur. et sanctos altissimi conteret. que super ihesu verificata esse aiunt. qui multa pluralitatem in diuinis denotantia docuit. et identitatem personalem dei et hominis. necnon et alia plura que contra pharisaicam doctrinam assistunt. Ex quibus concludere nituntur regnum hoc christi: per quintum regnum a daniele visum destruendum esse. Quod regnum messie vestri quem inuanum expectatis esse fingunt. quorum falsitatem ex eo cognoscere potestis. quia impossibile est quod cornu illud paruum xpm ihesum figurasset. qui sm carnem a iudea ortum habuit. Cum illud a quarta bestia romanum regnum figurante orietur.

Judeorum error.

Confutatio iudeorum.

Preterea daniel de medio aliorum decem cornuum: cornu illud oriri videbat. quod xpo aliquo modo attribui non pot

necesse enim fuisset: aut post decimum romanorum regnū christum venisse. put rabi levi velle videt: aut q̄ in ei⁹ adventu romanum regnum decē reges simul habuisset Hoꝝ autem utrunqꝫ vanuz est dicere: nec locus datur unde verificari possint. Cumqꝫ dicit daniel. Et tres reges humiliabit. quod est interpretatio visionis trium cornuuz. que per ortū parvuli cornu a facie bestie de decē cornubus evulsa sunt. Quo modo vestri id in xp̄m verificare poterunt. Nū quid forte tres tantum reges christi regno humiliati sunt. Qua insuper veritate fundantur vestri: cum dicunt. christum sermones contra excelsum locutum esse. ipsumqꝫ altissimi sanctos conterere. cum oppositum de directo in eo visum sit. Si autem sup hoc mysterio certificari magis vultis verba immediate sequentia diligenter attendite. cum inqt. Et putabit q̄ possit mutare tempora ⁊ legem et tradentur in manu eius usqꝫ ad tempus: ⁊ tempora ⁊ dimidium temporis. dicit enim. Et putabit q̄ possit mutare. non autem mutabit. christus vero ea que per novam legem ex antiqua mutanda erant. mutavit. Huic quoqꝫ sui appetitus concessioni: limitatum tempus assignatur: cum dicitur. Et tradentur in manu eius usqꝫ ad tempus: et tempora ⁊ dimidium temporis. quod quidem est spatium annorum trium cuz dimidio. Christi vero regnum scitis durasse iam mille quadringentis ⁊ nonaginta novem annis. ⁊ adhuc in eternum ⁊ in seculum seculi: testante scriptura: duraturum est. Tempus autem ⁊ tempora: dimidiumqꝫ temporis spatium annorum trium cum dimidio esse. per sacram scripturam plerisqꝫ locis certificamur. crebro enim tempus pro spatio anni unius in ea accipitur. Et vos non latere scio terminorū infinitatem qui a doctoribus vestris super christi fidei ablatione. ⁊ vestri expectati messie surrectione per hec verba

calculati sunt. qui quidem termini fuerunt omnes elapsi iã ⁊ christi tamen fides in eternum stat, messias autem vester nondum venit. Deniqȝ danielem referentem aspicitis ꝙ propter vocem sermonum grandium quos cornu illud loquebatur. videbat. quoniam interfecta essȝ bestia: ⁊ perisset corpus eius. traditaqȝ esset ad comburendum igni. Quod de romano impio christi tpe verificatũ esse. affirmare minime potestis. certum est enim: prout historie narrant: ꝙ per longum tempus post christi dies romanum imperium permanentiam habuit.

Iudei

Catholica expositio

❡ Recedant igitur de prave vestrorum opiniones a cordibus vestris. ⁊ cum catholicis christianis dicite. danielem per cornu parvum iniquum antichristi regnum figurasse. quod oriturum est quando a residuis romani imperij in aliquibus partibus mundi existentibus: insurgent decẽ reges insimul: qui per decem cornibus a daniele visis figurãtur. Quod quidem regnum per quintum regnum christi: quod diebus quarti regni romani suscitatum iam fuit: destructur. Veniet enim iterum tunc secundo christus ⁊ ipsum qui superbia sua se deum faciet. spiritu oris sui interficiet. Quo tempore: vt omnes prophete clamant: prodigia ⁊ iudicia magna in orbe toto faciet. ⁊ post illud dabitur ei potestas ⁊ regnum vniversale. s. ⁊ perpetuũ. ita ꝙ apud omnes erit ipse christus vnus. ⁊ nomen eius vnum. ipso Daniele dicente. Aspiciebam ergo in visione noctis: ⁊ ecce cũ nubibus celi: quasi filius hoĩs veniebat: ⁊ vsqȝ ad antiquũ dierum pervenit: ⁊ in conspectu eius obtulerunt eum. ⁊ dedit ei potestatem ⁊ honorem et regnum: ⁊ omnes populi tribus ⁊ lingue ipsi servient. potestas eius potestas eterna que non auferetur: ⁊ regnum eius quod non corrumpetur. Qua quidẽ visione cõsiderare deberetis. q2 dicit ꝙ ille q

cum nubibus celi veniebat. quasi filius hoīs erat. hic enī
Opinio iudeorum de essentia messie. sm xp̄i aduentum figurauit. qui non proprie filius homīs
fuit. sed apparenter. fuit enim dei filius. Vos autē in con
fusionem vestram dicitis messiam verum hoīem ex mare ⁊
femina natum esse debere. ⁊ super hoc errore fundati spre-
uistis factorem vestrum: ⁊ adhuc spernitis. vnde quemad
modum hieremias ait: proiecta est de celo in terrā inclita
israhel. ⁊ super vos alieni capita sua mouent; factiq; estis
in opprobrium omnium gentium. Quo statu permāsuri e-
stis vsq; quo misericordie sue recordatus deus vultū suum
ad vos conuertet: ⁊ illuminabimini: redemptorēq; vestrū
ihesum: quem confixistis: cognoscetis. quod quidē erit qū
antichristi mysteria consumabuntur. Quanta igitur gratia
impartiatur his qui isto interim a deo vocantur. qui habet
intellectum iudicandi iudicet. ego equidē in domino gau
debo: ⁊ exultabo in deo iesu meo: qui predestinauit me in
benedictionem suā spiritalem. celestisq; vocationis me par
ticipem fecit. ipse enim est deus meus ⁊ saluator meus. Jdē
q; ⁊ vos omne impedimentum deponentes ad propositū
vobis certamen currite. quo a laqueis per vestros rabi vo
bis positis. cum xp̄o ihesu liberabimini. qui proposito sibi
gaudio confusiōe contēpta pro nobis crucē sustinuit.

Scd̄a ps tertie partis. ¶ Et vt ab illorum vinculis liberari facilius possitis.
statui cum memoria causaꝝ vos a receptiōe baptismi deti-
nentium ⁊ earū reprobatione totū compendiū astringere.
erit enim hmōi sermocinatio non inutilis. eo quia moralis:
⁊ sensibilis est: cognitu habilis. Hec itaq; cause ⁊ impedimē
ta nomine satane. licite demonia nūcupari possunt. que sm
q; experientia docet ad quattuor reducuntur. Et sunt hy-
pocrisis ambitione fundata. crassa credulitas fundata in ꝑ
fidia. Auaritia ⁊ superbia. Primo equidem demonio
Prim⁹ demon oēs vestri rabi seruiunt. qui ⁊ si sacre scripture ⁊ ꝓphetiaꝝ

proprium habeant intellectum. Sitq; apud eos de christia na veritate certitudo, relicto redemptore suis predicationi bus cogunt alios in errore suo persistere. Pro quibus lo cutus est hieremias, cum capitulo xxiii. inquit. Ue pastori bus qui dispergunt: et dilacerant gregem pascue mee dicit dominus. Hi quidem sunt: qui hypocrisi induti vos de cipiendo ostendunt se mosaicam legem perfecte obseruare et ambitione pleni vos suis fraudibus post se trahendo pre dicant vobis non esse christi legē aliquo pacto audiendum fundātes se super hoc: quia nō est deus nisi deus habrahe deus isaac et deus iacob. quasi christus hiesus deus ille nō esset. aut istis patribus notus. Utinā sic ipsi opera abrahe facerent. Uos autem o miseri ab huiusmodi doctrina pro salute vestra cauete. Est enim deus ori ipsorum prope a re nibus autem eorum longe. Et vos quidem experti estis: qa quamuis secundum magis et minus suis operibus caute p cedant, impossibile tamen est: quin a fructibus eorum tan dem cognoscantur. quēadmodum enim christus hiesus de illis loquendo mathei xxiii. ait. Super cathedram moysi se dent isti tales: qui dicunt et non faciunt: alligāt. n. onera gra uia et importabilia: et imponunt super humeros aliorum di gito aūt suo nolunt ea mouere. omnia vero opera sua faci unt vt videantur ab hominibus: dilatant. n philateria sua: et magnificant fimbrias: amant aūt primos recubitus in ce nis: et primas cathedras in sinagogis et salutationes in fo ro: et vocari ab omnibus rabi. Uidete quo modo a christo bene describunt hypocriti maledicti. Nunquid non illos eosdem hodierna die videtis diuersos opere a sermone vtiq; videtis. Nec dubitat q si id crederēt: quod alijs pre dicant: tales non essent. Sed tanq̄ illi qui ex certa scientia a via veritatis recedūt dediti Satane nihil anime curant. Unde et eorum apud alias gentes assidua conuersatio nō

est, nisi cum hijs qui in similem lapsum labuntur. Ve tamē illis hypocritis tristibus, qui claudunt regnum celorum ante homines: super quibus esaias capitulo primo clamat. Ve genti peccatrici populo graui iniquitate: semini nequā filijs sceleratis: dereliquerunt dominum, blasphemauerunt sanctum israhel, abalienati sunt retrorsum. Et micheas capitulo tertio: cum ait. Audite principes iacob: et duces domus israel. Nunquid non vestrum est scire iudicium, qui odio habetis bonum: et diligitis malum, qui violenter tollitis pelles eorum desuper eis: et carnem eorum desuper ossibus eorum. Eant igitur maledicti in ignem eternum eis repositum, filij enim perditionis sunt et vecordes: sapiētes sunt vt faciant malum, bene autem facere nescierūt. Vos autem de medio congregationis huius separemini, et a tabernaculis eorum ne in peccatis ipsorum inuoluamini: recedite. Pedes enim illorum ad malum currunt, q̄uis cōtra sanguinem suum ipsi insidientur, fraudesq₃ contra animas suas moliantur. Attamen dico vobis q ex his qui a deo illuminati sunt: vt veram habeant doctrinam, et ad christum conuertantur: in sorte iustorum cadunt, qui vero per aliam veniunt viam serpentib⁹ peiores sunt. Benedictus dominus: qui non dedit me in captionem dentibus eorum: et me qui inter illos enumerabar ab omni opere malo liberauit: quem pro vobis humiliter oro vt animas vestras de laqo talium venantium eripiat, et ipsas sua misericordia in christo ihesu ad suam gloriam vocare non dedignetur. Necnō et ab ore secundi demonij vos eruat: quod quidem sub specie boni vos seducendo in veteri lege, qua viuitis: vobis salutē pollicef. Hoc vtiq₃ est illud qđ super lr̄as habentes mediocres: dominium vt plurimū habet, qui vlterius non scrutātes doctorum dictis acquiescunt, putantes illos sine

[Margin: Cautela p̄ hu iusmodi demonis euitatione.]

[Margin: Secūd⁹ demō.]

dolo procedere: et consequenter alijs veritatem predicare. Quo etiam errore maior pars vulgi viuit. Super his quidem locutus est hieremias capitulo. v. cuius ait. Audi popule stulte qui non habes cor qui habens oculos nõ videtis: et aures et non auditis. Me ergo nõ timebitis ait dominus et a facie mea non dolebitis. Pro talibus quoque hiesus in cruce orauit: cum inquit. Pater ignosce illis: Quia nesciunt quid faciũt. Est enim secta ista inter alias minus culpanda: cuius non ex certa scientia sicut prima sed ignorantia peccet. immo et ibi cum christianis minus vitiose alijs conuersantur. Unde et eis magis compatiendum est. Et si vultis recipere dicam vobis quod pro hijs: presens opus principaliter dicaui: vt eo mediante a caligine ignorãtie qua obtenebrati sunt: illuminentur. sunt enim isti ad veritatem cognoscendam magis alijs dispositi.

¶ Quamobrem pro eorum salute verba mea meditando legant: eaque tanquam veritatem querentes omni passione seclusa medulliariter perscrutentur. Quod si facient: non dubito quin ipsorum doctorum prauitas eis manifestetur. et sacre scripture itellectus verus christi fauore prout et mihi reueletur: ita quod me omni impedimento deducto derelicta perfidia imitabuntur. De remedio cõtra ipsum.

¶ Rursum aliud esse in vobis demonium animaduerti. quod quidem auaritie vitio temporaliumque bonorum cupiditate vos a salute tollit. Sub cuius dominio quamplurimi sunt qui ab aliquo tepido spiritu commoti: coniecturari videntur: et aliquibus discursibus quodammodo cognoscere: christianam esse fidem qua quilibet saluari põt. et vicit tamen a prauo spiritu et demoniaco isto: mallẽt omnes cũ suis bonis. in perditionẽ labi quam sine illis post mortem viuere. loquitur enim ad eos demon dicens: Quia impossibile est cum paupertate vitam eternam possidere. Et quod caueant Tertius demõ

ne christianoꝝ promissiones eos seducant; multa eniȝ ante factum cum nullo post factum effectu sepenumero eis pollicentur. ¶Quanta autem istorum insania sit: cuilibet recte iudicanti facillime patere potest. Nam huiusmodi demonis doctrina: ⁊ veteri ⁊ noue doctrine immo ⁊ philosophie contrariatur. Scimus enim apud omnes de per se notum esse: ꝙ magis perfectum minus perfecto preponenduȝ sit. nec philosophus superfluas laudat diuitias: sed in extremo vitio illis locum assignat. Videmus enim ipsum vt in ethicis patet felicitateȝ ⁊ bonum in contemplatiua vita collocare. Non obstante ꝙ in infinitis locis a sacra scriptura moniti simus: ⁊ cauti facti: ne a tali demonio vincamur. Nunquid non memores estis salomonis qui diuitias spernens: sapientiā duntaxat a deo patre: regum tertio. capitu. iij. postulauit: Et dauid spiritu gratie pleni: qui in omni vita sua diuitias in perfectionis anime comparatione in nihilum reputauit: Nonne verboꝝ eius psalmodi. recordamini: cum increpans malum inquit. Propterea deus destruet te in fineȝ euellet te: ⁊ emigrabit te de tabernaculo tuo: ⁊ radicem tuam de terra viuentium: ⁊ videbunt iusti ⁊ timebunt: ⁊ super euȝ ridebunt: ⁊ dicent. Ecce homo qui non posuit deum adiutorem suum: sed sperauit in multitudinem diuitiaruȝ suarum ⁊ preualuit in vanitate sua: Super hijs quoqȝ loquitur iesus marci. x. cum ait. ꝙ difficile est confidens in pecunijs in regnum dei introire. Mementote obsecro: quoniam: quēadmodum apostolus paulus ad thimotheuȝ prima capitulo vltimo testatur: Nihil intulimus in hunc mundum: nec auferre aliquid ab ipso possumus: Habentes autem alimēta ⁊ quibus tegamur his contenti sumus. Et qui volunt diuites fieri intēptationem ⁊ laqueum diaboli incidunt: ⁊ in desideria multa nociua que in interitum ⁊ perditionem homines mergunt ra

dix enim omnium malorum est cupiditas. quam quidem appetentes: necessario in fide erant. Uos autē si homines dei esse vultis: hec fugite Sectamini vero bonum certamē fidei vere iesu christi: et apprehendite vitam eternam: ad quam prius aliis vocati estis. Et cum hieremia capitulo. nono dicite. Non glorietur sapiens in sapientia sua: et non gloriet fortis i fortitudie sua: et nō glorieт dives i divitiis suis Sed in hoc glorietur qui gloriatur: scire et nosse me: quia ego sum dominus qui facio misericordiam: et iudiciuз: et iustitiam in terra. Et q̄uis bonorum amissio absq3 eorum recuperationis certitudine difficile non parum sit. egestasq3 et paupertas presenti vita amarissima. in nihiluз tamen id existimandum est in respectum boni anime quod timentibus deum reservatum est. Non obstante q̄ si bona vestra christuз sequendo derelinquetis: esto q̄ promissa vobis nō observentur: adest iesus qui dicit vobis: Centū pro vno accipietis. qui si retribuet vobis: et abundare vos faciat: cognoscite: quia ab ipso procedit: et tanto magis in eius amore cōfortamini. Si vero res non sic procedere videatis: caveте ne quando in scandalum incidatis cogitando cogitationes malas: Uos enim nescitis quid petatis: ipse autez bene scit quid vobis magis expediens sit. et vos tunc confiderate: et cum hoc cōsolamini: quoniaз filius hominis non habuit vbi caput suum reclinaret. Quam considerationem in mente vestra continue habeatis. Nam qui christi vitaз cōtemplatur: et ipsam imitari nititur: in eternum non peribit. Qui autē ab ea recedunt: et pro vanis certa relinquunt: regnum celorum intrare non possunt. et pro eis locutus est salomon ecclesiastis quinto cuз ait. Est et alia infirmitas pessima quam vidi sub sole divitie conservate in malum domini sui. necnon et philosophus ethicorum primo cum inquit. Jam enī quidam perierunt propter divitias. Querentes

vero dominum non peribunt in eternum. Quem quidem
saluatorem meum laudabit anima mea: quoniam factus est
adiutor ⁊ protector mihi: ⁊ me a perditione liberauit. Sit
igitur nomen eius benedictum: ⁊ maiestati sue laus ⁊ glo-
ria qui ambulare fecit pedes meos iter rectum ⁊ in iuuen-
tute mea neqꝫ hoc neqꝫ quartum demonium curaui.
¶ Quod quidem superbie vinculis vos in cecitate detinet
hoc enim est quod sua insipientia quãdo quis vestrum mẽ
tem ad salutem dirigeret: illum diuertendo confestim in cor-
de eius talia verba mouet. Quid tibi cum christiana religi
one o miser: in qua ⁊ si anime beatitudinis certamen habe-
retur: infinitas species delusionum inuenies: quibus ab ip-
sismet christianis delusus eris. Primo enim tue conuersi
onis causas christianus perquirere vult. quas si nisi perfe-
ctas inuenerit: esto ꝙ hilari ⁊ iocundo aspectu pro tunc te
aspiciat: continue tamen de te ambiguus erit: nec se resol-
uere sciet: an odio vel amore dignus sis. Cumqꝫ palam aut
clam tui sermo fiet: non aliter ꝙꝫ de suspecto homine erit re
solutio. Necnon pro eo ꝙ a iude sanguine venisti ꝙꝫ pluri-
mis calumnijs atqꝫ opprobrijs cunctis diebus vite tue sub-
iectus eris. Nam si christiana vita viuere conaberis illico
cum hypocritis alios decipere querentibus enumeratus
eris: caputqꝫ post te mouebitur: ore dicente Nunc tibi cre
do minus. Si vero non ea obseruatione sed magis libere
procedes: statim de te murmurabitur: ⁊ reus christiani no
minis condẽdaberis. Et dato ꝙ merito christiane gratie ti
bi concesse: nõ possint opera tua nisi laudari. Attamẽ qua
cunqꝫ occasione data vnicuiqꝫ pro proprio interesse. cõtra
te os suum aperire licebit: vt dicat te omnino iudeorum na
turam sapere: ita ꝙ te ⁊ opera tua iudicare nunqꝫ cessabit:
de quocunqꝫ illorum dicendo ꝙ propterea christianam fi-

dem sectatus sis: presupponendo semper te nullo pacto pro prio sue christianam fidem sumpsisse. immo dicere audet quod ille qui sue secte fidelis non est: aliena fide perfectus esse non potest. Et hac opinione fundati: dictum hoc in prouerbium verterunt: dicentes quod nunquam iudeus fuit bonus christianus. Quapropter erit vita tua quasi pendens ante te: eris quoque suspensus ad terrorem eorum que videbunt oculi tui. Non obstante enim quod ipse colligat te: et tuis necessitatibus succurrat: si tui deus misertus fuerit: ita quod benedicat opera tua: teque bonis abundare faciat: tali modo quod ad sua seruitia constitutus: sicut tempore egestatis non fueris: tunc apud eum christiano nomine amplius non vocaberis: quasi de diuitijs non sit similis lex sibi tibique. Ad honores insuper et dignitates te christianus non admittet: Dicit enim Nunquid iudeus super nos dominabitur: nec etiam virtutes tue: et alia dona tibi concessa: apud eum tanti erunt vt quibuscunque agendis negocijs tua recordata origine quicquam valeant. Semper enim omnium sermonum conclusio est: quia de hebraico semine ortus est iste. Et hoc sono in auribus eorum resonante sic obstupescunt: ac si nihil turpius nihil onerabilius audiri possit. Unde et christianam hodierno die religionem petere: nil aliud est: quam christianis se odiosum reddere: Et tu: propter calumnias quas continue sustinebis: tua durante vita ea fide abiectus et pauidus eris.

De remedio contra ipsum.

¶ Talibus igitur persuasionibus et eis similibus o miseri demon iste vos a salute tollit: et facit in profundum abissi precipitare. Quod si sermones meos susceperitis: gustaueritisque rationes meas: non dubito cunctas has persuasiones in nihilum reputabitis. Nam si predicta seu ipsorum aliqua tempestate hac verificari videantur a vobis primo processisse omnino concludendum

est, destructores enim tui: et dissipantes a te ipsa exiuerunt. Mementote obsecro multitudinis eorum qui christianam fidem sponte sectati sunt, de quibus bona sperabatur vita: et tandem non tantum iudaice, sed diabolice vixerunt. Fuit quippe ipsorum ritus adeo abominabilis: quod non modo aliorum conuertentium suspitionem causauerunt. Sed et antiquos sanctos: qui de iudea gente descenderunt, quodammodo inficere visi sunt. Fuitque praua eorum vita in causa vt ipsi et qui inuiti ad christi fidem venerunt: Pari nomine marrani nuncuparentur. Cum omnibus tamen hijs non stat. vt hij qui conuersi catholice viuunt: apud veros et bonos doctosque christianos grati: vt decet: non recipiantur. Possum etenim egoipse super hoc testimonium perhibere. Si vero apud aliquos id minime obseruetur. sed potius demonis verba verificari videantur: illi profecto in sorte malorum: seu ignorantium cadunt. Non enim sciunt seu recordari nolunt. quoniam nulla inter te et ipsos differentia existit nisi scripturarum interpretatio. et quia fides sua. que tua dici deberet. a tua parturita est. Scimus enim quod in iudea ortus est christus mundi saluator. Unde si tu iudeus ipsum queris: tanquam tuum verum et proprium redemptorem ipsum queris. Nunquid non per prophetas iudeis primo et principaliter promissus est christus. aut ipsumet saluatorem Johannis. iiij. dicentem. Non audiuimus. quia salus ex iudeis est. Et Marci. vij. iudeos filios appellare. gentiles vero canem non videmus. cum ait. Sine prius saturari filios non est enim bonum sumere panem filiorum: et mittere canibus. Nonne insuper apostolum paulum ad romanos primo predicantem legimus. Uirtus enim dei est in salutem omni credenti: iudeo primum et greco. Et ad thessalonicenses secundo. Uos enim imitatores facti estis fratres ecclesiarum dei que sunt in iudea in christo ihesu. Ad quid ergo oportet tueco

uersionis causã christianum inuestigare; nisi pro non recte venientium cautela. Tu autem qui solum vt possideas vitam eternam: baptismum queris, si aliqui christiani tui perfecte non resoluantur, non cures, sufficit enim tibi vt ille qui te ad se vocauit iesus noscat te. Ante cuius tribunal omnia recte iudicabuntur, opera quoqȝ tua si fidelia erunt, aliquo christiano ipsa in malam partem iudicante, noli expauescere, ipse enim nõ potest; nisi que oculo patent; iudicare; et tu scias ꝙ pater tuus qui videt in abscondito ipse reddet tibi. Calumniaȝ insuper et opprobria; murmurationesqȝ si mundi corde eritis, non existimetis. Omnia enim hec ad vestrã perfectionem faciũt, vt in dei regno digne habeamini. iesu dicente. Beati estis cum maledixerint vobis homines, et persecuti vos fuerint, et dixerint, Omne malum aduersuȝ vos mentientes propter me. Gaudete et exultate quoniaȝ merces vestra copiosa est in celis. Quapropter et vos omnia hec patimini nemini dantes vllam offensionẽ. vt non vituperetur mysterium vestrum; sed ĩ omnibus exhibeatis vosmetipsos, sicut dei seruos; in multa patientia; tribulationibus; in necessitatibus et angustijs; et laboribus. et in charitate non facta; in calumnijs et contumelijs. cum verbo veritatis et virtute dei. Et dico vobis ꝙ intantum minus he contumelie curande sunt, inquantum earum plurime; in vilipendium illorum; qui ad christi fidem conuertuntur; a iudeis ortum habuerunt. solent enim christianis aliquem cõuersum laudantibus, sepenumero respondere, nunquam iudeus fuit bonus christianus, et ꝙ ille qui suam derelinquit fidem; non potest alteram recte obseruare. Ipsorum autem dictũ q̃ ad vtrãqȝ ptẽ mãifeste falsũ existit, infiniti. n. ad xpi fidẽ iudei venerũt; q inter catholicos et sanctos enumerati sunt. In forte quorum anima mea cadat. Pari quoqȝ modo et mutatio de malo in bonum, et de bono in mel⁹ apud

omnes laudatur:precipue vbi de anima agitur. Eodez vti ꝙ argumento abrahā qui vitam patris recusauit: ꝛ deo adhesit:condemnari posset. Necnon et apostoli. ꝛ alij christum sequentes:gentilesꝙ. Quamobrem in redemptorem vestrum confidite. nam si perfecti christiani eritis corde: et pro posse opere: ꝛ sermone neminem talium curare debetis. Nunꝙ enim lingua dolosa poterit tunc nocere vobis Utinam non plus sibipsis nocerent. qui de omni verbo ocioso quod locuti fuerint indigne contra vos: habent reddere rationem in die iudicij. Si autem pro mala sorte vestra mens ab opere ꝛ verbo dissona esset. ve capitibus vestris. Nunquid putatis ante faciem dei abscondi. qui secundum corda vestra retribuet vobis. Et si ceci a peccato diceretis. Sufficit nobis homies decipere. id minime credatis. Nihil enim est opertum: quod non reueletur. Necnon ꝛ sicut facta bona manifesta sunt. sic ꝛ que aliter se habent abscondi non possunt. Quamobrem talibus aliquo modo assimilari nolite. qui enim in ouile per ostium nō intrat fur est ꝛ latro. Et dato ꝙ ad dignitates: ꝛ honores a christianis admissi non sitis. quid ad vos. ista quidem vana ꝛ nullius momenti sunt. ꝛ quāuis in hoc ipsi mosaice procedāt: qui alienos ad fidem suam venientes p aliquod tempꝰ ad dignitates ꝛ honores non admittebat. forte ꝙ permissio dei est: ne eleuetur cor vestrum: ꝛ obliuiscamini sui: ꝛ esset vobis in scandalum. Sed vos ab ipso discite: qui mitis et humilis corde est. ꝛ inuenietis requiem animabus vestris Beati enim sunt qui mites et pauperes spiritu sunt: quoniam ipsorum est regnum celorum. cui huius mundi regnuz equiperari non potest. Hoc quidez cucurbite: que sub vna nocte nascitur: ꝛ sub vna nocte perit assimilatur. Illud vero sempiternum est: quod nunꝙ commouebitur. Uos ita

q ab istis cogitationibus vanis tollite. ᷦ que anime sunt: curate. Nunquid forte pro illis baptizamini: absit a vobis Nec turbet vos ꝙ christiani in rebus agendis locum vestrum vobis non assigneut: ᷦ ꝙ recusent vos vestra considerata origine tanꝙ viliores: ᷦ infirmiores ipsis. Naꝫ qui hoc faciunt: non considerant: quoniam advocatam suam spernunt virginem scꝫ beatam. que iudea fuit. necnon ᷦ apostolos: aliasqꝫ fidei columnas spernunt. Et ꝗ̄uis iudei ꝓpter peccatum contra christum commissum hec pati merentur. Non tamen qui ad fidem cōuertuntur. tali legi subiecti sunt. Ibi enim ᷦ per vetus ᷦ nouum testamētum altis christianis ad minus equales sunt. teste Esaia q capitu. lvi ait. Et non dicet filius advene. qui adheret domino dicens. Separatione dividet me dominus a populo suo. Et ipsomet saluatore mathei. xx. i parabola patrisfamilias. qui misit operarios ad vineaꝫ. cum ait. Sic erunt nouissimi ꝑmi: ᷦ primi nouissimi. Necnon ᷦ ipso apostolo. ad Galathas tertio. qui dic. Omnes enim filij dei estis propter fidē que est in christo ihesu: quicunqꝫ enim in christo baptizati estis: christum induistis. Non est iudeus neqꝫ grecus: non est seruus neqꝫ liber: non est masculus neqꝫ femina. omnes enim vos vnum estis in christo iesu. Et adhuc bis qui nobilitati versantur: nonne notum est ꝙ ante christi passionē nulla erat gens nobilior israelitica: quā ab initio deus sibi in specialem elegit. Alie enim gentes idolis seruiebant. Notus autem: vt psalmus cantat: semper in iudea fuit dominus: ᷦ in israhel magnum nomen eius. Et intantum dilexit vos ꝙ mysteria plurima adhuc seruauit. vt reliquias vestras saluas faceret. Si quis preterea vestrum de stirpe regali de sanguine virginis descenderit. Quis enim similis sibi in nobilitate erit. Nec obstat: quia tui preteriti seu presentes nō fuerunt: nec etiam sunt: per gratiam. sicut

tu vocati. Semper enim christi fides a sui primordio sic processit. iesu mathei. x. dicente. Ueni enim separare hominem aduersus patrem suum: et filiam aduersus matrem suam: et nurum aduersus socrum suam. Et hoc ideo: quia spiritus vbi vult spirat. Talis igitur differentia inter fideles vnde nascatur: nescio neque arbitror quod alicuius momenti sit. Scimus enim quod non est acceptio personarum apud deum. Idcirco et vos ex his non conturbemini: sed quilibet vestrum a via sua mala recedat: et deum oret: vt suum illuminet intellectum ita quod veritatis viam agnoscere possit: et agnita custodire.

Ephilogatio. ¶ Sed vt ad id vos dispositos reddatis: hypocrisim perfidiam auaritiam atque superbiam a cordibus vestris remoueatis Quod si facile facere vultis: euangelia legite: que omnia hec perfecte vos facere docebunt: Et si crederem vos ipsa libenter recipere: libentissime in hebraicum vobis traducerem. Nam me certum reddo quod si eorum verba gustaretis: in lumine ipsorum lumen videretis. Ex eis enim verificationis prophetiarum de messia loquentium in christo iesu certitudo inuenitur. Ex cuius verbis et vita manifeste cognoscitur: quia cum humanitate fuit in eo diuinitas coniuncta. Impossibile enim esset a simplici homine posse talia audiri aut videri. o diuina maiestas quis ad profundum sermonum eius descendere posset: o absoluta bonitas quis mirabilem et perfectissimam vitam suam perfecte describere sciret. nemo quippe. Aut forte ad ideo actus venit xpus: Numquid non si voluisset passiones cunctas: quas passus est: et mortem fugere potuisset: vtique potuisset. nisi quod voluit pro mundi salute pati: morique: prout prophetie predixerunt: quas quidem vos ceci a peccato recte intelligere non potestis. nam quamuis cunctas esse consumatas indubitate videamus. Nonne ad minus deberent corda vestra excitari vt veritatem inuestigarent

ad infinitissimam multitudinem sanctorum: qui expreto mū
do: tot diuersa martyria: totqꝫ horrenda genera mortis: ꝓ
christo ihesu sustinere voluerunt. Quis enim compellebat
istos id pati: nisi ardor spiritus sancti in eos infusi: per quē
ad beatitudinem vocabantur: putatis ne forte ꝙ tanta ho-
minum multitudo inter quos magni reges: ⁊ principes in
teruenere: fuerit insanita. Taceo infinita: ⁊ indicibilia mira-
cula per christum facta: ac etiam per istos sanctos in nomi
ne eius: que post eius mortem a vobis ad suos fideles trās
lata sunt. Et vos litteris priuati: qui ex dictis vestrorūʒ ra-
bi crebro ista repellitis: dicētes ꝙ īpossibilia: ⁊ nature re-
pugnare videntur: cur hoc eodem argumento non repel-
litis ea que ante christi aduentum veteri lege scripta repe-
ritis. non enim illa magis istis ab hac petitione absoluūtur
Sicut ergo illa creditis: sic ⁊ ista pro salute vestra credite.
Nā si illa vera sūt. vtiqꝫ ⁊ ista vā sūt. Fuerūt. n. illa facta vt
ad ista vos disponerēt. idcirco his credite ⁊ si rabi vr̄is. q do
lose mendacium predicant vobis: necnon ⁊ iacture vestre
credite qui post peccatū vestrum in christū dati estis in ꝑ-
dā ⁊ cōculcationē oib⁹ gētibus estisqꝫ in opprobriū omniū
⁊ rapinā ⁊ nō est qui eruat. quis enīʒ dubitat ꝙ si deus vo
biscum esset. res aliter procederet. nōne fuerunt omnia ista
a prophetis vobis predicta vtiqꝫ fuerunt. Et ego qui non
sum ex illis qui post receptioneʒ baptismi vos persecuti sūt
Sed volui memetipsum formam dare vobis ad me imitā-
dum. Decreui hec vobis dirigere: non vt christianis vos
odiosos redderem: sed vt vos saluos faciam. Christus eī
non docet me vos a fide repellere. sed ad ipsam vocare. nā
cum omnibus inquinamentis vestris voluit vos saluos fi
eri: non damnari. Et non credatis cogitatiōes vestras me
ignorare. que aduersus me post conuersionem meam ꝑ ali
quot annos fuerunt: quia vobis persuadere nequiueratis

me tantūmodo: vt vitam eternam possiderem: christi fides sectatum esse. Postq̄ʒ autem de hoc iam certificati estis: videtisq̄ʒ me iesum deum meum toto corde meo: ꝛ tota anima mea diligere. Cur me non sequimini: presertim cum ostenderim vobis me fundamentaliter ꝛ bene resolutum ipsum diligere. Recedite igitur recedite: exite inde. quia non est ibi animabus vestris requies. ꝛ ego quidem saluatorem meum orare non cessabo: vobis per gratiam preuenire: vt vos saluos faciat: non dedignetur. mihi quoq̄ʒ auxilium p̄stet: vt possim vsq̄ʒ in finem sine crimine perseuerare: concedatq̄ʒ pro perfectione mea: ꝛ aliorum salute: vt sic opere ꝛ sermone sibi seruiam. sicut cor meum rectum est cum eo: cui honor ꝛ gloria in secula seculorum. Amen.

¶ Impressuʒ Rome p venerabilē virū mḡrm Eucharium Silber: alias Franck alamanū. Anno Jubilei. M.cccc. Die vero decimaquarta mensis Maij.